SEB. SPISY J. NERUDY

STUDIE KRÁTKÉ A KRATŠÍ

VII

I

LIBRARY
MAR 25 1969
UNIVERSITY OF TORONTO

SEBRANÉ SPISY
JANA NERUDY

POŘÁDÁ

IGNÁT HERRMANN.

DÍL VII.

STUDIE, KRÁTKÉ A KRATŠÍ.

I.

TŘETÍ VYDANÍ.

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

1894.

STUDIE,

KRÁTKÉ A KRATŠÍ.

OD

JANA NERUDY.

I.

TŘETÍ VYDÁNÍ.

V PRAZE.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC.

1894.

Tisk a papír Aloisa Wiesnera v Praze.

TRHANI.

Trhani.

Studie dle znalců.

1872.

I.

Zimnice se rozechvěla krajinkou. Dříve tu bylo tak ticho, tak dumno! Veřejná silnice je až tamhle za modravými horami, po bídné polní cestě ploužily se jen povozy domácích, celá dědina byla čistě svoje a stráně lesy porostlé chránily ji přede vším cizím. Kupující řezník, prodávající židovka, bludný flašinetář byli jediní, kteří sem z ciziny zavítali. A když byla jednou do roka pouť a posvícení, tu ovšem sestupovaly se strání celé houfy přespolního lidu, ale všichni příchozi byli dobří známí, přátelé, příbuzní.

Najednou se však děly věci divné! Přijel nějaký pán, prošel si celé vůkolí a odjel zase; nikdo se nedověděl, co vlastně chce, a zapomněli zas na něho. Po nějakém čase přišli dva, tři páni. Měli s sebou řetězy, žluté kovové nástroje, tyčky s červenobílými tabulkami, a usadili se i se sluhou svým v hospodě. „Pane inžinýr!“ říkal každému z nich sluha. Páni chodili po polích a stráních a měřili, sluha jim přenášel řetězy, zarážel kolíky a držel tyčky. Když byl ve službě, nebylo s ním řeči — „Jsem zkušený

člověk,“ říkával, „moji páni inžinýři jsou ještě mladí a musím dát sám pozor.“ Když pak na něho páni kývali, aby popošel jinam, a někdo tu byl na blízku, bručel nahlas: „Vždyť jsem si to hned myslil, že dělají zas chybu!“ Ale v hospodě se svěřil, že: vyměřují železnici. Slovo se rozlítlo. Rolníci dostali strach, aby nepřišli o svá pole. Pak zas, když slyšeli, že se jim dobře zaplatí, přáli sobě, aby šla dráha přes pole nejhorší, aby se vyhnula půdě dobré, nerozpůlovala pozemek, vzala nanejvýš cípek, zaplatila za ten cíp jako za celé pole atd.

Inžinýři odešli a po dědině zůstaly nastrkané tyčky. Zas bylo ticho po půl roku. Pak přišli noví inžinýři, prohlídli tyčky a přendavali je jinam. A zas půl roku nic. Ale teď už přišla zpráva, že železnice byla ve Vídni dovolena, a brzy na to přibyl „ve jmenu společnosti“ nějaký pan doktor a začal vyvazovat pozemky. Tu bylo hádek, proseb, hrozeb, nemilých okamžiků — nu zaplať pánbůh, že jsou ty doby už pryč! Teď už je tady inžinýr, který má dráhu krajinkou nadobro provest a čtvrť hodinky od vesnice — tak daleko bude trať — staví pro něho dřevěný domek, jednoduchý, neumělý — na nějaký „tesařský chlup“ při něm také nepřijde.

V hospodě je teď stále plno jako o posvícení. Jsou tu ale samí cizí mužští, vousatí, osmahlí, silní. Jejich spůsoby jsou smělé, řeč vždy hlasitá a drsná, oko chytré a odvážné, šat prostý. Sedláček zvědavě naslouchající trne podivením, jaké že to má chlapíky před sebou. Rakousko prošmejdili všichni už od konce ku konci, pár set mil železnic postavit je pro ně pouhou hračkou. Jeden z nich vedl práce, „když se vrtalo Švýcarsko z Francouz do Netalie“, druhý vydělal na rumunských drahách „nějakých dvacet tisíc“, třetí, až bude zde „s tím ždíbkem“ hotov, půjde do Turecka a bude stavět dráhu

„z Belgradu do Jeruzalema“. Jsou to tak zvaní „pantafíři“ („parthiefuehrer“), kteří přebírají „kousky kusu“ trati, aby je najatými dělníky provedli. Kdo viděl v životě jen jediného pantafíra, pozná dle zevnějšku každého na sto kroků a dle hlasu skrz paterou zeď. Ženušky jejich také jsou s sebou, pantafír bez ženy není žádný pantafír.

Práce se mezi ně rozdělila a nyní začíná se k dědině valit lid — bůh sám ví, jakou to má na světě rozmanitou čeládku.

Zedníci a tesaři přijdou u větším počtu teprv později, teď se hrnou skoro samí nádenníci. Dělníci na kopání, převážení a rovnání hlíny a země, dělníci na trhání skal — „ajznbaňáci“, „trhani“, ale neřekni z nich žádnému „trhane“, ruka jeho je tvrdá jako kámen a zasadí ti jednu „plastickou“ — líp kamenem být udeřen než tou rukou! Trhani jsou zcela novým zjevem v krajích českých. Není to žádný dřívější pražský „flamendr“, jací byli do roku 1848, není německý „laeufer“ nebo norvežský „stavkarle“ nebo uherský cikán, je člověk pracovný — podívej se na něho a na pestrosť jeho!

Tady se drkotá malý vozík. Pes, kost a kůže a samá prašivina, je zapřažen, muž vypadající, jako by právě byl od někud utek', pomáhá táhnout, žena, ošklivá ažaž, pomáhá tlačit. Celá tlupa otrhaných a ubečených dětí běží za nimi. Na voziku, poduchaném a skřípajícím, je hliněné nádobí, nářadíčko z prken sbité a několik starých houní.

Po chvílce přichází cestou silný muž krokem volným a namáhavým. Na zádech nese — svou ženu. Minulé zimy byly jí nohy umrzly, nemůže se ani postavit, ale věrný muž jí neopustil a nese si ji do nového kraje za novou prací. Teď ji posadil na mez a utírá si pot: „Už jsme tu někde doma, stará!“

Hlasitý hovor, chechtot a zpěv. Celá tlupa mladých mužů a ženštin. Na ramenech mají motyky a lopaty, v ruce lehký raneček. Samí Italiáni.

Zase muž a žena. Oba nesou pořádné žoky, jsou patrně „zámožnější". Muž má kabát až na paty. Bruči, a bručí německy.

A teď — pane bože, že nejsem kresličem! Dva — no! Druh druhu položil ruku kolem krku — dva přátelé — jdou do života společným krokem, ale ne příliš jistým.

My jsme mládenci
marnotratní,
nám nejsou peníze
pranic platny:
půl dáme šenkýři
a půl panně,
a nám nic mládencům
nezůstane —

řvou hlasy překrásně škopkovými. „Jichuchu!" zaskřípí levý mládenec, chce máchnout rukou a shodí při tom pravému mládenci špinavou papírovou čepici s hlavy. „Počkej, bratře, ať si to zdvihnu!" mručí tento a shýbá se k zemi. Můžem si je prohlídnout. Oba jsou dosti mladí, ale vypadají!

Levý přítel má skutečných pár kalhot, záplatovaných vojenských, a skutečný kabát. Kolikrát už byl ten kabát obrácen, nevidí se, ale to se vidí, že jeho majitel oblíbil si jej nosit bez knoflíků. U klop je zajímavé roucho to zcela pěkně svázáno špagátem, což ale nevadí břichu, aby svítilo a hlásalo, ze jeho pán je skutečným „mládencem" a nemá v širém světě pranikoho, kdo by mu k nalezenému někde knoflíčku přišil nějakou tu

košili. Za to má hlavu zase řádně pokrytou něčím starým, co není ani čepice ani klobouk, ale „z látky“ je to.

„Dva přátelé a jeden kabát,“ pravý přítel zase se totiž bojí nosit kabát, „aby ho nemusel pucovat“, a nosí plátěnou plantu. Hezkou, hezky a všelijak špinavě pruhovanou a konce skoro jako samé jemné krajky. Kolem pasu má otočeno několik slaměných povřísel — „choleraleibbinde“?

Zdvihl svou papírovou čepici a vrávorají bosi svorně dál. Co se ti Američané hloupí namyslili, než vynašli klobouky z papíru a vesty ze slámy, a tady — bez rámusu a zcela hravě vynalezeno!

Ve vesnici dívají se na proud nových svých sousedů, hospodyně stahují klíče a počítají úzkostlivě svá kuřata na dvoře. Zbytečná starosť! Trhan nekrade. Ostatně — přec bych nechtěl takovému mládenci co pečené kuře běžet přes cestu!

II.

Vesnice byla brzy plna jako oul. Stáje, stodoly a půdy více nestačily, mimo to — ani domkář neviděl svých nových nájemníků příliš rád, nač se tedy dívat do nevlídných očí, nač mít zbytečného pána, vždyť může být člověk vlastním pánem svým a neptat se nikoho, zdali překáží! Ven z vesnice, za několik dnů mají trhani vlastní vesnici! Ulebedí ji mezi domkem inžinýrovým a barákem prvního pantafíra.

Barák pantafírův — „kantina“, restaurace — už stojí. Má dva oddíly, v menším spí „pán s paní“, ve větším je několik stolů a lavic na rychlo z prken sbitých a „obchod“. Zde vládne pantafírka, tučná žena velmi

rozhodných tvarů, trochu strhaných očí, trochu silně — řekl bych kořalečně, kdyby se nejednalo o dámu — zarudlých tváří. Na jednoho se usměje, na druhého spustí, že to zní jako bouř. Vedle stěn stojí soudky onoho moku, bez něhož by nebylo posud ani jedné železnice ve světě a jemuž se říká „ode zdi ke zdi“. Dále soudky slanečků, bedničky se sýrem, po stěnách nad tím visí sáhové růžence rozličných uzenek — bohové dali trhanům tolik dobrých věcí na svět, o bože, jen kdyby se nemusilo za ně pracovat!

Pan inžinýr dal latí a prken, co kdo chtěl. Někteří postavili jen několik latí a opletli to roštím — byt letní. Někteří myslejí také již na zimu, vybrabali z velikosti dvou čtvercových sáhů jamku na úpatí stráně, upravili si střechu z prken a hlíny, srobili také nějak okénko a dvéře. Nízký domek, arci, ale který pak vysoký dům, s několika patry a tak rozmanitými obyvateli, nepřipomíná nám zas až blázinec! Chce-li, může spokojenosť i v té díře bydlet. Ostatně, v některých těch domcích není tak zle. „Ihned poznáš na domě, bydlí-li tam žena s sebou“ — prkna jsou uvnitř obílená, co se drhnout může, je vydrhnuto, sláma a houně musí se skromně obmezit na určité místo své, země je upěchována, hrnky a misky jsou čisty, ano na stěně bývá i zrcadýlko i řada hřebů na zavěšení šatstva. Ta malá světnička dá hospodyni dosti práce, nemáť mnoho času se s ní párat. Obyčejně pomáhá muži v práci venku. Když se sestoupí několik mužů ku společné práci — jen ne víc než šest, sice se perou! — zůstane jedna z jich žen po řadě doma a vaří pro všechny. Té a Anděli strážci přenechá se také starosť o všechny děti, jichž je v každém domku jako čmelíků. Co s nimi, s tou vřískavou drobotinou, plnou nezbednosti!

Najednou tu stojí osada. Budky, baráčky, loubíčka, ovšem v nejmalebnějším nepořádku, ale přece osada a člověk si může myslit, jak to asi vypadá v osadách přes noc vyrostlých, kde hledají démanty nebo hrabou zlatý písek. Obecním starostou je pan inžinýr, to se rozumí. Také jmeno má již osada ta — jmenuje se „Australie". Nehledej jí na mapě, zvědavče! Vystoupla náhle z moře a zapadne zase do moře, jako ty běsně si hrající ostrovy v Tichém moři. A kdo dal jmeno Australie? Na všechen způsob někdo, kdo měl k tomu právo, člověk genialní má ale ku všemu právo. „Heimathslos macht gottaehnlich", pořádný trhan má vždycky myšlenku, z ničeho nic utvoří celý myšlenkový svět. Pořádných trhanů má naše Australie ovšem dost, ale my měli štěstí, my jsme ty dva nejpořádnější potkali již, když sem přicházeli.

Ten s tou plátěnou plantou jmenoval se František Komárek a ten v kabátě Jan Schneider, a proč bychom hned zde nepřipojili, že to byl Komárek, který první řekl, že „to tu vypadá jako v Australii". On sice Komárek v Australii nikdy nebyl, ale vždyť se ví, co je ta poetická divinace. Schiller ji měl prý také. A když Komárek jmeno, přispěl Schneider také něčím — poezií. Hned prvního téhodne se nadchnul a jeho ústa zapěla:

Australie, Australie,
štace to nejlepší:
čtyry vši tam káru táhnou,
pátá vzadu tlačí.

Ostatních slok z dobrých příčin nesdělíme, již dle první může si čtenář utvořit úsudek. Jak se tu slučují zeměpisné známosti s přírodopisnými, cizina s domácí faunou, jaký tu styk s přírodou a pak, jak proudí řeč, jak zvoní rým!

Škoda jen, že ani Schneidra, ani Komárka po tak dlouho nenapadlo, aby si také pro sebe postavili zde nějakou budovu a geniem svým přispěli k rozmnožení architektonické pestrosti! Arci bydleli skvostně! Barák pantafírův se svými poklady je stále pro ně magnetem největším, tam putují hned z práce. Dají si „půlčík“ (půl žejdlíka) kořalky, pak druhý a pak ještě několik, a když řekne pantafírka, že je už dost, že už chce jít spat, vyjdou ven a natáhnou se na zem. Možno, že se modlí k měsíci.

Před čtyrmi dny také se natáhli. Schneider na břicho a spal hned, snad měl o nějaký půlčík víc. Komárek na záda a také by již byl usnul, kdyby — nu zkrátka, náhle začal déšť plácat. Komárek se pozvedl, podíval se pohněván na nebe a pak se obrátil také na břicho, jako by chtěl nebi citovat Mefistovo: „Třikrát mně to musíš říci.“ A nebe to říkalo druhý a třetí den a dnes po práci vypůjčili si oba mládenci dohromady čtyry latě, vyhlídli si místo naproti barákům Taliánů a vzdychajíce nanášeli roští. Stavěli skoro půl hodiny. Budova nerozuměla jich intencím a vypadla jako neforemná velká rakev, ale byla to konečně přec jen vlastní střecha — „Smekni před svým domem, neb chrání hlavu tvou!“ Večer pak šli klidně do domácnosti své. A natáhli se.

Sotva začali chrápat, vyšel z protějších baráků muž. Šel přímo k nové budově, naslouchal chvilku a zavěsil pak na svrchní lať tabulku. Byl na ní nápis: „Ospitale degli incurabili,“ jak se druhého rána ukázalo.

Počkej, Taliáne!

III.

V skutku! Následujícího rána, dosti záhy, měl Italián už svou „flašku“ — čili facku, jak méně fackující lid říká. Byl-li ten pravý? Nu — snad! Když oba čeští Diogenové ráno ze své rakve vylezli, ihned se ptali, co to? A pak dávali pozor. Za prvním Italiánem, který se po nich nápadně ušklíbnul, šel Schneider do roští. On totiž byl pan inžinýr řekl: „Ať se mi na trati neperete, deset sáhů od trati můžete se třeba pobít!“ Italián silnějšímu Schneidrovi „flašku nevyměnil“, také ho nebodʼ nožem, a že zde není v obyčeji onen krásný druh souboje, při kterém se soupeři připnou řemeny vzájemně k pasům a pak dostanou do šatem obalené ruky po noži, dávala firma Komárek & Schneider pozor, co se stane. „Mně se zdá, že se napijem,“ pravila divinace Komárkova. Také se nesklamala. Sotva že nastal polední odpočinek, sebral se Italián a šel sprovázen soudruhy k „rychtě“. Firma a několik její kamarádů šli mlčky za ním.

Rychta je u trhana Zoubka. Stal se rychtářem prostě proto, že v jeho baráku je nejvíc místa. Je ženat, má pracovitou ženu a dorostlou dceru, které se ale nechce do trhanské práce. Ano Baruška se trhanům i vyhýbá, kde jen může; vydělává si šitím a správkami, a posmívají se jí, že čeká „na nějakého pána z bahnhofu“. Jak spatřil Zoubek přicházející, poslal ženu pro půlčík kořalky a pak postavil „berany v levo“, a v pravo — druhé berany. Baruška si ihned sedla zády k přítomným. Všichni mlčeli, neboť soud přec nemůže začít, dokud rychtář se nenapil! „Jediná sklenička udělá ze soudce jiného člověka,“ zdálo se, že je napsáno v klidně vyčkávající tvář vousatého, podseklého Zoubka a šedivé jeho

oko jaksi spokojeně přebíhalo „strany“, které už svým příchodem byly odsouzeny zaplatit mu alespoň jeden půlčík. Zrovna tak jako dřív ve Francii dávaly strany soudcům škatulky s bonbony. Ale mrav se mi líbí; je v tom ovšem jakés takés podplacení, avšak líp, když má spravedlnosť zavázané ruce než oči.

Půlčík je zde. Zoubek pije a pošupuje svůj cilindr z ucha na ucho. Co je rychtářem, nosí totiž cilindr, že ale dostal jeden bílý a jeden černý a oba velmi, velmi děravé, vrazil bílý do černého a má teď něco — zvláštní je to na všechen spůsob.

„No co!“ spouští hluboce nepříjemným basem, „ukradli jste si? natloukli jste si?“

Vypravuje firma a kamarádi její zabručí sbor.

Vypravuje Italián a kamarádi jeho zabručí sbor.

Sbor a zase sbor a už je rámus. „Huby držte!“ vekřikne do toho Zoubek, „jste stejná holota, Schneider zaplatí tři půlčíky, protože pánbůh nechce, aby tento, a ten plešatý Netalián zaplatí čtyry, protože tohleto je už tuze moc! Kdyby nebylo teprv poledne a desátý den po vejplatě, platili byste víc, děkujte pánu bohu! A taky to hned vypijeme a pak si podáte ruce, neboť kdo myslí na rozbroje, miluje sváry! Křičte amen!“ — Sbory křičí amen, Italián se hrabe v kapse a Schneider se škrabe v hlavě, neboť neví, zdali paní pantafírka na dluh —

Za čtvrt hodiny je v baráku nový rámus Kohosi vyhodili ven, ale Zoubek letí za ním, chytne ho a hodí ho zas dovnitř. Vždyť by nemohl být nový soud — adié, práce, pro dnešek!

Zázračně jednoduché soudnictví, co? Dobrý lid, věřte mi. On sobě sice někdy zabručí, když se mu přiděluje práce, která se mu po trhanském výrazu zdá být

„hrobem“, on si často při výplatě zakleje, ale veliký nějaký hluk nezačne nikdy sám, na př. naproti svým představeným, a kdo má absolutní pravdu, zkrotí ho vždy. „Rychtu“ mají, aby druh druha krotil — a „zákonník“ jejich? Co smí a může, cítí trhan tak sám, a neví-li něčeho, na př. že se některá studánka nesmí znečistit, řekne se mu to následovně: vedle studánky se zarazí lať, na tu se uváže nahoru věch slámy a s věchu visí dolů hůl, do níž nařezáno vrubů. Kolik vrubů, tolik ran nebo pohlavků, a tomu rozumí trhani celého světa.

Osada, přednosta, rychta, zákonník — divíte se!? Ano, mimo školu a kostel je zde skoro všechno! Ba i na školu se skoro myslilo. Myslil na ni pan ižinýr, když mu denně vřeštilo dvě kopy dětí před domkem jeho, kde pro hru je právě nejlepší prostranství. Myslil si: vystavíš barák, najmeš učitele, strhneš každému dělníku ze zlatky dva krejcary, jako se už děje na léky a lékaře, uděláš zkrátka dobrý skutek — ale neudělal, má mnoho starostí a děti vřeští dál. Ani inžinýrovy Belinky, velké to, novofundlandské čubky se více nebojí — bály se jí beztoho jen první dny, teď se s ní v písku válejí. — Na kostel nemyslil ovšem už pranikdo. Je prý ve světě $72\frac{1}{2}$ náboženství a $72\frac{1}{2}$ řečí i $72\frac{1}{2}$ kmenů lidských, tou půlkou ale jsou a půlku tu mají cikáni a na trhana nezbylo nic. Trhani si sice vypravují zbožnou pověst, že také měli kdes v Rumunsku vystavěný svůj kostel, ze špeku, ale myši prý jim ho přes noc snědly. Škoda, že nejsou kmenem a nemají tedy také vlastní mluvu svou! Mluvíť jen některou tou dcerkou starozvučné sanskrtyvačy a trochu si ji ošperkují a obohacují novými trefnými výrazy, ale posud nedospěli na celou hantýrku svou, jíž by pak snad také dali nějaké skvoucí, lichotivé jméno, jako mají švédští Cikáni svou „praeve liquant (krásnou

řeč) nebo němečtí Židé svou „chochemer lošen“ (řeč mudrců).

Ostatně je zde, jak již praveno, vše jako ve velké osadě. Obchod kvete, „domy“ se kupují a prodávají zrovna hravě. Společenských stran je tu právě tolik jako jinde, práce dost, zábavy dost, skoro až na zábavné kluby se povznesli. Tamhle je tlupa Italiánů, řvou a hrajou „móru“, zde zas můžem poslouchat vypravovače — zázračně podivné historie, před půl hodinou by jim byl sám nevěřil! a o kousek dál nový kruh a uprostřed poučuje jeden, jak může v šest a dvacítce po každé vyhrát, vyndal špinavé karty a demonstruje. A co se lásky týče —

Manželství zná trhan tři druhy. Vlastně prvního druhu skoro ani nezná, „k vůli růžovému keři koupit celý statek“, to ho ani nenapadne, a uvázat se pro vždy, „to jo!“ Druhý druh je „divoký“, ale stálý a pevný, k vůli dětem a zvyku. Třetí druh je ještě divočejší, proti pětiminutové výpovědi. Vlastně se žení trhan velmi rád, třeba každý měsíc nebo alespoň na každé štaci; potřebujeť někoho, kdo by trochu na něho dbal a trochu mu přivydělával. On se nežení, aby miloval, avšak také ne, aby od milování si odpočinul. Ostatně je láska jeho jako rozkouskovaný polyp, každý kus celek. O trhanu neplatí, že „kdo se poprvé žení, tomu lze odpustit, kdo po druhé, toho lze co hrdinu obdivovat, kdo po třetí, ten aby dostal žen za trest sto“ — trhan má svůj „třetí druh“, nuž, třeba tedy sto!

Námluvy jeho jsou rychlé. Předním pravidlem je mu staré: „Já se ti šidit nedám — radši tě ošidím sám.“ Krásy nehledí. Obličej nemusí být „jako měsíc v ouplňku jasný“, oči nemusí být „snivé jako lilie“, vlas „černý

jak roj včel“, prsa a boky „jako čelo slona“, řeč „jako fialka“; jen když to nějak vypadá to:

Červené tvářičky,
bílé tělo,
jako by z komína
vyletělo!

Krásná žena by mu nadělala beztoho nepokoje. Také se neptá mnoho po duševních vlastnostech, ona je konečně každá žena dobrá a jen v nejvyšších šuplatech lidské společnosti jsou prý ty krajně „fajnové“ — v dobrém či ve zlém. Žena se také konečně ani podle ničeho jiného nepozná než podle dobrého jídla — a je-li to, zavařila do něho žena zajisté přání, aby muži chutnalo a je tedy žena dobrá! Hubatá bude ovšem, nu ale, navlíkni lano do jehly, zastav proud! Bude-li nejhůř, vezme se hůl a — „on uvidí účinek, ona ucítí příčinu.“ Zkrátka: „Chceš ke mně?“ — „Nu třeba, když jsi ale takový ožrala!“ — a je to a nemusí ani jako cikánský párek třikrát kolem jalovcového keře běžet.

A pak ta trhančata malá, drobná, pisklavá! Do hrobu jednou přijdou, najisto, ale do kolébky — ne, tam ne! A kde bude ten hrob? Což musí být kolébka i hrob vždy na jednom luhu? Dnes se trhanče narodilo, za měsíc je snad o sta mil dál, jeho vlasť je širý svět, zlatem poseté nebe je střechou jeho rodného domu. Roste a nezamiluje si žádný keř, žádný vrch, žádný luh, žádný ani koutek obydlí, jak mile to začíná oplítat dětskými, zlatými svými sny, jak mile zapouští někam srdéčko své kořeny, již zas jsou násilně vytrženy a vlajou větrem. Ale přece má trhanče mnoho — m a t k u! Kráká ho sice častěji, mluví s ním hlasem drsnějším, ale její dítě je jí přec jen vším, co má! Ona nepatří víc sobě,

patří dítěti. Stará se, pracuje pro ně, ošetřuje je, bdí nad ním, a když i sama ulehne, činí to jen, aby nových nabrala sil zas pro své dítě. Z místa na místo s ním putuje, mrzne, snáší urážky, jen když si dítě uchová. Trhanče povyroste a pak se vzdálí. Matka své dítě ještě někdy vídá, pak někdy o něm slýchá, pak nedochází již ani zvěsti víc. Sama se plíží životem — někde ji najdou, zmrzlou žebračku na hromádce kamení.

IV.

Je den osadníkům Australie co možná nejdůležitější, den výplaty. Je to den vždy teprv čtrnáctý.

Houkli si jako by z jediného chraplavého komína své: „Padla!" a padli, totiž buď do kantiny nebo poblíž na zem a čekají. Kantina má již svůj trhanský odznak i nápis. Vedle vchodu stojí v zemi lať, na lati nahoře polámané kolečko z trakaře — znamená hostinec „u slunce". Nad vchodem houpá se tabulka s nápisem: „Bosí bez antré".

Několik kroků od kantiny vřeští flašinet. Babička flašinetářka stojí vedle a nutí se do zkysalého úsměvu, bojíť se o svůj nástroj, jehož klikou lomcuje chlap — avšak vždyť jsme tohoto chlapíka ještě ani neviděli. „Tunelák" Ševčík, máme tu čest! Šest stop vysoký, dvě stopy v ramenech široký, ruce jako Gorilla až ke kolenoum, levé oko vyražené, na těle nahoře červený frak, dole úzké uherské spodky modré, mezi oběma nahé tělo. Tunelák — ano vy nevíte, co je tunelák! Tunelák je nejpyšnější květ trhanství! Práci jeho naznačuje jmeno jeho. Každý viděl řádný kus světa, má značné topografické a osobní známosti, pamatuje si chudé počátky všech podnikatelů železničních staveb. Že se sám nestal

také podnikatelem, přičítá náhodě, copak je ale na tom! Jmena stavebních inžinýrů poví v alfabetickém pořádku; roztřiďuje je na nováčky a „sekáče“; prvním bez obalu řekne, že jejich „štreka“ proti jiným, které už vyvedl, je samý hadr. Je úsečný, rozhodný, řeč samý klín.

Ševčík pracuje na sousedním kusu trati. Tam ovšem není také žádného tunellu, ale za to pořádný most přes řeku. Ševčík sem dnes přišel s nějakým vzkazem pro inžinýra a čeká, až bude inžinýr hotov s výpočtem.

Flašinet zasýpěl, držadlo kliky zůstalo trčet ve výši — už to Ševčíka omrzelo, ale babičce hodil šesták na víko. „Hej, paní pantafírko — skleničku,“ volá do kantiny, „piju jen na košt a bude-li švinda jen o grád slabší, než ukazuje můj sakrmetr (saccharometr), všechny kunty jim odvedu. My máme švindu, bratři tovaryši, no, hřeje jako lokomotiva!“ — a staví se s několika do kruhu.

„Jaký tam život, co?“ začíná rychtář Zoubek.

„Eh — v Translanii (Uhrách) to jinak „hrálo“; tam jsem stavěl při víně, zde se dřu při bramborech a i ty si musí člověk vypaběrovat. Ostatně, to víte, jen když je člověk chvála bohu živ. Odtud se přec dostanu lehčeji než z Budějovic, odtamtud šlo hůř. Potkám vám zrovna při vyvandru svého chumáčníka (stravovatele) a on mne zastaví! „No věčně spolu nemůžeme být, pantáto, čím dál tím hůř — maj' se hezky — jak pak nemá člověk plakat!“

„Moh' ti vzít tvou uniformu — vypadáš!“ míní kdosi.

„Eh co —

ajzanbónská uniforma
ta je dobře známa:
kalhoty na cimpr campr,
košilička žádná.

A načpak tu boty trhat,
trhejme radš skály —
vždyť to pány studí v botech,
nás to bosy pálí —

a ostatně — jak pak vypadáš ty? Schováváš si snad košili svou někde na rubáš?"

„I — já měl pěknou košiličku, pěknou," směje se napadený tovaryš, „když ale člověku v těch těžkých časech nezbývá ani na masť! Spálil jsem ji na pařezu, abych nemusel těch „drobných" utrácet — bylo by jich až nehtu líto!"

„Já — já," hlásil se jiný, „já přišel s plným kufrem prádla — tady však špatně perou!"

Smích.

„Ale, Ševčíku," pokouší zas soused, „tam na řece budete mít zle, věř mi, už nám tady leze zima za nehty — dej se „přelejt" nebo alespoň „zaletovat"!

„Bydlím jako kníže pán, žádný z vás tak nebydlí, vy holoto! Zabednil jsem si oblouk pod mostem, udělal jsem si ze starého lešení podlahu — ať teče voda pod ní! — a na kamna také zbylo cihel! Eh chalupa jako skála, stojí na jehlách — „nalechtali" jsme jich tam! Hm — jsme my to syčáci — kdyby to byli ti švábi tloukli piloty, „einmal auf — zweimal drauf" — mohli jsme čumět do nebe na šmolku, ale jak já spustil komando: „V Prachatííí—cích na kopééé—čku! lítal beran do nebe, jak by mu dal patronu. Aspoň máme doupě a káňata (děti) střechu! Máma musí na „planýrku" aspoň tři čtvrtě šichty (dne), kdo pak by mohl tolik krků živit! Ale hrome — už mám po motání (pití) — inžinýr je fraj!"

Právě přichází pantafír od inžinýra a kráčí přímo k trhanům. Pantafír, bývalý nádenník, jen tak odlupek trhanů, zastrčil třetinu obdržených peněz zvlášť, a jeho obličej pokryl se mrzutostí.

„Už aby čert byl živ," spouští nacpav sobě dýmku a otočiv šátek na krku uzlem až k uchu, „ten náš inžinýr je taky pěkný zloděj — kriminál do toho! Jste hlupci, myslíte-li si, že mně dal všechno, co náleželo; to jsem pohořel! Já — já tu nezůstanu. Anebo si to udělejte jak chcete, ať vás vyplácí inžinýr sám!"

Trhani mručí.

„No, jaké bručení, dejte sem sáhovku a změříme si to sami ještě jednou!" A za všeobecné nevole klade sáhovku a obrací ji, počítá a počítá, ale jen divně pletenými slovy, víc vlastně křikem než slovy. Jeho štěstí je, že nezná cifer. Konečně nabyl odvahy a zvěstuje: „Celou třetinu mně strhli!"

„Mnoho-li je to," táže se rychtář Zoubek zamračeně.

„Ty dostaneš místo čtyradvacíti jen osmnáct a ostatní podle toho!"

„No no, to by to hrálo!" — „Ne, to nešňupu, to ne!" — „Himmel mordio, to radši všechno rozbiju!" — „Inu Marjánce do rance, jestli někomu nezakroutím krk!" rozhlučí se to kolem.

Pantafíru není při tom dobře. „Vy — vy jste taky líní chlapi, vždyť nic neděláte, vám aby taky kráva nadojila hned sejra!"

„Co, my že nepracujem, my že se nedřem, my že — inu —" a kletby se sypou.

„Víte, co, já chci mít pokoj — abyste věděli — tobě přidám dva zlaté — tobě zlatý padesát a tobě taky zlatý — tak a mně nezbyde nic, to jsem osel!"

Někteří se odmlčeli, někteří hlučí dál.

„Jak, vy mne přivádíte k nejhoršímu? — Darebáci, já, nu já — tobě dám ještě zlatku a tobě taky — je to z mé vlastní kapsy, přijdu zde na mizinu, ale mně je o mé dobré jmeno — však já inžinýrovi povím do duše! A ty, ženo, dej těm chlapcům tři mázy kořalky — čtyry jim dej! A kdo ještě teď jen breptne, dám mu jednu do týlu, že mu hlava dojede do Brna!"

A teď začíná vyplácení. Mnohý dostal už zálohu, mnohý je dlužen za kořalku, běda! Konečně je srovnáno a vyplaceno, každý potěžkává peníze v ruce, koná rozpočty, na prádlo, kus šatu, něco si také hodlá uložit pro případ. Italiáni dlouho nehodlají, nýbrž hned zítra půjdou na nejbližší poštu a pošlou několik zlatých domů — s ostatkem vyjdou, to vědí. Jsou skromně a dle svého dosti dobře živi; několik se jich vždy spojí k společné menáži: třikrát za den teplou polentu a dost. Němec si donese několik zlatek k inžinýrovi „na uschovanou". Také on žije obyčejně dobře, teple musí alespoň jednou pojíst, třeba musil zajít si půl hodiny do nejbližší vesnice. Smutno říci, že Češi žijí průměrně nejhůř — „knakwuršt", chléb, kořalka, toť věčný jídelní lístek. Také ukládání grošů jim nejde, mají sice po každé k líbání ohnivé předsevzetí, ale jsou právě dnes zase na počátcích, a ono to přes ty čertovy počátky —

Rozsedli se v pantafírově kantině, aby alespoň trochu popili. Pantafír je tak asi předním regulátorem jich pitek. Zavázal-li se, že za jistou cenu vykoná větší práci, pospíchá s tím a nesvádí mnoho k pití, jeli ale placen jen jak se říká „od kusu", každých čtrnáct dní za to, co právě vykonáno, svádí co může. A ono to svádění není těžké!

Dnes tu „na chvilku", zasedli všichni, „ženatí" i svobodní. Ženatého snad žena dostane v noci domů,

snad ho přemluví, aby už zas zítra pracoval dál. Ale také možno, že na něho přijde právě teď jeho „kvartál“. To je tuze těžká nemoc a neoddolatelná, ten kvartál. Potrefený ví, že nemůže pranic proti tomu dělat; s počátku ještě probleskává mezi pitím předsevzetí; když se vyndává další zlatka, ještě se před vnitřním okem kmitne žena s dětmi — ale pak, rána pěstí do stolu, sklenička vzhůru a:

Inu děj se vůle boží,
  já už nic nedbám!
prodám ženu, prodám děti,
peníze dám na propití:
inu děj se vůle boží,
  já už nic nedbám —

Což teprv ta nebohá sirota, trhan neženatý! Jeho nikdo nevolá domů, nikdo ho nebolí. Jeho týden má čtrnáct dní, proč by z neděle a pondělka neměl ten týden zas dvě neděle po sobě, v úterý času dost do práce! A jeden ten sirotek jako druhý, jako vejce od černé slepice a od bílé. Mají se tu nesmírně rádi, kantina má smiřující kouzlo, hubičky mlaskají, „připij si, bratře!“ volá jeden přes druhého a žádný neřekne nadarmo: „dej mně nacpat!“ S počátku je samý humor, samá píseň bezstarostná —

pominem, nebudem,
světa nepřebudem —

pak — pak se stává veselost divokou, zoufalou. Jako by náhle každého se zmocnila touha, ne opít — upít se! Ale je to těžké, trhanův žaludek je také jako boty svatého Benedikta, a ty byly bez podšvů. A drahé je to. Ovšem, nač peníze, když je kapsa roztrhaná; také nelze upřít, že nejde nad otcovské naučení:

„propij všecko, co můžeš,
nebude soudu, až umřeš“ —

ale jen kdyby jich bylo přec o něco víc, těch šajnů! Překvapně brzy je sirota trhan všecek vysypán —

svatí, svatí, svatí,
půjčte mi tři zlaty:
až já budu svatým,
já vám je oplatím.

Jak pak by také nevešel jednou do nebeského království, za své vezdejší utrpení!

— — — — — — — — — — — — — — — —

Nastal pondělek, ráno. Při práci jsou již i Komárek a Schneider, měli jen jednu neděli. Inžinýr se prochází po trati a stále hubuje. Je mrzut, byl zaslechl o nějakých nepořádcích při sobotní výplatě, a již zvěstoval, že budoucně bude vypláceti sám.

Schneider se dívá na přecházejícího sem tam jako kočka na kývadlo u hodin. Konečně přistoupne a smekne: „Kdyby mně, milostpane, ráčili dát zálohu — zlatku!“

„Co zálohu! Teprv od zítra můžete dle pravidla dostat zálohu!“

Schneider mlčí.

„A vždyť byla teprv předevčírem výplata!“

Schneider mlčí.

„Propil jste zas všechno, co?“

Schneider mlčí.

„No — co je to — nemůžete odevřít hubu?“

Schneider tedy odvírá hubu: „Já nevím — snad jsem si koupil prádlo.“

Inžinýr se náhle odvrátil. Mrzutosť byla pojednou zaplašena a zuby se mu zahryzly do rtu. Po chvilce

vyndal tobolku z kapsy. „Zde dva šestáky — půjčím vám je! — Vy, Komárku, pojďte za mnou!“

Červené oči Schneidrovy hledí mrtvě za vzdalujícími se, pak sklapnou jako ku spánku a ústa bleptnou: „Jen kdyby mně nebylo tak nanic!“

V.

Snad řeknete dle všeho: „nu co trhan! dareba je!“ Víte — jak se člověk na to dívá! Trhan je, o tom se nehádejme, neskonale lehkomyslný, outrata rozhodný, a kdyby měl mnoho peněz, byl by dán do kurately — snad! On jich ale neměl nikdy tolik, aby měli lidé k vůli nim pro něho alespoň trochu úcty, proto také nemá on ani trochu úcty k penězům. On také ví, že jich nikdy mnoho mít nebude, vždyť stojí psáno v písmě, že „dělník opilec nesbohatne“, a trhan se přec někdy opít musí, ne?

Nikoli, zlým, špatným člověkem trhan není. Není Byronovým Kainem, aby musil zvolat k bohu: „Proč jsi mně dal zlou tu vůli, pane!“ Je jen člověkem vůle pohnutlivě slabé, nic víc! Za rok musíš ovšem i nejlepšího z nich z práce vyhnat, jeť kočovníkem, dostává roupy, ale půl roku konečně i s nejhorším dobře vyjdeš. Ozve-li se, činí tak za „bratry tovaryše“. Sobeckým není, rozdělí se o to, co má, jako kvočna. Slíbí-li něco, spolehej na slovo, a třeba neuměl se ani podepsat jinak než „frakturou lopatovou“, třemi křížky — věř těm křížkům! Jednu má dále vlastnost převzácnou: on je pravý filosof, on sebe zná na vlas a nepřeceňuje se. Dostane-li peníze a musí-li k domovu přes přívoz čtvrt hodinky od kantiny vzdálený, jde nejdříve k přívozníku, uloží si u něho dva krejcary, a pak se teprv vrátí k pitce. Slíbíš-li mu pár bot, poprosí, abys mu je dal, „až na-

padne první sníh," pak že je už neprodá. Je to upřímnost velká, až šibeničná! Zkrátka: on je spíše lidská zvěř než lidská zběř. Zvěřina ale vždy trochu zavání — nebo líp: pomyslete si sluku, že by vzala před zastřelením pilulky, co by pak bylo po ní! Tedy chceme-li se pobavit něčí originálností, snesme atd.

Inžinýra trhančíci bavili. Již dávno sobě byl umínil, že podrobí některého zkoušce. Tedy chytl teď Komárka. Sedí v bytu svém za stolkem a dívá se na svou oběť mlčky. Komárek je trochu v rozpacích, neví, co to.

„Z toho Schneidra už nebude nic," začíná konečně inžinýr, „ale z Vás, Komárku, — neztrácím naděje! Jste přec rozumný člověk, vy nahlídnete, že takhle jen zahynete, a bídně! Copak musíte každý groš propit, musíte se dřít dvě neděle, o hladu a v nepohodách, abyste pak vše a zdraví k tomu propil za jedinou noc! Vidíte, Komárku, já nemám lidi rád, kteří si nepřejí, člověk nemá být lakotný, nemá mít peníze v duši, jen v kapse, ale v kapse jich musí mít něco, aby nebyl pořád otrokem lidí cizích. My musíme mít peníze, ne ony nás. Koukejte, Komárku, už jste viděl svět a umíte se naň dívat. Vám není třeba teprv rozkládat, že za peníze koupíte si všechno, i zdraví — sám čert má úctu před penězi, bez nich by nedostal ani jediné duše! Potřebuju pořádného člověka, vyhlídnul jsem si Vás, a budete-li jen čtyry neděle dělat pořádek, udělám z Vás dohlížitele na kus práce — chtěl byste být dohlížitelem?"

„To bych chtěl," vyhrknul Komárek, a oči jeho, posud sklopené, se vznesly a zajiskřily.

„Budete jím — ale dělat dobrotu! Především — jak pak to pro pána boha vypadáte, takhle byste byl pěkným dohlížitelem! Hned se seberete a půjdete do — —, tam si koupíte kus pořádného šatu. Ani tam v těch hadrech

nemůžete, dám Vám starou košili a kalhoty, a vojensky plášť zde mám, vezměte si to. Zde je dvacet — počkejte, třicet zlatých Vám dám zálohy, Vy vidíte, že Vám věřím! Do poledni můžete být zpátky — tedy jděte a pamatujte na dohlížitele!“

Komárek ani nepromluvil, sebral šaty, sebral peníze a již je venku. Nohy se mu zrovna třesou radostí. Taková změna a tak náhlá! V poledne už tu bude v novém rouchu, za čtyry neděle bude dohlížitelem — Schneider — ne Schneidrovi neřekne zatím nic, ale promluví — no, vždyť ono i z přítele Schneidra může být ještě něco pořádného, jen chtít, jako on, Komárek chce!

Brzy byl dooblečen a již je na cestě do městečka. V městečku je mnoho kořalen, pravda, ale ty jsou nebezpečny jen slabochu: Komárek má talisman. každou chvilku si říká: „Jak pak bych nechtěl být dohlížitelem!“

A v skutku — ještě není poledne a Komárek je již zase zde. Šaty nové — vydal za ně celých třicet zlatých — nese si v uzlíku. Mohl sice dřívější nechat u téhož vetešníka a objevit se hned v novém skvostu, ale on má srdce dobré, vzpomínal na Schneidra, zatím nechť si Schneider vypomůže odloženou garderobou, než se sám také polepší, Komárek nedá pokoje a pořád mu bude mluvit do duše.

Starý Komárek zmizel ve svém „Ospitale degli incurabili“, za čtvrt hodiny vyšel Komárek nový. Jako z cukru! Na hlavě pěkný ještě klobouk, jistě za zlatku! Na těle modrou košili — koupil si dvě takové, teď má tedy s tou od inžinýra košile tři! Na krku skví se překrásný červený šátek, na těle světle zelená kazajka a světle žluté spodky s černým pasem! Krokem elastickým

ubírá se do bytu inžinýrova. Ten zajisté že na něm oči nechá!

Inžinýr sedí již u oběda. Prohlíží si Komárka ze všech stran a usmívá se. „Dobrá zatím," praví, „počkejte, má hospodyně Vám dá kus oběda, chci, abyste zvykal v pořádku jíst. A pak si jděte po práci!"

Najedĕn, rozehřát, spokojen a šťasten jde Komárek ku svému dílu. Kolem něho všem klesly ruce, tovaryši jsou u vidění. Tohleto — ne, tohleto je přec jen — copak je to?! Ptají se, přistupují, ohmatávají klobouk, hladí kazajku. — „Pan inžinýr!" je jediná odpověď Komárkova, o dohlížitelství ani muk. Po očku se dívá na Schneidra, Schneider tu stojí opřen o lopatu, vyvalené jeho rudé oči jsou plny přehrozného udivení. Počkej, ty se budeš koukat teprv!

Jak je dnes ten vzduch skoro jarní! Ve všech žilách to hraje, tepny jdou jako úprkem, zrovna je jako do tance, nepokojně, ale přece slastně.

Ty nové šaty jaksi ještě práci nenavykly, pohodlny jsou dost, ale tak — tak sváteční! Vůbec jako by byl dnes velký, zvláštní svátek v celém světě!

Rýč odletěl — ne, dnes si dá Komárek přec prázdniny, kdypak jindy! Již se sebral a kráčí po trati dál. Všude ho zastavují. — „Pan inžinýr!" je jeho odpověď stálá. Konečně zabočí od tratě do háje, člověk je tak rád o samotě, když se stane velká s ním změna. Kdopak by byl včera tušil —

Ale ani v háji Komárek dlouho nevydrží, vždyť je tak šťasten a štěstí žádá zas společníků, svědků, třeba závistivých. Již se vrací a jde přímo ku kantině — ještě ho neviděla pantafírka!

„Pro pána krále — Komárku, vždyť Vy vypadáte jako bohatý selský synek!"

Komárek se spokojeně usmívá.

„A ten krásný šátek — ten by mně slušel. Co jste za něj dal?“

„Jen dva zlaté,“ zní nedbale pyšná odpověď.

„To stojí, to stojí! Ale kde, řekněte mně, jste dostal na to peníze? Mám nalejt hulána, samožitné?“

„Pan inženýr dal! — Ne, nic, já už nepiju!“ a odvrací se nerad, jako od lechtavého pokušení.

„Tedy mně, prosím Vás, vypravujte — a kampak jste zahodil své staré hadry?“

„Nezahodil, ledacos nebylo na nich tak špatné — na př. zcela dobrý vojanský plášť — ba ani jsem to neprodal, nechal jsem si to, dám to někomu!“

„No to je přece lež!“

„Lež?“ a teď byl Komárek už dopálen. „Hned Vám dokážu, jestli že lžu!“

A za chvíli zde byl Komárek s uzlem a hodil jej na udupanou zem. „Tady je to — vynadejte mně, schází-li jen nit!“

„Ale copak se inžinýr zbláznil?“

„Co, zbláznil! Ženská hloupá! Chce, abych byl pořádný a udělá ze mne dohližitele! To je to!“

Teď to bylo venku.

Dohližitele! — Za pět minut je kantina plna. „A ty nám nezaplatíš ani skleničku švindy?“ hlučí hlasy přátel ze všech stran.

Komárkovi je úzko. Tak rád by tovaryšům se ukázal — ale nemá groše v kapse. Pošilhává po uzlu se starým šatem — ne, to už není jeho, zaslíbil to chudému příteli — on sice přítel o tom zamýšleném daru ještě ničeho neví, ale — —. Náhle, myšlenka! Ruka Komárkova jede ke krku: „Zde máte ten šátek — dejte hochům za dvě zlatky kořalky!“

A zasedne a ostatní kolem něho. „Sem pojď, bratře," volá všecek změklý na přítele Schneidra, „tebe neopustím, mlč, ty uvidíš, jak se o tebe postarám! Ale — však já ti řeknu, co musíš dělat!"

Rozhlučelo a rozveselilo se vše na nebi i na zemi. Komárek chválí inžinýra a pije na jeho zdraví. Všichni chválí Komárkova dobrá předsevzetí a pijí na jeho zdraví —

Hodina ubíhá po hodině, je veseleji a veseleji —

A když „půlnoc duchy zvala", nebyl už Komárek jako z cukru, byl už zase ve své uniformě od včerejška. dal si se Schneidrem alespoň už sto hubiček a odzpívali spolu alespoň už padesátkrát sloku:

Mívali jsme kabáty,
čert je vzal.
až halenu propijem,
půjdem dál —

VI.

Uplynulo již několik měsíců. Mrazíky se dostavily a země ztvrdla jako křesadlo.

Ba již byl den Dušiček uplynul a s ním již odešli i „rybnikáři" najednou všichni do své vlasti, k rozlehlým rybníkům kolem Budějovic. Nedá jim to. Oni musí vidět, jak zimní mlhy se šourají po vodách i jak rákosí se výročně ověšuje jiním. Co děti naučili se tam dělat a stavět hráze, co mužové opevňují a krášleji výtvarným uměním tím boky železnic. Jsou velice váženi. trhan je klade vysoko, tak na půlřemeslníky. Oni to také vědí. daleko je poznáš dle důstojně líného chodu, dle širokého klobouku, jehož velké stínidlo pohybuje se jako křídla

tučné vrány, i dle modré zástěry, jejíž pravý dolejší cíp je vždy půl hodiny volný a půl hodiny zas nahoru v levo za pás zastrčen. O Dušičkách opouštějí svou práci a o velkonocích zas již se z domova rozlítli po celé Evropě. Jsou to mužové charakterističtí jako dráteníci z Trenčínska.

Čím pochmurněji a smutněji ale v přírodě, tím veseleji v trhanství! Zima nedovoluje lenosti ani ruce ani vtipu!

Právě vyšel za rána inžinýr ze svého domku. Rozhlížel se, mnul si ruce a stíral mrazem vynucené slzy. Na jeho tváři sídlila veselosť. Vyfouknul kotouč dechu a zabručel si: „To jsem žádostiv —.“ Dále nebručel, mráz kázal sklapnout ústa a to, čeho „byl žádostiv“, musíme sami doříci. Tedy: „co se nám dnes asi zas prazvláštního přihodí!“ Ono totiž se tento týden zdálo, že se zrovna pytel nad Australií roztrhl, den co den něco nového, zvláštního, zrovna k popukání! A dnes je sobota — bude se muset namáhat ta sobota, aby překonala dny předešlé!

V pondělí bylo „něco, co se v postě nejí“, jak trhan říká. Byla totiž svatba, opravdovská svatba! Manželé Markovi po desítiletém šťastném „manželství“ vstupovali v stav svatého manželství. Přestupovali zkrátka, jakož bedlivý čtenář už sám rozumí, z „druhé“ do „první“ třídy. Sláva byla nesmírná. Ne jen že hrál na trati flašinet po celý den, ale veškeré australské trhanstvo doprovázelo ženicha a nevěstu až k vesničce, sám pan inžinýr a pak Adam, nejoblíbenější dohlížitel, byli svědky, Ženich měl nový modrý kabát, nevěsta zcela novou šedivou sukni s falblemi a šedivou kazajku s vysoko nabobřenými rukávy — mohou si popřát kus nového šatu, jsou pořádní, mají pár zlatých. Mládencem byl

devítiletý jich synáček Tonda, družičkou sedmiletá jich dceruška Baruška — vesele si vedli k oltáři vlastní rodiče své. Jen že by byla Tondu brzy veselost přešla. Někdo ho navedl, že musí zpívat svatební píseň a naučili ho jedné; sotva ale vyšli a Tonda poprvé odzpíval svou:

Inčko vám děkuju
za vaši dcerušku,
inčko vám děkuju
za vaši dceru:
že jste mně ji dali,
mně ji vodchovali,
inčko já vám za ni
pěkně děkuju —

už tu byl pohlavek ze štědré ruky otce ženicha. Ale — jeden pohlavek! —

V úterý byl zde z městečka dráb pro — Adama. Nebohý Adam! Již musil dvakrát do města k soudu, má sedět čtyryadvacet hodin a „neví proč“. Byl před měsícem ve vesnici při muzice, tam se trochu sepral, jednoho vyhodil, druhého srazil pod stůl, třetímu rozbil hlavu, ale proto! Přiznal se k tomu u soudu, že mu „hlavu vyluftoval“ a myslil, že je tím už všechno odbyto mezi ním a soudním panem adjunktem, jakožto mezi pořádnými lidmi, ale zatím — „čtyryadvacet klápů“! A že se hned v určitý den, včera, nedostavil, je tu dnes už dráb! Nejdřív se ptá po inžinýru; inžinýr je někde, nikdo neví kde. Pak se ptá po Adamu, nikdo Adama nezná. Ještě by ho nejspíš znal Komárek, ale musel by se jmenovat „Franta Šnophoun“, ten Adam. „Jak pak vypadá?“ ptá se jeden. — „Což já ho znám!“ zapomene se dráb. — „Nu, zrovna takovej tady běžel, zrovna ta-

kovej! Utíkal, až tu kuří oka potratil — poletějí-li za ním, můžou ho chytit!“

Ale už byli všickni kolem drába, jeden hvízdal, druhý vřeštěl, třetí kuňkal, čtvrtý tlouk’ motykou do „kolečka“ jako do tureckého bubnu, pátý házel střepy hrnku na kámen — „regmencbanda, trauf!“ zavznělo komando a už by ho byli mleli — v tom tu stál inžinýr. Vzal drába za ruku a odveď ho k sobě. Chlácholil uraženou osobu úřadní, napájel ji, pak slíbil, že Adam se pozejtří dojista dostaví a vyprovodil sám drába kus cesty. Zamračen se vrátil a plísnil všechny, že mu chtějí způsobit nesnáze s úřady. „Adame, Vy tam pozejtří musíte, rozumíte, sic se nepohodnem!“ Adam kývnul, že ano. Když ale inžinýr se vzdálil, máchnul Adam rukou a mínil k ostatním: „To by byl čert v tom, abych já tentokráte ty pány nenapálil, já, Adam!“ —

Středa si odzpívala svou balladu hned za ranního šera. Tolik nadávek snad v ústech člověka ještě nebylo, co jich vysypal před slunce východem trhan Martinka na trhana Baštu. A Bašta, jindy huba jako ježek, dnes skoro ani neodpovídal. Jen tak někdy muk’, někdy slůvko prohodil, nebo pokrčil jen rameny a řekl „inu!“ — ale naslouchající Australové smíchy div se nesvalili.

Martinka a Bašta jsou již od let nerozluční přátelé, ale včera se přec pohněvali v doupěti svém. Bašta je totiž nájemníkem Martinkovým. Že činže neplatí, pranic by nevadilo, ale chlap líná nechce rukou pohnout, nechce do lesa na mech, nechce ani pomáhat při ucpávání skulin — Martinka se rozzlobil a vyhodil ho. Za zimní noci bez přístřeší, bez peněz na kořalku!

Bašta obcházel doupě jako kočka, zastavoval se, naslouchal — náhle se sehnul, zmizel, již se zase objevil

a nesl v ruce Martinkovu kazajku, kalhoty a boty. Zastaví to ve vesnici, atd.

Časně z rána je už Bašta zase na svém místě a čeká, co as drahý přítel. A nejdřív vyhrnula se z doupěte spousta strašné kletby a nadávek, pak vyčuhla ježatá hlava Martinkova a kroutila se, až spatřila klidně vyčkávajícího Baštu. Teď to šlo. Jako když skály lítají, lítaly nadávky. Bašta pořád nic, konečně si povzdechne: „Inu, křesťanské to nebylo od Tebe, přítele vyhodit do zimy — bez krejcaru!“ — „A Ty's to zastavil!“ — Bašta smutně přikývnul. — „A kde?“ — „Ve vesnici.“ — „A jak se tam teď dostanu!?“ — „Jó, kdo by to věděl!“ — Zase nadávky. Konečně přijde rychtář Zoubek. Bašta má polonahého Martinka vzít na záda a donést ho do sousední vesnice. Pak se mají smířit. Bašta se zpěčuje. — Konečně ale, Martinka slíbil už odpuštění a tři půlčíky, naložil si ho tedy Bašta na záda. Do Martinky vjede humór, do ostatních trhanů také, jeden vyskočí na druhého, už je celá škadrona a s nesmírným vřískotem žene se to k vesnici.

Čtvrtek. Dnes Adam dokázal, napálí-li on pány, nebo páni jeho. O, on je chytrák! Vybral si mladého, dosti slušně oblečeného trhana, zaplatil mu pětku, dal své předvolání a trhan Drůbek odsedí ten den za Adama!

Trhan Drůbek je vlastně hoch k pomilování. Byl kaprálem na vojně, vysloužil a šel zas domů k rodičům. Ale měl smůlu, neboť jeho otec byl kolomazník. Jednou poslal starý Drůbek mladého Drůbka se soudkem kolomazi do městečka. Bylo trochu parno. Mladík, zpocen a unaven, zastavil cestou u trhanské kantiny.

Hráli tam velusa a mladý Drůbek si zahrál s sebou. Ale když přisedl, nevěděl ovšem, že k večeru téhož památného dne budou trhana Mrkoše, který obětovně dával

banku po celou dobu, ostatní trhani hledat na všech půdách a ve všech stájích vesničky, aby ho zabili. Prozradilof se pro Drůbka příliš pozdě. že Mrkoš přinášel z městečka kantiňákovi zcela nové karty. které ale byly někým věrně a zcela harmonicky dle nastříkaných barev na hřbetu již znamenány. A tak se stalo, že soudek s kolomazí nešel do městečka a Drůbek už nešel k otci zpět.

Co na tom, a teď se jedná o něco jiného. Dráb a žalářník neznají Adama osobně, věc se povede a pak to snad jednou Adam soudnímu panu adjunktovi řekne, bude to švanda! Po trati je z toho už dnes velký smích, Adam je zrovna vyměněn. až rozpustilý! —

Je již odpůldne. Kdo to tam přichází? — Věru, Drůbek! — A s ním, hrome, četník! —

Věc se byla vyvinula zcela přirozeně. Lehkým. svižným krokem přikročil v městečku Drůbek k žalářníkovi a podal „své“ předvolání. Chlapík se žalářníkovi líbil. „Vy jste jistě na vojně!“ — „Už jsem vysloužil.“ chlubí se Drůbek. „co kaprál. zde mám obšíd!“ a podal žalářníkovi svůj v kapse přechovaný „obšíd“. A bylo to! — Když odcházel pak Adam s četníkem z Australie. vypadali oba jako medvědi.

Pátek je den přenešťastný. jak známo. Mlynářík — říkali mu obyčejně „Fajfka“ — pracoval u válce na pěchování země, a čert nebo pánbůh ví co dělal, najednou si utrh' malík u levé ruky! Na štěstí tu byl právě lékař tratí přejíždějící a obvázal mu ruku. Mlynářík pracoval dál jako by nic, za to několik jiných nepracovalo. Několik jich u háje kopalo hrob, šest stop hluboký, šest stop dlouhý. Jeden sbíjel z prken truhlu a žena jeho šila z bílých cárů polštář do rakve a rubáš. Jiný stloukal z latí máry a ještě jiný pletl obrovský věnec ze smrkových větví. A po práci k večeru byl funus, velkolepý,

pohnutlivý. Umyli utržený malíček, oblékli jej do rubáše, dali do rakve a za všeobecného, hořkého pláče rakev zatloukli.

Na to měl Schneider velmi pohnutlivou řeč, kladl milovaného zesnulého všem přítomným za vzor a hlavně na něm chválil, že „se nikdy — nikdy neopil. Řečník ustoupil a Komárek vykropil máry a rakev mokrým hadrem. Vzali máry na ramena, dva „mládenci“ a dvě „panny“, a šli. Byli seřaděni v dlouhý průvod, všichni v párcích a vedouce se za ruce. Napřed šly ženské a stále bědovaly — jak už ty ženské jednou jsou! Za nimi po dvou otužilejší mužští a zpívali pohřební píseň. Přec ani jednou nepřišli přes slova:

Uskrovněte svého
pláče truchlivého,
o rodičové milí,
kteří jste mě zplodili —

pak vždy všeobecný nářek, lamento srdce prorývající! A hned za rakví šel Mlynářík, co nejbližší příbuzný. —

Co as tedy dá sobota!

Inžinýr se rozkročil a šel mezi dělníky. Dělníci pozdravovali, jeden z nich přistoupil. „Prosím poníženě, milostivý pane inžinýre, mám žádost.“

„A jakou?“

„Neráčejí mně to odepřít, milostivý pane! Dnes v noci mně slehla žena —“

„A já mám jít za kmotra, to se rozumí! Vy tu ani nikoho jiného nemáte, chcete říct! — No, když to musí být — až budete mít čas ujednaný, přijďte, někdo půjde do kostela za mne!“

Trochu mu to humór pokazilo, panu inžinýrovi. „To je ten měsíc už čtvrtý — zas abych poslal pro dva

stříbrné zlatníky — radši už abych si jich dal přinést hned soudek!“ bručel, jda dál. „Jako králíci se to množí; půjde-li to tak dlouho, bude se každý druhý trhan podle mne jmenovat Pepík nebo Pepička. — Co dělat!“ —

Dopolední hodiny uběhly rychle. Do lepšího humóru již se inžinýr nedostal. Práce šla nyní pomaleji, ztuhlá země je vzdorna. „Tenhle kousek — to je hrob! naříkali trhani a zkušenější říkali vzhledem k překonání nastávajících ještě překážek: „Ne — nebude to hrát!“ Ovšem tomu vzdor své zkušenosti nerozuměli, ale inžinýr přec nebyl sám valně spokojen.

Byl rád, když přišel čas k obědu a šel rychlým krokem domů.

Před domkem stojí trhan Vašíček. V celku pořádný člověk a inžinýr ho má rád.

„Nesete mně něco, Vašíčku?“

Trhan žmolí čepici, nějak v rozpacích. Vysmahlá jeho tvář je ubledlá, oko divně plá, jako by v ouzkosti, rty se mu chvějí.

„Nu co je, mluvte!“

„Ráčili už beztoho slyšet,“ koktá trhan.

„Co jsem měl slyšet — já nic nevím, mluvte, je mi zima!“

„Že nic neslyšeli?“

„No nic, když povídám.“

„To s tím krumpáčem —“

„S jakým krumpáčem?“

„Ono to není pravda — já ho neukrad’ — jaktěživ jsem se nedopustil!“ a z oka se mu vyřinula slza.

„Ale co to má být! Ztratil se nám krumpáč?“

„Ne ne, nám ne, ale prý před dvěma lety — u Chebu —“

„Mně se zdá, že jste se zbláznil, Vašíčku!“

„Bože, ne! už prý je to na mne udáno u soudu.“
„A kdo Vám to řek’?“
„Tovaryši, v neděli v hospodě.“
„Udělali si z Vás blázna. Pro krumpáč, nenechte se vysmát! Jděte domů a najezte se — s bohem!“
Inžinýr vešel do své chaty. Naobědval se, zakouřil si, vyspal se. Když zas pak, as po dvou hodinách, vyšel ven, spatřil spěchajícího, usýpaného Zoubka.
„Milost pane — neštěstí!“
„No — no —“
„Vašíček se oběsil!“
„To není možná — vždyť jsem s ním přec —“
„Musí už alespoň dvě hodiny viset.“
„A kde?“
„V roští u štreky.“
„K smíchu — na roští, a stromku tam není!“
„Přec — jen se ráčejí přesvědčit!“
Pospíšili k naznačenému místu. Na trati nikdo nepracoval, hlavy trhanů čouhaly stranou nad roštím. Zde visel nebohý Vašíček — „deset sáhů od trati,“ zcela dle předpisu. Vlastně nevisel, nebožák byl větší než ten zkřivělý strůmek: byl si uvázal nahoru svou zástěru a vrhl se do kličky z její kožených tkanic — uškrtil se. Polo klečel, polo visel, tvář zsinalá, oko vyboulené.

Inžinýr přistoupil. „Ano, zde není už lidské pomoci — tělo je dávno už vystydlé! — Nechte ho tak, až přijde komise a jděte po své práci. — V noci bude tu u něho musit být někdo na stráži. Rozhodněte se mezi sebou, kdo! —“

Bylo nepěkné odpoledne v „Australii“, neladné. Trhanův cit je sice efemérka, ale — —

— — — — — — — — — — — — — — —

„Počkej, dnes inžinýra udobříš!" pomyslil si k večeru Komárek. A šel po práci k inžinýrovi.

Tento seděl mrzut u svých plánů. Mrzutě pohlédl na vstupujícího Komárka, ani mu nepoděkoval za pozdravení. Ode dne nezdařeného pokusu nebyl se na Komárka ani podíval.

„Budu v noci u Vašíčka na stráži," vynutil ze sebe Komárek.

Inžinýr nic.

„Dobrovolně, milost pane."

Inžinýr nic.

Komárek už přestupuje.

„Vy tam zmrznete ve svých hadrech — nebude arci škoda," podotknul konečně inžinýr.

„Vypůjčím si houni. Kdybych měl trochu kořalky, jen tak na zatopení —"

„Opil byste se a zmrz' teprv!"

Komárek je hotov.

„Zde Vám dám přece několik krejcarů na kořalku — tu máte! Ale mějte se na pozoru — skončíte hůř než Vašíček — copak není ve Vás už ani krůpěj hodnoty!? Což není pražádný prostředek už, abyste se polepšil?"

Komárek se škrabe rozpačitě na nose.

„Ráčejí být tuze dobrý pán a moudrý," vyhrkne pak, „— když to ale nejde! —"

— — — — — — — — — — — — — — — —

Zabalil se do houně a usedl několik kroků od mrtvoly.

Napil se a zabručel. Napadla ho zase slova inžinýrova.

„Nevídáno," bručí pro sebe, „hůř než Vašíček — copak je komu po tom! — Mám sílu — jsem dost mladý — až nebude síly — je pravda — nu krást ne-

budu! — Ale — co? — Řemeslo — kdybych uměl řemeslo — nebo aspoň nunvářství — nebo předělávat koňům zuby na mladší — co, budu sbírat hadry — hodím do nůše nejdřív sebe — sakra! — bude to — divné to bude —"

Obrátil se k mrtvole. Měsíc svítil jasně na zsinalou tvář a do vyboulených očí.

Komárek se zachvěl.

VII.

Seděl dlouho, dlouho — zrak zabořený do země.

„Skončíte hůř!" — „Což není pražádný prostředek už, abyste se polepšil?" —

Komárkovi nejdou inžinýrova slova nějak s mysle.

Ale je mu tak prapodivně při tom!

Ani ne jako by inžinýr říkal mu trpká ta slova, nýbrž jako by on je říkal sám, Komárek sám sobě! Jako by stál před sebou, položil si ruce na ramena, zahleděl se sám sobě do očí, chladně, k smrti opravdově. Jako by sama sebe — ale naposled již v tomto životě — se tázal: „Což není pražádný prostředek?"

Náhle rozrazilo ho bolestné horko.

Proč pak by nebyl prostředek — proč ne! — Jen kdyby nemusil při tom myslit na sebe, ne se lepšit, ne pracovat pro sebe! — Což pak záleží na osobě jeho, teď už! Našli ho jednoho rána co pohozené nemluvně v povytažené kocábce vedlé lužeckého přívozu, mohou ho mrtvého najít kdekoli! — Mít jen pro koho, aby to za to stálo — pak — pak by — vždyť beztoho, pro koho pak stal se trhanem — pro sebe?!

Ruka jeho jela do kapsy pro láhev s kořalkou,

zátka vyletěla — ale zrovna u úst jako by nadlidská síla zadržela mu ruce.

„Ne — dnes ne — už jsem dost často zapíjel — a horko je mně, horko!“

A hlava mu sklesla v dlaně. — —

Bylo kdysi tak teplé, krásné polední slunce červencové! Seděl s ní, s plavovlasou, růžolicí Annou na poli, v stínu nakupených snopů, a obličej jeho zářil. „Ne, nebudeš ani Bartošovou, ani hajnou, už je postaráno! S neděle zde začnou se stavbou železné dráhy, přihlásil jsem se k práci. To by bylo pěkné, kde vyhazujou denně millióny, aby chuďas pracovný a spořivý nedovedl si zachovat groš! Také jsem se na to zeptal: každý nádenník, když se přičiní, může mít svůj dům. Desítka týdně — domek se zahrádkou máme za rok a jsme svoji!“ —

Šel na trať a vystavěl si tam prostrannou boudu vedlé ostatních. —

Netrvalo dlouho, jen několik týdnů, a Anna byla sirotkem. Musila pak z bytu matčina. Nechala se přemluvit a po nedělním kázání přistěhovala se do trhanského bytu svého milence ženicha. Byltě pan farář kázal o slovech knihy Ruth: „Kde ty umřeš, chci umřít já a chci tam pohřbena být“ — a odpor Annin byl překonán.

Pracovali neděle a měsíce spolu, vzorně, spořivě. Náhle — ale nač toho obšírněji vzpomínat, je to tak historie, jakých na sta tisíce — vždyť ani není věrnosti ženské! Náhle viděl on, jak vrchní dohližitel jeho Annu kdes v skladě objímá, a za hodinu zmizel Komárek z trhanské osady.

Kde bloudil, po dnes dobře neví. Šel z místa na místo, utrácel z peněz nahospodařených, pil — a pil tím více, čím prvotní dojem ztrácel stále víc síly popu-

dlivé a začala se probouzet myšlénka, že Anna snad ani není tak vinna, jak on myslí. Že třeba jí i sobě ublížil, bera rozpustilý žert za pravdu nebo neztrestav násilnictví.

Ještě jednou se vzchopil. Pátral po Anně, psal domů — Anna byla zmizela také — „pro hanbu“ — a nikdo nevěděl kam.

A nad Komárkem zavřely se kalné vlny trhanstva pro vždy. — —

Vyskočil teď ze země. Divoce, pátravě díval se kolem po křovinách, pak se zabodnul jeho zrak do mrtvoly oběšencovy. Vpíjel se do ní a táhlo ho to blíž a blíž.

„Ano — vždyť je pravda,“ šeptal polohlasitě, „vždyť se můžu přesvědčit, jaká byla! Ještě nikdo mu očí nezatlačil, když se ho zeptám, byla-li vinna a zatlačím mu oko levé a on ho více neodevře — —“

Komárek již stojí před oběšencem. Vyboulené oči mrtvoly lesknou se ve stínu měsíce mdle jako voda potažená mastným škraloupem. Komárek vztáhl pravici, opřel čtyry prsty o čelo nešťastného Vašíčka a palcem stlačil mu víčko levého oka. Celá mrtvola se pohnula.

„Mrtvý, na pravdě jsi boží,
nemáš lásky k nám a zlosti,
mluv a pak spi do věčnosti! —

Ruka se vzdálila zas a vytřeštěný zrak Komárkův ulpěl na oběšencovu oku. Houně mu sklesla k zemi, rty odevřených úst se chvěly, obě ruce byly vyzdviženy do výše.

Okamžik zůstalo oko zavřeno, pak jako by se pralehýnce víčko pohnulo — povstala štěrbinka a pomalu, pomalu vytáhlo se zase do výše.

„Nevinna!“ zaúpěl Komárek a sklesl na zem.

Štkal jako dítě. —

Hodnou chvíli tak ležel, pak se ho náhle dotknula teplá ruka. Komárek vyskočil — před ním stál inžinýr.

„Vy pláčete, Komárku, opil jste se?“

Komárek zavrtěl hlavou.

„Co je Vám tedy?“

„Ona byla nevinna,“ vyhrknul Komárek, chytil inžinýra za ruku a začal mu ji líbat.

„Kdo?“

Komárkovi sklesla hlava na prsa.

„Pojďte ke mně do bytu — sem pošlem jiného,“ začal zas inžinýr po chvilce, v níž Komárek stále štkal. A dodal pak pro sebe: „Sic najde komise zítra dva.“

VIII.

Do dvacátého února — únor toho roku vyznamenával se neobyčejnou teplotou — staly se v Australii divné věci. Ne snad že by byli někoho z trhanů pochovali, to vůbec nejde, aby v době té někdo umíral, „v zimě se nepracuje v hlíně“. Ale staly se věci nepoměrně podivnější. Nastala nuda, zmizelo půl veselosti, a také se zdálo, že mráz potrhal v osadě všechno přátelství!

Bašta na př. už nebyl nájemníkem Martinkovým. Vlastní příčina nebyla sice známa, ale „Vdova Fajfka“, jak Mlynáříkovi po ztrátě malíčku říkali, tvrdil na jisto, že prý jednou, krátce po Štědrém večeru, vyvolal si Martinka Baštu z plné kantiny a venku že se rozpředl následující hovor:

„Bašto — mlč — ty's pantafírce ukrad housku!“

„Ukrad'.“

„Vidíš, Josefe, tu hanbu jsi mně neměl udělat," vzdychnul si Martinka bolestně a dal Baštovi dvě facky. „Ať se víc ke mně nehlásíš!"

Bašta se ani nebránil a rozešli se. —

Ba ani Schneider a Komárek už nebydleli spolu! Nehněvali se na sebe, toho snad by byli ani nedovedli, ale bylo to nějak divné. Seděli vedle sebe v kantině, ale skoro spolu ani nemluvili; na společnou nějakou trhanskou písničku už docela ani pomyšlení! Komárek se Schneidrovi skoro ani do očí nepodíval, jako by se za nějakou nemužnost styděl; Schneider zas hleděl na něho skoro neustále, s němým přátelským bolem, jak se díváme na muže nám drahého, který vysoko stoupá, aby najisto tím hloub zase klesl. Při veřejných rozmluvách v kantině Schneider teď ani se nesdílíval, a Komárek, když něco řekl, byla to skoro mravní nějaká sentence, to pak Schneidrem trhlo, sklenice mu přimrzla k ruce a s odevřenou hubou zahleděl se na přítele. O Komárkovi bylo známo, že během posledních tři měsíců byl jen as čtyřikrát opilý; o Schneidrovi se tvrdilo, že byl každý den opilejší než kdy dřív. Komárek chodil brzo spat — bylť teď dohližitelem na nářadí a zároveň sluhou inžinýrovým, u něhož bydlel — Schneider nešel domů nikdy, jak se říká. A když viděl přítele Komárka odcházet, zahleděl se buď krvavýma svýma očima po něm a zavrtěl hlavou, nebo vyšel za ním ven a vypůjčil si od něho ještě na jeden půlčík.

Dnes, zmíněného dvacátého února, stalo se ale něco, z čeho ještě nikdo nevěděl, co by udělal.

Inžinýrova Belinka už dávno postonávala. Byl to řádný pes, to je pravda, pravý ajznbánský, na otrhance ani nezaštěkal. Ale co s ní inžinýr vyváděl, bylo přec jen mnoho. Až z Prahy přijel nějaký lékař, a rychtář

Zoubek tvrdil, že slyšel pana inžinýra, jak přál k tomu lékaři, že „celou noc nespal pro tu nemoc“.

Bela za pomoci lékařské šťastně scípla a teď to vlastně teprv začlo. Tři dny ležela na parádní posteli a dnes dopoledne dali ji do žluté rakve a byl funus. Na dvou kočárech přijeli známí inžinýrovi a doprovázeli Belinku k hrobu, kamž ji neslo osm kluků, jimž dal inžinýr po nové bundě a po dlouhém černém floru na rameno.

Hrob byl vykopán uprostřed spádné železniční hráze. A když byla Belinka pochována, musily veškeré trhanky s vozejky nahoru, navážet hlínu a ujet hráz zas do rovnosti. K nebezpečným jízdám posílal inžinýr vždy ženy. Mužští jsou rozpustilí, sedli by si při jízdě s vrchu do vozu, řídili voj jen provazem, a už se často stalo, že rozbili vůz a sami vyletěli z něho dva sáhy do výše a spadli na skálu, roztaženi jako žába.

Za to bylo mužských večer v kantině plno. Sešli se všichni, ani jediný dnes nešel do vesnice. Bylo jim, jako by si musili a musili porozprávět.

Ale, jak už bývá, když se něco musí! Pili, připíjeli si, seděli, stáli, někdy i některá pěsť bouchla do stolu, ale přec jen bylo celkem ticho, a leda že ten se trochu hlasitěji zasmál, kdo sám byl právě do stolu udeřil. Každý věděl, o čem by nejraději s jinými si porozprávěl, ale žádný nevěděl, za který konec to chytit.

„Komárku,“ začla najednou paní pantafírka, dnes už červená jako pivoňka, „je to pravda, že stála truhla na čubku pět zlatých?“

Po kantině rozložilo se mrtvé ticho.

„Pět zlatých padesát,“ odpověděl Komárek teprv po chvilce a jaksi nerad.

„A že prý měla na truhle erb?“ pokračovala zas žena.

Komárek neodpovídal.

„Inu mord set sakra —,“ zahučel do panujícího ticha rychtář Zoubek, křísnul kotníky o stůl, ale nemluvil dál. Opřel se o pravici a díval se do své sklenice.

„Proč pak by jí nevystrojil funus, když ji měl rád,“ mínil Vdova Fajfka, „psa může mít člověk vždycky rád!“

„Ba,“ mínila paní pantafírka, „často je mně pes milejší než člověk.“

„A čubka milejší než ženská,“ kousnul náhle Schneider, jako by byl z boudy vyjel.

Zoubek jen zavrtěl hlavou a pohyboval sem tam pěstí, jako by pořád něco říci chtěl.

„Což pes, naučí se všemu zrovna jako člověk,“ vmísil se dohlížitel Adam, „ten má ňáký rozum, pes se naučí i kořalku pít.“

„A já viděl psa,“ jal se trhan Martinka vypravovat, „jak tahal člověka z Berounky. I vždyť jste někdo znal dlouhého Roubala! Jen že byl Roubal ožralý, obejmul psa v půli těla a pak jsme je pochovali oba tak do jednoho hrobu.“

„Když je člověk dobrý, má taky němou tvář tento. Není náš pan inžinýr dobrý člověk?“ houknul zas Adam.

„Je — je,“ dosvědčovali se všech stran.

„Řekne člověku všechno, i jak otočit vozík.“

„A dbá, aby nebylo šidby. I kořalku v kantině prohlíží.“

„A nedá se napálit, nedá! Jak jsme tu v Australii začali, víte? Chtěli ho ošidit, dali mu na košt dobrou, a nám —“

„Že ti hrom nestočí tvůj jazyk do kornoutu,“ rozhněval se pantafír. „Já že —“

„Víte, před Vámi všecka úcta," zablabonil Schneider, „ale Vaše žena je neřád!"

Pantafír se kousnul do pysku. Ohlídnul se po uražené polovici, ale vida, že žena byla odstoupla někam do zadu do ložnice, že tedy nezaslechla, mlčel raděj.

„A já, mord set sakra — mně to tak nehraje!" zahučel zas rychtář Zoubek.

„A co chceš?"

„Já — já," začal Zoubek s hlavou pozdviženou, nedívaje se ale nikomu do očí, „inu já myslím, že je v tom něco! Co čuba, co tři dni — čiry čáry — co truhla — a načpak tak vysoko do hráze. Povídám, že inžinýr si zakopal svoje peníze nebo svoje stříbro — nebo copak já vím, ale já nejsem dnešní a už jsem něco ve světě tento!"

Hluboké nastalo ticho.

A ticho trvalo. Patrně Zoubkův romantický výklad působil. Chvilkami některý trhan zamručel jako medvěd.

V tom se Komárek vzdvihl.

„Dva půlčíky platím, pantafíre."

Podal ruku Schneidrovi a šel. Ale u stolu, kde rychtář Zoubek seděl, opřel se pěstí o stůl a začal, nehledě také nikomu do očí, hlasem co možná klidným: „Co má kdo rád, to má rád! A jestli se někdo opováží hrabat se v hrázi, dnešní noci, nebo kdykoli, toho zastřelím. Mně je to jedno."

IX.

Australie propadala neúprosnému osudu všeho, co ve světě je krásné. Když vyrůstá někde nová železniční trať, je trhanstvo její mladý, kyprý květ. A to je známo, když ovoce pod květem již se počalo, když se tlačí

k slunci, outlé lístky květu že pak opadávají. Trať inžinýrova pokračovala k svému dohotovení, trhani odpadávali. Šli do dálky za prací zas novou, do krajů vzdálených, do osad nových. Darmo bys se již tázal po Italiánech a Němcích, po dohlížiteli Adamovi a trhanu Drůbkovi, po Martinkovi a Baštovi, po manželech Markových a „vdově Fajfce“, ano i po Schneidrovi — jednou po výplatě zmizel a nerozloučil se ani s Komárkem. Jen rychtáře Zoubka podržel a zaměstnával inžinýr posud a pak Komárka.

Komárek byl prapodivně změněn. Snad ho bolel významně tajný odchod Schneidrův, snad mu bylo přítele líto. Ale neptal se po něm a nevyslovil jeho jména. Chodil stále nějak zamyšlen. Inžinýr měl ale z něho potěšení. Komárek byl bedliv každého jeho rozkazu, činil se, jak se říká. Propadávající se, skoro již s povrchu země zmizelá Australie ho arci jaksi netěšila více. když byla neděle nebo svátek, vždy si vyšel na odpůldne do městečka. Navrátil se pokaždé střízliv, ještě ale pak zamyšlenější.

Místo trhanů zde pracovali nyní řemeslníci a k vůli těm udržoval pantafír kantinu svou ještě po nějaký čas. Také, aby se pravda řekla, nevěděl právě teď hned kam, a žena jeho stála na tom, aby kantina se udržela, pokud jen možno — „kde pak bych se opila, když to na mne přijde?“ — Tesaři kladli prahy, zedníci zdili již hlídačské domky. Inžinýr zvěstoval všem, že kdož by chtěli se ucházet o takové místo hlídačské, mohou složit zkoušku a on že jim za další ručí. Ale ucházeči že musí být ženati. Zoubek se s velkou radostí hlásil ihned a měl také Komárka k hlídačství i ženitbě. Nabízel mu za ženu svou Barušku: „Vem si ji, je líná, bude ti věrná.“ Komárek zavrtěl jen hlavou.

Přišla a přešla zase neděle. Na večer seděl inžinýr v domku svém a rovnal si účty. Tu pojednou slyšel kroky vracejícího se Komárka a rozmlouvající jeho hlas. Komárek zaklepav vešel.

„Nepotřebuju ničeho, už jsem po večeři," mínil inžinýr, nevzhlédnuv ani od svých účtů.

Komárek stál nepohnutě u dveří a žmolil klobouk. Tvář jeho byla trochu vyjevena, oko hledělo na inžinýra jako by v strachu.

Po chvilce všimnul sobě inžinýr přec jeho přítomnosti.

„Chcete něco?"

Komárek ještě nic. Pak náhle pokročil rychle ku předu až k samému inžinýrovi, kleknul a líbal mu rozechvěn ruku.

„Já — já našel svou Annu!" vypravil ze sebe.

„A tak! — A chcete být hlídačem a vzít si ji?"

„Ano, pomůžete-li mně ještě — pane!"

„Pomohu. — Vstaňte, jste jako malé dítě! Jak jste ji našel? Kde je?"

Komárek sklopil oči a dech se mu zatajil. „Zde je," vykoktal pak, „přiveď jsem ji, aby taky prosila. — Přes noc bude u pantafírky, ráno vrátí se zas do městečka, zaopatřil jsem jí tam byt — spořádanější — ale — já ji přivedu," dodal rychle, jako by přes něco nemilého rychle překlouznouti chtěl.

A za chvilku vevedl svou Annu. Rychle šla ku předu a chtěla inžinýrovi taktéž ruku políbit. Když ale inžinýr ustoupil, zůstala stát a hlava jí trochu sklesla a oko se sklopilo. Udiven pohlížel inžinýr v tu tvář ještě mladou, ale patrně bouří kalného života rozrytou, na tu pleť předčasně, pod líčidlem povadlou, na postavu silnou, ale zde před ním jako by zlomenou.

Komárek hleděl na inžinýra, jak by sledoval každou jeho myšlénku, oko se tetelilo smrtelnou ouzkostí, rty se mu chvěly — konečně vrhnul se znovu k nohoum jeho, objal jeho kolena —

„Ona za to nemůže!“ zaúpěl bolestně, že inžinýrovi až slzy z očí vyhrkly.

X.

Minula dvě leta — snad tři, člověk si to nepamatuje.

Jel jsem za noci drahou z Německa do Čech, a náhodou jsem se sešel na jisté štaci venku s inžinýrem. Sesedli jsme si do téhož kupé k otevřenému oknu — bylať letní noc — bavili se a hleděli ven do hornaté krajiny, krásné vzdor šedé roušce noční.

Již začalo šero ponenáhlu se bělit, slunce bylo sice ještě daleko za horami, ale lehýnký světlý záchvěv po přírodě a náhlé ochlazení vzduchu zvěstovaly již den nový. Teď jsme přejeli českými hranicemi.

„Pamatujete se ještě na Komárka?“ ptal se tu inžinýr.

„Trhana? — Ano.“

„Uvidíme teď jeho nebo jeho ženu. Počítejte ještě čtyry domky, v pátém hlídá on.“

„Jeden,“ a vystrčil jsem hlavu. „Druhý — třetí — čtvrtý — už ho vidím!“

Stál, salutoval, vypadal v ranním šeru jako mrtvý. Okno domku bylo dokořán, v světnici hořela lampička u malé rakve, na rakvičce ležela žena, políbila právě mrtvolu.

Jen to kolem nás kmitlo. Zahalili jsme se do svých plaidů, ranní vzduch byl tak chladný.

PRAŽSKÉ OBRÁZKY.

Obrázky policejní.*)

1868.

I.

Malá obchůzka.

Nad zadní, do Bartolomějské ulice vybíhající části pražské „policejní direkce“, nad částí tou její chudobně vypadající, zašlou a zasmušilou, rozestřeno již temno večerní. V ulici není plynového světla, rozsvítí je snad teprv po nejdůkladnějším přesvědčení se, že dnes měsíc skutečně nechce a nechce svítit.

Přece však rozeznáš na temném stavení velká, ještě temnější vrata. Ulice je ticha, zdá se ti, jako bys chvilkou za vraty těmi slyšel vzdechy, jež ti obrazotvornost zvětší hned na sténání nějakých žalářovaných obětí. Nezabřídej do snů o „střechách olověných“ a „mostu vzdechů!“ Je to jen trochu táhlý a všelijak modulovaný vzdech na židli tam sedícího strážníka — zíváním nazývaji v obyčejném životě vzdechy ty.

Náhle se otevrou malá dvířka ve vratech a vyjdou z nich tři postavy mužské. Všichni tři jsou v obleku civilním. Strážník za nimi zase dvířka zavírá a praví polohlasitě: „Dobrou noc, pane komisare!“

---

*) Psáno za doby samosprávné obecní policie.

„Dobrou noc,“ odpovídá pan komisar taktéž pološlasitě, vztyčuje límec svrchníku a balí se pečlivě v šálu, neboť je pronikavo, sníh poletuje spoře a země je rozvlhlá. Pan komisar kráčí volným krokem Bartolomějskou ulicí dál, za ním se loudají taktéž volně assistenti jeho dnešní, dva ti strážníci civilní. Nemají na spěch dnes. Ústřední úřad pražské policie obecní nepoložil jim zvláštního úkolu, vyšli si jen dle codenního předpisu, jako vycházejí denně hlídky také z jednotlivých komisařství, k vůli vyčištění pražského vzduchu, a aby pražské vagabundstvo nezapomnělo, že nad ním bdí oko přísné stále. Pan komisar ví, že dlouho před půlnocí bude hotov, tak že možno pak navštívit ještě solidní hostinec za příčinou vlastní restaurace, ví také, že nebude dnes velkých dojmů, vždyť nemusí dnes ani do těch nesnesitelným puchem naplněných stájů a nejsprostších hospodských jizeb, kde buď na poloshnilé slámě, buď na holých stolech za poplatek čtyr nových vyspává se opilé pražské žebráctvo a tuláctvo. Je mu to zajisté příjemno, že nemusí dýchat v puchu tom, že nemusí dívat se do omrzelých tváří hrubých podomků a v sychravém počasí tlouci dlouho do vrat, která se osobám nepolicejním na skoupou píď otevrou teprv pak, když osoby ty byly před blikavou podomkovou lucernou vykázaly se tím čtyrkrejcarovým majetkem. Pan komisar za dne také ani na to nepomyslil, aby sobě učinil plán nějaký, a je také nyní s celým plánem dříve hotov, než byl došel jen konce Bartolomějské ulice. Zde ho assistence jeho předešla.

„Pane komisare, půjdem z r o v n a do židovského?“ ptá se menší a starší strážník civilní. Zná již své pány a ví, kdy a kam který.

„Zastavíme se v nákladním domě u Š . . . . .“, praví pan komisar. „Snad se tam leccos potlouká.“

Nyní již jdou strážníci na několik kroků před panem komisarem, jako by přední stráž výpravy. Jeden k druhému prohodí vždy teprv po chvilce nějaké jednotlivé slovo, za to sobě, ač nenápadně, tím pilněji prohlížejí každého je potkávajícího, zvláště osamotnělé ženské.

Tak to jde „pravé oko v pravo v levo — levé oko v levo v pravo“ chvilku dál, až dojdou naznačeného jim nákladního domu. Z vnitřka zaznívá hlomoz, třeskavý zvuk trub a klarinetů. Obchůzka vejde bez otálení do vnitř.

Hluk trvá ještě okamžik, pak slyšíme jej, stojíce zvenčí, znenáhla usínat. Také hudba se náhle přerývá, ještě si zamňouk' klarinet a je ticho.

Avšak ticho se drží jen as minutu, znenáhla se hluk znovu rozvinuje a roste. Již zase začínají trubky a klarinety a v průvodu prvních taktů jejich vynikne obchůzka zas ven na ulici.

Místo tří osob vyšlo pět. Obchůzka tam byla sebrala dvě osoby. Menší z nich je nějaký venkovský hoch as osmnáctiletý a jde pokorně a tiše. Větší z nich, vytáhlý a hubený, připadá ti jako známá již noční stafáže pražská. Šat jeho je jen lehký letní, z krátkých rukávů až příliš krátkého kabátku čouhají kostnaté ruce, ostrý obličej je zarostlý nepravidelným vousem, zpod placaté čepice visí rozcuchaný vlas, oko jeho svítí divoce. Jakmile se octne na ulici, jme se živě rozkládat. „Herr kommissaer — ich muss recht sehr bitten — das darf mir nicht mehr gescheh'n, abyste mne každý týden jednou sebrali, das bin ich nicht gewohnt!“

„Jen jděte tiše! Jste lenoch, nepracujete a přece pijete celé dny v hospodách — odkud beřete k tomu peněz!? Jděte!“

„Já bojoval v Mexiku — zeptejte se kde chcete na mne — já jsem pražský synek!“ rozkřikuje se vytáhlec.

„Bohužel — sic bychom se vás už byli dávno šupem zbavili! Teď ale nekřičte a jděte tiše! Vy jděte vedle něho. A.!“

Průvod se hnul ku předu, napřed A. a oba zatknutí, vzadu pan komisar s druhým strážníkem. Berou se směrem k staroměstskému náměstí.

„A. se mně ještě pořád nelíbí,“ podotýká pan komisar k svému sousedu. „Stydí se za svůj úřad, a sotva že se ode dveří hne! — Měli jsme už toho hocha někdy, co říká, že je z Dobříše?“

„Ne — ještě jsem ho neviděl.“

„Možno, že nelže, a že mu opravdu některý darebák ukrad výkaz; ale jaká pomoc, vyspí se alespoň v teple!“

V tomtéž okamžiku Mexikán divoce vykřik' a praštil sebou na zem. Rukama nohama tluče kolem sebe, hulákaje: „Nebijte mne — proč pak mnou strkáte — je to zacházení s lidmi? — Nechte mne, vždyť jdu poslušně a nebráním se vám!“ Několik kolemjdoucích lidí se zastavuje, Mexikán křičí tím více. Komisar ovšem viděl, že to lehkomyslná hra. Přiskočí s druhým strážníkem a jme se sám zdvihat Mexikána, jenž se tváří, jako by ani hnout se nemohl. Také zatknutý venkovan pomáhá.

„Chovejte se slušně, to vám říkám, nebo se vám nepovede dobře! Taková ostuda vám neprospěje, já viděl dobře, že strážník jde klidně vedle vás!“

„Ne, milostpane, on mne —“

„Mlčte!“

Průvod jde opět dál, jen že nyní pan komisar drží se s druhým strážníkem těsně za zatknutými. Popošli as padesát kroků, v tom se svalí Mexikán opět k zemi. „Fuj, hanba,“ řve a mlátí kolem sebe, „to je zacházení

s lidmi? Strkat člověkem, až padne? To je ta obecní policie? Hanba!“

„Ticho a hned vzhůru!“ velí komisar.

„Do očí jim to řeknu, že je to hanebné jednání — já jsem pražský synek!“ řve Mexikán vida, že se četně lidí zastavuje.

Komisar sehnul se k němu. „Dám vás do „trojky“ a po tři dny mně nevyjdete z ní ven!“

Slovo „trojka“ mělo divotvorný účinek. Mexikán se vzdvihl sám a sám a kráčel nyní krokem tak rychlým ku předu, že mu sotva stačili.

Vešli do strážnice na staroměstské radnici. „Toho zde mně dejte hned za latě,“ velel komisar: ale Mexikán, v místnostech dobře obeznalý, kráčel již sám k „latím“.

Pan komisar zasedl k psacímu stolku a vyndal z kapsy tištěný formulář „zprávy o zadržení a zatknutí“, in bianco jmenem jeho již podepsaný. Vyptával se zatknutého hocha a zapisoval do „zprávy“ jmeno, zaměstnání, příslušenství, popis osoby i věcí, které u něho jsou nalezeny. Na penězích měl hoch jen několik krejcarů u sebe, ostatek, několik zlatých, byly mu prý též uzmuty krádeží. Jeho odpovědi byly tak prostoduchy, že pan komisar brzy byl upevněn v přesvědčení, že nemá darebáka před sebou.

„Nechte ho spát zde na lavici nebo na pryčně, má čisté prádlo na sobě; ale arci že musíte dát přece pozor na něho,“ šeptal pan komisar a odcházel zas, sprovázen svými dvěma strážníky.

„To jsme se dnes brzy dostali ke kamnům,“ podotknul menší.

„Však začíná to hlučně — mne ten chlap dopálil — snad ale tak neskončíme, jak jsme začali,“ odvětil mrzutě pan komisar. „Pojďme teď do židovského!“

II.

Pokračování v „malé obchůzce".

Nepravidelné, co nejužšími jen uličkami prorývané židovské město naše převzalo při obrovsky rostoucí Praze úkol, býti stinnou stránkou velkého toho města, stinnou stránkou v zlém i dobrém smyslu, čpavkem i fialkou. Posud se pne „eruw", tenký ten drát od ulice k ulici, vyznačujíc hranice nekřesťanské čtvrti; je zvykem a předsudkem požehnán a dosti silný, aby udržel v mezech svých posud skoro vše, co v něm bylo po věky samostatně rozkvétalo, ale ne dosti silný, aby zabránil světu zevnějšímu mocný vplyv a styk. Síla klikatých uliček, četné průchodní domy s průchody i za bílého dne temnými, domy vysoké s počtem malých bytů k neuvěření velkým, vše přeje skrytosti všestranné. Máme zde své předměstí Manzanares, v němž vykvétají nejkrásnější, nejpůvabnější typy ženské, ohnivé jak orientálský granát, svou rue Mouffetard plnou nejbídnějších krámků hadrářských, své pobřeží temžské, v němž pološlepé okno pusté, sprosté kořalny střídá se místy ob dům s červenými, drnkot harf dusícími záclonami ještě sprostější kavárny. Kdyby nějaký Hausmann tuto část města „sreguloval", snad by naše Manzanares roztrousilo květy své po ostatních částech města, snad by naše pobřeží a naše Mouffetard se roztrhlo, ale každé z poslednějších by muselo povstat jinde znovu, neboť patří již nerozlučně ke každému většímu městu a japonské Yeddo má je právě tak jako ruská Moskva a americký New-York.

Sem vysílá oko policie nejpátravější paprsky své, sem zacházejí si obchůzky co do nejbohatšího revíru svého. Také naše malá obchůzka vnikla již do moderního

toho labyrintu. Prošli několika uličkami a zůstali stát před jednou z četných kořalen. Otevřeli do ulice jdoucí, jednoduché a na polo zasklené dvéře. Oblak dýmu vyvalil se jako hrozivý sloup. Vstoupli; jeden strážník zůstal hned u dveří stát na stráži, druhý tlačí se s komisarem ku předu.

Místnost je malá, jen 6—8 čtverečných sáhů čítající, přec tu ale na čtyřicet lidí pohromadě, nad nimi dýmu, dostačujícího pro dvoje kasárny, tak že mocná, starobylá olejová svítilna visutá žluté své světlo postupně na šedé a mrákotné mění. Postavy přítomných vypadají v šedém tom světle až děsně — ovšem, nevypadaly by krásně při světle nejkrásnějším, a skoro lze říci, že jim ten světlový popelec sluší jako mlha spustlé rokli.

Jsou to lidé obojího pohlaví, nejrozmanitějšího stáří, ale obličejů stejně vyžilých a chorobných, šatu jen o nepatrnost více méně zvetšelého, lidé od hlavy k patě onoho páchnoucího rázu, jakéhož dodává opilost neuprositelným návykem se stavší. Je to nový druh lidí, jejž vytvořila teprv kultura. Avšak jakož příroda skoupa je u tvoření nových druhů, takž sobě zas bohatě zahrává pak při tvoření rozmanitých individuí. Všichni jsou zde stejni a přec každý pro sebe zcela jiný, předmět pro zvláštní studium. Ne pro ono studium hloupé, které míní na obličeji číst povahu a na lebce nalezat orgány zlodějství, opilství atd. — jako by příroda pak netvořila těch vyvýšenin lebkových víc, kdyby náhle přestal majetek a pojem jeho, kořalka a zoufalá svůdnost její! — nýbrž pro studium, které poznavši runy v obličeji, pátrá po příčinách osudné gravury té a z individua uzavírá, jak by se celemu druhu pomoci mohlo.

Kdyby komisar chtěl, mohl by mnoho o těch lidech vypravovat, znát je všechny. Tamhle mezi vojáky, sem

náhodou zabloudilými, za jediným stolem zde se nalezajícím sedí medik, jenž v Italii promovoval, Anglii procestoval, ve Francii žil a — v Praze stal se „cynikem z přesvědčení“. Na jeho tváři, druhdy znak geniálnosti nesoucí, zapadla již každá stopa myšlénky v žluté opuchlosti; přece se však zrak klopí ještě stoudně k zemi. V houfu stojících pijáků, držíc prázdnou sklenku v ruce, vyniká vysoká postava bývalého důstojníka: postavu tu nahnula lehkomyslnost, stížilo s největší pohanou spojené vyloučení z důstojnosti, zlomilo klesání vždy hlubší a hlubší, setkávající se se soudy. Vedle něho propijí bývalý bohatý měšťan pražský vzpomínky své a kolem tohoto tlačí a tisknou se ostatní kořalečníci. Došli cynismu cestami nejrozmanitějšími, jedni bez viny a osudem, druzí osudem i vinou vlastní, třetí chudobou již do kolébky vloženou, která požitek excessivní zjevila jim co myšlenku největší. Jsou to také hrdinové, ale z těch, kteří životem opovrhují proto, že jim život ničeho neposkytuje; avšak i kdyby samovolně byli odhodili požitky vyšší, a v nejhrubším cynismu viděli to, co jim jedině zadost činí, — neuškodí-li někomu jinému, nelze jimi opovrhovat: jeden slávou, druhý ostrým nápojem — nechť každý probijí a propijí svůj život, jak chce!

Kletá reflexe, do všeho se plete! Ale pospíšíme si nyní, pan komisar beztoho nám nebude zde povídky vypravovat, jemu je také hlavně jen na druhu záleženo, k vůli kterému je úřadníkem, individuum má platnost jen dle svého balíku v „policejní registratuře“, dle nových přírůstků k balíku tomu.

Pan komisar protlačil se těsným houfcem sem a tam, prohlídl si všechny tváře, z nichž některé ho pozdravovaly co známého již ochránce, a seznal, že vše to dávno již dobře zná.

„Jak pak — pořád se ještě nechce do práce?“

„Už zase jste opilý a sotva že jste přišel ze špitálu!“

„Kam jste dal ten kabát, který jsme vám předevčírem dali; že jste jej už zase prodal!?“ Všelijak zní jeho oslovení, ale odpovědi jsou jen vyhýbavé, jednoslabičné. Za to sprovázejí zraky přítomných tím živěji a výmluvněji každý pohyb a každý pohled jeho. Také držitel místnosti, stojící za malým pultem v koutě a střežící malý soudek a několik špinavých lahví, z nichž jen za hotové hostům nalívá, dívá se a pozoruje nezvané své hosty mlčky a lhostejně, jen mžikem přelítne rudou jeho tváři úsměv pralehýnký.

„Aj, zde je někdo, koho neznám!“ dí komisar a klepe na zemi sedícímu mladíku na rameno. „Vstaňte trochu!“

Mladík vstává. Je to hoch as patnáctiletý. Oči jeho zapadají mdlobou, tvář jeví úplnou zmoženost.

„Odkud jste?“

„Od Písku.“

„Ukažte svůj výkaz.“

Mladík se nehýbá.

„A., vezměte ho tam k sobě!“

V tomtéž okamžiku zatáhne starší civilní strážník pana komisara za loket a ukazuje na otvor ve zdi, velký jak dvéře. „Terezka!“ zašeptá při tom.

„Je tam někdo?“ táže se pan komisar hospodského. Hospodský hodí lhostejně hlavou, jako by chtěl říci: Podívejte se, chcete-li!

Pan komisar vejde se strážníkem tam. Naproti otvoru sedí starý příštipkář a spravuje při praslabém, zvenčí sem ještě vnikajicím světle ženský střevíc. Hadrovitá obuv té chudiny musí zde starce toho živit; mnoho as nevy-

dělá, ale mimo kus prastaré kůže a kus špagátu také ničeho nepřidá. Ani nezdvihne hlavu, když komise vchází, a klepe klidně dál.

Strážník vnikne do tmavého kouta v pravo a hned na to ozve se ženský křik a proklínání několika mužských. Strážník přitáhne nějakou ženskou do světla. Za ženskou vyhrne se několik vojáků.

„Nevíte, jaké máte tresty určeny, zprotivíte-li se nám?“ napomíná komisar. „Mám poslat pro vojenskou stráž?“

Vojáci se zarazili.

„Půjdete s námi, Terezko!“ Terezka jest děvče as dvacítileté, bosé, chudého obleku, rozcuchaných, žlutým šátkem jen napolo pokrytých vlasů; avšak hezka je vzdor tomu a vzdorovitě pohlížející její tmavé, jiskrné oko lze nazvat i krásným.

„Ale obout se přec musím — ševče, sem moje střevíce!“ Vklouzla do střevíců a dává starci několik krejcarů. „Tak“ — podotýká zas, k výpravě hotova; náhle však se zarazí, hodí hlavou a praví vzdorovitě: „Ale když musím já, ať jde Hofmanka taky! Pane komisar, Hofmanka je tamhle pod pryčnou schována.“

„Hofmanko — lezte, lezte,“ volá strážník, „honem — není nic platno!“ Uvnitř výklenku nastává lehký šramot, vojáci se rozstupují a mezi nimi vychází ženská skoro čtyřicetiletá, nepěkná a nečistá. Kolem suchého jejího těla flandá se sukně jediná.

„A teď pojďme — ku předu!“ velí komisař.

„Ale bože, to je zima!“ běduje Hofmanka, když byli vyšli na ulici. „A tam uvnitř bylo tak teplo — musela's mne prozradit!“

„Bodejť,“ hněvá se Terezka. „Když jdu já — však

nezmrzneš za ten kousek cesty. Chceš-li, dám ti chleba. milostpán dovolí —"

„Ticho teď na ulici! Jděte! A vy, Terezko, vám jsme řekli, že kdykoliv vás tady najdem, budete vždycky zavřena!"

„Chtěla jsem si dát jen střevíce spravit."

„Známe to!"

Hofmanka drkotá zuby. Náhle se obrátí k panu komisarovi. „Milostpáni poslali Rakovnickou teprv předevčírem na šup a dnes je už zase v Praze!"

„A kde je?"

„Kde by byla — vždyť to vědí!"

„Dobrá, však my si pro ni dojdem! — Ale kam se nám poděl ten písecký hoch? A., kde je?"

A. neví odpovědi, při odvádění obou ženských byli všichni na hocha zapomněli.

„Vždyť ale vyšel s námi," rozpomíná se konečně A.

„Ovšem," kývá komisar hlavou, „a pak nám nějak uklouz'! Prohnaný nějaký šibal, opilost jeho byla líčena. Fi — ti chlapi nejsou v ničem poctivi!"

III.

Ještě další pokračování v „malé obchůzce".

Zavedli je.

Zase se již vnořili do úzkých uliček a kráčeli směrem k tak zvanému „Brabčínu" (výběžek k Milosrdným), kde to vypadá jako v úzkých uličkách kolem Palais Royal, těch uličkách, kde potkani za bílého dne lidem přes nohy skáčou a v domech bydlí onen rmut loretství, který nesmí ve volné Paříži ani do boulevardních kaváren více.

Dohled na prostituci je jedním z nečetných oborů, které přenechány jsou samosprávě obecní; avšak obor to stokrát důležitější než mnohý poměrů i znalý tuší, a ovšem billionkrát důležitější, než může tušit nevinnost. Energicky spoutala obecní policie nezbytné to zlo a kdekoliv ozvaly se hlasy kompetentní, stavěna v ohledu tom nyní Praha na místo již nejpřednější. Železnou rukou vládne se zde těm „amazonkám veselosti", jichž počátek klíčí buď v lehkomyslnosti, marnotratnosti, samolibosti a lenivosti, buď v opravdovém, někdy dojemném neštěstí, a jichž konec bude as většinou bída taková, jaké i vězení bývá pak dobrodiním. Policie pražská zná as padesát „veřejných" míst a as půl druhého sta obyvatelek jich, z nichž jedny jsou „služebními knihami" vázány k udáni každé změny místností, jiné pak, bydlíce v soukromí, jsou alespoň nejpřísnějšímu dohledu zdravotnímu podrobeny. K jich úplné nápravě nestačí policii pomůcky hmotné, ač dle uznání nejbystřejších pozorovatelů, jako na př. Parent Duchateleta, snadno možna náprava, možno opravdu vrátit stud, s ním pojem hanby, s pojmem touhu po vybavení se. Snad je tu síla povah v jiném ohledu každého něžného, ba i šlechetného citu schopných, ale právě v tom ohledu jistém usnul pojem onen, a nebohé ty, dobrovolné nebo nevolné oběti společenských poměrů jsou již v také bezprostřednosti co do zaměstnání svého jako Hindusky, jako obyvatelky japonského Niponu nebo ostrovů australských, jichž přirozená bezprostřednost samého Camoensa nadchla až k poetickým veršům. Policie nemá pomůcek k nápravám a nemá času nadchnout se na stopy veršovnické; ona má jen pomůcky na dohled lékařský, patrolujíc po Příkopech, Baštách atd. zamezuje, aby stopy tajného života veřejnosti se nevtiskly a hledí dopídit se stop těch, které

chtějí i oku policie zůstat tajny, aby také tyto podrobila dohledu svému. Co do posledních pozoruje se periodický, výroční příboj a odboj, v masopůstě, na jaře, kdy čas bohatých neb nových šatů nastává, bývá jich nejvíce, rodíť se právě z marnivosti. Messalin je zde i jinde málo.

Zaměstnáni to nemůže být člověku příjemné a nedivíme se panu komisaru, že krok jeho volný poněkud o nezbytnosti svědčí. Jeho assistenti loudají se za ním, nevědouce, kam to vlastně jde. Konečně se odváží starší z nich na otázku. Pan komisar hodí jen mlčky hlavou, zůstalť právě stát před jakýmis dvířky, přímo z uličky do bytu vedoucími. Zaklepal a dvířka již se otevřela.

„Pan komisar,“ vydechla žena nemladá a velmi po domácku oblečená k sedícímu zde muži. „To je můj muž, pane komisar!“

„I vždyť vím,“ dí tento. „Jdu sem jen proto, že je... teď u nás a praví, že má u vás svou služební knihu schovanou.“

„.... nemá u mne nic než několik kousků prádla, tamhle ty její klenoty visí,“ praví žena a vystupuje na sedadlo, aby dosáhla na vršek almary. Malá a nepravidelná světnička, skoro v trojhranu se klikatící, je přetažena provazy, na nichž se klátí prádlo, dotýkané strážníky sem tam přecházejícími a do každého kouta hledícími.

„Ne, nemá tu nic,“ dotvrzuje žena, berouc nějakou knížku do ruky a zas ji odkládajíc.

„Ukažte mně tu knížku,“ velí pan komisar. Nahlédl do ní. „To je knížka Bendovy? A jak přichází k vám?“

„Hledá službu a dala si ke mně knížku schovat.“

„Neškodí, vezmu knížku s sebou a ať si přijde Bendova pro ni k nám. Podíváme se, co to vlastně je,“ a

pan komisar vstrčil již knížku do kapsy. „A nepřechovávejte nikdy žádných revertantek!“

„Prosím poníženě, to já ani nevím, co to je.“

„Vždyť je dobře! Jsou to, které bez dovolení se vracejí zas do Prahy — neznáte jich? Tedy pozor — dobrou noc!“

„Poníženě ruce líbám.“

Vynikli zase na ulici a kráčejí mlčky ku předu jako dříve. Nezašli daleko, když náhle něco kroky pana komisara zaráží. Z vnitřka přízemního bytu klepe se na okno a ženská hlava kývá jako v pozdravení. Strážníci přitiskli se ke zdi. Hlava zmizela od okna, slyšno vrznutí dveří, cvaknutí kliky domovní a dveře do ulice se otevřely.

Pan komisar vstoupí na práh. „Mýlíte se . . .; zaveďte nás do bytu!“

„Ah — to je náš milostpán,“ koktá překvapená, — „prosím, tady jsou dvéře nízky, ať se nikdo neuhodí!“ Nízké dvéře se otevrou, komise vstoupí do spoře osvětlené jizby.

„Víte, že nemáte nikoho volat ani lákat, budete trestána. Ukažte knížku, máte-li ji zde,“ velí komisar k ženské, s jejíhož obličeje nepříjemné překvapení ještě nezmizelo, a rozhlíží se jizbou. Jizba tvoří malý, pravidelný čtverhran. Stěny nebyly as dlouhá léta již bíleny, a vypadají při kmitavém světle kahánu na stole stojícího ještě snad černější, než jsou. Mimo místo pod stolem je tu velmi málo prosté podlahy, neboť v každém ze čtyr koutů je na zemi mocný, široký a do střevíce zvýše vycpaný slamník, obklopený dvěma prkny k stranám volným. Jsou to jako by čtyry byty v malé té jizbě, skutečně také pro čtvero nájemníků zřízené. Na dvou slamnících povaluje se po několika malých dětech, matky jejich sedí na pokraji, otců zde není; snad jsou děti sirotky

a matky vdovami. Na třetím loži leží ženská postava schoulena; ani se nepohnula při vstupu komise, s pod šátku jí ale svítí dvé kočičích očí, jedovatě na příchozí upjatých. Na čtvrtém loži sedí jakýs mladík as dvacetiletý, dle zevnějšku řemeslníček. Vedle něho, držíc ho kolem krku, stojí děvčátko as desítileté. Dívá se na přišlé pány okem velkým, bázlivým, ač jí podobné návštěvy cizí nejsou nic nového. Děvčátko to není hezké, tvářička jeho je bleda, hubena, ano chorobna, ale mluví k nám oním výrazem, „jenž nemluví aniž pláče a přece pohne", výrazem nejčistší nevinnosti. V tom výrazu je tvářička tak krásna, až on zmizí, není síly v širé přírodě, aby vkouzlila podobnou zas krásu ve tvář tu. Za mladíkem sedí mladice o něco jen starší, černých vlasů, jiskrného zraku, tmavého, vesele se na svět usmívajícího obličeje.

„Knížku má paní," odpovídá první ženská, blondýnka to as třicetiletá, obličeje ne právě příjemného. „Nu stará, hejbejte se přec a ukažte knížku."

Na loži to zahuhlá a lenivě hýbe se úd za údem, až konečně vzpřímí se postava celá. Je to žena stará, kostnatá, obličeje tahů co nejostřejších, krku a ňader k neuvěření hubených. Vzala hlubokou lepenkovou škatuli ze země, postavila ji na stůl a když pošinuvši šátek do zadu, začala se při záři kmitavého kahánku probírat v rozmanitém obsahu škatule, vypadala danteskně.

Pan komisar rozhlížel se po přítomných i mluvil při tom se starším strážníkem potaji Patrno, že zde nebylo pro něho mnoho neznámého. Teď padl zrak jeho na mladíka.

„Kdo pak jste vy?"

„I to je můj milý" — sdělovala rychle brunetta — „tenhle pán ho dobře zná," dodala, ukazujíc na strážníka staršího.

„Znám i otce jeho," svědčil tento, „jsou oba pražští — a nevím ničeho na ně," dodal tajně. Pan komisar byl patrně spokojen, že tu nemá před sebou nikoho z těch, jimž se říká v Berlíně „Louis", ve Vídni „Strizzi" a v Praze „Josef".

Ano, i tam, kde by člověk předpokládal úplnou srdce prázdnotu, netrpí jí příroda a žádá lásku opravdovou, celou. A láska ta má zde rovněž všechny odvěké vlastnosti své — i slepost.

„A čí je to děvčátko?" táže se zas pan komisar, klada ruku na hlavu dítěte. Děvčátko se pod rukou jeho zachvělo a přikrylo si oči loktem.

„Týninko — opice — buď přece hodna!" napomínala blondýna, přivinula dítě k sobě a pohlížela na ně s nevýslovnou láskou. „To je můj diamant, z té musí být něco, a kdybych měla žebrat, něco —" náhle zarazila matka, jako by se lekla nějaké propasti, a znovu přivinula pevně dítě k sobě, jako by tu propast chtěla láskou vyplniti. Aby jen rozpor mezi naučením a příkladem nerozevřel znovu propast tu! Snad že se ta myšlenka matky zmocnila, trhlať sebou náhle, rozhlédla se rozpačitě a vidouc „paní" stále ještě v krabici se hrabající, spustila příkře a ostře.

„Nu, copak tak dlouho dělají, babo, nemůžou pro samé snáře k tomu?"

„Už to mám," sýpe babice a podává panu komisaru knížku. Pan komisar ji vstrčí do kapsy.

„Přijdete si zejtra pro ni! — Dobrou noc!"

„I přijdu — prosím, pozor na dvéře!" —

„Půjdem ještě někam?" táže se starší strážník.

„Potloukají se prý zas po J. ulici — podíváme se tam k lázním."

Strážníci jdou napřed, krokem chvatnějším, jako by jím chtěli pana komisara donutit, aby také nějak zrychlil konec obchůzky. Pan komisar má toho v dnešním sychru také už dost a poddává se volně jejich spěchu.

Za několik minut došli J. ulice, strážníci zbystřili krok ještě více a vnikli hned samovolně do známého jim již nádvoří jednoho z tamějších domů. Než pan komisar o několik kroků popošel, byli strážníci už zase zde a vedli dvě mladé, dosti elegantně oblečené holky.

„Je to Waltrova a jedna cizá," raportuje mladší strážník, dívaje se větší holce pátravě do obličeje. „Smlouvaly se tam s nějakým pánem."

V tomtéž okamžiku vyšel pán z nádvoří, vtisknul si klobouk do čela a ubíral se kosou na druhou stranu ulice.

„Vás, Waltrova, máme ale každý okamžik," praví komisar káravě k menšímu a hezčímu z děvčat.

„Co mám dělat!" pokrčí tato lehce rameny.

„Tedy na strážnici! A., veďte je!"

Větší začíná odmlouvat.

„Prosím tě, dělej rámusy," míní Waltrova pohrdlivě. „Po Příkopech bys dovedla chodit, viď? Jen když budeš jednou v base, budeš tam taky víckrát!"

Brzy vešli do strážnice novoměstské v ulici „u zastavárny."

Je tu milé teplo, jasné světlo, a idyllická vůně vařených zemčat naplňuje vzduch; uniformovaní strážníci sedí za čistým, dlouhým stolem a loupají si společnou svou večeři.

„Skoro mám chuť taky na kousek," míní zas Waltrova.

„Mlčte a odpovídejte jen k otázkám!"

Předběžná zatýkací zpráva je brzy napsána.

„Nu tak pojďme — ať se vyspíme," nutí Waltrova zdráhavou svou společnici.

Odevrou jim dvéře na chodbu, studenou a slabě osvětlenou. Zde jsou dvoje od sebe oddělené pryčny v laťových, pevně zámkem uzavřených klecích. V oddělení pro mužské leží nepohnutě osamělý vězeň; polotemnem vypadá jako lité zvíře, v kleci hmožděné.

Když zavírali děvčata, pohnul sebou a zivnul mrazem. A zimní noc je tak dlouha — dobrou noc!

IV.

Ve fortně.

Dosti velká a prostranná síň, ale nízce překlenuta. Mimo to spouští se s klenby uprostřed síně mocný zděný sloup dolů a dělí síň i světlo její. Od sloupu ke zdi mezi oběma nevysokými okny táhne se vysoké zábradlí dřevěné, dělící také ještě část přední na dví. V pozadí síně jsou mohutná kamna, u každého okna stojí prázný, jen prostým kalamářem obmyšlený psací stolek, takto je tu prázno a pusto. Jen dvě malé olejové svítilny čadí silně na zdi a vyprskávají nepravidelné, smutné světlo.

Přímo naproti vchodu jsou dvéře do jizby druhé, taktéž nízko klenuté, ale menší. Dvéře jsou otevřeny a vyniká jimi světlo. Hned za nimi stojí svícen s lojovou svíčkou na psacím stojanu a u tohoto pozivuje muž nemladý ale statný, vlasů zcela krátce přistřižených, obličeje plného, červeného a hladince oholeného, obočí vysoko vypnutého. Je to „pan profous“ obecní naší policie, fortnýř její vězení; slušel by zevnějškem svým nejen policii, nýbrž třeba i klášteru, co fortnýř nebo co pater kvardián.

Musíme již říci, kde se nalézáme. Síň právě popsaná je „přijímací síň“ naší policie, jak tato nade dvéře napsala, či „fortna“, jak říká lid. Nalezá se ve spojovací

budově mezi policií obecní a státní a má proto také ještě dvě malá nepatrná okénka do dvoru budovy státní a do chodbičky spojovací, přepažené pevnými dveřmi, jež se na zaklepání řemenem zvnitř fortny otevírají.

Jde k šesté hodině zimního rána, venku je ještě čirá tma. Přece však slyšíme, že ve dvoře budovy je již živo. Kohout tam kokrhá poslední své noční připomínky, spěchavé kroky dvou tří osob najednou svědčí, že se právě koná ranní čistění vězeňských místností, vzdychavé vrznutí hlavních vrat naznačuje, jak strážník umdlený nutí své zlenivělé již nohy, aby se hnuly po chvilkách vždy ven — nepřichází-li již ráno a s ním vystřídání.

Chvilkami vrznou také dvéře naší fortny a vchází do ní topič. Přikládá uhlí do mohutných kamen. Brzy to tam praská vesele, zář z nich šlehá a krouží se po podlaze, příjemné teplo rozbíhá se síní a po vnitřních oknech řine se pot. Zase se otevrou dvéře a vejde klíčník. Mrští zlostně svazkem klíčů na stůl, mne si ruce a obchází kolem sloupu ke dveřům druhé jizby.

„Dobré jitro,“ přeje panu profousovi.

„Dobré jitro,“ děkuje se pan profous a pokračuje v kancelářské práci své. Aby se později nezdržel, píše sobě hned napřed do „hlavního journálu“, řádně linkovaného, čísla příštích vězňů. Dospěl od 1. ledna již do druhého tisíce — pan profous musí umět dál počítat než do sta, neboť vězňů sem přichází do roka přes 25.000!

„To jsem měl dnes noc!“ zlobí se klíčník.

„Nu?“

„Víte ta, co nám ji přivedli včera od soudu, začala v noci tlouct na dvéře jako bláznivá a naříkala, že je jí zle. Běžel jsem hned — to jsem pochodil! Jedna okresní babička řekla, že je už na pensi, a druhá, že se tuze potí a nemůže ven. Běžím tedy zas zpátky a dám ji na

strážnici, aby přivolali pana doktora a vzali truhlu, kdyby bylo hůř. K ránu jim tam začala znova zpívat, teď přišel pan doktor a řek', že jí není nic, ale pranic. To jsou —"

„Jsou, jsou," svědčil pan profous, maluje své cifry klidně dál.

Klíčník, potěšen souhlasem, ubírá se zase ven. Nastává ticho v síni, takřka ticho snu a dřímoty. Jen ta kamna popraskávají sobě veselou.

Nyní teprv pozorujem, že v stínu sloupu stojí tu, povznešen nad dřevěným multiplikačním znamením obalený plátnem flašinet. Je němý. Ovšem v něm dřímá luzné bohatství italských arií, vídeňských valčíků a pražských odrhovaček, ale jsou — jako nasolení saští skřivánci na šňůru — nabodány na dřevěný válec a není tu jejich pán a kouzelník, jenž má talent i železnou kliku k tomu. Však dí píseň:

Aj píseň v dálku, v dálku spěje,
a když se píseň k dáli rozletí,
již hudec její musí, musí za ní!

A také tento hudec bude musit sem za písněmi svými a dostane čtyřiadvacet hodin pro „nepovolené blažení lidstva" a „přílišnou upřímnost výrazu" v rozmluvě s uniformovaným strážníkem.

Náhle se zas z venkova blíží kroky. Dvéře se otevrou, vejde klíčník druhý, za ním muž obstarožný chudobně oblečený, za tímto úřadní sluha s knihou a čouhajícími z ní spisy. Je to ouřadní sluha z trestnice u sv. Václava. Přivádí muže, jenž byl k několika měsícům odsouzen pro nešťastnou rvačku, právě trest svůj přestál a policií naší má být do rodiště svého dodán.

Sluha odevzdává klíčníkovi spisy, vyndal z kapsy papír a začíná z něho vypočítávat peníze. „15 zl. 39 kr. — a zde kabát, vesta a dvě košile,“ dodává klada malý uzlík na stůl. Peníze byl sobě trestanec vydělal drobnými pracemi ve vězení.

Klíčník kvituje peníze, muže a svršky, a sluha jde. Svršky se zanesou do zadní jizby, pan profous velí „do šestnáctky!“ klíče zazvoní a již je v jizbě zase ticho a pusto.

Však ne na dlouho. Venku zazní síla kroků a rozmanitých hlasů. Dvéře se rozlítnou, oba klíčníci vejdou, za nimi měststí strážníci, za těmi houf mužských a ženských a zase strážníci. Sotva že se dvéře za nimi zavřely, odvírají se znovu a vcházejí noví strážníci s novými lidmi. Přivádějí teď z jednotlivých komisařství, co tam bylo od večera do rána se sešlo a odevzdalo. Nejsilnější dodávku má vždy Staré město, jehož komisařství přijímá i v židovském městě zatknuté.

Strážníci odevzdávají okresními sekretáři podepsané zatýkací zprávy; oba klíčníci mají i s panem profousem co dělat, aby rychle přijali zprávy ty, v nichž je i každá spáchaná nadávka svědomitě zanešena a do zpráv vnesli číslo vězení. Takto není mnoho práce spisovní s tím; skoro žádné srovnávání popisu osobního s osobami skutečnými, neboť u daleké většiny nyní přivedených je místo podrobného popisu jen lakonické „známá“ neb „známý“ zanešeno. Nejvíce ale femininum „známá“. Velký počet těchto ženštin přivádějí sem každého rána — ač nejsou-li právě bytosti ty vůbec zavřeny. Starost o svůj byt přenechávají slavné policii zcela a beze všeho obmezování slavné policie, proto také je v zatýkacích zprávách řada prázných rubrik a obyčejně jen udáno

„pro tuláctví,“ „pro veřejnou nemravnost,“ „pro povalování se na ulici,“ pro opilství,“ atp., o bytu ani řeči.

Mužští se chovají tiše, za to počínají ženštiny ihned nezbednět. Známo je o ženštinách takových, že třeba by jednotlivě chovaly se často pokorně, ba někdy i stydlivě, jedna před druhou se z každé něžnosti stydí, jedna druhou pak frivolním vtipem a drzostí překonává, berouc pustý smích ostatních v lechtivou odplatu.

Ženštiny přecházejí jizbou sem a tam jako doma, točí se na opatku, chroupají housky a jablka, z nichž sobě sdělují co nejpřátelštěji, povídají si, vtipkují, smějí se hlasitě. Tak hlasitě, že pan profous musí často stentorní „ticho!“ zahřmít, aby jen na chvíli ztišily se vlny zábavy.

„Jste čist?“ táže se jeden z prozatímních inkvisitorův muže chorobně vypadajícího. Otázka čelí k onomu druhu lidských parasitů, jehož vraždě věnuje Hotentotka zuby, Evropan jen nehet.

„Nejsem,“ odpovídá tázaný upřímně a inkvisitor zapisuje co číslo vězení „trojku“.

„A vy?“

„Co já?“ táže se druhý, rozervaný muž zarputile zpět.

„Nu jste-li čist?“

„Jsem.“

„To se rozumí, v těchto hadrech, je to na vás vidět! Kde spíte?“

„Na Vápenici.“

Inkvisitor se dále neptá a píše „trojku“.

Pan profous přijímá od strážníků vše, co bylo zatknutým odňato, pak vezme zatýkací zprávy, v něž již čísla čekajících vězení jsou zaznamenána. Čte jména ženštin pro „šestnáctku“ zapsaných.

„Zde! — Tady!“ zní v odpověď.

„Zde jsem!“

„I tady!“

„Jak — já? I to se rozumí, že jsem zde!“

„Ne, nejsem tu, toto!“ a pustý smích sprovází odpovědi ty.

„Ticho — ku předu do šestnáctky!“ Klíče zazvoní, za klíčníkem vyhrnou se ženštiny vesele ven a jejich smích a štěbetání slyšíš sem ještě ze dvora a chodeb. Houfec po houfci odchází do určených jim čísel, celý výjev trval jen as pět minut a již je fortna zas pusta a ticha. Pan profous zanáší si své svěřence do hlavního journalu.

Však to ticho opět netrvá dlouho.

V.

Další život fortny.

Ráno se pošinulo až k hodině sedmé a den se rozbřesknul. Vidíme okny na prázný nyní dvůr a na protější jednopatrovou budovu, jejíž žlutými truhliky zabedněná okna mluví o vězeních; jsouť tu většinou ještě „separace“ policie státní.

Opět vidíme dvorem přicházet houf městských strážníků; přicházejí samotni, totiž bez vězňů, kráčejí po dvou za sebou a jsou vedeni šikovatelem. Vešli do fortny, salutují a staví se v řadu. Klíčníci vyběhli ven a volají jednotlivá jmena do rozdílných vězení. Volaní vycházejí na dvůr. Z protější budovy vybírá se ženská slušně oděná, se šátkem na hlavě, připravená patrně na cestu. Drží čistě vypraný sněhobilý šátek v ruce a postoupivši do prostřed dvoru ohliží se zpět do prvního patra opuštěné budovy, posílá tam rukou políbení a kývá tam šátkem

„s bohem“ posuňky takřka divadelními; v zamřížovaném okně tam nahoře pohybuje se několik hlav ženských, kývajících zpět. Za ženskou vyšel muž. Sotva že se vleče. V rozedraném šatu svém chvěje se mrazem, oko jeho je vyhaslé, tvář bledá, sínavá mluví o chorobě, ruce kladou se křížem přes prsa, jako by chtěly bolest udusit. Za ním vychází ještě několik otrhanců.

Sešli se ve fortně. Pan profous prohlíži papíry v několika houfcích na stolku rozložené. Beře jeden houfec do ruky. „Kdo jde do nemocnice?“ táže se strážmistra. Tento podívá se do své tobolky a provolává jmeno jednoho strážníka. Strážník předstoupí. Pan profous dá mu papíry a volá jmeno chorobného onoho muže. Posílají ho zpět do nemocnice, odkud teprv včera byl přišel; ukázalo se, že není úplně vyléčen. Strážník s nemocným pomalu odchází.

„Na Fišpánku!“ Předstoupí jiný strážník, obdrží papíry a několik otrhanců, aby je dovedl do městské věznice, pod Slovanským vrchem se nalézající a lidem vůbec jen „Fišpánka“ nazývané, by tam byli „vyčistěni a oblečeni“.

„Smíchov!“ Předstupují strážníci dva Přiděluje se jim několik lidí, jež mají „postrkem“ dodat nejprv smíchovskému okresu; mezi přidělenými je také ženština, která se tak dojemně byla ze dvora od družek svých loučila. Klíčník přináší z vedlejši jizby rozličné uzlíčky, pan profous vypočítává krejcary; náhodou jdou všichni dnešní šupaři v smíchovském okresu stejně daleko a na každého z nich přijde $11\frac{1}{2}$ krejcaru cestovného.

Expedice je rychle vypravena a ubírá se již dvorem pryč. Vychází na ulici. Naproti vratům stojí ženština mladá: kdyby ani nebylo tlustě nalíčených tváří, dostačil by pohled na sílu škrobených bílých sukní, na světlé

svrchní šaty zvláštního střihu i na křiklavě světlý hedbávný šátek na hlavě její k určení jejího stavu. Kývá rukou na bezděčnou cestovatelku, věděla dobře, kdy že družka její nastoupí nepříjemnou pouť svou. Okna sousedních domů jsou otevřena a osazena ženštinami v nejrannější toilettě; taktéž před domovskými vraty stojí zvědavé ženštiny. K vůli šupařům mají byty u policejního ředitelstva skoro tutéž pikantní cenu jako byty u bran, kterými vycházejí pohřby.

Za první expedici vyjde druhá a ubírá se ulicí směrem opačným, ku Karlínu. Pak vyjde strážmistr s několika zbylými strážníky; dnes nebyl nikdo poslán ani k zemskému soudu ani na komisařství vyšehradské nebo jiné, strážníci mohou sobě tedy odpočinout. Odpůldne o třetí hodině bude druhé rozesílání, pak snad se scházející puntíky programu doplní. —

Pan profous píše zase klidně dál, jeť scénám těm příliš uvyklý a oddán osudu, že bude po celý den vytrhován i znovu zaměstnáván. Každou chvilku přivádějí někoho do fortny a odvádějí zase z ní. Je to samý obyčejný lid, nic nápadného, lid chudý, všelijak, obyčejně ale velmi neurčitě se živící, všelijak proti i vedle zákona žijící — potud, pokud to právě jde. A až to víc nepůjde, „budou plnit jámy tak dobře jako jiní lepší; inu, brachu, smrtelní lidé, smrtelní lidé,“ řekl by sir John, a po nich přijdou zas jiní, buď dobrovolníci, buď takoví, které lidstvo zdupe, a ti budou zase žít v škarpě podle silnice zákonní. Vzdělanost se sice šíří, ale pomalu, a pořád je s ní zle, pokud mimo lidské slabosti stojí také ještě lidská nouze proti ní. —

Právě přivedl sluha zemského soudu ženštinu mladou, jen as dvacítiletou. Odevzdal obšírný psaný životopis její a při něm „akt“ stran kousku dalšího jejího životního

běhu, totiž stran dodání jejího k okresnímu komisařství. Odevzdal a odešel. Když se dvéře za ním zavřely, učinilo děvče rozmarnou poklonu a otočilo se jako v bálové síni.

„To jsem ráda — ty moje dobré nebe — že jsem zase tady!“ a pichlavě živé její oči se zasvítily a buclaté tváře se rozesmály.

„Vidíš, kdybys se byla přiznala hned zde, nebyla bys tam tak dlouho poseděla. Ale vzít milému deset zl. zrovna, když slibuje svatbu!“

„Proč mně nechtěl dát na šaty — nebudu chodit otrhaná, to bych byla blázen!“ odpovídá lehkomyslně. Právě někdo klepe z dvoru státní policie na okno. Děvče úslužně sobě pospíší zatáhnout řemenem.

„Dejte ji do šestnáctky,“ velí pan profous.

„Nechají mne tady,“ lichotí se děvče, „či musím ještě ke komisí? — Nu tak mne dovedou nahoru.“ Žertujíc a v smíchu odchází s klíčníkem.

Mezi tím byli již ouřadníci dostavili se do hořejších místností kancelářských. Po celém domě nastal hluk a šramot, civilní strážníci lítají do registratury a snášejí životopisy, zde prostě „akta“ nazývané. Dvéře vězení se odvírají a zazní do nich komando „ke komisí!“ Dvorem putují celá procesí k výslechům.

Po chvilkách přicházejí již jednotlivá, „vyřízená akta dolů k panu profousovi, aby sobě z nich vypsal, co se činnosti jeho týče. Zapisuje z nich, koho pro pouhé opilství neb jinou maličkost, za niž je již noc na strážnici trestem dostatečným, neodsoudili a on ho tedy pustit má, koho má podržet, na jak dlouho a zda mu určen nějaký půst, koho má odevzdat do nemocnice, k soudu, atd. Po chvilkách také již vydává „marky průkazní“, aby strážník u vrat stojící nebránil odchodu. Každý propuštěný spěchá co nejrychlejším krokem přes dvůr

slušně sic, nyní ale již trochu pansky panu profousovi se poročev. Jen služebne děvče jedno, náhle o službu přišedší a proto sebrané, že nemělo noclehu, děkuje s očima slzami naplněnýma a chce panu profousovi násilně ruku políbit. Pan profous se jí brání, podívá se do její bezvinných očí a praví dobromyslně: „S pánem bohem — — máte ještě matku?"

„Mám."

„Zůstaňte hodna!" a dívá se za ní, odcházející se sklopenou hlavou, jako by přál upřímně jí štěstí a sobě více takových zjevů.

Desátá hodina odbila. Do fortny vejde úřadník s balíkem spisů pod ramenem. Položí je na stolek u druhého okna a velí klíčníkovi: „Přiveďte mně trojkáře!"

Klíčník jde do protější budovy a pan komisar se dívá, jak z přízemního tamního vězení vychází jeden „trojkář" po druhém. Jeden kráčí přes dvůr takřka v šlépějích druhého, je jich řada dlouhá, bylyť za noci konány vydatné obchůzky všech komisařství. Divný, komicky smutný je pohled na ně! Ani jediný z nich není rovný, nebo nejde alespoň rovně. Všichni jsou schouleni a klepou se zimou, jeden je nakloněn ve stranu tu a druhý v onu, jeden kulhá v pravo, druhý v levo, zdá se, že by dostačilo zavanutí větru a celá řada by se povalila. Falstaffovo vojsko mimovolně tane ti na mysli, slyšíš špekového sir Johna, který „mrtvá těla na vojnu sebral," jak upřímně se přiznává: „Nestydím-li se za své vojáky, tedy ať jsem naložená kambala!"

Vbelhali se do fortny, vidíme je zblízka. Divný, až protivný pohled! Vše, co Falstaff kreslí, může se zde porovnat, a ještě není dokresleno. „V celé mé setnině stává toliko půl druhé košile, a ta půlka — jsou to

dva ubrousky, v půli sešité a přehozené přes ramena, jako hlasatelský kabát bez rukávův, a ta druhá košile, ta celá, abych se přiznal, je ukradena. Ale to nic nedělá, prádla najdou dost na každém plotu.“ Na těchto našich pražských chlapících ale — vzdor častým krádežím po půdách pražských — nespočítal by dohromady ani košili jedinou, neřku-li půl druhé, a také si ani nevezmou práci, aby natáhli ruku až na plot; prádelnou a krejčovskou zásobárnou je jim milosrdí naší obce. Jsou „desetkrát ostudněji otrhaní nežli stará, rozedraná korouhev,“ ba „bídákův tak otrhaných jak Lazar“ ani člověk jinde nevidí. Zdá se, že je na zvláštní objednání vyndali z kloak a jiných, noční temnotou pokrytých míst; nikde nevidíme sic v Praze takou špínu a takou nahotu. Šat či hadr zdají se mít jen, aby nahota byla ještě více naha. Z kabátů jsou jen nepatrné útržky, některému visí z límce jen několik nití; špagát je kolem prsou, beder a nohou šatem hlavním.

Těchto „trojkářů“ neodváží se ouřadníci povolat k výslechu nahoru do kanceláří; jediný z nich by dostačil na znečistění celé místnosti.

Klíčník poukázal je k ouřadníkovi. „Zpátky“, velí tento ku předstupujícím, a „zpátky“ zní po každé, když některý při výslechu opět se do nebezpečného blízka tlačí. Výslechy jsou krátky, daleká většina „trojkářů“ má místo popisu osobního opět pouze slůvko „známý“.

Stařec chtěl prý právě do nemocnice, když ho hlídka sebrala, a chce co nejochotněji ukázat bolavou svou nohu, což se mu ale zakáže — bude dodán do nemocnice a ošacen.

„Bývalý hospodský“ má na sobě šat nějakým ostrým nástrojem a s patrnou schválností do pravidelných úhlů vyříznutý. Prosí „slavný magistrát“ za „úplné prádlo,

spodky, vestu, kabát, šátek na krk, boty, ale dobré, klobouk, ale slušný" — půjde na „Fišpánku," obdrží šat a k tomu pak osmačtyřicet hodin.

Vysloužilý „Mexikán" stále se směje. „Vy jste tento měsíc už třikrát obdržel šat." — „To bylo minulý měsíc, tenhle měsíc teprv dvakrát." — „A vždy to hned prodáte a propijete." — „Do toho, prosím, nikomu nic není, když mi to slavná obec dá." — 48 hodin sice, ale šaty také, obec si nemůže s nahotou tou pomoci!

Jiný vysloužilec. Dívá se velmi drze a odpovídá pevně. „Už se tu potloukáte po Praze dvě leta a pořáde říkáte, že hledáte práci." — „Když žádná nejde!" — „A kdyby přišla?" — „Já bych ji hnal!" — „Odkud pak vlastně jste, řekněte přec?" — „Když to nevím." — „Nemáte ani příbuzných?" — „Bratry a sestry." — „A ty jsou?" — „Jsou." — „Ale kde?" — „Ve Vídni a žijou tam pansky." — „Řeknete mně jejich adresu." — „Nevím ji." — „Páchne z vás kořalka až sem — vy pijete mnoho kořalky." — „To piju." — Zlostí se již třesoucí úřadník píše 48 hodin a půst; ale šaty dají na „Fišpance" přec.

A t. d. A t. d.

Výslech s celou kumpanií je za čtvrt hodiny u konce a Falstaffova chasa jde zas v prvotním svém malebném pořádku zpět do „trojky".

Pan profous ale sestavuje již seznam těch, kteří zde zůstanou u oběda. Každý z nich dostane půl bochníka chutného chleba a žejdlík polívky; polívce říkají „rumfordská" a povídají, že je dobrá, „ale že neporáží."

VI.

Úvod do ouřadního quodlibetu.

U tří oken podlouhlé síně sedí za psacími stolky svými mladí ouřadníci; jeden po druhém vytahuje hodinky, jsou již netrpělivi: rádi by začali výslechy, jdeť silně na desátou ranní.

Vězňové byli se již vrátili do svých separac od lékařské prohlídky, jíž je každý vězeň podroben. Civilní strážníci, užívaní ke službám kancelářským, litají ze dveří do dveří, z kanceláře do registratury. Pořádají zatýkací zprávy, na nichž je zaznamenán již i úsudek lékařův, někdy rozkaz jeho, aby vězeň dodán byl do nemocnice, a k zatýkacím zprávám novým přidávají z bohatých již životopisných zásob policejní registratury všechny zprávy o dřívějších stycích s policií a soudy, staré „konstituty“ (stručné výslechy), „nóty“ (přípisy k soudu) a „deposice“ (protokoly výslechů obšírnějších, vzatých někdy již také se svědky), „rozsudky,“ „maršruty,“ atd., jak vůbec všechna ta „priora“ nazývají. Vše to kladou v pořádku na dlouhý stojan podél zadní stěny síně se táhnoucí.

Lehké zaklepání na dvéře vyrušuje náhle z předběžných těch prací. Vejde slušně oblečená žena prostá. Bázlivě se rozhlíží očima do červena uplakanýma kolem a chce skromně předpustit několik venkovanů, mužských a ženských, kteří byli v patách za ní vešli. Ouřadník kyne, aby přistoupila blíž, a táže se jí po její žádosti. Muž její nepřišel jí na noc domů a když se ustrašena po něm ráno pídila, slyšela, že byl včera pro rvačku z hospody policií odveden. Ubezpečuje, že je muž její velmi hodný, a pustí se při tom znovu do pláče; ouřadník ubezpečuje zase ji, že nebylo-li včera zle, muže jí pustí,

aby ho očekávala venku na síni. Stále ještě plačíc a děkujíc se vychází žena ze dveří.

Venkované přišli si také pro někoho, „pro svého strýce“; musí taktéž zatím ze dveří.

Opět lehké zaklepání a vejde jakýs pán. Je měšťan pražský a tkadlec. Oznamuje krádež, která byla časně z rána spáchána u něho v krámě. Zloděje sice nechytil, ale pamatoval si ho tak dobře, že nakreslil obličej jeho na papír. Ač neumí pranic kreslit, je přede přesvědčen, že dle kresby jeho každý zloděje poznat musí. Ouřadníci se sestupují, civilní agenti se svolávají, nikdo nemůže dle „kresby“ pronest soud. Měšťan udal vše podrobně a odešel. Po odchodu jeho ukládá se hned jednomu z agentů, muži to obličeje zarostlého, očí až nápadně skoumavých, aby zašel do obraného krámu a hleděl krádež vypátrat.

Nové zaklepání a dveřmi všustí hedvábí, hedvábí a opět hedvábí, panička vkročí s dvěma slečnami, co nejelegantněji oblečenými. Panička rozhlíží se a pozdravuje s líčenou skromností, slečny hledí vyzývavě, ale luzný jich úsměv tuhne při pohledu na ty chladně odmítavé obličeje zde. „Prosím, je tu pan . . . .?“ táže se panička osobností již znalá. „Mám tu slečnu Francouzku a slečnu Maďarku —.“ Ouřadník ukáže mlčky na protější dvéře a slečny odšustí, aby si došly pro — pro — nu pro „služebné knihy“.

A opět přichází nová návštěva, ošumělá, otrhaná, vypadající žlutě a chorobně a vlekoucí se o berle. Nebožák naříká si, že v jistém krejcarovém listu pražském vypravovali o něm, že je zatknut pro podezření stran „poslední vraždy pražské,“ a že je líčen tak, aby ho poznalo co veleznámou osobnost každé dítě zdejší. Je na něm vidět, že ho křivda ta opravdově bolí, naříká jako

dítě. „Kluci za mnou běhají a pokřikují „zabilbaba“, „mně je to hanba,“ stěžuje si. — „Ale vždyť přece každý vidí, že zavřen nejste,“ chlácholí ouřadník. Nebožák však běduje dál: „Chtějí mně ublížit, abych neprodal hraček,“ a haraší několika z papíru nastříhanými hračkami. „Už jednou o mně vypravovali, že prodávám místo veverek německé myši, zašité v kůži, a nebyla to pravda.“ — „Víte co? Dojděte si tam do redakce a poproste, aby to odvolali; udělají vám to jistě,“ chlácholí ouřadník dále. Hračkář slibuje, že poslechne rady „slavné komise“ a belhá se s tisícerým děkováním pryč.

Z venkova znějí četné kroky, ozývá se hlasité mluvení a smích. Z jednotlivých separac scházejí se vězňové „ke komisi“ do temné síně, vedlé naší síně ouřadní se nalezající a s touto dvěma schůdky a dveřmi spojené. Dvéře ty se odevrou a vejde ošumělý žid.

„Dobré jitro, pánové, dobré jitro,“ usmívá se a kloní na všechny strany. „Tady jsem a rád bych věděl, proč jsem byl zatknut já, počestný obchodník —“

„To se dozvíte, až přijde na vás řada; jděte zpátky do čekárny!“

„Já tím tratím na obchodu, nemám času, a být mezi tím lidem —“

„Zpátky!“ zní to rozhodně. A žid strká se s poklonami zase za dveře.

Z vedlejších ouřadních místností přichází ouřadník ještě jeden, aby pomohl ouřadníkům zde se již nalezajícím při výslechu.

„Jsou už všechna akta v pořádku?“

„Jsou,“ odpovídají civilní strážníci a sedají k prostřednímu stolu, aby do „knihy vězňů“ zanášeli výsledky výslechů, jmeno, číslo vězení, proč kdo zatknut, má-li být propuštěn, jinam dodán neb ihned a na jak dlouho

vězněn, a aby každému ihned vězněnému na „akt“ jeho modrou stampilií „vpálili“ slovo „arestant“. Než však dosedli, zvýšil se v „čekárně“ šumot na křik a strašný hlomoz.

„Jděte se tam podívat a pohrozte jim postem a trojkou!“

Strážník tam zašel, hlomoz se trochu utišil. „Našly se tam dvě,“ referuje vracející se, „a obě tvrdí, že ta druhá jí ukradla sukni. Musel jsem je roztrhnout, držely se.“

„Začněm tedy!“ —

VII.

Ouřadní quodlibet.

Zrní je nasypáno, ouřadní mlýn spustil a v okamžiku je v síni živo a hlučno jako v mlejnici. Akt po aktu berou ouřadníci se stojanu a volají jmena do čekárny. Zde šelestí stydlivý šepot, tam slyšiš naříkání a ubezpečování, onde zaskřípe drzost a přísné okřikování; jedná se o přečinech větších, menších a nejmenších. A mezi jednotlivými skupeními procházejí se civilní strážníci a konají svá obličejová studia.

Venkovan před nějakým časem teprv z trestnice, kdež vězněn pro spáchanou krádež, propuštěný a z Prahy do rodiště svého odšupovaný, s určitým příkazem, aby se sem nevracel, byl včera na trhu zdejším přistižen a zatknut. „Máte Prahu zapovězenu.“ — „Švagr sem jel s jablky a chudák se tady nezná, lid je špatný, mohli by ho okrást a slitoval jsem se tedy nad ním. Venku na mne čeká švagr a sestra.“ Venkované před dveřmi čekající se přivolají. Bědují o zlých časech, o své ne-

znalosti města, prosí, aby švagr směl s nimi, sic že jsou ztraceni. Musí být několikrát okřiknuti, tak hlasitě sobě počínají. Konečně se jim slíbí, že švagr půjde s nimi; se švagrem ale půjde civilní strážník, nic nezachrání švagra před novým postrkem. —

Muž měděného obličeje stojí před ouřadníkem druhým. „Byl jste včera už zase opilý.“ — „Byl, ale ne mnoho, vypil jsem jen škrejpek piva.“ — „Ne mnoho! Vždyť jste ležel uprostřed ulice.“ — „To jen na chvilku. Chtěl jsem zvednout kousek báka (oharek z doutníku) a při tom jsem se zamotal.“ — „Kde jste byl dřív?“ — „Myslím, že „u Šálků“ nebo „u Bachorů,“ nevím dobře, ale je mně, jako bych byl hrál někde s kamarády štónky (= baštóny, karty), nebo se mně to zdálo.“ — „A pral jste se, máte čelo rozbité.“ — „Prosím, to už je od předpředevčírka.“ —

Děvče as dvacítileté, zavalité, sprostého a zamračeného obličeje dává urputné odpovědi. „Včera jste se proti zápovědi vrátila do Prahy a dnes půjdete znovu. Proč se nechováte po nějaký čas slušně a nedržíte se doma, snad by se vám Praha pak zase dovolila. Proč nesloužíte doma?“ — „Kdopak by mne vzal do služby, když nemám ani košili!“ Začíná si rozepínat šaty, aby zjevila pravdu; zjevení to se slušně zapovídá. — „Kam jste dala tu pěknou košili, kterou jsme vám dali?“ — „Půjčila jsem ji Barce a ta mně ji prodala.“ — „Nelžete?“ — „Ne, proč bych neudělala kamarádce něco k vůli.“ —

Drožkář, udaný, že při večerní jízdě neměl rozsvícenu svítilnu, dostavuje se krokem širokým, hřmotným. „Už jste tu po čtvrté proto; proč neposlechnete, těší vás sedět?“ Drožkář rozhrne plášť, položí divadelně ruku na srdce a spustí povýšeným hlasem: „Byl-li jsem to tentokráte, tak ať jsem prachsetsa—.“ — „Tady se ne-

kleje, ticho! Kdo by to byl býval, když ne vy?“ — „Snad fiakr s tím číslem.“ — „Copak nerozezná strážník dvojspřež od jednoho koně?“ — „Jakpak moh’ rozeznat, když nebylo na voze světlo!“ —

V šepotu chýlí se čistě ufrisirovaný a silně pomádou páchnoucí mladík, jehož poošumělý šat nesouhlasí s uhlazeností pěkné, chytré hlavy, nad psací stolek ouřadníkův a soudí i povídá, kde as věci z jisté krádeže, po které ouřadník pátrá, při které mladík ten ale se nesúčastnil, býti by mohly. Mladík obdržel slušné vychování, v bohatých již aktech jeho je zaznamenán co „opisovač not,“ policii je znám co nebezpečný „kapsář,“ soudu co často vídaný „zloděj,“ soud nemá tropů. Nyní je sám také z nějakého uzmutí obžalován a když se vymluvil z ostatního, došla řada na jeho vlastní záležitosti. „Takový člověk jako vy, z kterého by mohlo ještě něco řádného být — což na to nikdy nepomýšlite?“ Mladík si projel rukou hustě nakadeřené své vlasy a usmál se. „A nač?“ — „Budete zase odevzdán soudu.“ — „O, u soudu si to spravím!“ —

Vysoký, trochu nahrblý stařec, krásná tvář vousatá, hlava vděčný předmět malířské studie. Na rukou staré glaceované rukavičky, z nichž vykukují skoro všechny prsty, kabát ošumělý svědčí o pilném kartáčování, puklé boty lesknou se černidlem. „Už zase pro žebrotu! Vaši příbuzní mají pěknou radost!“ — „O prosím, já nežebral!“ — „Nu?“ — „Žádal jsem jen o podporu.“ — „To je jedno.“ — „Není. Mám malheur. Předevčírem jsem obědval u hraběte . . . ., to bylo předevčírem — velmi dobrá kuchyň — a včera jsem měl obědvat u knížete . . . . velmi dobrá kuchyň v pátek — ale nebyl doma; musil jsem mít několik šestáků, obrátil jsem se na jednoho dobrého známého, je hospodářský rada, ale tu přišel

strážník — až jsem se zastyděl před panem radou, který mne tak dobře —.“ — „To nebyl žádný rada, to byl kupec.“ — „Kupec? A tak podoben!“ — „Vy chytáte lidi na ulici, zapřádáte s každým hovor a tváříte se, jako byste ho znal.“ — „O já znám mnoho lidí, já! —“

Jiný žebrák, mladý, ušlechtilého obličeje, strašně pošpiněného šatu. Pamatujem se, že se nám už několikkrát představil co „diurnista mimo službu“ a vyloudil na nás vždy několik šesťáků. Zatýkací zpráva mluví o „opilství a ležení na ulici.“ Je brzy hotov a mezi výslechem tváří se, jako by se styděl. — Po něm přichází k témuž ouřadníku dráteník, zatýkací zpráva mluví v týž smysl. Dráteník se usmívá, — „poprvé,“ praví vesele, „ani nevím, jak se stalo. Vypil jsem trochu jalovcové a když jsem vyšel, bylo skluzko.“ V tom přichází malý drotárek, pramaličký. Žebral. „Co, ty mně bratru takovou hanbu?“ volá onen starší a žene se za chlapcem, aby mu vykrákal. Klučík ubíhá, starší zahodí plášť a širák a nastává v síni honba. Civilní strážník staršího zachytne. „Chovejte se slušně,“ zlobí se ouřadník, „však se tomu rozumí!“ — A zase jiný opilec, tak zvaný nenapravitelný. „Co jste to včera tropil? — „Chodil jsem s kalíšema.“ — „Co je to?“ — „Mám kalíše dole v uzlíku.“ Uzlík se přinese, rozváže i vyndá z něho oblek maškarní. „Lidé mají rádi špás a zaplatí za něj.“ — A ještě jiný opilec. Muž to obrovský; natlouk' včera sklepníkovi, tady je ale velmi skličen. Je tu poprvé a ouřadník domlouvá mu laskavě, což na nebohého působí tak, že až zaslzí. Nyní přivolají z venku jeho ženu, která si byla pro něho přišla. Žena pláče a káže, muž slzí a mlčí; konečně je propuštěn a odcházeje objímá ženu již mezi dveřmi. —

Malý, shrbený kluk, umouněný uhlím, žmolící strachem čepici v ruce. „Jemnostpane, půjdu zas na šup?“

táže se s chvějícím hlasem a uslzeny zrak jeho hledí bojácně na ouřadníka.“ — „Není pomoci, nemáš zase žádného výkazu. Když jedeš do Prahy s uhlím, proč si něco ouřadního neopatříš?“ — „Najednou mne pošlou a když prosím o něco, ještě se mně vysmějou.“ — „Proč nehledáš si službu doma?“ — „Moh' bych leda pást, ale teď v zimě!“ V ouzkostech svých zapomněl se a posadil si čepici na hlavu. „Smekni, hochu. Co otec?“ — „Tatínek všechno propije.“ — „Jak jsi stár? — „Nevím.“ — „Nu vždyť jsi už přec někdy slyšel od otce, jak stár jsi?“ — „Tatínek říká třináct a kluci mně říkají, že jsem osmnáct, tak nevím.“ —

Matka s dvěma dcerkami. Starší, vesele se kolem rozhlížející, vypadá jako čtrnáctiletá, je ale o dvě leta starší, mladší čítá as deset let. Byly o půlnoci přistiženy v podezřelém hostinci, nestalo se to poprvé. „Já jsem myčka,“ omlouvá se matka, čekaly jsme s drhnutím, až hosté odejdou.“ — „Nemáte své dcery tak zavádět!“ —

Mladá venkovanka. Ruce se jí chvějí, oko hledí prosebně, nevinně. Byla včera poslána do Prahy. Musila tu zůstat přes noc, hlídka prohlížela hospodské noclehy a sebrala bezvýkaznou. Děvče neví, odkud je, nebo kam vlastně přisluší. V strachu nad tím jmenuje svou kmotru i kmotra, vypravuje co možná nejvíc a s patrnou ochotou, vypravovala by ještě víc — nu odbude si to strachem. —

Židák, jenž se byl dříve již vtíral, je nyní přivolán. Lpí na něm výdatné podezření, že překupuje věci eráru náležející. Stále se kloní, stále se dušuje, stále odpovídá jen: „Ich bin unschuldig.“ —

Volají opět nová jmena do čekárny. Jedno zas jmeno ženské; odpověď z čekárny zní, že volaná „pomáhá dole v kuchyni.“ Za to přijdou jiní. Elegantní človíček, přistižený v kavárně při krádeži svrchníků, pět kluků, „ne-

umytých andělů," chycených, ani vespolnou pomocí vybírali ouhoře a sardely před kupeckými krámy, pak člověk na pohled nádenník, kterého byl strážník před několika dny soudu dodal a nyní náhle již zas na ulici spatřil. „Pan rada mně řek', že budu vyšetřován na frajfusu," praví nově zatknutý.

V tom se otevrou dvéře čekárny a do síně vklouzne zas ono děvče šestnáctileté, starší dcera matky myčky. Je nějak cele změněna; nyní přichází bosa a v pouhé spodničce, dřív byla obuta a dosti slušně oděna. Jde k úřadníku, který je dřív byl vyslýchal, líbá mu ruku a prosí o nějaké šaty a botky pro tu zimu. Ostatní, zdejších věcí již znalé, byly jí v čekárně řekly, že půjde postrkem a poradily, jak by ještě něčeho tu získati mohla. V pěti minutách byly tam venku daly směr celému jejímu budoucímu životu.

VIII.

V nedělním klidu.

Je nedělní odpůldne, venku v Bartolomějské ulici ticho a také zde uvnitř, na dvoře policejní budovy ticho sváteční. Stráž u vchodu dlouhou chvílí pozivuje a chouli se v klubko. Jen někdy zazní nějaký domácí krok dvorem, pohodlný, skoro lenivý, nebo zakrákoře jako by v polosnu některá ze slepic, které tu pilně klubají po zdech i mezi kameny. Kuří ta osada je zde hlavním konsumentem všelikých lidských parasitů — „broučků," jak jim říkají nevolní držitelé jich.

Zajděm nejdřív tam, kde kuří osadníci nejraději se zdržují a nejpilněji klubou. Je to stavení již zmíněné, kde v prvním patře nalézají se separace policie státní,

v přízemí pak dvě separace obecní, pověstná „trojka“ a naproti „mužskému“ tomu „květu“ naší společnosti hned květ ženský, rovněž pověstná „čtverka“.

Klíč se několikkráte otočí, závora spadne a dvéře „trojky“ se odevrou. Hustý, žlutý oblak dýmu a puchu vyrazí ven a zaráží nám dech, uvnitř je čirá tma, hledíme tam jako do nejtemnějšího sklepení. Přemáháme svou ošklivost, podychujem jen krkavě a napolo, ale vejdem přece dovnitř. Popojdem as dva kroky. „Neračte dál, udeříte se sic o pryčnu!“ zní to za námi a zastavuje nás.

Rozhlížíme se kolem a hledíme trochu proniknout to umělé šero. Okno je skoro celé zabedněno, jen uzounkým proužkem vniká sem nad prkennou bednou světlo; paprslek jeho co čtverhranná tenká plocha zabíhá do pozadí, nad ním i pod ním tma, síla jeho zde nevystačuje k boji jen trochu vydatnému. Chvíli to trvá, než oko přivyká a blízkost předmětů alespoň tušit počíná. Nejprv vynikne z tmy bod lesklý, živý, hned vedle něho bod druhý, poznáváme v bodech oči, dle očí se řídíce napolo rozeznáváme, napolo jen tušíme kontury hlavy — kontury celého těla však již nelze stopovat. A o krok dál zas dva body, jedny výš druhé níž, poznáváme, že zde v té lidomorné tůni jsme obklopeni houfem pozorujících lidí. „Vyjděte ven,“ zní od dveří komando. Jsme tomu komandu, které nám má opatřit pohodlnější pohled na zdejší obyvatele, povděčni, zdá se nám již, jako by zadržovaným dechem krev se nám zarážela, oči se chvěly a v uších zvonilo. Za námi vykulhá a vytřese se houfec otrhaných, polonahých, bledých a zmrzačených „trojkářů,“ nepatrná jen variace, „nové“ vydání oné Falstaffovy chasy, kterou jsme byli již při výslechu „ve fortně“ poznali.

Jeden z nich je předc v šatu lepším, celém. Oulisně

se blíží k sprovázejícímu nás ouřadníku a prosí: „Už to tu nevydržím, milost pane, ráčejí mne dát jinam.“

„Není to poprvé, co jste byl tak nestoudně hrubý k strážníkovi — svůj trest si musíte odbyt!“

Malá postava belhavá tlačí se kolem zdi do pozadí chodby.

„Kampak — kam?“

„Prosím poníženě, dali mně kazajku k vypálení do pece, mám v ní dva krejcary.“

„Chcete snad hrát „ode zdi“? Však vám ty dva krejcary nikdo nevezme.“

„Ale já tam mám taky chlebovou kůrku.“

„Nechte ji tam taky, svůj chléb jste dnes už dostali. A teď zas všichni zpátky!“

Chvějící se těla tlačí se mezi veřeji, dvéře se hřmotně zase zarážejí, klíč zaharaší a trojkáři jsou ponecháni zas tmě a samotě.

Divné myšlénky kolují nám hlavou. Je toho právě třeba, aby lidé. třeba nečistí, přece obyčejně zároveň více méně churaví, nebo alespoň vlastním nepořádkem nebo bídou zmoření, byli strkáni do takových psinců? Možno i, že je působivým trestem, ponechati někoho v místnosti tmavé; ano třeba tmavé, jen ale pro bůh takové, aby tam alespoň hrst zdravého vzduchu vniknouti mohla, vždyť právo na vzduch nemůže se přec rušit nikdy! Možno také, že daleká většina „trojku“ plnících zvyklá je i v pobytu svém mimo vězení nečistotě nejvyšší, nedostatku vzduchu i světla — má být ale vězení právě obrazem nejbídnějších pelešı? Tyto středověké vazby převzala policie naše tak, jak je zůstavila policie státní, je již nejvyšší čas, aby se policie naše emancipovala z místností těch zděděných, v nichž je beztoho sama jako by ve vazbě! —

Mezi tím se otevřely dvéře protější „čtverky". Okno není zde tak důkladně zabedněno jako ve vězení dřívějším, prostoru proniká oko volně. Mimo dvě dřevěné holé pryčny nelze tu ovšem ničeho pozorovati, co by vypadalo jako nářadí, avšak i vzduch je zde volnější, čistší.

„Čtverka" je právě velmi chudě obydlena, na každé pryčně leží po jedné ženské, schoulené v klubko, pečlivě v šaty obalené. Pohnuly se a vztyčují na svém loži. Jedna z nich, starší, pozdravuje s pitomým úsměvem, úsměv ten z její tváře ani nezmizí. „Sotva ji pustíme, najdou ji strážníci opilou ležet na ulici; tady alespoň na okamžik přichází k sobě," sděluje se nám, a stařena přikyvuje hlavou a usmívá se.

„A vy — co vy? Musíte se po každé nahoře v separaci prát?"

„Já se neperu, já neublížím žádnému," pláče mladá ženská příjemné tváře a urovnává si šaty. „Sesypou se vždycky na mne jako vosy."

„Vždycky jsou všichni svědci proti vám a říkají, že se perete!"

„Když ony mne perou, musím se bránit! Mám hlavu jako podebranou, jak mne tahaly za vlasy," a ohmatává si hlavu.

„Seberte se a půjdete zas nahoru."

Dívčice se loudavě sbírá. „Ale prosím, milost pane, jen ne zas k těm, tloukly by mne zas!"

„Vždyť je dobře." Dvéře se zavrou a uvnitř zůstává opilstvím zpitomělá stařena úplně samotna. Je jí to as lhostejno.

„Jděte napřed nahoru a počkejte tam na chodbě," velí se dívčici. Tato se ubírá k točitým schodům, v protějším koutě dvora se nalezajícím. My zabočujem hned v levo k schodům hlavním, u jejichž paty jsou okované

dvéře dvou vězení pro mužské určených. Blížíme se jedněm z nich. Vzdor jich síle proniká jimi přec hlasitý hovor a smích. Jakmile klíč zarachotil v zámku, utichl hluk uvnitř. Dvéře se otevřely, vcházíme do prostranné, temné síně vysoko klenuté. Podlaha je skluzká, blátivá, stěny pošmurné vypadaji ještě černěji než podlaha ta; vypadá to zde jako v chlévě, a také vzduch je dle toho. Zde by časté bílení ovšem málo pomohlo, obyčejní obyvatelé místností těch, z nichž mnohý z dvanácti měsíců ročních pravidelně devět zde stráví, nevytrpěli by as urážející bělost a postarali by se za den o takové ztemnění jí, v jakém je jim jedině volno. Síň je naplněna vězni, mámeť svátky a opatrná policie sebrala známé jí zloděje, aby na plných trzích neurychlovali oběh peněz spůsobem svým. Zde stojí v skupení pohromadě, tam vstávají z dlouhých, podél tří stěn se táhnoucích pryčen, všichni jsou se šatu svrchního svlečeni a jen tak v obleku „domácím". Jeden spáč se neprobudil, soudruh jeho upozorňuje ho přátelsky výdatným kopnutím, že obdrželi návštěvu.

Dívají se na nás s drzou zvědavostí, v očích jejich je divoká, nebezpečná přívětivost a na tvářích, z nichž se nám zdají mnohé z ulic pražských známy, hraje polotajený úsměv, svědčící, že byli se právě dobře bavili. Zde nemají nikdy dlouhé chvíle, zde je stálé škádlení a stálý žert, stálé vypravování a povídání, vyměňování zkušeností a příhod, lží a výmyslů. Každý se snaží, aby přispěl něčím, a když vypravuje, aby vzbudil všeobecný smích. Rázu těch řečí může se každý domyslit, divoký, předivoký humor. Nechť to nikoho nemýlí! Jako v místech takových neukane žádná slza, aby v ní nebylo trpkého vzteku, takž tu nezazní také žádný smích, aby se v něm tajně nechvěla uvědomělá či neuvědomělá zoufalost. Ta kobka humoru, v níž se divokou honbou baví a v jejímž

prismatickém sloupení divoká obrazotvornost skokem se láme, ta je velmi špatně ovržena, při mocnější ráně spadá malta s celých stěn a zašklebí se na tebe zoufalost života nebo zoufalost uvědomělé vlastní spustlosti!

Zůstavme je zábavě jich a podívejme se přes dvůr do společenského vězení ženského. Točitými schůdky vycházíme na prostrannou chodbu. Z chodby té vychází se také do visitační síně domácího lékaře a k vůli vězňům, kteři zde denně na prohlídku čekati musí, jsou tu podél stěn postaveny lavice. Na jedné z nich usedlo si děvče před chvílí z „čtverky" propuštěné. Jakmile bylo spatřilo předcházející nám klíčníky, zakrývá si tvář a dává se znovu do pláče.

„Pojďte zas do šestnáctky, ale ať je ticho!"

„Já nechci — budou mne zas tlouct!"

„Však nebudou, jen nezačínejte vy!"

Závory spadnou a vcházíme dovnitř.

„Jdou přec honem a zavřou, vždyť sem táhne zima!" skuhrá starý hlas ženské z kteréhos koutu jizby.

Úřadník uvádí plačící děvče a má důtklivou řeč ke všem, propletenou napomínáním i připomínkami na možné „posty". Mezi tím můžem se rozhlédnout po přítomných. Je tu rozloženo po dvou dlouhých a širokých pryčnách as třicet ženských, většinou mladých; některé z nich jsou pouhými ještě dětmi. Všechny skvějí se oblekem taktéž jen polovičatým, domácím, jenž u ženštin vypadá ovšem vždy ještě polovičatěji. Žádná nevstala snad „na přivítanou"; některé leží klidně dál, některé sedí schouleny; as dvě neb tři přikrývají si stydlivě obličej, jiné zas, vědomy jisker svých očí, usmívají se co nejkoketněji — ženská koketnost nevybírá ani času ani místa. U kamen z chodby topených, vyhřívají se tři statné postavy, jimž nejspíš ostatní slabší ustoupiti musely. Na zemi v koutě

choulí se dvě staré cigánky, na pryčnách jich vedle sebe nevytrpěly. „Několik dek, milost páni, je strašná zima, až mi kosti láme," prosí jedna. — „Vždyť jste byly nalezeny za noci v domě u vrat a na holé zemi — to jste nechtěly dek?" táže se ouřadník zpět cigánek, nalezených při slídění v jednom domě. „Mlčte, pošlu vám nějaké přikrývky."

Na samém krajíčku pryčen sedí stará žena a suché její ruce drží růženec. Vlasy její jsou již sněhobílé, obličej je pln dobroty, modré oči její dívají se bázlivě po příchozích.

„Proč je ta stařena zde?"

„Je právě po nemoci. Byla ve všeobecné nemocnici a k vůli tomu, aby se vědělo, kdo za ni tam platit má, dali nám ji sem, musíme sjistit její příslušenství."

„A to musí ona do vězení?"

„Co máme my zde s ní dělat, když nám ji sem pošlou!?"

„Ano — prosím ale, pánové, pojďme již!"

Po nemoci se stařenou nevinnou do vězení! Ba — kam také s tou chudobou! Vždyť státní humanní ústav, nemocnice všeobecná, nemůže chudé stařeně věřit na slovo, odkud že je. Bohatého by posadili k vůli „sjištění" do fiakru, chudou rekonvalescentku pošlou do vězení — —

Učinili jsme několik kvapných kroků, jsme na rohu pyšné Ferdinandovy třídy. Je nedělní odpůldne, drahé ekypáže hrčí kolem nás a před námi šustí smějící se dámy v těžkém hedvábu.

IX.

Na Fišpánce.

Zrovna pod Slovanským vrchem stojí v úzké uličce dvoupatrový, bílý a čistý dům. Ulička je ticha, dům ještě tišší. Okna se lesknou čistotou, jsou ale zavřena a uvnitř přemřížována, u domovních dveří je silné, zarudlé zvonítko. od domu táhne se na kus cesty vysoká, slepá zeď, přes niž jen málokdy přenikne hlasnější zvuk. Dříve zde byl ruch továrny na úpravu kostice a lid posud říká budově „fišpánka“: místo ruchu továrního ale již dávno rozestřen zde klid klášterský, ba kdyby nebylo na zdi rudého nápisu „městská věznice,“ myslil bys skutečně, že tu klášter. Ale zazvoň jen beze všech přehnaných vězeňských myšlének, naše městská věznice je ústavem čistě, opravdově humanitním.

Vešli jsme a vidíme malý, o sobě uzavřený svět, souvisící ovšem zvláštním druhem obyvatelů svých se zevnějším životem pražským, s temnými stránkami jeho, s jeho bídou a chudobou, zpustlostí i neštěstím až příliš těsně. Dvakráte denně odvírá se fortna, aby přijala novou dávku z ústředního policejního ředitelstva a zároveň aby vypouštěla těch, kteří rádi nerádi opouštějí zas místo to. A kolikkrátkoli zavrznou za dne ještě veřeje její, děje se to vždy, aby vpustila návštěvu nějakou dobročinnou, lékaře, kněze učitele, humanního městského dozorce, skromné některé děvče, které se stará o vychování nalezajících se zde opuštěných dětí, bohatou některou šlechtičnu, která přichází vyhledat almužny potřebných a poznávat, jak sama je šťastna.

Fišpánka je vlastně útulkem bídy „do Prahy pří-

slušné", avšak kdož může vždy bídu dle „příslušnosti" dělit! Sem přichází ta rozedraná nahota, za kterou se samy ulice pražské styděti musí, aby byla obalena v milosrdný kabát a prádlo, sukni a střevíc. Mnohý odchází vděčen, mnohý dnes propuštěn je tu pozejtří zas, prodal a probil darovaný mu šat a je zas nazší než nahota sama. Nepřístupen domluvě drze odmítá každé napomenutí. „Nepotřebuju Vašeho kázání, šaty mně musíte dát, kdybych je desetkrát prodal," slyšíš zde v ustrnutí. Nezbývá konečně, než „prozatímně ho zde přechovat," než rozhodne se o přijetí jeho do káznice.

Sem přicházejí osoby k prozatímnímu přechování, než se zjistí příslušnost jich. Sem přicházejí policejní hnanci, aby těla jejich byla v zdejších lázních, šaty jejich ve zdejších pecích, „roztopených určitou váhou uhlí," vyčistěny, aby byli ve zdejší nemocnici léčeni a hojeni, jsou-li nemocni, ve zdejší kuchyni posilněni, jsou-li hladem seslabeni. Sem musí se umístit, kdo neměl peněz na zapravení nájemného a domácím pánem jedním na ulici vyhozen, ostatními domácími na ulici nechán byl. Někdy je ta výpomoc blahodatna, někdy je vyhozena, přec ale ve velkém městě nutna. Mnohému se to válí zcela příjemně na pryčnách věznice, ani ho nenapadne, aby sám se staral o byt nový pro rodinu svou; konečně vyhledali mu byt jiní, dali mu značný příspěvek na nájemné — za půl roku spí zase pod širým nebem. Sem přichází nešťastná, prací zchromělá matka, již přijali i s dětmi jejími, četnými a malými jako kuželky, aby bolest vyschlých její prsou, pronikavý nářek hladových její robátek nezahnal ji na zábradlí mostecké. Muž je snad mrtev, snad leží zoufale dlouho již v nemocnici, snad pyká v některé celi káznické zločinu, jehož se dopustil třeba k vůli chlebu pro ženu svou, a žena jeho pomáhá zde

při lehké práci domácí, má pro sebe i pro své zatím teplý, světlý a čistý byt, dost chleba, vařiva, ano i masa. Ovšem malé děti potřebují stravy jiné, ale mléka, krupice atd. dodají dobročinní lidé; dnes přijde dobroditelka, aby nejmladšímu přinesla úplné šatičky, jež byla sama ušila, zejtra přijde druhá, aby většího taktéž oblékla a pak ho s dovolením správcovým odvedla do opatrovny nebo jiné některé školky, kdež se dítě pobaví, kdež si pohraje s jinými dětmi a hravě se něčemu přiučí. Odtud neodnesou sobě děti citů trpkých, neznají a nepoznají, že jsou ve „věznici". Poslechněte je u dveří jich jizby, jak pod dohledem matčiným si vypravují, jak se rozesmějí zvonkovými svými hlásky; zajděte za nimi a za knězem jejich do zdejší malé školky, stojí tu ještě od vánoc velký smrk, na něm je plno cukrovinek pro ty, které dobře odpovídají a jsou hodny, a zde, při stromku tom, je každé dítě hodné. Po nějakém čase přece se zas matka odtud vybaví, šťastně přežila zde dobu nejnebezpečnější, našla dobrodince, kteří řídí kroky její dál, odnáší s sebou vědomí, že nebyla opuštěna. Takové vědomí dodává zdraví i lásky. Kéž by obec naše mohla v pomoc svou zahrnout bídu veškerou!

Sem přicházejí také děti po různu na ulicích nalezené, aby se taktéž zjistilo příslušenstvi jich. U velmi mnohých se to nezdaří, patři pak již jen „pánu bohu." Menší z nich dají se k soukromníkům nebo do dobročinných ústavů na vychování, větší hledí se dostat někam do učení. Jedno i druhé mívá velkou svou obtíž, „Fišpánka" zní našemu lidu lákavě, předsudek ubijí i nebohé děti; mnohá matka bojí se o dítě své, zví-li jen, že na školské škamně sedělo vedle něho dítě z „Fišpánky", mnohý mistr také v skutku nepochodil s učedníkem odtud vzatým, neboť opuštěné mládeže ujímá se někdy dozralá zpustlost

dřív než kdos jiný, dítě naučilo se snad již nestálosti, lenosti, nespolehlivosti. Avšak rovněž často přišla pomoc ještě v čas a zachránila společenstvu mnohý platný život.

S humanní tendencí obezřetným a pilným mužem řízeného ústavu souhlasí celá tvářnost ústavu. Nevalně rozsáhlé místnosti budovy, skládající se z dvoupatrového domu průčelního a dvou nazad v pravém úhlu vybíhajících křídel, jsou vzorem čistoty. Na dlážděném dvoře je jako v síni, chodby, schodoví a pavlány skvějí se bělostí. Projdeš zdejším ohnivým i lázeňským „očistcem“, prostrannou, z dvou jizeb se skládající nemocnicí pro mužské a v druhém patře rovněž velkou nemocnicí pro ženské, aniž bys spozoroval vězeňského nedostatku světla a vzduchu, aniž by tě zarazil puch neb nějaký jiný nepříjemný dojem. Ba totéž lze říci i o zdejším velkém „prádle“, kdež „bydlící zde zdravé ženské obstarávají nejen prádlo pro domácí, nýbrž i pro vojsko, pro pražskou obecní stráž a pro naše hasiče. Vězení sama jsou zcela bytelna. Dvéře se odevrou bez rachocení klíčů a padajících spon, zcela jako v bytech jiných, podlaha je čista, na kamnech lesknoucí se nářadí v pořádku složeno, na pryčnách slamníky a pokrývky vysoko v kout nastlány, obyvatelé zanášejí se buď přiměřenou nějakou prací nebo se klidně baví.

Jen jedna malá jizba je v přízemí, která činí jakous výminku. Jizbě té říkají v místním podřečí zdejším „štokhauz“ a vkročíme-li tam poodevřenými dveřmi ze dvora, naleznem tu společnost několika pánů, s kterými nebylo právě lze jinde neb vůbec vydržet. Nevypadá to zde skvěle, přece ale značně líp co do čistoty, vzduchu i světla než v separacích policejní budovy ústřední. Některý z těch pánů postí se zde, jiný má za trest na tvrdé pryčně „jen

jednu pokrývku," totiž svou vlastní kůži — ale bavili se před naším příchodem dosti hlasitě a dívají se mrzutě na nás, že jsme je vytrhli. A sotva přivíráme zas dvéře, slyšíme za sebou hlas pobízející: „Nu. povídej dál!" —

X.

Strážnice.

Jde sice k večerním hodinám, uvnitř strážnice je ale ještě dosti světlo. Kdož nebyl v Arkadii — chci říci, kdož neví, jak taková „okresní strážnice vypadá! Popis by byl opis toho, co tisíce znají. Psací stůl se židlí, dlouhý stůl s lavicemi, pryčna, kamna, čtyry holé stěny, několik pozívujících obličejů, toť vše nářadí, jsme s popisem hotovi.

Jeden strážník studuje za dlouhým stolem novou, právě vyšlou „instrukci". Převrací listy sem a tam, přemýšlí, který §. vypadá jako kudrlinka, který jako vojenský cop z doby černých bankocetlí a který jako rozumná odpověď na rozumnou otázku. A když ho studování chvilkou omrzí, dívá se na vazbu a přesvědčuje se, zdali zadní stranou knihy bubnuje se právě tak dobře na stůl jako přední. Druhý strážník kouří a s hlubokou opravdovostí dívá se do každého vybafnutého chumáče: někdy je s ním patrně spokojen a popřává mu klidného rozvoje, někdy, když se chumáč nehýbe, foukne pohrdlivě do něho — hledej si ve vesmíru místo! Třetí klečí u kamen a peče si brambory; dívá se na ně s nadšením poetickým, lyrické myšlénky o libé jich vůni pohrávají si v jeho vousaté tváři — kdyby uměl verše psát, napsal by na brambory ódu. Čtvrtý a pátý leží na pryčně a filosofují, ale něme. Nejspíš rozebírají otázku: „Co je

strážník?“ Odpověď bude: „Strážník je člověk, který za osm dní jen čtyry noci spí — totiž když nikde nehoří, nebo když nedávají v německém kasinu večeři některému ministrovi.“ Pak si blaženě zdřímnou.

Je ticho a nadstrážník může u svého psacího stolku zcela klidně pracovat; rubrikuje knihu, totiž linkuje ji. V obličeji jeho je vidět, že není pranic pyšen na svou hodnost, kterou ve sboru sdílí ještě s patnacti soudruhy, a ještě méně že ho povznáší vědomí, že má o celých pět nováků denně víc než strážník jiný. Za to musí každý druhý den na stráž, musí zapisovat dějiny dne a jmena policejně historických osobností, kdy, kde, která, kým a proč byla dána za latě, jednu zprávu musí dát dotyčnému komisařství, druhou musí dát svému šikovateli, aby ji tento dal veliteli, aby ji tento dal do ústředního úřadu, aby ji tento prohlíď, posoudil, atd. — a přece není pranic pyšný, a liší-li ho něco od ostatních, je to jen pohodlná domácí kazajka — vždyť ani nesmí ven, proč by nebyl trochu tak po domácku!

Dvéře se odevrou, přistrká se chlap otrhaný, opilý. Za ním vejde strážník. „Salutuje a raportuje“, že chlap tentočky pro toulání, bezvýkaznost a neslušnou opici. Nadstrážník chlapa prohlídne, aby zapsal, co měl tento u sebe. Po nejdůkladnější prohlídce nenašlo se nic než několik kousků provázků. Provázky letí do kouta a chlap se kutálí ven za latě.

„To je divno, ještě jsem u žádného z nich nenašel jiného zboží než provázky — co pak s nimi dělají!“ podotýká nadstrážník. Ale nečeká odpovědi, zanáší jmeno tulákovo z paměti do knihy, nepotřebovalť se ho ani více na jmeno zeptat. Také otázka jeho olympický zde panující klid ani na okamžik nepřerušila. Jeden z filosofů na pryčně hodil rukou za hlavu, druhý se převalil,

kuřák bafnul dvakrát po sobě, student obrátil list a přítel opečené přírody podává přibylému strážníku rozloupnutý brambor. „Moučňák,“ chválí přibylý, spolkne brambor, salutuje a jde zas.

Za chvíli se odevrou dvéře znovu. Jiný strážník přivádí as šestileté děvčátko. Její široká mošna je nabita školskými knihami, její široké tvářičky jsou polity slzami. Toulá se už od rána a nemůže trefit domů. Ptají se jí na jméno, děvče si kousá prstíček, ptají se jí na jiné věci, děvče jim konečně sdělí, že má hlad. Strážníci sáhají do kapsy a skládají se po krejcaru. Kuřák vzal čapku a jde pro polívku a jablka. Jeden z filosofů rozestřel plášť, posadí holčičku na něj a domlouvá jí, aby neplakala, maminka že přijde hned. Pecnář olupuje jí a ofukuje zemčata, děvčátko se nají a usne. V strážnici chovají se ještě tišej než dřív.

Přijde třetí strážník a oznamuje, že v . . . . ulici je kanál trochu pobořen. Jeden z filosofů musí do obecního dvoru, aby dali na kanál několik sbitých prken, kterémuž instrumentu říkají v pražské úřední češtině „fusstáff“. Přijde čtvrtý, pátý a šestý a každý oznamuje něco jiného. Vozka pana N. „jel proti pořádku“, fiakr č. . . . vezl hosty a kouřil, dům č. pop. . . . má děravý žlab, voda teče na obecenstvo a obecenstvo „přes to bručí“

Mezi tím byl večer valně pokročil, strážnice se byla již dlouho plynem ozářila. Tu, již k desáté hodině, přiběhne matka ztracené holčičky, celá uběhaná a uplakaná. Spatří své spící dítě a běží k němu. Holčička se probudila dotknutím matčiným. Matka chce jí vyhubovat, ale nejde to. Odchází s dítětem, ani se neporoučela.

Znenáhla byli se strážníci venku sešli k hlídkám a když sem přicházejí nyní, přicházejí po dvou. Jedna hlídka přivádí otrhance, který si byl vybral některý kout

ulice k stkvostnému noclehu, „ať to stojí co chce“. Druhá oznamuje několik hostinců, kde po dvanácté ještě dali žíznivým pít, což se pořád ještě dovolit nemůže. Třetí přivádí tulačku ženu.

„Už jsem tu,“ hlási se tulačka hned u dveří.

Nadstrážník podívá se na ni. „Vy . . . . ová jste tu zas?“

„Nedělaji žádné řeči,“ míní tulačka, „dají mně za katr a ráno jdu do derendy (direkce), když to jináč mít nechtějí . . .“

Přání jejímu se vyhoví.

Je znovu ticho. Pryčny se hezky plní, filosofie slaví své vítězství.

Ze zastavárny.

1869.

I.

V odlehlejším kraji nového města pražského, mezi budovami soukromými, vypíná se budova zvláště mohutná, rakouským orlem vyznačená. Sto mdlých, neodstranitelným prachem pokrytých oken řadí se ve dvou frontách v patru nad patrem, až obrovsky vysoko vzhůru nad stlačené okolí. Zastavárna to, pražský náš „lombard“, „amt“, jak lid říká. Dům okamžité pomoci pro ty, kteří by z náhlé či nalehavé nouze museli se jinak s věcí jim drahou rozloučiti na vždy, ústav humanní chránící chudinu, aby pro haléř nemusela židovským rukoum za groš prodat hned věc potřebnou.

Tisíce lidí den co den sem přikvapí, v chvatu tam i v chvatu zpět, spěch a život jako před oulem! A jako když se blížíš pařížskému hřbitovu a vždy četnější „marbriers“, krámy se smutečnými věnci a krámy s rakvemi, již bezprostřední sousedství hřbitova ti naznačují, tak zde krámy hokynářské jsou pokryty všelikými škatulkami, rakvičkami to, v nichž menší zástavy dřímat budou až do svého z mrtvých vstání — o licitaci. A když vejdeš do vnitř, oblak nejjemnější práchniviny zalehne ti plíce a čich naplní se ihned čpavým zápachem zpoceného

prádla. Toť nemedová vůně z toho, co chudé včely nanesly.

Nejvíc toho nanášejí v dobách činžovních, před svátky, v čas masopustní; vše, co není příliš objemné, se zde přijímá, ať to již přináší bída či lehkomyslnost — jen zrcadla ne, ač by se zde právě ta lehkomyslnost pak v nich shlížeti mohla. Avšak — vždyť ta budova sama již je obrovským zrcadlem! Prapodivných, zrovna kantorských hříček užívá osud! Když jsem vstoupil kdys do filiální zastavárny v Quartier latin, dříve kasárna grisetek, usmál jsem se; když jsem navštívil „Monte di Pietà", zastavárnu benátskou, druhdy stkvostný palác hrdé Kateřiny Cornary, jižto krása povznesla až na trůn cyperský, zadumal jsem se — a máme toho zatím také v Praze dost k zadumání i pousmání; dříve sídlila pražská zastavárna v bývalé „redoutě", nyní sídlí v bývalém divadle — českém!

Pražská zastavárna pochází z roku 1745. V Praze ovšem nebyl humanní taký ústav vymyšlen, vymyslil jej kýs mnich minorita, „Barnabas" klášterským jmenem svým, a to v „italském Norymberku", jakž malou Perugiu nazývají. Pak se rozšířil po Lombardsku a co „lombard" vyvandroval pak za bojů Guelfů a Ghibellinů ven do světa, první štaci zaraziv zas v Norymberku pravém. Ale byť ne vymyšlen, sdokonalen, při nehrubých prostředcích až na uznání hodnou výši přiveden byl přece jen u nás. Kdo viděl podobné ústavy ve městech jiných, smekne klobouk před Prahou. Dříve nezdravý, temný a plesnivý chlév, nebezpečný v každém ohledu, síně bezpečné žitniště pro zloděje, stropy hrozící sesutím — nyní palác světlý, síně prostranné, obnovené, čisté, všude bezpečí. Dříve manipulace těžká, copatá, nehybná — nyní výprava hravá, pořádek vzorný, telegraf

do všech pater, mluvní roury do všech oddílů, doprava zástav do skladů a z nich pomocí strojů a průlomů. Dříve práce někdy až do hodiny s půlnoci, čekající lid musí kupovat a pálit svíčky, policie sbírá lidi domů pak s „podezřelými“ balíky se vracející — nyní nejdelší, nejnamáhavější práce do zimního soumraku. Dříve věčná nouze o peníze, věčný spěch až k přenáhlené licitaci — nyní vydupaný kapitál, peníze obecenstva v součinnosti, malé půjčky i výš než cena zástavy, náhrada do jisté míry za věci zkažené, humanní připomenutí na úroky, na propadnutí a t. d.

Pražský ředitel jednal co muž, jakých bychom sobě přáli i jinde v úřadech, jeho činnost není „úřad“, je činná humannost k obecenstvu. Za to se mu přihodilo něco, co rakouským úředníkům nehrozívá: lidé ho upřímně jmenují „otcem chudých“. Přihlížel jsem právě co nezvaný host na manipulaci „se šatstvem“, když ředitel vešel, i rozhlídl jsem se rychle po obecenstvu: většina ho znala, po tvářích rozhostil se úsměv, oči hrály pozdravem — příjemné teplo! A měl také ihned dost příležitosti, aby zasahoval mocí svou: stařence povolil dát na bavlněný šáteček zlatku, chudé ženě dal vyplatit za zástavu moly sežranou náhradu dvou zlatých, jiné ženě vyrval propadlé již cejchy z pod paličky licitatorovy, atd.

Ovšem — bez překážek to při reorganisaci nešlo, spečený bureaukratický cop potřebuje ostrých nůžek. Tak na př. nelíbilo se, že ředitel dovolil, aby zastavující mohli podržet klobouky a čepice na hlavě; líp prý, aby ten, kdož má plné ruce zástav, hmoždil se ještě také držením čepice, by zloděj mezi tím pohodlněji mohl mu kapsy prohledat — jen když vážnost před perem za uchem netrpí! Avšak ředitel přitisk' nůžky, cop odletěl, zbyly jen odstávající štětiny jako jsou: ouřadník češtinu drmo-

lící, že mu jen těžko rozumět, většinou německy psané lístky zástavní, ač „strany“ jsou skoro vesměs české, abbreviatury na lístku takovém, že jich písař za minutu už sám nepřečte, atd.

II.

Co už ten stařičký, kašlavý vrátný viděl mezi dveřmi svými a protější markytánkou prolítnout lidi! Kolem sloupů průjezdu po hlavním schodišti vystupuje a sestupuje to četně jako po žebříku Jakobovu — jen že ne samí andělé: Leda andělé pochybné existence, jichž oči jsou smělostí svou podezřelé, i kdybychom se nebyly do nich již na Příkopech za soumraku koukli, jichž frisura zrovna rozpustilá, šátek se šíje do týlu spadlý čirá lehkomyslnost, šat patrně jen toilleta prozatímní. Pak chudé, řádné ženy, pak třepetající se stařenky, sotva že lezoucí, pak sluhové důstojničtí, atd. atd.

Zde u sloupu obléká muž vyplacený právě kabát; kabát má od dlouhého povalování samý záhyb, žena mužova záhyby ty rukou po zádech žehlí, natahuje šosy a bručí. Dvě děvčátka vedle čtou poznámky, na zadní straně zástavního lístku obsažené, a čtou je s takovou naivní opravdovostí, jako by nějaký kus ze školské své čítánky. Mladá, hezká švadlenka rozestírá zimní plášť, na jehož výplatu dlouho šetřila; drží jej proti světlu, zda moli jejímu pokladu, na nějž zajisté po celé léto myslila, neublížili, pak skoumá jeho formu, o mnoho-li vyšla z módy, a obličej její zůstává zakaboněný. S veselým chechtem sbíhají dvě dívčice přes schody: Nesou uzlíček zpět, nedostaly naň ničeho, přec jsou vesely. „Podívej se, teď mi hrozí!“ poškubává jedna druhou, obě se ohlídnou po nahoře stojícím praktikantovi, jehož

byly půvaby jich vylákaly za nimi, zasmějí se ještě jednou a pak vyběhnou. Služka prohlíží na schodech černý, zlatem vyšívaný slečnin „bašlyk“, jenž v loni zahájiv módu ihned se pak odebral na zasloužený odpočinek. Kolem nás kráčí nějaká ženština — odvrací obličej — kde jen jsme ten obličej už viděli! patrně prostý ten šat je jen toiletta zastavární — přemýšlíme, nemůžem ale obraz doplnit —

Vejdem do „velkých“ síní. V první síni je as sto, ve dva houfce rozdělených lidí. Tisknou se železným točitým zábradlím, jež udržuje přísné „queue“, k prkenné žluté pažbě, v níž okna a nad nimi nápisy. Jedni tisknou se ke kase, kde se úroky platí a za staré zástavní lístky nové obdržují, druzí ke kase, kde se šatstvo vyplácí. Zde dostanou marku a s tou jdou do síně hned vedlejší, kde stojí dlouhé lavice pro ně, aby vyčkali, než vyvolané jmeno přivolá je ke dlouhému stolu, na němž se balíček jejich otevře, obsah se zástavní cedulkou kus po kusu srovná, cedulka na jehlu napíchne a zástava propustí. To netrvá dlouho. Vyplacené lístky vandrovaly v kovovém košíčku po drátech mžikem vzhůru někam do třetího patra, tam vyndal magacinář z dlouhých dřevěných katakomb zástavy a mžikem již sletěly v pytlech širokou dřevěnou dutí dolů. Pytel se prázní za pytlem — v tom náhlá přestávka, vydávání vázne na čtvrt hodinu — přijelť „omnibus“ malostranské filiálky; tam na Malé Straně počkají si lidé ještě dýl, musí se tedy nejdřív vypravit zástavy jejich. Arci by za to, co „omnibus“ ročně stojí, mohlo se najmout skladiště hned tam za Vltavou, ano měli k tomu také již místnost pohodlnou, ale musili ji popustit zdarma — německým turnérům. Ti jsou dle náhledu c. kr. instancí něco zcela jiného než obecenstvo — a my s tím konečně souhlasíme.

A zase se vysypává „roh magacínské plnosti“, pytel jde za pytlem, pak zase překážka. Žena tvrdí, že v balíčku jejím byl také ještě hedvábný jeden šátek. „Snad jste tenkrát zastavovala více věcí najednou?“ táže se úředník. — „Ano.“ — „Tedy snad je šátek v jiném balíčku a vy se mýlite.“ — „Není, ó já se nikdy nemýlím!“ — Byly to samé vaše věci?“ — „Byly.“ — „A máte snad náhodou lístky s sebou?“ — „Nemám!“ Telegraf si zahraje, balíky nejbližších čísel slítnou, hned v druhém je šátek, žena se mýlila a musí prozatím bez šátku odejít, ač nechce-li doběhnout pro lístek druhý a vyplatit také ten. Trochu později zase překážka! spůsobila ji „fantářka“, která byla mnoho zástav najednou přinesla a jmena spletla. „Bude-li nějaká škoda z toho,“ praví „fantářka“ hrdě, „dejte to jen na můj oučet!“

Ano, dobrá ta paní, za níž vnášejí služky do zastavárny nůši za nůší s novými zástavami, má právo být hrda! Ani byste to o ní neřekli, nenosí se nádherně a není tak pyšna jako žid fantář P., který už jen služku svou posílá; ona sem chodí sama se svěřenými jí věcmi, ale má už dva domy, ačkoli před desíti lety neměla nic než něco těch hadrů. Ale přičinila se a nalezla, že falešný stud není tak hloupá věc, aby se z něho nemohlo vybírat deset percent. Ano, deset percent, vždyť už Boildieu pravil: „Nic mne nestálo v životě tolik peněz jako falešný stud!“ A pravidelně jí ten stud dodá denně nejméně osmdesát zástav, a byly dny, kdy jich měla paní domácí až tři sta! Těch paniček, „fantářek“, jak lid říká, čili „komisionářek“, jak úřadní sloh — ale ne z falešného studu! — mluví, je zde šest hlavních a několik vedlejších, které se ale také stanou hlavními, bude-li se svět jen ještě trochu stydět dál.

Deset percent zastavárně a deset percent fantářce

dělá již dvacet ze sta — jásej, chudobo a rozpaku! Už se pomýšlelo na opravu, ale nemohlo se učinit nic jiného, než že k vůli ostatnímu obecenstvu přístup dovoluje se fantářkám teprv k jedné hodině odpolední, čímž percenta ovšem se nezmenšují. Pomýšlelo se na zavedení „úřadních komisionářů“ s dvěma již percenty — ale pak by fantářky nosily klenoty snad do zastavárny soukromé a veřejná zastavárna potřebuje těch deset percent klenotních, sic nežije! Tak to jde, když stát nemá na humanitu peněz!

Avšak — obraťme se již k některým jednotlivým obrázkům živým a plastickým, jichž má také zastavárna dost!

III.

V pravo od schodů: „Zástava a výplata klenotů“. Uvnitř zařízení jako jinde, žlutě natřená prkenná pažba, několik pohybných oken v ní, kolem železné zábradlí. Takto, poněvadž zde obecenstvo nemá, co by podpisovalo, žádný praprimitivní psací stolek, žádný vyschlý kalamář, žádné na dřívko zřezané péro „k většímu pohodlí obecenstva“ — jako v jiném jednom oddílu.

V železném zábradlí „queue“, jeden vedle druhého, ale ne mnoho vedle sebe, žádná tlačenice. Těch, kteří „klenoty“ zastavují, je poměrně málo, ač mezi „klenoty“ patří také obrazy, úřadnické kordy, bambitky a lefaucherky, hodiny nástěnní a nástolní a t. d. Vsedněm na pažbu a nechme do okénka odhadačova vstupovat obličej za obličejem jako by do rámce. Odhadač odebírá a cení, váží stříbro na vážkách, zkouší zlato na průbířském kameně, zkoumá brillant zvětšujícím sklem a diktuje. Vedle vyplní se hned lístek, který se k základu přidá, a vyplní lístek druhý, načež se tento i s penězi vydá

hned u druhého okna „straně“. Magacinář reviduje ještě jednou obsah škatulek, na nichž obyčejně nápis „pilulky — třikrát denně“ nebo „prášky — dle předpisu“ ukazuje, proč pouť do zastavárny nastala, pak vandruje sbírka do pytlíku a do šuplátka a tamhle tou úzkou dutí v koutě dolů do skladu. Odtamtud též se vytahuje, co vyplaceno a v síni vedlejší pak se vydává. Pak tu ještě stolek cenitele druhého, který reviduje základy starší, o co v ceně snad klesly, a nic víc.

Právě přišel přípis policejní, že minulé noci ukradeno někde půl tuctu stříbrnych lžic, těžkých — —, vyznamenaných písmenami — —. Všichni si to čtou a vštěpují. Práce jde dál.

V okně se objeví kadet. Úsměv fešný, bezstarostný, jako by chtěl říci: Zcela přirozeno — ani jinak nelze — život ještě dlouhý a dost času na filištínství! V ruce drží zlatý medaillon — kadet vždycky zastavuje medaillon! Zapomněl vyndat z něho vlasy, honem je teď vymkne.

„Zlatý medaillon — dva zlaté — jmeno?

„X Y Z.“ — A X Y Z chytne dvě zlatky, zabalí do nich vlasy a zmizí.

Objeví se žena. V škatulce má koraly a prstýnek.

„Šnůra koralů a malý zlatý prstýnek — dva zlaté!“

„Prosím s poníženým srdcem, já dostávám na to tři vždycky!“

„Tři? No tři můžem taky ještě dát — tři zlaté! Jméno.“

Zjeví se slečinka. Stáří as tak třicet, počátek staropanenskosti, ale ještě nepřiznané. Frizura skromna, šat čistý. Na tváři trochu rozpaků a onen podivně smíšený úsměv, který chce být lehkým, který ubezpečuje, že to jen tak a jen nemilou náhodou, přece ale zároveň prosí za šetrnost a za taxaturu co možná nejvyšší — a rychle,

nesmírně rychle kyše! Zastavila kávové lžičky — hlasitě si oddechla, odstupujíc od kasíra. Jméno její bylo „Marý“.

Zamračený muž — mužové jsou zde vždy s obličejem zlostným, opravdovým.

„Stříbrné cilindrovky — zkažené — s puklým sklem — jeden zlatý!“

„I s řetízkem?‘

„Řetízek je falešný.“

„Ale já jej koupil přec za pravý!“

„Nemohu za to — jeden zlatý — jmeno?“

„Za zlatku je zde nenechám.“

„Zde jsou. — Co že?“ obrací se cenitel k přistupujícímu magacináři.

„Tyhlety převzaté hodinky nástěnní nemají koleček!“

„Hrome — opravdu! Ošidil nás! Nechal tam jen strunu a tu nechal čouhat krajem ven, myslil jsem, že je všechno v pořádku — v tom spěchu! Ostatně dvě zlatky — zlatku dostanem v licitaci přec — jaká pomoc! — Kdo dál?“

Stará, neobratná žena, patrně zde neobeznalá. Předloží krásný šperk ženský.

„Zlatý řetízek — šest dukátů, dámské hodinky kotvové ze zlata, jehlice s opálem, dva prsteny s dobrými kameny — čtyřicet zlatých — jmeno?“

Stařena sáhne po lístku a chce odejít.

„Peníze jste si nevzala!“

„Peníze taky tady? No, jen už mne neráčejí ošidit!“ — Dívčice s kapesními hodinkami.

„Tombašky! Nic!“

Dívčice se „taky-spokojeně“ usměje a vyhne se pod zábradlí, nemáť u druhého okna pohledávky. —

Služka s velkou škatulí. Cenitel se usměje a podívav se povrchně diktuje bez další otázky ihned: „Čáka se

zlatou portou, zlaté epauletty, zlaté port-épé — N. N. — deset zlatých.“ — Včera byla totiž paráda městské pěchoty. —

Žid s celou mošnou stříbrného nářadí. Dlouhé vážení, dlouhé specielní diktování, v tom přikvapí mladý úřadník a kývá na cenitele.

„Je zde ta jistá žena, co vám dala falešný dukát do základu!

„Ta s falešným jmenem — co ji policie nemohla najít?“

„Ano — vyplácí!“

„Cože — vyplácí!? Počkejte trochu!“

Cenitel zavře okno a spěchá za úřadníkem do třetí síně.

U jednoho z tamějších oken stojí venkovská stařenka, držící chumáč zlatek v hrsti. Ani nepozoruje, že desatery oči ji zkoumají.

„Opravdu — ona vyplácí!“ šepce cenitel.

„Zdá se tedy přece poctiva!“

Stařenka zaplatila půjčku i s úroky, teď jí poukazují do síně druhé, že tam dostane svou zástavu. Stařenka tu čeká, cenitel jako by nic stojí vedle ní. Po několika minutách přinese magacinář vyplacené zástavy, mezi nimi škatulku stařenčinu. Nechá ji naposled. Pak otevře škatulku a praví: „Korály — velký zlatý peníz — dobře?“

„Ano, prosím poníženě, to bude mít dcera zas radost!“

„Vy snad ani nevíte, babičko, že to není velký rakouský dukát,“ podotýká cenitel, „že je to jen pozlacený stříbrňák!“

Stařenka se ulekla. „Ale to není ani snad možná! Vždyť jej moje dcera koupila v Jílovém!“

„Ošidili ji, babičko, je falešný!“

„Opravdu!?“ povzdychla si stařenka. „No to poníženě ruku líbám, to bych byla mohla snadno někoho ošidit!“ a odchází zarmoucena a potřásajíc šedivou hlavou nad ošemetností tohoto světa.

IV

A zasednem na chvilku za pažbu největší síně, kde se zastavuje „šatstvo“. K šatstvu patří také šicí stroje, cihličky, mosazné hmoždíře, měděnce a železné hrnky, klarinety a trubky a t. d. Zde jsou dva cenitelé a mají po celý den práci. Venku za pažbou tlačí se sta lidí mezi železnými bradly, zde má také po celém domě, ze síně do síně jako stín se plížící policejní strážník nejspíš co rovnat. Ten strážník se nestřídá, je zde den co den, přesvědčiliť se, že dovede rovnat slušně a bez hulákání — a to je řídká vlastnost u c. kr. policejních stráží!

Zastavování jde rychle. Každý cenitel má dva stoly do čtverhranu sestavené, dvěma okny s obecenstvem korespondující. Cenitel rozestře, prohlédne, odhadne věc, diktuje obsah základu i obnos půjčky dvěma praktikantům, ti vydají hned u sousedního okna (náhrada: jeden krejcar) lístek, na lístek ten o dva kroky dál vydá kasír peníze.

Na půl hodinky zasedněm, půl hodinky to snad vydržíme vzdor tomu, že při rozvinutí leckterého balíčku celý oblak puchu rozletí se několik sáhů kolem. Za půl hodinky zjeví se mnoho obličejů v rámci cenitelova okna!

Právě dotlačila se nějaká služka. V čistém bílém šatu přinesla letní hedvábný plášť ženský. Cenitel jej obrátil, rozestřel proti světlu a diktuje: „Hedvábný ženský plášť — dva zlaté — jmeno?“

„Ale prosím — dva zlaté — zcela nový plášť — stojí za patnáct zlatých!“

„Proč máte tu módu, samý cvikel, žádný kus pořádné látky — chcete dva zlaté?“ a cenitel podává plášť již zase zpátky.

„No — abych nepřišla s práznýma!“ míní děvečka.

Následující žena rozbalila již svůj uzlíček. „Letní kalhoty a dvě vesty — jeden zlatý — jmeno?“ —

Představí stará slečna. Klobouk před třiceti lety moderní, hedvábné kudrlinky se skleněnými perličkami do čela, vyzáblé ruce do polovice „elegantně“ nahé. Rozestírá staré hedvábné šaty, oné měnivé šedivé a do zelena hrající barvy, jaká nyní co „Eau de Nil“ zas as tak po třiceti letech přichází v novou oblibu. Dle celého chování je patrno, že šaty staré slečně už několikrát zde pomohly. —

Chudá žena.

„Dvě grádlové cejchy a čtyry lokte grádlové látky — dva zlaté!“

„Prosím — tři!“

„Třeba deset, kdybych mohl — nemohu!“

„Ale za tři to stojí!“

„V licitaci jich nedostanem —“

„O já jim to zde nenechám — já mám čest v těle — já to vyplatím —“

„No chcete dva?“ — —

Mladík. Vyndá z kapsy hedvábný lehký šátek a podává jej ceniteli. „Nic!“ rozhoduje tento a šátek jde zas do kapsy.

Hezounká slečinka, červená až po uši. Cenitel otevře obrovskou škatuli a vyndá maličkou hedvábnou mantylku. „Jeden zlatý!“ Praktikant by rád ještě jednou ten obličejek spatřil, ale tvář je už za pažbou, jen malá, růžová ruka podává krejcar. Lehýnké stisknutí — rychlé škubnutí — —

Opět služka. „Šest šátků, jedna sukně — jeden zlatý! Zde ten ubrus můžete si vzít zpátky, nestačí k doplnění druhé zlatky!“

Zešlý ženský, dávno nám již známý obličej. Roku 1848 maitressa jistého plukovníka, později maitressa kupce, pak zas „hospodyně starého pána“. Tenkrát hedvábí, pak orlean, teď už prostovlasa, s bídným šátkem na těle. Podává slunečník. „Příliš špinavý — nic!“ —

Flašinetář i flašinetářka. Přinesli nástroj svůj i s dřevěným podstavcem. Snad ještě ve vedlejším domě naň hráli, až jej vyplatí, začnou snad zase hned tam. „Deset zlatých!“

Dívčice s „mašinou“ na šití rukaviček. „Jeden zlatý!“ —

Jiné dvě dívčice, plny humoru. Pořád se pošťuchují a škubou, oči jim jen hrají. V balíčku mají nějaký starý šátek. „Nic!“ Dívčice odběhnou se smíchem. —

Babička s velkou tažnou harmonikou. Zkoušejí ji cenitel i pomahač, přiběhne pomahač druhého cenitele a také zkouší. Rozsudek: „Nic — je hluchá!“ Ale babička je také hluchá a nemůže pochopit. Když pak přece pochopí a třesoucí ruku po harmonice vztahuje, je v jejím oku tolik malomocného smutku a se rtů jí splyne vzdech slabý, ale tak hluboký, že — —

Mladý žid, začínající fantář. Má as čtyry balíčky a divně to plete a doplňuje do zlatek. Cejcha nestačí — on přidá mužské spodní kalhoty, k černým spodkům přidá fialovou vestu, k pikové vestě ženskou koženou tašku. „Jmeno?“ Pořád „Müller“.

U druhého cenitele byl zatím nával popustil a pod bradly přišoupla si fantářka několik nůší. Její práce potrvá přes hodinu. Fantářka vyndavá klidně a pokojně balík za balíkem a kouše jablka. První cenitel ale má nával pořád stejný. Přijímá, rozbaluje, cení, pak on neb pomahač zase zabalují s jistou zručností, která je při

všech balíčkách stejna až na ten poslední, zrovna charakteristický cíp, jenž se i s cedulkou příslušnou ušpendlí. Mezi tím za námi kasírovo jednotvárné vyvolávání jmen a obnosů, jednotvárné harašení a vrzání velkého kola, vytahujícího tam na konci síně do pytlů nasypané základy vzhůru do skladů, a náš cenitel pořád:

„Tři páry ženských botek — dva zlaté — jmeno?"

„Klarynet s pouzdrem — čtyry zlaté — jmeno?"

„Sukně, kazajka, devět šátků, paletó — jeden zlatý — jmeno?" —

V.

Malý je jen licitační sál, ale živý jako mraveniště a hlučný jako Tandlmarkt. Čtverhranný, podlouhlý, na dvou stranách jaksi amfiteatrálně upravený, podiem pro licitátory a na konci podia do oněch dvou stran nízkou stolní pažbou opatřený. As 6000 základů propadne každý měsíc a ty se zde po celý měsíc draží. I nepropadlý základ, ležel-li tři měsíce, můžeš sám určit do licitace — mnoho nevyzískáš výdělku, ti zde, kteří kupují, chtějí také mít výdělek a velký výdělek, to se rozumí. Zde humanita přestává, odklepává se jí licitarovou paličkou.

Kupující či licitující obecenstvo je zde měsíc co měsíc, den co den stejné. Znají se a neublíží sobě — leč někdy když dva příliš patrně sobě popouštějí, třetí to spozoruje, mezi ně vjede a v jakémsi nápadu schválnosti všechny nitky přátelství přerve, aby je — za okamžik zase navázal. Arcif, bývalému „chabrusu", jak se židovským jargonem licitantskému spiknutí říká, učiněn předce konec a nejhorší chabrusáci byli až místodržitelskými dekrety odstraněni; ale znají se tu přec, znají i vzájemné potřeby, jednoduché: „Nechají mně to, — jo?" obyčejně

dostačí, a koupí-li i někdo mimo svůj obor, vždyť se sejdou pak v zadním pokojíku určitého hostince a odbudou si druhou, tu pravou licitaci.

Znají se tak dobře, že vědí vzájemně i soukromé své poměry. Mají zde v zástoli určitá již místa, jež vzájemně respektují, začínajíc od toho malého, zavalitého obchodníčka s tím pronikavě hřmotným hlasem, který vždy na konci stolu, nahoře na něm jako skřítek sedí a nohama pohoupává, přes řadu mužů a žen, mezi nimiž „madam“, která kupuje jen, co se hodí pro „dámy od divadla“, až na druhý konec stolu k obstarožnému veselému židu, s buličkou na lysém čele, dvaceti mosaznými velkými prsteny na rukou a ohnivým citem v srdci k „Filippo“, jejíž chansony ve Pštrosce ani jednou nepřeslechnul. Jsou zde jako doma, pletou punčochy, obdrží v určitou hodinu „svou“ polívku od markytánky, v jinou hodinu viřtle a pivo, a baví se také jako doma a často tak upřímně, že palička musí hodnou chvíli pracovat po stole, než je zase „svoje slovo“ slyšet. Běda „cizí včele“, která se sem odváží! Jak vejde, už ji zraky zpytují, jak otevře ústa, už pravá jízda o závod, a „včela“ může být ráda, nenechá-li zde všechen svůj med.

Sluha rozbaluje uzlík po uzlíku, praktikant vyvolává. Právě vyndali pěkné hedvábné šaty.

„Bude vojna, bude,“ volá zavalitý, mne ruce a rozkyvuje nohy jako zvon před svátkem.

„Čtyry zlaté!“ volá praktikant a rozestře šaty u něho co prvního.

„Čtyry zlaté — čtyry zlaté deset a deset a deset a ještě deset!“ křičí zavalitý v závratném spěchu, prohlížeje šaty v krajním štepu, pod pážím a t. d.

„A pět!“ volá madame. „Ukázat!“

„A ještě pět a zase pět!“ zní to pronikavě.

„A deset!“ zahučí mosazný bas z druhého konce. „Sem s tím — co tak dlouho — ukázat!“

„Čtyry zlaté, 65 kr.,“ oznamuje praktikant.

„Ještě jednou podívat!“ křičí zavalitý. Madame vyzdvihne prst, čemuž už praktikant rozumí.

„Čtyry zlaté, 70!“

„Pět zlatých a deset a deset a ještě deset,“ zas zavalitý.

„A pět!“ zas bas. „A pět!“ — „A pět!“ zní to ze všech stran a po notnou chvíli. Naposled teď vyzdvihla madam mlčky prst, praktikant zvěstuje: „7 zl. — Žádný víc?“ Madam praví určitě: „Ne!“ — palička klepne — úřadník se ptá: „Kdo platí?“ Madam rozpíná velkou peněžní tašku a bručí: „Stojí za to, když je i tam ten chtěl! — Půjdu do bálu!“

Jiný balíček se rozevře. Malý ženský pláštík silně moly prožraný, provolaná cena proto jen 50 kr.! Pláštík jde tuze rychle od ruky k ruce, každý jím pohrdlivě šmejkne dál.

„No tedy 50!“ zabručí konečně bas.

„A pět!“ prohodí s úšklebkem zavalitý.

„A pět!“ — „A pět!“ zní to tam i zde jako by žertem. „A pět!“ — „A pět!“ najednou jsou na zlatce. Zavalitý byl vyslovil to osudné „zlatý!“, prohlíží plášť a míní zcela opravdově: „Stojí za víc — nepustím!“

„Jeden zlatý! — Nikdo víc?“ Basista nepohne ani svalem v obličeji, zavalitý dívá se k němu u velkém napnutí — palička klepne.

„No — měj si to!“ míní basista jako by dobrosrdečně.

„Už jsem tam!“ vzdychá zavalitý. „Josua mně to vytáh', koupil jsem si za zlatku moly!“ a mrští pláštíkem o zem. Lenivě vyndavá tobolku z vnitřní kapsy u vesty.

Jiný balíček. Mužský župan, šest ženských košil, čtyry cejchy — hned vše o dva zlaté výš odbyto. — Jiná čísla. Několik deštníků a slunečníků. Je pozdní podzim, deštníkům se přiráží, slunečníky jdou jen tak v odhadní ceně, s přirážkou úroků a licitačních útrat. — Celý svazek kovového nářadí, měděnce, mosazné svícny, francouzská žehlička. Vše se leskne čistotou. „To musila být dobrá hospodyně!“ zní všeobecný úsudek. — Opět nářadí cínové, lžíce, velká klistýrní stříkačka, kropenky, krucifix. Do roku 1848 nesměl zde žid žádný krucifix koupit, teď jej prohlížeji a ohýbají a kupují jako jiní — znamenitý pokrok! Také tento základ cínový i s krucifixem propadá zde židu. „Nechte mu ho — on ho potřebuje!“ míní zavalitý. „A s tím klistýrem může do Dalmácie, tam ho dobře prodá!“ zase jiný. —

Nové číslo. Sluha podává opatrně a jaksi s ošklivostí balíček praktikantovi, ten jej rovněž opatrně a ani ho nerozbaliv drží do výše.

„Aha — fant, který dusí!“ volá jeden.

„Je živý, je, koukejte, on kejvá!“ křičí druhý.

„Bavlněná pokrývka — trochu moly prožraná — deset krejcarů! — nikdo?“

„No — mám jíst dva párky viřtlů? — Já dám těch deset!“

„Nikdo víc?“

„Kdo pak by! Ale honem za dvéře, aby nás to neodneslo!“

„Dá si z toho udělat drobečky!“

„Ne, prodá na červy ptákům!“

Všeobecný chechtot, plácání rukama, křik a výskot — palička pracuje — již je živý fant za dveřmi, licitant se vrátil, ještě jedna salva smíchu na uvítanou — opět ticho. —

Na záduší.

1871.

I.

Kudy tam chcete? Je to zajímavý kout naší staré Prahy, pěkný starobou jako svatojirská část Hradčan, Zlatá ulička hradčanská, ulička Karmelitánská na Malé Straně, staroměstská radnice a bývalý hřbitov židovský. Kout velmi zajímavý a můžete k němu pěti paprsky „větrné růže.“ Buď kolem „Štupartů“ nebo kolem svatojakubského kostela „menších bratří“, kteří kdys české krále hostili a teď nemají sami co jíst, také úzkou týnskou uličkou od masných krámů nebo ditto úzkou uličkou ze staroměstského náměstí v levo kolem domu „u modrého jelínka“, kde se Skreta narodil, a v pravo kolem slavného gothického portálu, jehož nejnovější opravy by se už honem znovu opraviti měly. Anebo se tam konečně zatočte z „celetné“ ulice přes bývalý hřbitov. Ticho tu posud jako na hřbitově, až se krok rozléhá; jen společenstvo pražských vozejčkářů má tu jednu ze stanic svých; zde jsou také tiši, jako okouzleni. Jedni leží a podřimují na vozíku, druzí čtou „Denníček“. Snad přemítají, jak by as psal, kdyby slavná vláda dala teď vykopat a spálit kosti nějakého Havlíčka nebo Smetany nebo jiného politického kacíře, jakož zde, právě na tomto

místě učinil roku 1626 Ferdinand s kacířskými kostmi jakýchs prokletých Jana Rokycany a Augustina Luciana. „Oposiční journaly zajisté zas budou bručet!" napsal by.

Každý řekne, že vchod do Týna je jako by do staroslavného hradu, ale nikdo neřekne, že by byl příliš čistý. Jen kus domu natřen protivně žlutou barvou, ostatek je černý, jak jej učinil déšť, větry, ptactvo, mouchy a jiní lakýrníci. Žlutost náleží soukromníku, špína slavnému záduší, které si jí nedá vzít. A dle barvy také tedy poznáš, že přízemí patří někomu a patra nad ním také někomu, ale zcela jinému — pořádek jako v německé říši za minulého věku.

Nebudu popisovat vnitřek Týnu a rovněž se šťastně vyhnu všem nehezkým narážkám na ten grafittový obraz v levo nad galerií, na němž už z času Rudolfa je vyobrazeno, jak „dobrá dcera" církev šikovně živí svého otce biskupa. Také nebudu sdělovat, že Týn byl kdys právě tolik, čím je posud v ruských městech „gostinoj dvor", po Orientu pak každý „khan" — místo pevné a vládou chráněné, kde měli cizí kupci byt i tržiště, kde se vybíralo od nich clo a jiné poplatky, a kde prodávali slanečky a vyzy, sůl a med, hedváb a víno. Mým cílem je zde dům z levé strany směle vystupující až do prostřed nádvoří. A v něm ta „kancelář mrtvých", kde sobě každý řádný mrtvý za svůj peníz může koupit poslední příležitost, zvonění a hrob. Již tam zajisté byl mnohý z čtenářů mých, ale pro věc lhostejnou sobě tam nezašel, a když vešel, měl oko omžené a viděl málo, v uších hukot a hrdlo jako by stažené, neslyšel nic a mluvil jen ze sna.

Příchod není právě pohodlný. Schody jako Jakobův žebřík, po němž místo andělů vystupují a sestupují chudě oděné ženy a třesoucí se babičky, aby ve spolku

sv. Ludmily nabraly zdarma krupek a mouky. Nesou si svůj uzlíček vesele, zasedají po schodech a štěbetají jako ptactvo s jara. Ztrápeně shlíží na ně Kristus s kříže. Vypadá nesmírně bídně, rád by vypadal líp a také se už jistý umělec pražský nabídl, že by pánbíčka předělal na hezčího, ale — on by ho pak někdo nejspíše ukraď.

Pak vstoupíme do tmavé předsíně, kde můžeme sobě volit: buď vyčkat nějakou hodinku, až se zrak naučí vidět i po tmě, nebo hmatat po zdi, nalézt konečně dvéře a zaklepat.

Odpověď žádná, což se rozumí u všech kanceláří samo sebou. My vstoupíme.

Nevelký pokoj. Do třetiny je přepažen nízkým žlutým plotem, aby mrtví nemohli příliš blízko. Hned v pravo je umývadlo se špinavou vodou od včerejška. Nad ním visí denní kalendář v nepěkném dřevěném rámci — starožitnost z Josefínských dob. Dále kamna, která možno že byla někdy bílá, pak jarmara, s níž se šklebí lev. Sekretářoval svatému Marku v některém kostele pražském, nyní zde tráví dny své spokojeně a klidně, a baví se s dřevěným svatým Lazarem, taktéž na odpočinku.

Psací pulpity jsou tu as tři, v levo jeden malý, kde „strany“ vyperou se „z první vody“, pak u obou oken pulpity velké. Na zdi mezi okny visí dosti dobrá olejová podobizna císaře Josefa II., jenž zrušiv hřbitovy u jednotlivých kostelů pražských, byl zakladatelem spojeného úřadu zádušního a hřbitovů volšanských.

V pravo jdou dvéře do druhé, dvakrát tak velké jizby. Je to také kancelář, ale není ji pro samé dlouhé pulpity a velké knihy ani vidět. Nad šifonérem u okna visí zarámovaná poslední vůle císaře Františka I., v níž odkazuje národům svoji lásku. Hned pod tím visí „gesetzliche gebuehrenscala vom Jahre 1811“.

II.

Je devátá ranní. Úřadníci už si byli pověděli, jak který spal, kterému že je dnes nějak divně a že to tak už vězí v počasí, byli urovnali knihy a papír, pozdvihli několikkrát péro a položili zas nenamočené na stůl, a teď začínaji úřadovat.

Vejde muž v třírohém klobouku, takto vypadající, jako bys panského kočího vstrčil do smutečního černého pouzdra. Je to nakladač mrtvých.

„Dobrého jitra, vzácní pánové."

„Není to pan Lalošek?" ozve se hlas z druhého pokoje a pan správce vyjde rychle ven.

„Jako jedna fijala — vzácný pane!"

„Už si tu hloupost taky navykli? — Museji mi dojít do kostela sanctus crucius*) na Volšany a spočítaji tam floky na hroby, abychom věděli! Co pak tu není zas žádná voda, abych si zalil svůj fikus?" a zmizí.

„Daří se, Lalošku, daří?" ptá se jeden z úřadníků.

„Ještě by tak kapalo, když neprší — ale copak je to způsob od kollegů? Zrovna se člověku do dlaně dívají, hádají se o každé zpropitné — včera jsem jim teprv pověděl — je to způsob?"

Klepe se na dvéře a vejde několik lidí najednou. Nic zvláštního na nich. Objednávají pohřby s takou lhostejností, že je vidět, že objednávají jen za plat nebo z ochoty, za příbuzné. Také úřadníci odbývají vše co čísla pouhá — kde by také nabrali zvědavosti nebo soucitu!

„Má být pohřeb — ne? tedy do kaple!" — „Vůz a hrob? Andělový, krytý, nebo lakovaný?" — „Ne, ku

---

*) Rozuměj „sanctae crucis".

krytému nedáváme pár koní, musí být alespoň dva páry, tak!" — „Zvláštní hrob tedy? Máte na hřbitově již někoho? Jinak máme čerstvých hrobů do zásoby." — „Zde cedulka pro hrobníka, ale musíte si dojít ven." — „Zvonění? — půl hodiny, celou?" — zní to u malého pulpitku hned v levo.

„4 zl. 24 krejcary a půl!" — „6 zl. 75 krejcarů a půl!" komanduje krátce pan akcesista u druhého stolu. Leda že na další dotaz dodá ještě úsečně: „Na faru." — „Do kanceláře v nemocnici."

„Dávám zpátky 4 zl. 76 krejcaru — zde!" vyřizuje rovněž krátce pan kasír, jehož kulatý obličej svítí vesele jako slunce po bouřce, a je-li ještě na něco tázán, řekne „Prosím!" a ukáže rukou zas na pana akcesistu.

Vejde muž v ošumělém kabátě. Hlava se s navyklou poníženostī kloní trochu ku předu, šedivé oko vyzrazuje zásobu chytrosti. Je to kostelník farského chrámu svatého — ani už nevím, jakého svatého. Harašivý zvuk jeho hlasu vylákal pana správce již zase ven.

„Bartoši — dobře že jste tu! Já jsem tam včera byl — prohlížel jsem všechno — kde pak je ten čert?"

„Čert? — milostpane, jaký pak čert?"

„Jaký čert, jaký čert!" Však vy dobře o něm víte! No — ten, co ležel u archanděla, u nohou!"

„Ten spad', poníženě prosím."

„Spad' — kam spad'?"

„Dali jsme ho do kaple Porciunkule."

„Není tam taky — musíte mi ho ukázat!"

„Je tuze chatrný, milost pane!"

„Chci ho vidět, povídám!"

Bartoš si škrábe lebku a koktá: „Byla tak tuhá zima — prosím — my jsme jím zatopili v sakrystyji —"

„Tak, zatopili!“ zlobí se správce. „A vy nevíte, že jste ho měli odevzdat do kirchamtu! Vy nevíte, že všichni čerti patří do kirchamtu!“

Vchází chudá žena, s loktuškou na hlavě, kanafasovou zástěrou přes modrou sukni a bílým šátkem v ruce. Oči má do krve uplakány.

„Čeho si přejete?“

Žena místo odpovědi dá se do hlasitého štkání.

Po úřadovně je ticho. Nechávají ji se vyplakat.

„Muž mně umřel,“ začíná konečně vzlykajíc. „Včera mně ho zabili v tunellu — spadlo to! — Když musel nádeničit! — Donesli ho ještě za živa do špitálu, ale už nemoh' mluvit — jen se tak na mne podíval! — — Ráda bych mu funus vystrojila!“

„Ale matinko — taxa je vysoká — k sedmi zlatým!“

„Prosím jich, milostpane — ráčejí mně něco s toho slevit!“

„To nemohu, matinko, musil bych sám doplatit! — Dejte nebožtíka odvézt do kaple a ranní fůrou zdarma na Volšany. Snad máte sirotky?“

Žena kývá hlavou, ale nemůže mluvit.

„Nu vidíte, zůstane jim to, když dáte nebožtíka do šachty —“

„Ne, ne! — do šachty ne! To on si ode mne nezasloužil! Vždyť je ten funus to poslední, co mu dát můžu!“

Sahá do kapsy a vyndavá sbalený papír. Klade šestáček po šestáčku nad zábradlí, snad šetřila léta na nich. Dlouho to trvá, než je s počítáním hotova, a třesoucí ruka dotýká se vždy zas každého znova.

Zbyl jí jeden.

III.

„To je statistické faktum," míní kasír po odchodu ženy, „že jen chudina má cit. Když jsem přišel sem do úřadu, dělal jsem si čárky."

Ostatní se hlasitě zasmějí.

„Nu co!" horlí kasír a filosofuje dál: „Nouze a bída těsněj vážou než pohodlí, co? Je to arci láska vadivá. mezi chudákem a chudačkou, čert by zůstal také při humóru, je-li žaludek pořád prázný; ale když peřiny jsou sfantovány, stěny vlhky, když není paliva, tu pak cítí mráz druh s druhem, přitulí se k sobě —"

„Nejponíženěji ručičku líbám," zaskuhrá ve dveřích hlas, protivný a pronikavý jako skonávajícího velblouda. Kostelník to od svatého — už zase nevím od kterého! Mužík všelijak stočený a k tomu lysohlavý.

„Čeho si přejete?" ptá se zase správce mezi druhými dveřmi.

„Nejponíženěji ručičku líbám! Máme tu už po nějaký čas paramentek ve správě, teď ho už potřebujem."

„Myslíte, že mám čas myslet jen na vaše vornátky? Nechte toho na jindy — člověk má plné ruce práce, nevím, kde mi hlava stojí!"

Správce zmizí, nejponíženější hladí si vlasy.

„Milostpánové naši taky nechávají prosit —"

„Oč?"

„Inu už prý to jednou vyložili. Přijdou nám často dva velké funusy na jednu hodinu a nemůžem dát pak velký kondukt, to je škoda!"

„Není pomoci."

„Kdyby se daly takhle chudé pohřby na dopoledne —"

„Ano — protože má chudý dopoledne nejméně času! A nač má být chudý i zde postrkován, myslíte, že to necítí?“

„Inu —“

„Nic inu! Dle pořádku a práva musí všechno jít! V kolátuře vaší roste nových domů jako hub, je dost křtin, svateb, funusů!“

„Těžké živobytí!“ vzdychá nejponíženější. Chudák má pravdu. Za doby svých „studií“ chodil skoro celá tři leta — za školu ministrovat, pak mu zas řemeslo nevonělo a přisluhoval i co dorůstající klacek v kostele, pak byl zvoníkem, stal se kostelníkem, umí responsorie hloupě odříkávat, svíčky rozsvěcovat a má za to jen tak tři tisíce ročních důchodů.

Vrazil i se svým smutkem mezi dveřmi do postavy přímé a buclaté. Tvář kulatá, oko svítivé, lalošek, formy tučné, šat slušný. Nově přišlý přistupuje k zábradlí.

„35 krejcarů denně, tedy 2 zl. 45 kr.,“ počítá úřadník a dodává žertovně: „Jak může nebohý hrobník z takového bagatelu ještě několik čeledínů vyplácet po sedmi zlatých týdně!“

„Těžké časy,“ usmívá se hrobník a zastrkuje peníze lhostejně do kapsy.

„Kdyby nebylo polívání a obkládání hrobů! Ale jste hodný, slyšel jsem, že jste nevzal ještě nikdy krejcaru za obstarání hrobů našich výtečníků!“

„Nu to by bylo pěkné, abych bral, to bych se přec musel styděť!“ a hrobník dodává s chytráckým úsměvem: „Za to udělám hrob pro Němce o střevíc hlubší, aby nemoh’ ven!“

„Ach — guten morgen, meine herren!“ Elegantní panáček, zrovna tak plnoletý. Kravata vzor, košile sníh,

knoflíčky brillantové světlo, rukavičky zrovna z krámu, binokl perleť a zlato. Jedná se s ním německy.

„Smutná povinnost! Zemřel mi otec, velkokupec X. Radš to sám vyjednám, trochu se aspoň ze svého smutku povyrazím. Tak — který pán, prosím?“

„Zde, prosím!“

„Co nejelegantnější tedy, to se rozumí! Ať to stojí, co chce!“

„Andělský vůz tedy s třemi páry.“

„Dávají se vždy jen tři?“

„Je jich snad dost. Zvonění jen v poslední den?“

„Může se také zvonit dny před pohřbem?“

„Každý den a kolik hodin chcete.“

„Tedy dvě — ne, tři denně!“

Napočítají mu již zde na padesát zlatých. Panák drží tobolku už od počátku ochotně v ruce a metá teď desítky na pult. Pak hodí hlavou, jako do veselé budoucnosti, ukloní se lehce a elegantně a obrátí ke dveřům. Rty jeho se sešpulují a trhají sebou, jako by jen s namaháním se ubraňovaly hvizdotu.

„Pěkný panák, co?“ míní jeden.

„I toho já znám“, míní švitořivá mladá a hezká ženuška, která byla mezi tím do úřadovny vstoupla. „Měl v loni ve Vršovicích nějakou milou na bytu, zrovna vedle mé kmotry — na trakařích jí tam vozil kytky!“

„Ale — na trakařích?“

„Inu ať nedojdu nebeského království, to jich bylo!“ Ženuška jeví v pohybech i slovech nenucenost oněch paniček, které dle osudně blahodárného svého povolání mluví i s „lidmi“, s kterými takto z nás ještě nikdo nemluvívá — je zkrátka pomocnicí ku porodu.

„Mám tu cedulku na potracený plod, pane,“ pokračuje živě, „kdyby se z kaple vyvezl zejtřejší ranní fůrou.“

„Zde je poukázka!“

„Nechtějí se podívat na to? Mám to zde v škatulce,“ a už otevřeła dřevěnou škatulku a praesentuje foetus.

„A co to máte zde v sklenici?“

„Ach to je špás!“ a s zvonivým smíchem spráskla ruce nad hlavou. „To jsem obsloužila paní, která taky potratila. Dali si to do spiritusu — podívají se, chłapeček! A paní má velkého syna, je už jurista, trochu lehký. Snad potřeboval na billiár, předevčírem přines' mě bratra, abych ho prodala nějakému doktorovi. Dala jsem mu padesát krejcarů za něj.“

„Tedy prodán jako Josef egyptský!“

„Ano, ano, jako ten Josef egyptský!“ a smíchy jí až slzy vyhrkły.

„Kam ho nesete teď?“

„Zas k matce, poslala si pro něj. Vydělala jsem na Josífkovi půldruhé zlatky!“

Různé postavy.

Žebráctvo.

1868.

I.

(Jsme již tam! — Bída opravdová. — Pátkáři a jich škůdcové.)

Za krátko už nikdo neřekne k žebráku, jehož chce odbyt: „Dejte pokoj — já už půjdu brzy sám žebrat!“ — neboť jako se v hříšném přepychu nyní ještě vyzýváme někdy k společným zábavám, na př. na společnou holbu piva, vyzvem se za krátko s tímtéž líbezným úsměvem: „Jakpak — nepůjdem si spolu trochu zažebrat?“ Žebroty je teď k neuvěření, k nepopsání mnoho v Praze! Každý druhý člověk vypadá nám jako „prosím poníženě — chudý otec,“ každou ruku, která se třeba mimovolně na ulici zaklátí, máme v podezření, že nám chce za krejcar vydat milionovou (à la Rembrandtova pověstná „stovka“ mysticky namalovanou) poukázku na nebeský bank. Kde je tak mnoho těch, kteří j s o u žebráky, je snaha nebýt žebrákem pouhé nadsazování se, směšné a nevčasné; fráse „Já už půjdu sám brzy žebrat“ změní se proto již brzy na praesens. Kam to půjde? Na tom nezáleží —

vždyť žádný žebrák nedí tak:
co bude pak — co bude pak?

Konečně musí se toho vláda ujmout, musí soustavně určit, kdo má žebrat a kdo se nechat ožebrávat, a při našem odvěčném maléru bych se vsadil, že nám Čechům bude přidělena práce a Němcům nejpěknější nároží.

Ovšem, v tom množství, které Prahu zaplavuje, je mnoho žebroty „odůvodněné“. mnoho bídy nevinné, jejíž vzdechy žhavým uhlem padají na naše společenské poměry, bídy, jež jest sice obyčejně němou, přec ale zoufale výmluvnou obžalobou všech, kdož poměry ty spůsobili i kdož jich udržují buď netečností buď zlovůlí. Zachvěješ se někdy, pohledneš-li do takového zmořeného oka, v němž jako by vepsána byla historie veškerého utrpení lidského, zachvěješ se pohledem do takového oka plného zoufalství, násilně vyrvané energie, bídné, otrocké oddanosti. Setkáš se s postavami, které jako by osud sám byl ti postavil v cestu co vyzvání, abys se stal soudcem neuprositelným a polovici lidstva přikoval doživotně v káznice za to, že výhodami osobními šlapou blaho jiných, že nedovedou oběť společenských poměrů zachovat alespoň před bídou nejkrutější, jíž přec nikdo zakusiti nemá a jíž lze tak snadno odpomoci. Zachvěješ se — ale soudcem se nestaneš, k opravě nehledíš, jsi rád, když se „ošklivého“ dojmu brzy zase sprostíš, když v nynější době citů prostředních zapomeneš na výstřednost smutku, ba snad ve spěchu tom právě nepodáš onomu zoufale skromnému žebráku ani krejcaru, jehož bys žebravé drzosti neodepřel. K vůli těmto nebohým by ovšem mělo věčně a nezměněno platit pravidlo Castelliho: „Nejprv buď dobročinným a pak teprv přemýšlej, chceš li, zdaž si jednal moudře.“

Zvláště dojemné postavy vídáme po pražských ulicích v pátek. Ten den sobě určila Praha, že bude mít srdce, aby se neřeklo, že lidský cit docela uložen k otcům na Volšany, aby se nezdálo, že člověk sám ničeho nemá,

a aby byla jakás asekurace, kdyby snad přece na sklonku dní, v příštím životě, atd. Takhle třicet krejcarů, rozměněných na půlkrejcary každý pátek, dělá do roka přec několik zlatých a za celou řadu let už skoro kapitálek, na nějž nebe už musí vzít slušný ohled, rozumí-li jen dost málo „úrokům z úroků“. A v ten den plíží se ulicemi pražskými síla postav jindy nevídaných od dveří ke dvéřům, od krámu ke krámu, postav to, jež divoký humor bídy učinil malebnými, svázaných takřka v uzlíčku, v jedné vetché sukýnce a v plátěné haleně, se záplatovanou mošnou a ohmatanou žebráckou holí. Na mnohém tom žebráku netěžko poznat, že stáří a choroba obchůzku tu mu velmi obtížnou činí, že na lidském dobrodiní nežádá víc, než aby vydržel týden stonat dále.

Věru že bych nechtěl obchůzky ty mařit ničím, praničím nepřijemným; pokud nemůžem se vydatněji o ty nebohaté postarat, je dobré, že naši strážníci jich nevidí, ač se kolem nich hemží, že se jim i vyhnou, aby je vidět nemuseli. Je to arci smutná humanita, jíž tu dokazujem, nevyplnila by ani jediný verš Salletova „evangelia pro laiky“! Avšak i těm nebohým „pátkářům“, jak hořovický lokální výraz zní, usadil se červ do chudého jich klasu. Velkou část asekuračních půlkrejcarových poukázek na nebeskou odplatu odeberou jim nepátkáři, drzí a neodstranitelní, jak jen takový moderní žebrák pražský, vyrostlý z okupace nebo Mexika, býti může. Měl jsem jednoho takového pátkáře, muže as padesátiletého, jehož dotaci určil jsem, nevím už proč, na dva krejcary týdně. Chodil vždy shrbeně, měl hustý a hustě prošedlý vous, jenž se mně líbil, třesoucí se hlas, jenž mne dojímal, vychrtlé, nečisté ruce, jimž jsem rád přispěl k mydlinkové možnosti. Přicházel si pro svou dotaci vždy až do pokoje. Jednoho pátku zas přišel, a poznav

ho podle hlasu, dal jsem mu ani se neohlédna. Odešel. As za hodinu ozval se jeho hlas u dveří znovu. Obrátím se udiven i opovážím se podotknout: Ale, příteli, vždyť jste tu byl před hodinou!"

„Já?" odpovídá hlasem dojemně se třesoucím. „To se nějak pletou!"

„I nepletu se, příteli," opovažuju se zas, „a dal jsem vám už!"

„Příteli!" zahouknul tu hlasem zcela výdatným. „Voni jsou blázen!" A šel, zůstaviv mne bolnému skoumání, jsem-li skutečně blázen. Když jsem se dopídil opačného přesvědčení, oddechl jsem si, a když jsem si vzpomněl, že více můj přítel nepřijde, oddechl jsem si podruhé. Ano, ano, pravil jsem sám k sobě, přátelům nemá se nikdy prokazovat dobrodiní! Ale následující pátek přišel zas, až do pokoje, to se rozumí. Jsem trochu horkokrevný a proto jsem se osmělil naňho spustit tónem méně líbezným: „Minule jste byl hrubiánem — nedostanete nikdy nic víc!"

Přítel se vzpřímil, posadil si čepici na hlavu, pohlédl na mne pohledem nejopovržlivějším, řekl: „Inu co si mám s nimi začít, když jsou spletenej!" a praštil dveřmi. Vyskočil jsem zlostně — a spatřil jsem ho již na ulici, neshrbeného a vítězného, an si obvazoval uši, aby mu do nich nenafoukalo.

Potkal jsem ho později na ulici zas, mimovolně chtěl jsem se mu vyhnout, on si mne ale milostivě nevšimnul a neudělal mně pranic. Od té doby dávám jen takovým žebrákům, na jejichž přátelství mně nic nezáleží.

II.

(Širý revír. — Ohaříci. — Pánové usedli. — Kobylky v domech. — Alt na zapřenou.)

Od té doby, co dle vládního rozumu ulice pražské nepatří Praze, vzali je žebráci v držení své a nakládají jimi jako svým revírem. Mají je v majetku svém i se vší zvěří v nich se hojně přehánějící, a musí se jim přiznat, že honbu provádějí dle nejosvědčenějších pravidel mysliveckých. Jen na svitání či ranní čekání nechodí, musili by sobě přivstat a to není nóbl.

Někdy zatáhnou celý lán, na př. Příkopy, nejvyšší z nich postaví se jako L'Empereur při fontainebleauských honbách do mýtě, ostatní mu nadhánějí, a nic neprojde zdrávo, co příliš rychle neletí. Místo množství úslužných nabiječů má on jen malého klučíka vedle sebe, který za něho vybírá, on pak sám, aby nedůvěřivou takto zvěř oklamal, tvářívá se slepým.

Zvláště vzácnou, vysokou zvěř, jejíž honba už za to stojí, znají velmi dobře a vědí na minutu, kdy kde přebíhá. Někteří milují jen parforce a štvou svou zvěř po francouzsku; v tom si libují hlavně malí ohařici, jež k nám přivádějí až ze Slovenska. Takový usmolený klučík vybere sobě kus „své“ zvěře a zavěsí se na ni, i neustane dřív, pokud zvěř aspoň krejcarem „se nebarví“. Pak spustí kluk zcela myslivecké „halali“, a hned je tu kluk druhý, aby štval znovu, a kdyby neměla i nejdelší ulice konec svůj a kdyby nebylo strážníků, jež Mladonitřan ani vidět nemůže, zvěř by se konečně vykrvácela. Nejmilejší je jim zvěř dámská, ta podlehne nejdřív; stydíť se za toho podle ní běžícího kluka a za zevnějšek jeho, jenž bývá až příliš nesdrátovaný. Takový kluk užívá mnohých spůsobů, aby zvěř zastavil; v době Paůman-

nova šestiletí dařilo se mu provoláním: „Jemnostpanko, já jsem taky Slovan!“ nyní, v době cislajtánského blaha, křičí: „Jemnostpanko, já mám hlad!“ Ale s humórem si to vedou, ti nesdrátovanci! Někdy stojí kluk pět minut uprostřed ulice, nevšímá sobě zvěře bázlivě kolem něho ubíhající, zapřádá se do svých snů a zahrabává při tom prsty do strmých Karpat svého malebného obličeje. Náhle se vzpamatuje, trhne sebou, poskočí si, rozhlédne se, a již se přitočil k nějakému Jemnost-pankovi. „Ale, kluku, ty nemáš hlad, přiznej se a dostaneš krejcar!“ — „O, jemnost-panko mne nenapáli, však já to neřeknu!“ odpovídá oním podtatránským nářečím, které se mluví ve Vršovicích.

Někteří o vlastní újmě pracující zdají se být sváteční myslivci, jimž jde hlavně o zábavu; nedáš-li mu ničeho, posadí sobě čepici tak lehkomyslně na hlavu, jako by chtěl říci: „Nech si to!“ Na jiném je zas vidět, že je v myslivecké své náruživosti všeho schopen. Místo „němé prosby, k níž pro citlivé srdce ústa ničeho více přidati nemusí“, mluví z jeho očí samé sukovité klacky, zabijáky s lákavým nápisem: „La bourse ou la vie“, čili „dají mně, nebo jich —“. Ještě jiný zamutuje si celou některou ulici odlehlou. Zde sobě vyhlídne nějaké místo, kde čeká na neopatrný hmyz jako mravenčí lev v pískovém doupěti svém. Ač „žebrák nikdy nebloudí“, volí sobě ulici přec vždy opatrně, nejspíš dle toho, kde sobě chce jednou dům koupit. To není pouhý žert. Znal jsem jednoho, který v průchodním domě žebral kleče vedle flašinetu s klikou sice zevnitř, uvnitř ale bez válce, aby nebyl tak těžký při přenášení, ten flašinet totiž; muž ten sám páčil denní svůj příjem na pětku. A před nedávnem teprv vyprávělo se v Praze o jisté žebračce, která vybídnutí fotografa, aby šla nechat se u něho fotografovat,

že jí dá za to padesát krejcarů, nevrle odmítla slovy: „To já si tady za hodinu vydělám víc!“ — Takový „usedlý“ žebrák zná celé své vůkolí, zná každého človíčka a dary přijímá s kývnutím hlavy, jakoby říci chtěl: „Je dobře!“ On není také po celý snad den na místě svém, nemá toho potřebí; on má jako místodržitelský rada jen několik málo ouředních hodin, kdy myslí, že mu „práce“ právě neškodí. V jisté, naší redakci blízké ulici je žebrák usedlý, kterého se mně jen zřídka kdy poštěsťuje nalézt „doma“, a jenž, ač nevadí-li mu to v ostatním zaměstnání, velice by sobě svůj okršlek zavděčil, kdyby si dal napsat tabulku: „Ordinuje od — do — hodin.“ Člověk konečně nemůže tam celý den na něho čekat, a číst v jeho očích: „Co pak je to za špinavost, už tak dlouho nic!?“ je citlivému člověku pak také nemilo.

Ale mnohá zvěř vychází si jen zřídka a v nepříležitou hodinu, za tou se musí do doupat její. Praha je však veliká a armáda těch podomovních honců tedy takřka nesčíslna. Jako nevěstky Albových vojů roztřiďovaly se na „sprosté“, „kaprálské“, a „oficírské“, mohli by se také tito honci roztřídit. Ne každému dřevu dáno byti fládrem a jsou někteří, kteří se do panských domů ani neodváží, kdežto zase ta aristokracie jejich obyčejným měšťanským domem takřka opovrhuje. Tak zvaná prostřední, občanská třída je ale také v občanstvu žebráckém nejčetnější a její spůsob sbírat krejcarový med vyznamenává se mnohými, rozhodně nesnesitelnými přednostmi. Nejdřív kvičí za dveřmi, že bys z kůže vyletěl. Pak odevrou dvéře a nechají je odevřeny, poněvadž dobře vědí, že to bývá v zimě nepříjemno. Pak vstoupí dál, ba jdou třeba až do nejzadnějšího pokoje, abys jen o jejich návštěvu nepřišel.

V bývalé redakci „Hlasu“, v Železných dveřích,

obdržovali jsme dvakráte za týden návštěvu jisté babizny, před níž se třásl i nejsrdnatější, kterému ani Schmerlingův kriminál strachu nenahnal. Vzdor špičatému nosu nebyla sice tvář její tak ohyzdna, aby nebyla mohla být ještě ohyzdnější, ale hlas měla, hlas tak vysoký a pronikavý, že jakmile zaknikla, projelo nám to mozkem jak žhavý drát a my vyskočili od psacích stolků jak uštknuti. Té přednosti své byla sobě dobře vědoma, proto také nemařila nikdy času přede dveřmi, vstoupila hned do vnitř a neklidila se, dokud nedostala tolik darů, kolik hlav. Každý rychle pospíchal s haračem svým, někdy se i stalo, že některý honem jí dal sám krejcarů za všechny ostatní — ona mu tu radost sice nekazila, vzala všechno, ale knikala dál, knikala, pokud viděla jediného ještě nedadoucího, a chtěl-li se někdo zatvrdit, belhala se až k němu a knikala mu zrovna do uší. Chtěli jsme navykat hlasu tomu, ale nešlo to; chtěli jsme ji i s hlasem vyhodit, ale jakž sáhnout na tu zuboženou postavu! Konečně měl jednou redakční sluha okamžik zoufalé bezohlednosti, chytil babu a baba vyletěla. Divili jsme se sluhovi, divili jeho bezohlednosti, ale ještě více divili jsme se babě: přímo a mocně jako granátník sestupovala krokem rozhodným se schodů, pak se zastavila a nadávala jako špaček — ale hlasem altovým, znějícím hluboko „jako ze škopku“, abychom užili oblíbeného názvu pražských hudebníků.

Několik let jsem ji neviděl a neslyšel, až tuto jednou při obědě v hostinci. Byla sobě posud vědoma, jaký účinek má na nervy její alt, když pracuje se sebezapřením.

III.

(V hostincích jsou také. — Krátký přírodopis bez názorných obrázků. — Žebříček principů.)

„Kdo má dvě sukně, dej jednu nemajícímu: a kdo má pokrmy, tolikéž učiň.“ Luk. 3, 11. — Což sv. Lukáši bylo hej, on nechodil do pražské hospody na večeři! Kdyby ale do té hospody některé přišla plzeňská děvečka v nejposvícenštější obálce své, když má sukní na sobě jako stolistá růže, a chtěla se jen po nějakou hodinku řídit slovy sv. Lukáše, musila by domů naha a to by byla hanba. A kdybychom tam chtěli tolikéž učinit, kdož máme pokrmy, stála by nás večeře zrovna tak gáži celého měsíce a propracovali bychom se na konec i nejbohatšího jídelního lístku, aniž by vlastní náš žaludek něčeho o tom zvěděl.

Amerika má „své“ tažní mravence, kteří každou proputovanou krajinu zůstavují za sebou co ohryzlou kost, Afrika, Asie a jižní Evropa má „své“ kobylky — dle Dantena „opancéřovaná armáda ďáblova“ — pražské hospody mají své houfy žebráků — šťastná Amerika, šťastná Asie!

Vyjma hostince největší, kde jsou portýrové, hole, množství sklepníků a jiné hrubosti, ostatní hostince jsou jejich vandru dány v plen libovolný. Začnou se jimi proudit v poledne a končí pouť svou o půlnoci; plamen je nezastaví, tekutina neumoří, ba učiní ještě nesnesitelnějšími. Vcházejí do hostinců dveřmi, protože je to pohodlnější; kdyby ale nebylo dveří, vlezli by tam oknem nebo jinudy. Zkusí-li je hospodský vyhodit, brání se protivným skuhrotem, někdy i nadávkou, ba i pěstí; vyhodí-li je přec, přejdou domácí chodbou a vniknou druhými dveřmi, není-li ale těchto druhých dveří, nuže

vejdou prvními dveřmi zas, nechají se vyhodit zas, až to konečně hospodského omrzí a on sobě pomyslí: „To by mně za to stálo, abych se k vůli hostům tahal s takovým chlapem!" A chrání sebe i hodí jim své hosty co lahodnou kůstku.

Mezi hospodskými žebráky jsou tu zastoupeny všechny stavy a všechna řemesla žebrácká. V pěti minutách přijdou as následující tvorové:

1. Representant duševního proletariátu. „Ehemaliger diurnist, beider landessprachen maechtig in wort und schrift, huebsche handschrift, aber viel malheur, ungeheur viel malheur!" Spirálový cilindr, kabát elegantně ošumělý, chování velmi přátelské a důvěrné.

2. Otec sedmi dětí (někdy jen pěti), sirotků, neboť žena mu umřela, je tomu čtrnáct dní. Miloval ji tuze a naložil si ji nejspíš právě do spiritusu, smrdíť jím strašně.

3. Slepá sestra, voděná mladší sestrou. Kdykoli starší sestra „vidí", že mladší ji šidí, provede okamžitou exekuci na zábavu p. t. přítomného váženého obecenstva.

4. Dobrovolník z Mexika. Vrátil se teprv dnes a na důkaz, že byl opravdu v Mexiků, mluví pořád německy. Nebezpečný zevnějšek, tak zvaný kriminální. Velká ochota u vypravování příhod a u vyhrnování prostřelené ruky nebo nohy.

5. Člověk potřebující zrovna ještě čtyry krejcary na nocleh. Už by tuze rád ležel a jakmile zavadí o stůl neb kamna, skutečně hned si lehne.

6. 7. a 8. Exempláry druhu naprosto neurčitého. Oči, unavené díváním se na prismatickou hru se světlem, kterou i při nejobyčejnější štamprli provozovati lze, jižjiž se klíží, ústa říkají sice něco — ale co!?

9. Bývalý dobrovolník papežský. Je posud přesvědčen, že „chránil církev“. V Italii poznal rozkoše „del tabaco nero“ a tabáku žvejkaného a posud je horlivým sběratelem odhozených kousků cigar, za nimiž se honí pode všemi lavicemi.

10. Nebohý řemeslník, který by tuze rád jinak si vydělával; nemá ale dost času k tomu.

11. Nebohý pracovník. Ukazuje ruce, na nichž je špíny, že by skutečně měl pilný nádenník celodenní práci s čistěním jich.

12. Chlapík přísně stylisovaný v genru Viktora Huga. Tělo má zkroucené dle „notredamského zvoníka“, boláky a šaty na něm upraveny podlé „krále žebráků“.

13. Člověk příliš studem mořený. Neprosí, nýbrž „žádá“ jen a šeptá ti to do ucha. Včera jedl u hraběte... — hrabě má prý tuze dobrou kuchyň, vybranou — a dnes, inu to je právě ta hra osudu! Nechává pozdravovat tvou ženu, kterou si nikdy neměl, a přivede tě poptáváním po tvém tříletém klučíkovi s těma modrýma očima do příjemných rozpaků.

14. až 20., po případu až 30. Lidé moření dlouhou chvílí nebo lidé, kterým lékař přikázal, aby se mnoho pohybovali.

Všichni ti, nechť již vyvinuté individuality, nebo tak ta chamraď bez zvláštního rázu, mají něco společného: svou neustupnost. Vědí, že člověk jde do hostince, aby jeď a pil a vůbec aby mu bylo příjemno, že tedy vše rychle odstranit se snaží, co ho v příjemném požitku ruší. I snaží se tedy všichni, aby dovedli být co nejnepříjemnější. Že ho nevyhodíš, to ví, chrániť ho před tvým dotknutím nečistota jeho; že mu musíš něco dát, i když nechceš, o to se postará. Skuhrá, až se ti uši podbírají, ukazuje ti s líbezným úsměvem své hadry i své boláky,

vypravuje ti svůj životopis, dívá se ti na talíř, dýchá na tebe, — kruť se, můžeš-li! Hospoda je místem zábavy také pro něho, on si s tebou hraje, času má dost. A sebereš-li se k útěku, zní jeho: „Zaplať pánbůh tisíckrát za všechna dobrodiní“ za tebou tak ironicky, že jsi rozmrzelý již pro celý večer — k vůli krejcaru.

Není nic platno, jsme obětí doma i na ulici, vstupujíce do kostela i sedíce v hostinci. Mužům ale sluší, aby se sebrali v nehodě každé a vždy měli pevná svá pravidla. Protož navrhuju následující žebříček přincipů:

I. Rychle se rozhodni, chceš-li patřit k žebravým nebo ožebrávaným. Prvější je v naší době lákavější, avšak, vydržíš-li to ještě nějaký čas, má také to druhé svou lákavost: život je dlouhý a dobré je, mít jistou změnu teprv v záloze.

II. Zacházej s každým žebrákem co s budoucím svým kamarádem, žiľ bys později v nesvornosti s bližními svými a to není pěkné.

III. Neboj se o svou budoucnost, kteráž jest zabezpečena, a dávej, ale s rozumem. — „Dobrým okem učiň podle nalezení rukou svých.“ Sir. 35, 12. — Dávej rychle, můžeš takto dát míň. —

IV. Měj, jsi-li už žebrákem, vždycky dost drobných při sobě, abys se nemusil stydět za neobratnou výmluvu svého bližního, který říká, že má jen zlatky.

V. A jsi-li žebrákem, hleď, abys byl významnou, původní individualitou. Obyčejnost a tuctovitost nesluší řádnému muži.

Po nárožích.

1864.

Je již hezky tma. Od koňské brány dolů vyskakuje světlo za světlem a za krátko skvějí se na pyšném Svatováclavském náměstí dvě dlouhé řady světel. Bohatá Praha oblékla jeden ze skvostů svých, ohnivé obručí z dvou řad hvězdiček a několika větších hvězd u prostřed. Podél lesknoucích řad hemží se lidská strakatina, bohatá i chudá, panská i služebná, a jedna část má dosti času i lenosti, aby druhé části byla v cestě.

Po věčně hrbolaté dlažbě mimo chodník pachtí se babička rychlou chůzí, na chodníku by jí překáželi, snad ji porazili, možná také, že by jí vyrazili ty věci, které ve fěrtošku před sebou nese. Šat její je záplatovaný, chudý, štěstí ještě, že není velká zima a že velká bída není ještě větší, tak že alespoň jedna sukýnka zbývá. Chůze ji patrně namáhá, oddychuje těžce, a předce musí, musí spěchat! Jak je shrbena! Vedle všeobecné nemocnice pražské je museum pytevních a chorobných zvláštností, — tahle stářím, prací, bídou zkřivená a ztočená páteř tam ještě schází! Na starém rameni nese ještě dlouhé, dřevěné bidlo, opatřené na konci nožem. Nyní zabočila k rohu Jindřišské ulice. Dívá se zpytavě po nároží. Ušpiněná škrobem zeď, za dne oznámeními pokryta, je nyní již naha, jen tu a tam lpí ještě růžek bílého či barvitého papíru. Babička mrzutě zabručí a spěchá dál. Jako by lehký večerní větřík klikatou cestou svadlý list před sebou popoháněl! Přišla až ke Příkopům, aj, zde je ještě nároží nedotknuto, oznámení vedle oznámení. Pečlivě počne babička papír odlupovat, dobyté kusy a a pruhy strká do fěrtošku.

Za dne musí hlídat vnučku malou, večer, když přišla dcera z práce domů, není více dohlídky její třeba a pošlou ji sbírat papírové hadry, aby také něco vydělala, beztoho po celý den s dítětem „jen lenoší". Babičku by sice již den sám unavil, tím více unavuje malé dítě, ale co platno! Musí být velmi, velmi pilna, neb dlouho to trvá, než se sebere papírků na libru a za libru se dostanou jen tři krejcary a za tři krejcary je tak málo chleba! V tom přikvapí k nároží muž; čouhající z plachty papírové konečky svědčí, že spěchá za touže prací. Podívá se na shrbenou stařenku, na její hubený fěrtoušek a kvapí dál. Stařenka se již chvěla, že ji odstrčí; „zaplať pánbůh!" ulehčují sobě stísněná prsa.

Kam mohla dosáhnout, vše již oloupala. Nyní oškrabuje bidlem zeď již vyšší a shrbená záda musí se mocí narovnávat. Kdož může za to, že staří lidé dostávají závrať, i když do výše hledí — babičce se náhle zatočí hlava a ona padá malomocně zpět. „Verdammtes volk!" zakleje pán, na něhož se potácela a jenž jí snad jen ze strachu o vlastní osobu nedal dopadnouti. Při tom byl do ní však tak silně strčil, že zase do zdi vrazila, fěrtošek se rozvázal, a hadry se vysypaly. Mlčky, bez vzdechu, bez bědování začne stařenka sbírat — bída, ano bída je nejneomrzelejší Sisyfus!

„Babičko," zazní hlas podlé ní, „tu máte!" a mladík jakýs podává jí dva šestáky. Rád by jí sice pomohl sbírat, nestyděl by se také za to, cítí ale, že by ho lítost přemáhala a pospíchal dál. Stařenka dívá se za jeho čamarkou, pohlédne na šestáky v ruce a vzdychne: „Inu, kdyby chudý nedal!" Zaobalí peníze do papírku a schová pečlivě za ňadra.

Byla svůj chudičký poklad již zase sebrala a pracovala bidlem opět ve výši. Mezi tím však duje větřík již

silněji, zahrává s odklíplými papíry, odnáší úplně odloupnuté. Těžko starým nohoum honit se za větrem, babička vzdává se práce a odchází jinam, kde snad možno bude ještě něco urvati.

Ty ulice jsou tak dlouhy, a když se přec dojde k nároží, je nejspíš již obráno; zbývá jen o roh se opřít a trochu si odpočinout! K obrání nároží patří také zvláštní přehled: musí se znáti, která jsou nejbohatší a která nejpozději obírána. Stará hlava sobě na všechno nevzpomene a stařenka stojí konečně a neví již kam. Fěrtošek nevykazuje se ovšem ani nyní ještě objemem značnějším.

Systém musí být ve všem, i v tom běhání po rozích, a stařenka není teď daleko domova. Spěchu není více třeba, krok se stal již plíživý a právě bije desátá, když unavena vchází do domu posud otevřeného. Vyškrábala se již po točitých schodech, přešla pavlačí a odevřela klikou dvéře.

Malá jizba. Při kmitavém světle malé lampičky lze pozorovati, že tu pramálo nářadí: jediný stolek, jediná postel, rozestřená otep slámy, v koutě hromada papíru.

Stařenka sype žeň svou na hromadu.

„To jste toho málo nabrala!“ zní silný ženský hlas z postele. „Shaste!“

Stařenka shasla. „Bylo toho málo! — Kde je můj chleba k večeři? — mám hlad.“

„Však jste ho za celý týden nevydělala ani do huby! Já ho sama snědla!“

„A já mám dnes takový hlad!“ vzdychá stařenka pro sebe a klade se na kupu papíru v koutě. Mohla sobě sice z daru mladíkova chléb koupit, ale — opatrně sáhá pod kůpu a vyndává z kouta sbalený papír. Zde má již několik šestáčků, s dnešními je to pravé bohatství.

Stařenka ho ale také potřebuje: budeť tomu o sv. Václavě právě třicet let, co její matka zemřela, a stařenka neopominula ani jediného úmrtního dne, aby nedala číst mši svatou.

Z postele počíná se chrapot ozývat. V slámě to zašelestí a lehýnkým kročkem přibližuje se as šestileté děvčátko k babičce své. „Babičko,“ šeptá a ručka její hladí stařenčinu tvář, „já dnes prodala moc mejdla a v jedné hospodě dal mně pán dvě housky. Schovala jsem je pro vás a pro Ferdu, Ferda ale zůstal v obecním dvoře. Tu máte!“

Srdéčko malé buší radostí, jako by se rozskočit chtělo.

Postní postavy.

1872.

I.

Je půst, jsou pašije, myslil jsem si. Nejlíp dostaneš se do postního rozmaru, podíváš-li se na něco hodně smutného, na nějaké zříceniny, nějaký starý hrob. Šel jsem tedy do Ferdinandské třídy a postavil se vedle nejsešlejšího drožkářského šimla a díval jsem se na něho. On nevěděl o ničem. Ani netušil, stoje tu s hlavou schlípenou, že vedle něho na chodníku zrůstá soucit vysoko a krásně jako palma v poušti, že na hluboké rány jeho, jež jemu život byl zasadil, tisknu políbení nejvřelejší, že měkkými myšlenkami hladím jeho vystouplá žebra a do chorobné duše jeho kapu balzám útrpnosti.

Jsem samovrahem ze cviku i z plaisiru. Proto také rád činím z bolesti cizí bolest svou a ob den si sednu do drožky, která kalupujíc může se přec se mnou roz-

sypat každou chvíli a bídně zakončit činný můj a jen k dobru čelící život. Doufámť, že nebohému drožkářskému koni objednaným kalupem dodám, že to bude jeho poslední „ritt“ a duše jeho že se hned pak rozloučí s tělem, naplněna vděčností ke mně. Miluju drožkářské koně — a proč bych jich nemiloval! Nežádali nikdy ode mne ani krejcaru přes taxu, nežebrali ode mne na večer extrapřídavek na lojovou svíčku, nikdy mně nedokazovali, že v loni rozbitou lampu rozbil jsem dnes já při vlézání, a když jsem jel večer s dámou, neobrátili nikdy zrádně sklo svítilny dovnitř vozu. Stalo-li se tak, učinil to jejich pán, člen „Horymíru“.

Drožkářští koně náležejí k pražským typům, jako i jinde k typům velkých měst, kde „zimničně pracují tisíceré mozky, ruce a nohy“. Drožkářští koně zobrazují jaksi spěch velkoměstského života. Nemohou přec za to, že ten „spěch“ zobrazují jako bezruký invalida válečnou bujnost, posměchu jistě nezasluhují ani jeden ani druhý. Ale posměchu se jim dostává hojně. Jsou prý stvořeni, říká se, dle obrazu ořů slunečních, Apollových, právě tak, jako je na př. Kuranda prý stvořen podle obrazu božího. Ovšem, kdo žádá na každém koni, aby „krk jeho se klenul vysoko jako maják, aby prsa jeho široká vzdorovala jako skála bouři, oči svítily jako dvouhvězdí Kastora a Polluxe, zlatá hříva pyšně splývala jako bohaté vlasy krásné královny Bereniké, nozdry aby chrlily páru jako dvé kráterův na Vesuvu“ — mýlí se tuze, ale proč toho žádá? mohl by také žádat, aby Kurandové vypadali jako pořádní lidé — nechci urazit milé drožkářské koně své, ale bylo by to stejně hloupé! Nemohu cítit tak zvaný „vtip“. Vtipem se může učinit všechno na světě směšné. A kdybych chtěl, dokážu také vtipem zas, že pražský drožkářský kůň je nejen ořem

ohnivým, nýbrž i ořem přímo divokým. Nesklesne každý okamžik některý k zemi? a nepraví Goethe: „Nur das feurige ross, das muthige stuerzt auf der rennbahn“ —? Neučí nás přírodopis, že jedině praví zdivočilí koně nemají stojatých uší, a může si někdo troufat, že mně nalezne v celé Praze jediného drožkářského koně, který by uši neměl schlíplé ažaž!?

Odkud pražský drožkářský kůň pochází, neurčí ani největší přírodozpytec, právě tak jako nám nepoví, odkud přišla tmavá francouzská růže. Nevíme, byl-li praotcem jeho šedivý kůň asiatských stepí, nebo mongolský tarpan, nebo arabský neddždi, nebo nubický dangola, my můžem jen tak všeobecně, dle vzácného jeho klidu a jeho krotkosti soudit, že už je tomu hezky dávno, co byl kultuře získán. V postavě své má cosi starobylého, co do velikosti znázorňuje velmi šťastně střed a přechod od obrovských koní londýnských sládků a uhlířů k titěrným osůbkám šetlendských ponyů nebo drobných korsikánů. Co do stáří vymyká se také všemu domyslu, lze ale soudit, že asi není víc v tak zvaných nejlepších koňských letech, mezi 7. a 14. Duševní jeho vlastnosti jsou zcela zvláštní, on není tak hloupý jako jiný kůň, aby se někdy pánu snad zpouzel a výprask si způsobil, ani tak šťastný jako člověk, jemuž „práce vždy nové dodává zas síly.“ I jeho chod a běh je individuelní. Když ho drožkář začne bičem a oprati natahovat, zahrčí to v něm jako v starých hodinách, pak vyhodí hlavu násilně do výše a již to jde jako severní bouř přes vrchy a doliny pražského dláždění, a jeho běh je jako by samá dysticha dojemné elegie, trochu kulhává. A když ho drožkář zas zastaví, pokaždé obrátí dobrý kůň hlavu stranou zpět, jako by se díval na cestu vykonanou a divil se, že uběh' takový kus. Zrovna tak jako hravé děti.

V Praze máme drožkářské koně znamenité, jednotlivý stojí třeba až desítku. Také ale vykonají kus práce bez ohledu na odměnu, bez naděje v pochvalu. Nikdo nebohému neaplauduje jako pyšným jeho kollegům v službě Renzů a Ciniselliů. Nikdo nenapíše jeho životopis, a jeho jmeno nezaskví se vedle historického jmena královského koně „Quadrageanta“, jenž „32 leta stár ničeho nezapomněl“, vedle jmena velkého mantovánského běhouna „Gonzagy“ nebo vedle „pana kmotra“ prince z Guisu, o němž čtem: „ač velmi stár, nebylo přec koně nad něho.“ Snad měl také někdy nějaké pyšné jméno — už je nemá. Je zapomenut za živa.

Ach, pražský drožkářský kůň je poetický. Ne ve běhu, ale když stojí na stanovišti svém, duchem pohroužen v myšlenkách a nohami ve výkal až po kotníky. Jako by staletí již byla přelítla přes tu starou hlavu — obraz světového bolu a velké resignace, zapřažený řeholník, láskou zmořený starý jinoch. Nohy jsou roztaženy, hlava klesá k zemi, jako v dřímotě. Ale on nedřímá, on přemýšlí. Uvaž mu pytlík vonného sena k hlavě, on se nehne a přemýšlí. Stojí tiše, jako jazyk vážek mezi životem a smrtí. Náhle se zachvěje, vlnky mrazu přeběhnou starou jeho kůží, jako by chtěl setřást bolest nesmírnou, jako by smrt byla na něho sáhla. Pak zafuní lehce a zní to co vzdech z jiného světa, jak by truchle šeptnul: „Člověče, já ještě žiju!“ —

II.

Tamhle stoji, u kašny. Nazvem ho třeba jen „policajtem“, úcty své mu neodepřem. Je-li pravda (a slabý člověk neskoumej věcí božských), že náboženstvím nynější doby je policie, je on náboženství toho knězem.

„Pamatuj si, křesťane, že posvátný je úřad kněžský; kdo kněze nectí, nectí také oltáře, ba nectí ani boha oltáře toho.“ A je-li pravda, že náš život je jako divoký, hříšný rej masopustní, je on, „policajt“, skvící se na čele našich ulic „popelec“. Memento mori, člověče reskriptový; ani se nenadáš, už tě má smrt za límec a vleče tě k policejní direkci, stejně přístupné bohatému i chudému — jako samo nebe.

Dřív stál tam, u kašny, po šest hodin strážník jiný. Přišel tento nový — ani spolu nepromluvili, jen se druh druhu podíval do očí, hluboko, přehluboko, jen tak na sebe lehce kývli, jako dva věční andělé, když se potkávají na pouti vesmírem. A zůstal tu tento nový sám, v skromném taláru hnědém na znamení svého kněžského úřadu. Rozhlídl se po domech, oknech, střechách a zívnul si, výdatně jako před spaním, upřímně jako dítě, krásně jako milenka poslouchající básně milence svého. Pak položil majestátně pravou nohu ku předu, pak přesunul levou před pravou a již kráčí sem tam, pravzor umění, jak se s důstojností co možná nejvyšší nedělá pranic. Zrovna tak jako filosofický čáp, jenž syt jsa lapání žab a jiných potvůrek, provádí vykasané nohy své chladnou travou.

Teď stojí..Založil si ruce a stojí tiše jako měsíc na nebi, jako loď v přístavě. Ach jak vznešený obraz klidu, vtělený „Velký pátek“! Kolem něho bouří život, on vidí vše, on slyší vše, ale na tváři mu trůní nejhlubší mír. Vlny života jdou mu takřka jen po pás, on je jako obrovitý vrch, po jehož boku honí se oblaky a mračna: část pod oblaky cítí déšť a krupobití a bouř, část nad ně vznešená — „was ueber den wolken, das ruhet in frieden, nur himmlischen herzen ist ruhe beschieden.“ Ale

jeho klid není klidem mrtvoly! Leží snad pánbůh v hrobě? a není pánbůh skoro ještě větším vzorem klidu?

Jen jeden jesti pravý klid,
však líný hrobu klid to není!
Klid jesti tichou silou ducha,
jenž ve světě, však přece nad světem
se vznáší v místě pevně určeném,
vše ničí zlé, jen dobro zná, ne zlo,
a jenom čisté lásce panství dává.

Proto také policejní strážník leda tenkrát sebou škubne, když jde ke kašně nějaká děvečka extra pěkná. Nehezkých sobě ani nevšimne — opět vzor, vzor krasochuti! Vzdor božskému klidu svému zalaškuje si pak s tou děvečkou pěknou — nedivme se mu, že si svého klidu v případu tom mnoho nehájí, láska a klid jsou dvě hrající si děti, které se každý okamžik spolu seperou. Vždyť i policejní strážník je konečně také jen člověkem jako my ostatní lidé, také jemu položil bůh do prsou harfu se zvonivými strunami, také on má bušící, toužné srdce. A vždyť je při tom laškování tak ctnostný; kdo je klidný, je vždy také ctnostný! Dej nám pánbůh všem poklidu výdatného — anebo raděj ne!?

A zase stojí a přemýšlí. Premýšlí jistě, ano filosofuje, tvrdil bych. Jsou sice někteří, kteří praví, že ani nepřemýšlí. Že prý jen tak dřímá a sní, že prý není jinak ani možno domoci se pravého poklidu, než když člověk úplně zapomene na svou bídu. Ale jiní zas — na př. Herder — tvrdí, že zas jen v poklidu zraje myšlenka, rozum, filosofie. Držím se Herdera, už proto, že zas Schiller praví: „aber die philosophie, hoff' ich, soll ewig bestehn," a že jsou mně slova ta milou zárukou, že s filosofií bude také policie věčně žít a kvést. O čem náš strážník filo-

sofuje, ovšem již tíž je rozhodnout. Snad o tom, k čemu vlastně zde na ulici stojí a chodí. Hodina ubíhá po hodině, on chodí sem tam, jako kývadlo rakouských hodin — dvacetkrát už mohl být na svatovítské věži nahoře a zase dole! Někdy ho něčím pozlobí kolem jedoucí drožkář, jako muška mohutného obra, a on mu pohrozí pěstí. Někdy přistupuje k němu buclatá, v Praze neznámá venkovanka, on jí ukáže cestu a pohladí buclaté tváře. Někdy zastaví někoho „podezřelého“ a ptá se ho po jeho rodině — „lékař a policajt mají právo na otázky indiskretní.“ Někdy sebere a odvede chlapíka, jenž má jen jednu nohavici nebo kabát bez rukávu a bez života, vždyť u nás poroučí i klima i policie, aby byl člověk oděn líbezně.

Mezi venkovankami, filosofií a děvečkami uplyne mu taktak přece čas. Nastane večer a teď jde policajt do parku, načež se mu říká „patrola“. Vezme co taková ručnici na ramena, chodí městem a studoval-li za dne zemi a její obyvatele, studuje nyní noční nebe a jeho tvory: velkého a malého medvěda, raka, lva, býka, kozorožce. Při tom pěstuje humanitu dál, chrání člověka dobrého, který z opilosti náhodou u patníku usnul, a člověka zlého, vlupuje-li se tento z ulice do krámu a není s tím ještě hotov, napomíná již z daleka pádným krokem svým, aby se v čas polepšil.

A co za to všechno kněžské působení má? — skoro nic! Od obecenstva jenom protivenství, vzdor tomu že stojí psáno v biblí: „Buďte národem kněží,“ a v „Presse“, že tím „národem kněží“ vlastně už dávno jsme. A od svého představenstva? Sotva že suchý komisárek! Arci, on koná povinnosti své, a pak chutná i komisárek jako nebeská kejta s omáčkou z červánků.

Služky.

1875.

Vidíte, chtěl jsem dnes napsat studii. Studi o lidském pokroku. Ale nechce se mně nějak do toho, při tom parnu! Pokrok je nesmírný, to se nedá upřít. Viděl někdo před desíti, řekněm před pěti lety po Praze vodit se tolik děvčat s vojáky jako dnes? neviděl! Tenkráte šla ve všední den veřejně po ulici leda „dáma“ zavěšena s důstojníkem, jeho manželka, nevěsta nebo sestra; ta pak salutování prostých vojáků a nižších šarší přijímala co hold jí naprosto patřící, a kráčela, když už se jednou tedy „na vojnu“ dala, zcela dle předpisu: hlavu vzhůru, ramena na zad, prsa ven — dál už nechci ani popisovat. A jen v neděli viděl's větší přec počet „vojenských párků“, kuchařky, panské a jiné služky s oberkanoniery, unterjägry a jinou pýchou. Dnes ale, dnes už vidíš i ve všední den mnoho a mnoho moderně, ba i draze oblečených dam, které se zcela veřejně vedou s mladými vojíny, ač tito mají sotva dvě bavlněné hvězdičky na límci a sami pořád salutovat musí. A nikdo se tomu ani nediví, vždyť možno, že ten desátníček je kandidátem profesury a za rok si slečinku vezme. Nebo že má už medicinská rigorosa odbytá a svatba že bude co nejdřív. Úžasný pokrok! Říkáme mu „všeobecná branná povinnost“, a je věru ku podivu, jak rychle se mu podrobila nejen všechna tvář mužská, nýbrž i to slabounké, zbrani nezvyklé pohlaví ženské.

Což tedy teď! Teď už si žádné děvče nedělá z toho nic, vytkne-li se jí náklonnost „k dvojímu suknu“. Vždyť je proto zde na světě, aby milovala, aby milovala muže, a co je zdravým mužem, to je dnešního dne všechno

do dvojího sukna zašito až do čtyřiceti let — které pak rozumné děvčátko zamiluje sobě ale muže, který je přes čtyřicet? Teď už to není pražádným hrdinstvím milovat hrdinu, ale bylo. Spravedlnost toho žádá, abychom konstatovali, že byly hrdinky. A s demokratickou hrdostí dodávám, že byly právě mezi nejnižšími, pracovnými třídami. Také v tom tedy ohledu řídil se pokrok z dola nahoru.

Pražské služky byly těmi skvělými hrdinkami! Pražské služky pochopily důležitost všeobecné branné povinnosti o mnoho let dříve, než kterýkoli rakouský jenerál. Mužský, mohl-li se vyhnout vojenské službě, učinil tak; pořádná služka, ač ouřadem k tomu nijak nevázána, nevyhnula se vojančině nikdy a odváděla svou daň z krve co nejpilněji. Zbabělý muž, aby se vojančině uhnul, často se i násilně zmrzačil; řádná služka nebyla by k babskému tomu prostředku sáhla nikdy, ona se naopak činila, aby byla hodně hezka a hodně zdráva, aby hodně na sebe přilákala oči verbířů. Pražská služka byla ve všem všudy právě tak vojenská jako její amant, ona jako by sama byla složila svatou tu přísahu, že bude sloužit „na zemi i na moři, ve dne i v noci“. A sloužila!

Pražská služka — ba již není tím, čím bývala. Nepírám jí dnes snad naprosto mysl hrdinnou, ale již nastala v činných kruzích těch předc jen jakás ochablost, rázná naše mysl pozoruje zde nyní s bolestí jakousi rozhodnou náchylnost k civilu. Dřív byl plný opak, dřív si civilista často zabědoval. „Pyšná holka“, říkalo se v Praze, „řemeslníček je jí tuze sprostý, ona chce jen kaprála.“ A že nebylo kaprálů dost, pustily se služky srdnatě i do prostých a rozebraly si hravě bataillon po bataillonu. Jen tambor, pamatuju se na to dobře, neměl jaksi od-

bytu. Snížila-li se služka předce až na tambora, musil být alespoň kudrnatý. Dobrý kurs měli granátníci, ale jen na Starém a Novém městě, kde „leželi“ — na Malé straně vítězil kanonýr. Zvláště drobné, malé služky byly velké milovnice granátníků. Často byl čahoun do nebe a vedl si holku, že nebyla k rozeznání od dláždění. Granátníka mít byla ostatně věc jakž čestná takž nebezpečná. Byla-li služka v službě u pořádné, rozumné paničky, stalo se často, že raděj opustila službu, protože „chtěla mít svého milého jen pro sebe.“

Když se vždy ve třech letech jednou střídaly garnize a pluk vytáhl z Prahy, aby přesídlil do některé z pevností německých, Raštatu, Ulmu nebo Mohuče, tu mohla v den exodu ráno každá panička pražská vzít si šáteček na hlavu a dojít si jen sama k mlíkařce pro mlíko a k řezníku pro maso. Již časně z rána o páté hodině byl dvůr kasáren naplněn služkami a vojáci vytáhli s tureckou muzikou a za hlasitého ženského pláče. Věrné milenky šly se svými milenci až do Dušníku, některé tam zůstaly přes noc a šly druhého dne s sebou až do Berouna, většina se ale vrátila ještě téhož dne do Prahy, aby viděla, jak vypadá ta nová garnize. Na večer pak bylo u kašen jako podlé Herodota kdys v Německu, kam prý nikdo nemohl pro množství včel. Kolem kašny děvčat jako kytek a kolem těch kytek samý voják a ssál sladký med lásky. Hrdinné mysli pražské děvečky by se bylo dlouhé, neúrodné vzlykání jen protivilo.

Pražská děvečka byla skrz naskrz voják. Z jedné branže do druhé přecházela zrovna hravě. Dnes byla u infanterie, zítra u dělostřelectva, pak za několik měsíců třeba u těžké kavalerie. Ona věděla, že slouží, ku kterému je transferována pluku, na tom jí nezáleželo. Také jazykové různosti Rakouska dovedla vyhovět co nejspra-

vedlivěji; dnes byli v Praze Italiáni „od Zanini“, zítra Poláci „od Jablonowských“, pozejtří Maďaři „od Vasa“, ona konala svou povinnost. Pražská děvečka byla kamarádem vzorným. Někdy ji přenechal dle úmluvy kamarád kamarádovi a v tom případu šli všichni tři kamarádi v neděli do hospody a tam se vedla s tím starým a zpátky už s tím novým.

Ovšem musilo vše to mít na vojsko vliv velmi dobrý. Voják se u své milé dobře najedl, nepotřeboval aerariálního přídavku dvou lotů masa jako teď, a byl spokojen. Voják našel soucitnou, milující duši a nezasteskl si po domově. Voják k vůli panně dbal svého zevnějšku a pak měl z něho radost i sám pan hejtman.

Nemalé byly z toho vojenství výhody také pro všeobecnost. Ještě dnes trávíme z nich. Vzpomeňme sobě jen, jak voláme v Praze nyní po sadech, třeba byly jen jak dlaň velké, a vzpomeňme sobě, že právě dnes časopisy přinesly radostnou zprávu, že i nádvoří nové porodnice budou proměněna v sady! Bylo by v Praze bývalo potřebí velkých porodnic? a byli bychom bez porodnic měli v porodnicích sady?

Ano, krásné, velice zajímavé bylo to hrdinství pražských děveček! Jak praveno, chtěl jsem dnes o něm psát zvláštní článek, ale — to parno! Kdosi přesně vypočítal, že Němci od roku 1872 do nynějška těch pět milliard, které byli obdrželi od Francouzů, propili už dvakráte v pivě. Patrně se Němci řídí dle své filosofie a přelivají milliardy z „ich-u“ do „selbstich-u“. Já se jim při tom parnu nedivím.

Domácí páni a nájemníci.

I.

O čase.

1870.

Bydleli jste už někdy? Totiž — odpusťte — já myslím jako, byla-li doba, kdy jste nebyli domácími pány? Nebyli-li jste, nu vždyť to není tak velká hanba, ačkoli „domácím pánem“ být je samo o sobě už čest i naproti takto dosti rozumným lidem. Ale nebyli-li jste, musili jste se zajisté také stěhovat. Dali jste výpověď na čtvrt roku napřed a domácí pán vzal hned nového nájemníka na čtvrt roku napřed. To by bylo všechno pěkné — —

Člověk se umyl, učesal, sedí při kávě a drží číslo některých dnes konfiskovaných novin v rukou. V kamnech to praská úpalem a venku na ulici praská to mrazem. Člověk je rád, že nevisí tam před domovskými dveřmi na místě té cedule, na níž „byt k pronajmuti“. V tom se lehýnce zaklepe na dvéře. — „Dále!“

Vstupuje děvčátko, poupě. Je sotva šestnáct let, očička mhourají ještě jen polootevřeně, ručička je ještě tak malá, že by nedovedla ani obemknout srdíčko, kdyby je chtěla někomu darovat. Člověk vyskočí, galantnost se vzbudí. Děvčátko, červené už od přírody, ještě červenější mrazem, zapálí se teď do fialova a vypadá jako modrá madonka.

„Ráčíte, slečno?“

Slečna něco ostýchavě drmolí. Při tom si potahuje rozpačitě pláštík, část toiletty na půl novo-, na půl staromódní, na půl dost drahé, na půl dost laciné, zkrátka „měšťanské“. Člověk porozuměl, že slečna přeje si vidět byt.

„Nechám si rád líbit, když přijde taková komise k prohledávání bytu, slečinko.“

„Já myslila, že se chcete stěhovat,“ odpovídá naivně.

„Ani mne nenapadne, pakli Vy se chcete stěhovat sem.“ Z modré madonky stane se purpurová, „noční purpur phoenický“.

„To je tedy první pokoj, zde je druhý, račte se podívat.“

Slečinka se nehýbe od dveří.

„Jen račte, vždyť je už uklízeno,“ vyklouzne neopatrné ubezpečení.

„Přijdu zas s maminkou,“ zašeptne madonka v největších rozpacích a už je ze dveří.

Ani se neporoučela; žádné vychování nemají teď ty děti.

Viržinka vyhasla — ty viržinky aby člověk pořád zapaloval. — Ale kde pak jsem zůstal při čtení? Zdá se, že dnes ty noviny nemají pranic zvláštního. Aspoň nic, co by myšlenky jen trochu poutalo na jisté řádky. — V tom se otevrou dvéře — vejde vysoký hranatý mužský. Klobouk nechal na hlavě a dvéře do kořán. „Guten morgen!“ bručí žebřinovým basem.

„Dobré jitro! — Nechtěl byste smeknout klobouk a trochu zavřít dvéře?“

„Na ich will mir halt das quartier da ansehn!“

„Den hut herunter und die thüre zugemacht!“

„Ah so!“ Ťápe sem a ťápe tam, bručí a bručí, ohmatává zeď a zkouší dvířka u kamen, pak jde. Dvéře nechal zase do kořán. To se to s chutí bouchne!

Proklaté viržinky! Kdyby nebyly tak chutny. — Až budou dělat kuřáci oposiční strike, viržinka musí být vyjmuta: „frajkoza“, jak jsme co kluci říkali při míči. Když odfukuju její kouř modrý jako nebe v červnu a svižný

jako dívčí krok, napadá mně vždy Vysoká píseň — „jak proutek dýmu z myrhy, nesoucí se po poušti,“ nebo jak to zní. Ale — proč jen dávají do novin tyhle ty „hovorny“ o tom, kde byl nějaký Čech vyhozen, kde se nějakému Čechu vynadalo, kde sobě nějací darebáci dovolili mluvit o „českých psech“ —! Člověk by takovému Čechu, který teprv běží do „hovorny,“ už z vlastenectví dal sám několik fa— „Dále!“

Cvikr, cilindr, šat, na kterém si dal krejčí záležet. Mladý pán se trochu točí, proběhl byt, vyprosil si sirku na cigaro, pak se usměje:

„Ah, Vy neráčíte být ženat a nemáte rodinu?“

„Chtěl jste si snad najmout ženatého?“

Mladý pán je trochu v rozpacích. „Dovolte, abych se laskavě zeptal — neráčí být tento velký vycpaný pták volavka, reiher, ein fischreiher?“

„Ano — víte, pane, abychom byli dřív hotovi! To já také co student dělával, když nebylo nic zábavnějšího. Budete chtít nejspíš ještě vidět mnoho — bytů, nechci Vás zdržovat. — Ne, ne — poroučím se Vám — v pravo je klika!“ —

Komický chlap! — Arci, taky jsem dřív — ale to je něco jiného, dělat jiným a nechat dělat sobě! Je zcela přirozeno, že člověk se stane zneuáhla moralistou a — „Dále!“

Dvě dámy. Karton, vykartáčovaný starší plášť, klobouk starší slušnější módy, sáhající do týlu a pod uši, vlněné „štucle“. Jsou si podobny sice jen suchostí, ale patrně sestry, staré panny. Stará panna nemusí mít ani glorii kolem sebe.

Přebíhají bytem, kroky a pohyby svědčí, že viděly, jak kráčí a pohybuje se mládí, „zaprášená něžnost“.

Nic jim neujde, i troubu v kuchyni oklepaly, není-li propálena. „Prosíme, peče?“

„Kaštany dojista — jiného jsem v ní ještě nepekl!“

„Ten pán mluví krásně česky. My to pletem, no my jsme se nemohly naučit, náš tatínek —“

Patrně hrozí biografie úřadnických sirotků —

„Prosím,“ pravím honem, „je také sklípek při bytu, chcete-li, domovnice —“

„Koukni se, Matyldo, my máme zrovna takovy kopertdeky!“

„Tak prosím, budete-li chtít, pan domácí —“

„Ale to je to, že k nám chodí slečinky se učit šít. Kdyby tadyhle bylo takhle ještě jedno okno,“ a Matylda se při tom na mne podívá, jako bych měl co nejúslužněji to okno hned ve zdi prolomit. Krčím rameny, neodpovídám — konečně se poroučejí. Líp vzít svrchník, chlupatici a — ke všem — „Dále!“

Pán a paní, manžel a manželka. Hedváb a aksamit. Jsou zavěšeni, nepouštějí se a nemohou dobře do dveří. Konečně vejdou.

„Trochu malý je ten první pokoj, viď, má drahá,“ praví dlouhé věšadlo k zavěšené a táhne ji k druhému pokoji. Zase obtíž mezi dveřmi.

„Taky malý, viď, má drahá?“ Zavěšený hedváb neodpovídá, aksamit také ne.

„A kuchyňka je už docela malá!“

„Roztáhněte si ji,“ chci říci, ale neřeknu, nebylť by to ani vtip.

„No tak co říkáš? — ale jsi unavena, viď? Člověk se tak po těch poschodích utento — sedni si tu trochu na pohovku, drahoušku, pán už dovolí — ale počkej, počkej! aby se's nezaprášila, je čisto?“

„V kuchyni je hadr,“ pravím dobromyslně.

„I ne, je tu všude čisto," míní milostivá.
„Jak pak tu dlouho bydlíte?"
„Tři čtvrtě roku."
„Ale proč jste si to nedal znovu vymalovat?"
„To Vám věřím, já nechtěl."
„To je taky škoda. Kdo pak jste, pane?"
„Nájemník — a Vy?"
„Tak — nu neškodí! Inu trochu větši kdyby to tu bylo. Co říkáš, drahoušku?"
„Alespoň ještě jeden pokoj k oblíkání."
„Nebo zahrádka — já v letě tuze trpím horkem. Ale na tu krátkou dobu — co říkáš? — pak se beztoho postěhujem do svého." Rozumím.
„Jak chceš, manrle!"
„No tak zde dáme hned zálohu — kdo pak ji přijímá? Ale mnoho-li máme dát — pětku? — pětka je dost — no, dáme radš desítku, je to jedno."
Pán se rozepíná. „Tu to máme — ne, věru, to je tuze dobrý špás — dával jsem si nějaké peníze z kasy do tobolky a teď — nejspíš že tobolka zůstala na stolku. — Lizi je arci věrná — nebo — nebo — ne, to by bylo tuze dobré, jest-li jsem ji takhle zavřel do kasy — hehehe! Ale nic nedělá, ten pán bude tak dobrý a do odpůldne nám tu desítku — Lizi hned po obědě — —"

— — — — — — — — — — — — — — — —

Prosím Vás — bydleli jste už někdy?

II.

Bydlíme?

1872.

Je nám jako v Portici nebo Ressině, zcela vulkanicky. Každý dům je novým kratérem a „vyhodil" už dobrou

polovici svých obyvatelů na ulici. A po ulicích je více nářadí než uvnitř domů, jako by se obyvatelstvo bálo zemětřesení. Máme dobu stěhování, dobu hrůzy, smutku, zoufalství.

Vrchovitě naložené fůry pohybují se ulicemi pomalu jako nějaký pohřeb, po dláždění leží kosti rozbitých štoudví a nepohřbené nohy bývalých seslí, u vchodu domu sedí matka rodiny na slamníku, bledá a truchlivá jako židovka pod vrbami bábelskými, a třeba jindy vypadala „jako z cukru“, dnes vypravuje pleť její, že umývadlo bylo k stěhování složeno od včerejška, a nejsolidnější stěhující se dáma vypadá při tom vždy tak trochu jako vandrující harfenistka.

Otec se mračí, děti pláčou, nejstarší kluk kráká na rozloučenou ještě kluka posavadního souseda. Jiného loučení není. Chladně se dívají zbylí na odcházející a přicházející. Chladnost panuje ledová, jako mezi obyvateli města propadlého moru, a na každém čele stojí psáno: „Dnes ty, zítra já — musíme tam všichni!“

Ano, všichni! Obyvatelstva v Praze přibývá víc než domů, je již strašná nouze o byty. Praha úpí v okovech 3.548 tyranů, jimž se říká „domácí páni“. Jako všichni oligarchové hledí vyssát své poddané, ukládají tyránkové pražští „lidu svému“ co největší daň činžovní. A činí to způsobem ukrutným, ještě posměšným! Zrovna půl hodiny před uplynutím zákonní lhůty, když nebohý, štvaný nájemník již sobě oddychl a myslí, že bude klidně bydlet dál, bez nového zas „štajgrování“, přijde domovnice a zvěstuje, že „pan domácí přiráží dvě stě zlatých!“ Hlavě rodiny sklesne hlava na prsa a z prsou se vyvine vzdech: „Teď už nedostanu kvartýr nikde!“ Ach, už dávno zmizela ta stará poctivost domácích pánů! Třicet let mívali nájemníky v jednom stále bytu, nikdy nepři-

ráželi. S nájemníky svými byli v poměru co nejpřátelštějším, milovali jich ženy, byli kmotry jich dětem, navštěvovali je v případu nemoce, šli jim za truhlou, když umřeli. Teď s nimi ani nemluví.

A nájemník je bezbranný, kroutí se nebohý jako červ. Z prvního patra stěhoval se do druhého, pak do třetího, pak hned na půdu — nic platno, štajgrování vyhnalo ho i odtud a je-li zaměstnán na Starém městě, bydlí teď na př. v Motole. B y d l í ? On už teď vlastně nikdo nebydlí, jen tak několik neděl nocleliuje. Jako už také nechodí víc nikdo ani na procházku, nýbrž jen tak bloudí ulicemi a čte bílé cedulky po vratech. Nájemníci jsou jako Židé na skoku z Egypta a jedí brambory své suché (omastek má domácí pán) „pospěšně, s přepásanými bedry, s obuví na nohách a držíce hole v rukou“. Obrazy se v bytu již ani nerozvěšují, „k vůli těm několika dnům“ to ani za to nestojí. Nářadí se nekupuje ani pro b y d l e n í, nýbrž jen hodně lehké pro s t ě h o v á n í a je k vůli tomu vesměs z točeného toho lehkého dřeva, jako skládací sedadlo vandrujícího malíře, sedadlo a hůl zároveň. A brzy přestane i vše to a nebylo by nám pranic platno, kdyby se splnilo přání Jindřicha IV. a každý z nás měl do hrnku po slepici, neboť: kam ten hrnek postavit!

Divíte se, že umění stavitelské v Praze nerozkvétá, že se nedostalo nad tak zvaný sloh „činžovní“, bezvýznamný, co do charakteru tak hluchý? Řeka si ovšem vytvoří charakteristické řečiště své, i ten plž vytvoří si domek zcela zvláštní, jak se může ale dle štvaného nájemnictva pražského vyvinout nějaký sloh! N o m a d i s u j e m ; když nás spásl jeden domácí pán, stěhujem se dál, aby se na nás popásl jiný; jsme kočovníky uvnitř pražských zdí — stan je pak jako stan, chci říci: p r o t o

je dům jako dům. Však má to kočovnictví ještě jiné následky: předělává i charakter náš vůbec. Nejsme nikde doma, nikde se necítíme svoji, nepřilnem láskou k nikomu a ničemu. Naši domácí páni jsou samí agenti strany ústavověrné, chtějí z nás vytlouci cit historický a co připravu nám vytloukají všechnu lásku k nějakému domovu. Otec nepozná žádného ze svých sousedů dobře, nemůže si také žádného z nich pořádně vážit, není za to také nikým pořádně vážen — čím je ale nevážený otec rodině? Matka nemá ani času, aby provrtala do zdi k sousedům observatorní dírku, nemůže sousedku pořádně pomluvit, nemá tedy pražádné radosti na světě — čím je ale své rodině matka mrzutá a nešťastná? Dítě nenavykne žádným koutkům v domě, nikde si nerozpřede kus poezie, nemá žádné historie svého mládí, žádné dumné, sladké zpomínky pro život. Jsme uvnitř velkého města pravými kočovníky, vagabundy, cikány a máme už také svou „Romana čib", svou mluvu cikánskou. Prozatím obsahuje ta nová řeč sice jen nadávky domácím pánům, ale konečně není více ani zapotřebí.

Ale dobře se nám daří: proč nemáme každý svůj dům! — Tím jsem vyslovil již „vlastní defekt té věci", a když jsme si jednou vědomi své chyby, je také náprava snadno možna. Bystrá jistá hlava právnická sdělila mi již prostředek — a proč bych ho nesdělil dál! Tedy: Tři lidé nebo třeba čtyři a pět udělají spolek. Peníze nemusí mít; mají-li, ať si je podrží. První jde k licitaci nějakého slušného domu a druzí dva přijdou jako za ním. Přihazují na sebe, že srdce v prsou poctivého majitele radostí až skáče, konečně zůstane dům „prvnímu". Vyjedná si s potěšeným majitelem dřívějším, že zaplatí všechno najednou, ovšem ale po čtyrech mě-

sících, což není na žádný spůsob nápadná snad lhůta. Ihned se vypoví tři partaje a naši tři kumpáni vestěhují se sami. Čtyry měsíce uplynou a „první“ neplatí, to se rozumí. Žaloba. Advokát. Šikovný advokát. A byl by čert v tom, aby proces netrval tři leta! Pak arci přijde dům do licitace znovu, ale nyní! — nyní jej zas koupí ten „druhý“ a — rozumíte již? 3 × 3 je 9 — devět let příjemného bydlení zdarma!

Domu to zajisté neuškodí, naopak, on tou procedurou vystoupí značně v ceně, a domácí vlastně oň také nepřijde. Jen že musí devět roků čekat, což není tak mnoho, povážíme-li, že jiní lidé čekají celé živobytí na dům a ani se nedočkají. A pak že se ti „tři“ musí dobře vybrat, že to musí být samí „poctiví zloději“, aby snad neošidil jeden druhého!

III.

Dobrý nájemník.

1866.

Někdy mívám tuze dobré srdce a tu si sednu a napíšu něco ve prospěch lidstva, jako na př. dnes. Tentokráte ale rozumím „lidstvem“ jen domácí pány, vždyť bez toho: je-li někdo v živobytí jen nájmem, není přísně vzato ani celým člověkem, to se rozumí. Poněvadž ale historka má vpadá do doby činže i stěhování, my ale nyní stejně vzdáleni jsme od doby činže zaplacené i na placení teprv čekající, nahlížím, že píšu trochu v nečas. V tom ohledu ale chci se řídit zcela dle starého, věčně mladého Kalidasy, a prosbu, kterou on klade vždy na konec svých rozkošných dramat, kladu já zde hned na počátek své rozkošné historky. Bohové račtež dílo mé,

v pravém duchu započaté, zachovat až do budoucího stěhování i na věky.

Domácí pán X Y Z (domácí páni mají i v neurčitosti dlouhé tituly) měl v třetím poschodí pěkný byt. Tuze pěkný byt: vyhlídku na Prahu, pět pokojů, světlou kuchyň, suchý sklep, prostrannou půdu, hudbu alespoň za měsíc jednou v blízké zahradě, parní lodi blízko, a co hlavního, že okna šla na český jih, odkudž by mohlo nepřátelské bombardement přijít jen tenkráte, kdyby nám knížectví Lichtenštejnské vypovědělo válku. V dobách válkou hrozících, kdy bázlivci i věci nemožné za možné mají, váží také taková okolnost mnoho. Tuze pěkný byt nalezl brzy nájemníka, o kterém nevím, byl-li pěkný, který ale dal závdavkem pětku. Pětka je dost.

Je poslední den stěhování, odpůldne, skoro již večer. K domácímu pánu vchází domovník pán.

„Jsou ti ve třetím už přistěhováni?"

„Jsou, prosím."

„Já ale nic neviděl."

„Já skoro také ne, prosím."

„Jdi nahoru, prohlídni si to a popros pána, aby si neobtěžoval poslat mně činži."

Domovník pán šel. Trvalo netrvalo, a byl zase zde.

„Nu?"

„Hm!"

„Nářadí?"

„Skoro nic. Tak nějaký kufr, zdá se že prázdný, komodu, stolek a tuze málo seslí. Postele jen železné, s jednou pokrývkou."

„A v ostatních pokojích nic lepšího?"

„I ano! Z druhého pokoje jsem viděl vykukovat mladou, hezkou paničku."

„Mlč se svými nápady. — Dej sem peníze!"

„Nedal!“

„Jak to nedal.“

„Inu nedal! Řek', že nemá.“

Domácí pán zaklel. Domovník pán neklel sice na hlas, bylo ale dle neobyčejně rychlého mrkání vidět, že kleje uvnitř. Domácí pán sebou škubnul.

„Kabát!“

„Zde.“

„Dej pozor, aby nikdo nevešel!“

Domácí pán vystupoval z prvního pomalu do třetího. Než vystoupil, měl řeč sosnovánu. Jsou ale řeči velmi, velmi dobře sosnované, které se konečně přece nemluví.

Skoro že ani nezaklepal.

„Ah náš domácí pán! Ženuško — náš pan domácí!“

„Není potřeba představovat! Že prý nemůžete platit, — či snad domovník dobře nerozuměl?“

„Je pravda, pro okamžik nemohu! Jakmile ale —“

„To já znám: Okamžitě se vystěhujete!“

„Není možná, věru není. Na ulici přec nebudu spát, a pak, vždyť se mně byt líbí!“

„To si myslím. Pět pokojů a nic do nich!“

„Já mám rád byt volný!“

„Tak?! Již vidím, s kým jednám. Dám Vás vystěhovat, nepůjdete-li!“

„Kam bych šel? Já ubezpečuju, že platit chci!“

Domácí pán již neslyšel. Svezl se po schodech skoro jako mladík.

Měl nepříjemný večer. Do rána ale se mu přece zas vyjasnila situace, mozek byl klidný.

Sebral se a šel zas nahoru.

„Víte co, nechci se právně s Vámi tahat. Zůstaňte si to čtvrtletí zde a hleďte zaplatit. Dávám Vám ale výpověď a budete tedy jen ty tři měsíce zde!“

„Nejrozkošnější domácí pane, jakpak bych mohl teď výpověď přijmout, když už zákonní lhůta prošla!?"

„Jak? Vy se nechcete stěhovat ani příštím čtvrtletím?"

„Proč bych konečně nechtěl — ač se mně byt líbí, i celý dům Váš, panuje v něm skutečně solidnost — a to já —"

„Prosím Vás, netlachejte! Vy se tedy nebudete ani od čtvrtletí stěhovat?"

„Kampak? Toť bych musil mít především byt. Na ulici nezůstanu, nejsem zvyklý —"

„Netlachejte, už jsem Vám to řekl! Byt přece najdete, dejte pětku závdavkem a máte jej!

„Který pan domácí vezme míň závdavkem než desítku!"

„Tedy dejte desítku!"

„Tu já nemám!"

„Snad Vám ji nemám půjčit?"

„To by bylo skutečně příliš dobrotivé od Vás!"

Domácí pán sklouzl ještě mladičtěj než včera s třetího do prvního.

Nový nepříjemný večer, nové ráno a nově vyjasněná situace. Mozek je opět zcela klidný.

Domácí pán přechází po pokoji a drží nějaký spis v ruce. Domovník pán stojí u dveří a čeká.

„Zde dej ten spis nahoru k tomu," rozhodnul se konečně domácí pán, „aby podepsal, že mám po čtvrtletí právo ho vyhodit. A zde že mu posílám jeho zavdanou pětku, aby moh' dát desítkový závdavek, kde chce."

Domovník pán odešel.

Domácí sobě oddechl. Cpal si dýmku a čekal.

Za chvilku vrátil se posel. Spis i pětku držel v ruce.

„Což nechce?"

„Chce, ale povídá, že tu první, tu s v o u pětku nemá a že mu tedy ta druhá, ta Vaše, není nic platna!“

Kdož by se divil, že domácí pán opět zaklel a jadrně zaklel! Přecházel pokojem, házel rukama. Konečně se zastavil u psacího stolku, zlostně dupnul a otevřel šuple.

„Zde je ještě tedy ta pětka,“ rozkřikl se, „běž, běž, a nebude-li chtít ještě podepsat, tedy ho —“ Ani nedořekl to strašné, „co ho.“

Za chvilinku se zase posel vrátil.

„Podepsal?“

„Podepsal!“

Domácí pán mrštil spisem na stůl. Pak škrtnul sirkou, zapálil dýmku a vpadl do lenošky.

Z počátku dýmal strašně. Husté a tmavé kotouče dýmu naznačovaly, jak mu v duši víří.

Po nějaké chvilce stalo se bafání odměřenější a v líbezných i mírných kruzích vinul se modravý kouř do výše, táhna se k zlaté sluneční záři.

IV.

Dobrý domácí pán.

Studie dle jistého pana journalistického kollegy.

1873.

Včera jsem seděl — vypravoval mně můj přítel — po obědě se ženou klidně doma. Mé čtyry děti spaly a my dva jsme studovali — ano, studovali! Ono se to sice po obědě nestuduje příliš dobře, ale v pondělí se stěhujem a nový náš pan domácí vtisknul mně, když jsem závdavek byl zaplatil, svůj z á k o n n í k do ruky. Osmnáct stránek, o dvě více než má zákonník Černé Hory, a musil jsem dát zaň čtyřicet krejcarů! Pak jsem podepsal, že

podrobuju se veškerým nařízením, sic že se samo sebou rozumí, že musím z domu ven zas o nejbližším terminu, bez výpovědi, činži ale že musím za následující na to čtvrtletí zaplatit přec. Krásný zákonník! První oddíl: práva domácího pána; druhý oddíl: povinnosti nájemníkovy.

„Smlouva je smlouva, ženuško, dej mně tedy pozor“ — povídám — „aby děti, když jdou po schodech, nekřičely! § 31!“

„To bude těžké,“ vzdychla si má žena, „jsou jako hřibata. Jak vyrazí ze dveří, řičí!“

Pro pána boha, pořád se stěhovat a pořád do dražších bytů! Víš co, Katynko, než odevřeš, dáš jim vždycky kousek cukru do úst. Jako pašeráci dávají převáděným telatům do tlamy po kousku mýdla. — § 18.? — Katynko?“

„No — že nesmíme jako žádný kus ze svého nářadí odnášet z domu. Co bychom také odnášeli!“

„Raději buď přec tak dobrá a řekni paní domácí — musíš ji beztoho navštívit — ihned, kolikkrát denně vychází služka s nůší a kolikkrát s putnou. Pak, nesmím zapomenout, musím dnes ještě dát udělat dvě španělské stěny k postelím. Dle § 10. má pan domácí právo, „vejít do bytu kdykoli“ — mohl by přijít v letě někdy ve čtyry hodiny ráno.“

„Já bych mu —“

„Nic bys mu — Katynko, ty mne ještě rozzlobíš! V tobě žije stálý odpor, nech toho už jednou, ženuško, zákon je zákon. Ukázalas již naší Bětce, jak má prádlo ždímat? § 62.: „Na přikázanou nájemníkům půdu smějí tito rozvěšovat jen prádlo dobře vyždímané; domovnice dohlíží a má právo prádlo, s kterého by kapalo, ihned odstranit.“ Co Bětka?“

„Nu Bětka — bude ždímat!“

„Dobře tak, děťátko! A prosím tě, dej ten týden ještě dobře veškeré nářadí vypařit. Při vší čistotě člověk v tak starém domě přece nezabrání, aby se neobjevila někdy nějaká stínka, a § 120. praví výslovně, že nájemník nesmí sobě držet žádná domácí zvířata.“

Žena chtěla něco podotknout, v tom ale někdo zaklepal na dvéře.

Bože nás zachraň — nastávající náš domácí pán! Mráz mnou zalomcoval — snad nám nenese již zase výpověď? „Bože, bože, to jsou k nám hosté,“ vyskočím, „ženuško, náš nový pan domácí, pan Fouňalík!“

„Foufalík,“ opravil mne drsným hlasem a šedivé jeho oko zabodlo se mně až do středu mého ledví.

„Foufalík“ — šeptám polomrtev. „Račte usednout.“

„Nevytrhuju?“

„I toto! Právě jsme se bavili se ženuškou — Katynko, dej sem křeslo z druhého pokoje, tak! — čtli jsme Vašnosti zákonníček. Milé čtení, milé, a jak důmyslné! Na př. ten paragráfek 64., stran střídání se partají v mytí záchoda — velmi důmyslné —“

„Cítil jsem, když jsem šel kuchyní, vepřovou — máte často vepřovou?“

„Třeba dvakrát týdně,“ vyhrkla neprozřetelná má žena.

Já trnul. Kdo ví, jak pan Foufalík smýšlí o vepřové!

A vskutku, kulatá, červená tvář jeho trochu se zachmúřila, řídkým obrvím jeho to lehýnce škublo. „To prosím, aby se okna kuchyně pak neotvírala. Pára je hned po celém domě, a má žena necítí ráda páry z vepřové!“

„Stane se, stane — takto ráčíte být zdráv a vesel?“

„Se zdravím by ještě ušlo, co dělat!“ a rozhrnul si lehký svůj kožich, snad aby bylo vidět tlusté bříško, okrášlené tlustým řetězem, „když ale aby se člověk pořád zlobil! Považte si,“ a prsty jeho začly po lesklém cilindru bubnovat, „moje domovnice právě teď přistihla setnıkova hocha z třetího patra, jak se vypliv’ na schody!“

„To je hrůza.“ volám. Katynce se otevřely oči jako kola.

„Ano, ale tak jsou ti rodiče. Já přec nemohu trpět, aby se plivalo v mém domě na schody?“

„Nikdy! — Ráčil jste mít zde ve vůkolí nějaké řízení?“

„I ne — mám zvyk, navštívit každého svého pana nájemníka ještě v starém jeho bytu. Jak pak neštovice, byly zde v ulici?“

„Toto, nebyly — zdrávo jako v Meránu.“ — Včera vyvezli už jedenáctého, který v naší ulici neštovicemi umřel, ale nač bych mu —

„Nu to mne těší. A slyším, že Vaše děti — máte čtyry kluky, viďte? — že jsou tichy. Poptával jsem se zde u sousedů v domě — Vy odpustíte, ale to víte, domácí — “

Právě se začal, buzen naším hovorem, nejmladší — ten šestiměsíčák, víš? vrtět ve své postýlce. Trnul jsem již zase; když ten kluk se probudí a nevidí hned někoho u sebe, začne řvát. „Katynko, prosím Tě,“ a ukazuju na dítě.

„Dva tisíce že máte příjmů, povídal jste? Pět set za byt — moh’ jsem dostat den na to o stovku víc, nu ale! — zbude vám patnáct — není mnoho! Jste přec assekurován na život, pane nájemníku?“

„Třikrát, třikrát, pane Foufalíku. U „Prahy“, u „Slavie“ a u — u —“ živou mocí jsem si nemoh' vzpomenout na tu třetí, u které také nejsem —

„To je dobře, nebo není nic smutnějšího, než když vdova nemůže platit činži. Dovolte — cucky? žíně?“ vstal a ohmatával pohovku.

„Žíně,“ povídá má žínka hospodyňka, „libra po devadesáti krejcařích, nejlepší druh!“

„A jaký pak zde máte druhý pokoj?“ Vstali jsme a šli do druhého, nejmenšího, a pak do třetího, do „salónu“. Zdálo se, že je pan Foufalík spokojen — s věcmi, které by po případě mohl vzít do zástavy.

„Tohle je míšenský porculán?“ ptá se, ukazuje na kávové nádobí, stojící v skleněné skříni.

„Ano, je. Po mé nebožce matce,“ chlubí se žena.

„Zrovna takové nádobíčko má také má stará. V loni jí ho dala k svátku kupcová, naše nájemnice z prvního patra. Moje žena jmenuje se totiž Valburga — právě teď, 25. února, bude její svátek. Ta měla radost! Ještě jedno kdybych měla takové nádobíčko, říká vždycky. No vždyť se uvidí, říkám zas já, jsou ale zlé časy. — Prosím, pane nájemníku, Vy jste přec pojistil své nářadí proti ohni?“

„Ne,“ pravím již všecek spleten.

„To musíte, pane nájemníku, to musíte. To je u mne obyčej, nedal jsem to sice do pravidel, ale musí se tak stát. A teď už pospíchám — dívám se rád, jak nakládají u řeky led. Tak tedy na shledanou!“

„Děkujem za tu čest —“

„Prosím — račte se zachovat“ — — — —

Zůstali jsme jako by zdrceni. Ale dobře, že šel — o dvě minuty později řvali dva nejmladší, jako by je na nože bral, a oba nejstarši se rvali o koně.

„Nebohá ženo,“ pravím, vlepiv Karlovi pohlavek, „to nádobíčko měla jsi tak ráda!“

„Nic nedostanou — hned dáš výpověď — a kdybychom se měli stěhovat do Vršovic!“

Jindy bývá tak ticha — nu, postěhujem se do Vršovic!

Kuchyně na trhu.

1875.

Požívej jako člověk střídmý těch věcí, které se ti předkládají: abys nebyl v nenávisti, kdybys mnoho jedl.

Sirach, 31. kap., 19. verš.

Paní Fogetka je dnes nějak v dobré míře.

„Voni zejtra ráno nebudou mít drštkovou polívku?“ ptala se jí včera paní sousedka v pravo.

„Nebudu. Mrzí mne je prát,“ odpověděla paní Fogetka.

„Což drštky se musí napřed hezky oškrabat, k vůli pisku, a pak teprv dvakrát prát, aby ztratily zápach.“

„To tak, dvakrát! S vůní ztratí sílu. A pak pět hodin třeba je vařit, časně vstát — já mám nejkrásnější sny teprv k ránu,“ rozhodla paní Fogetka.

Dnes pak v skutku neměla tedy ráno žádnou drštkovou polívku. Přišla trochu později než jindy na trh, landala se sem a tam, bavila se. Vyslechla všechny sny a vyložila je jako nikdo jiný. Co se lutryje týče, sama Sibylla nemohla mít zajištěnějšího jmena, ač bývala-li také v starém Římě lutryje. Měli by kopat na Monte Citorio, kde se dějí tahy teď, snad by tam našli nějaké starořímské trhačky.

Pak si upravila paní Fogetka svůj „stánek“ a pohodlně pekla a vařila. „Vařiti a péci umí ze všech ži-

vočichů jedině člověk," říkáváme ve své pýše, ale také to umění nerozdáno všem lidem stejně a jsou lidé vyvolení. Nikdo by se neodvážil říci paní Fogetce, že není vyvolená. Samo nebe by muselo rozhodnout ve prospěch její, neboť shlíží na umění její již asi po padesáte let volně a bez překážky dolů. Paní Fogetka je už věru skoro tak dlouho na trhu „traktérkou". Provozuje kuchtbu svou právě tak jako makarónkář v neapolské Portě, jako vařič skopového pilafu v cařihradských ulicích, nebo jako ševcovský příštipkář pařížský v Rue Mouffetard, který při špinavé práci své na špinavém nádobí prodává špinavé beefsteaky. Paní Fogetka nesedí s krámem svým pod podloubím, kam přicházejí hosté stydlivější, aby s obdrženým hrníčkem zmizeli ihned v hloubi průjezdu a zde v temném koutku, drze nevysmáni, ale také drze nelitováni, shltali svůj „oběd". Usedla ven pod širé nebe, tam, kde při šplouchání kašny tak pěkně se brambory škrabou a tak příjemně se to hubou mele. Prostý, jako vše na paní Fogetce, je také stánek její. Dvě nůše a nějaká vošatka, stojící na dláždění, to je celý krám. Denně rozžehne jiskru Prometheovu v dřevěném uhlí, uhlí doutná buď v železném, kulatém plecháči nebo třeba také jen v hliněné míse, plecháč a mísa jsou umístěny v těch nůších a na jich uhlí leží podlouhlé pekáče plny škvařícího se obsahu. Nízká stolička za krámem pro paní traktérku, stolička nebo stará sesle před krámem pro hosty, a jsme hotovi. Leda že se zmíníme ještě o roztaženém, na stojanu připevněném deštníku, jenž tu není k vůli jídlům, nýbrž na ochranu paní traktérky proti slunečnímu úpalu. Šedivý deštník, šedivá jídla, šedivá paní traktérka, všechno šedivé. Totiž — já se neosmělím říci, že je paní Fogetka snad již šedivých vlasů! Barevná plachetka jí je kryje, ale roucho je většinou šedivé, pi-

chlavé oči jsou šedivy, suchá, scvrklá pleť v obličeji a na rukou je šediva. Teď znáte paní Fogetku.

Dnes uspořádala paní Fogetka světu nějaké hody! Není tu ovšem 150 jídel jako v Paříži u Verryho, ale je jich dost. Na jednom pekáči vepřová s dobře vypečenou kůrčičkou a žlutými brambory. Na druhém čtvrtky husy, čekající jen na roztrhání — paní Fogetka nekupuje hus špatných, kupuje jen laciné, které se na př. při dovozu košatinou odřely. Na třetím sjimaná vepřová kůže, dušená s kmínem a solí; prodává se po kusu na chleba. Na čtvrtém hrách a kroupy; vlípne se vařečkou do natažené ruky, za dva krejcary. Pak několik talířků s upraveným okurkovým salátem. — Ano, když se tak rozhlídnem, musíme říci, že dnes má paní Fogetka výbor nejlepší. Srovnávejme!

Její sousedka v pravo má smažené telecí nožičky, jáhly a dolky; jáhly se prodávají právě tak jako hrách a kroupy.

Sousedka v levo má opečený svítek, nakrájený do podlouhlých čtverhranů jako malé buchtičky. Pak kucmoch s mákem. A pak vařenou slezinu s hrachem. Gourmand ovšem nemiluje té porésní, houbovité sleziny, ale zde na trhu je oblíbena, za 5 kr. hrnek.

U dalšího stánku dostaneš smažené hovězí vemeno, vypadající pěkně jako karbonáda. — Ale pak — husí drůbky s brambory! Myslím, paní Fogetka že by nebyla podobné disharmonie ani schopna — jemný kaldoun a brambory! Jako v přírodě patří k slavíku vždy jen růže, tak patří k pečenému kůzleti mladý salát chmelový, k seleti hořčice, k drůbkům rýže nebo nudle — to cítí přec každý!

A ještě dále vidíme pekoucí se jitrnice, smažené rybičky, komisárek s venkovským sýrem, co delikatessu

červené hromádky vařených raků atd. A pak — ne tuhle to se může jíst jen se zavřenýma očima! Takového ragout by se i Číňan zhrozil! Uvařené červy, rozsekaná bota, nastrouhané ucho od štandlíku nebo co? Však — netvařme se nevědomými. Jsou to plíčky, okruží strašně ale sesekané a zmordované.

Brambory jsou ovšem všude. Jsou jídlem celoročním, hlavním. Brambor je Čechům co Italům makarón. Máme proň i humoristický pochlebný název „koroptev". Ve Vídni užívají také podobného výrazu, ale když někdo tam řekne „uherskou koroptev", dostane alespoň hovězí tlápu, u nás na slovo „koroptev" dostane vždy jen brambor. Hloupne prý, kdo jí brambory. Za to prý káva zas rozum bystří. Proto také babička, spolknuvši za tři krejcary bramborů, koupí si za čtyry krejcary hned vedlé hrnek kávy, a babička zůstává moudra.

Ale již nadešla doba paní Fogetky. Trh řídne, hokynářky se chtějí před odchodem ještě posilnit, nosičky sobě už něco vydělaly, také jiní lidé mají už hlad, ano i žebráci už si vyžebrali něco. Stánky jsou obklopeny. Host přijde, usedne nebo zůstane stát, obdrží hrnek, lžíci a jí. Podívání jako na Olymp, samí bohové řečtí, kteří také neznali vidliček a serviet! Vidličku zastávají prsty, při čemž může malíček co nejkoketněji do výše odstávat, servietu zastává ruka — jak zbytečně mluvil ten, který učil: „Nesmrkat do serviety!" Tady nejsou nikdy v rozpacích, jak které jídlo jíst, jakož bývá někdy u velkých tabulí. Vlastně už i ty lžíce půjčuje paní Fogetka jen nerada. Nejsou sice ze stříbra, jedovatost hub na př. by se dle zčernání těch lžic nepoznala, ale přece se každý okamžik nějaká ztratí, „zrovna jako by je jedli", a denně je rámus. Paní Fogetka kupuje proto jen „aussus", lžíci

za tři krejcary, samý ostrý zub a výlomek, že je hubě až ouzko.

Přichází babička s nůší. Nůši prázdnou podržuje na sobě a žádá ze hrnek brambor. Jí stojíc. Když otevře ústa, zdá se, že koutky zapadají až k ušim — po obou dásních není ani jediného zubu a předce je zrovna mžikem s hrnkem hotova! Virtuóska jedlice bez zubů. Ano. Lessing měl pravdu, Rafael byl by býval velkým malířem, i kdyby se byl narodil bez rukou!

Přichází muž, vypadající jako přiošumělý kněz Černý kabát je zapjat, bílý šátek je otočen těsně kolem krku. Mlsně prohlíží pekáče, pak si koupí zadní čtvrtku husy. Hned se do ní spouští, srká kůžičku, okousává stehno a pořád při tom vypravuje paní Fogetce hlasem smutným, že je vdovcem, jaké že je to neštěsti ztratit ženu, „povídám jim, tak dobrou ženu!“ — Smutně zaplatil a s povzdechem odešel. „Snad svou ženu snědʼ, že si tak vzdychá,“ míní paní Fogetka k sousedce. — „I copak jim napadá, je zdráva a živa, já to slyšela; ale je to taková mlsná huba, ten starý, a chodí po pečínkách,“ zlobí se sousedka.

Muž otrhaný. Zažil as lepších časů, celé chování jeho o tom svědčí. Ale nahý loket svítí teď kabátem a šedivá hlava kloboukem. Jí hrách s kroupami, pomalu, jako by se mu protivilo. Právě dojedl, když tu k němu přiběhl kluk učedník. Kluk nese obnošený sice, ale ještě dobrý klobouk v ruce, podává ho starci a praví: „Tamhle můj pán z podloubí posílá jim to“ — a již odběhl. Stařec se pomalu rozhlídl po podloubí. Tedy ho ještě lidé poznávají — snad soudruhové lepších dob — —. Posadil darovaný klobouk na hlavu, dal svůj starý pod kabát a rychle odchází k protější ulici. Sotva odešel, přistoupil k stánku tajný policejní agent. „Znají ho, paní

Fogetko?“ — „Koho?“ „Co teď zrovna odešel.“ — „Ne.“ — Býval ouřadníkem u pošty. Zpronevěřil za 50 zlatých poštovních známek — co tomu říkají?“ Paní Fogetka neříká nic a je už k němu zády obrácena. Abych řekl upřímně, paní Fogetka nemá policii ráda. Jednou měla s ní mrzutost — zkrátka, kdo třeba jen jednou má s policií co dělat, už jí nemá rád.

„Dají mně talíř okurkového salátu, mám hlad,“ podotýká drsný hlas. Salát z „flegmaticko-lymfatických“ okurek, příjemně jemný, šťávnatě chladný, je zde totiž jídlem pro sebe, jí se bez přidaných pečených holubů. Paní Fogetka se obrátila a před stánkem stojí chlap, hotový rošťák. Čelo paní Fogetčino se zakabonilo. Co dělat? Jaksi s nechutí bere pravice talíř a levice se natahuje pro peníze. „Pět krejcarů.“ — „Dobře,“ praví rošťák a sahá po talíři. — „Ne, napřed peníze,“ brání paní Fogetka svůj talíř. — „Ale matko, matko! copak jsem jaktěživ někomu utek? Myslejí, že uteču jim? To by mně za to stály!“ Mimovolně paní Fogetka popustila a rošťák zahloubil své prsty honem do salátu. Sněď, vypil ocet, vrací talíř a nastrkuje dlaň. — „Copak?“ — „Zpátky aby mi daly.“ — „A nač pak, zloději?“ — „Voni jsou čistá, copak jsem jim nedal šesták?“ — Strašný křik! — Půl trhu je pohromadě, paní Fogetka křičí, rošťák křičí — rošťák křičí víc, rošťák nadává víc, nadává s kriminální vybraností — již se chvěju, že podlehne jazyk i paní Fogetčin, ten bystrý jazyk — v tom přijde uniformovaný strážce bezpečnosti a vede smějícího se chlapa pryč.

Přibelhal se stařeček a usedl na uprázdněnou stoličku. Klobouk dal si na levé koleno, z kapsy vytáhl kus chleba a žádá za tři krejcary vepřové kůže. Jak se stařeček třese na každé sousto! — Kdybych mu vyprávěl,

že jinde jedí ještě skromněji, benátský gondoliér že si k suchému chlebu sesbírá hrst syrových hlemýžďů, vylezlých z moře na kameny, ani by mně nerozuměl. — Snad jídal stařeček druhdy skvěle. Snad měl vždycky bídu. — Myslíte, že ten zde také „se těší na oběd“? Ba ten jí jen, že jíst musí! Ne proto, že je poledne, ale že by hlady upadl. — Protivný vtip! — ale napadá mně, že ten chudák zde je od každého gourmandství právě tak vzdálen jako ten, koho dal sultán zanzibarský postavit na rozpálené plotny, aby se „tancem“ jeho pobavil, je vzdálen od umění tanečního. — Paní Fogetka beře teď od něho peníze a připadá mně v tom okamžiku jako „polomrtvý pavouk, jenž se polomrtvými mouchami živí“. —

Avšak nebe se zakabonilo. Začínají padat velké, těžké kapky. Traktérky obracejí nůše, dávají pod ně pekáče a svírají pak deštníky, aby jim nezmokly.

Paní Fogetka má skoro všechno vyprodáno. Zbytek je teď hned pod nůší, pak rozestavuje paní Fogetka nádobí na dno druhé nůše a kolem po dláždění.

Náhle jako by se bylo nebe otevřelo, strašný proud plesknul do kamení a co nejrychleji ubíhá vše do blízkého podloubí.

Paní Fogetka stojí tu za sloupem; zdá se mně, že se lehýnce usmívá. Hledí ven, jak tam liják její nádobí myje. Sama se s tím paní Fogetka jen nerada zanáší, vždy raděj čeká osm, čtrnáct dní, až přijde liják.

Něco z pražské češtiny.

1874.

Smějete se Berlíňáku, že míchá „mir“ a „mich“? To už máte tak ve velkých městech, že zavládnou jazy-

kové nesprávnosti a že se jim nepřikládá ani hrubé váhy. Zvláštní, měnivý život velkoměstský vyluzuje zvláštní své výrazy a mluvní spůsoby Vídeňský jargon je naprosto rozdílný od berlínského, Pařížan rozhodně jinak mluví než Francouz po venkově, a uměj dosti dobře anglicky, s londýnským rybářem se nesmluvíš. V Čechách platí pravidlo, že v Praze se mluví vůbec nesprávně. Na nás žáky Pražáky dívali se spolužáci venkované v tom ohledu s vysoka a posmívali se nám. Valně se to již změnilo. Praha, která před padesáti lety byla ještě slavena proto, že se zde mluví „nejpěknější němčina z celého světa“, a kde před dvaceti lety, kdo česky u veřejnosti mluvil, ještě jen ostýchavě šeptal, je dnes městem rozhodně českým. Intelligence netušeně se rozvinula a mluví zcela správně, střední třídy valně se změnily pomocí spolkového a společenského života, časopisů a divadla. Divadlo má u nás nesmírný vliv a kdyby herci naši veskrz byli jako divadelní umělci jinde, — měli úctu k jazyku, jímž přednášejí, měli předně sami důležitou znalost jeho, vliv divadla na jazyk by byl ještě „o celého obra“ větší.

Předc ovšem má Pražan posud své zvláštnosti a bude je mít dál. On právě tak jako Berlíňan nedovede nikdy rozeznat „ti“ a „tě“, on má samé „tě“, on „tě to dá“, on „tě to poví“. Pražan na zimu si nakoupí „uhlího“ a „dřívího“, má radost, když na ovocném trhu vidí moc „jablkáh“ (jihoslovanský genitiv „jelenah“), a když sobě něčeho přeje, řekne: „takhle abych jsem měl!“ Ano, on má v poslednějším i svou neuprosnou konsekvenci, která ho vede až k přímo strašidelnému „abysmemychom“ a „kdybysmemychom“! Ale staré, dříve oblíbené užívání německých slov s českými koncovkami skoro na dobro již vyhynulo, „čeština lajntuchová a hantuchová“ — jak ji Rubeš nazval — platí

dnes všude již za známku myšlénkové nedbalosti, také se již jen zřídka kde zaslechne. — Pouhé zkráceniny mluvní mají u pravého pražského učedníka ovšem právě tak nevyhnutelnou a věčnou svou platnost jako u gamina pařižského, „en'š Kristus“ musí stačit za celé „pochválen buď pan Ježíš Kristus“, a když nějaké to drobné, ale „vykutálené“ pražské kvítko, takové, které samo o sobě pochvalně řekne: „ó, já jsem ňáká prašivinka!“ chce nám říci: „šťastný dobrý večer vinšuju“, zní to divoce, vyjde to prapodivně, a kdybychom se snažili zázračné ty zvuky po něm napsat, bude to vypadat „šerrerenčirrinčuju“, nejinak!

Chlubíme se, že čeština má jen jediné nářečí — slovenské. Ale podřečí, nebo řekněm třeba jen „připodřečí“ — odpusťte tomu slovu! — má dost. Sama Praha má dvě. Názvem je františkovské a podskalské, podle míst, kde líbezné jich zvuky hlavně jsou domovem. Jazyk františkovský, to je tak něco jako by pražská frančtina, jazyk podskalský je jazyk plavecký, řekněm tedy, že je zas tak něco jako by pražská hollandština nebo angličina nebo tak něco.

V přeplněných domcích poblíž Františku a v sousedních uličkách židovského města, v četných tam hospůdkách a kavárničkách sídlí mladobujný národ těch, o kterých se říká: „Ten je povedený, ten je z Františku!“ Ten z „Františku“ je rodilý Pražan a je sobě velkoměstského svého původu úplně vědom. S rozhodnou praeponderací, se zrakem přezrálým a tváří jako by unavenou pohlíží na svět — pha, co je ten svět!?

Jediné, co jím pohne, je „turecká muzika“ — ráčil ji prostě nazvat „džin“. Tu sprovází veselým houfem, najde ji všude a ví o každém hnutí jejím. On zná úplný repertoir všech vojenských cvičení a parád, všech funusů

veteránských a městských sborů. „Francku, pudeš na funus?“ — „Jakej bude?“ — „Bude velkej a malej!“ (s velkým tureckým bubnem a s druhým bubnem malým). Soucitně jdou s pohřbem až k bráně, pak, když hudba na zpáteční cestě hraje kousky veselé, jdou v houfu vesele napřed, lehkým vojenským krokem, s cigarem v ústech. Podívejte se na ně, jsou to hrdí potomci oněch „flamendrů“, kteří do roku 1848 povalovali se kolem kašen a pomníků pražských, zvláštní kasta jako lazzaroni neapolští — rok 1848 je rozprášil. Ti zde nejsou kastou, ale jsou co do zevlování a zahálky důstojní jich dědicové.

Podívejte se na ně, jak hudba na ně působí, jak svižně kráčejí, ani slůvka nepromluví; jen někdy, když náhodou přijde „bota na botu“, nebo když neznámý posud soused trkne ramenem příliš citlivě, zazní nějaké zdrcující: „Ty cvikýři:“ *) anebo: „Ty štěnice na šlachtatě z volské krve narozená!“ nebo: „Šnupeš popel, bydlíš za branou, máš rozpraskané paty a v tom štěnice!“ nebo cos podobného homero-shakespearovského. Pak vystříkne rozhněvaný sliny skrz zuby, naslíní si dlaň, přihladí lesklou „šajtli“, trůnící mu nad pravým spánkem jako do předu zatočený beranní roh, a jde dál.

Ale slyšeli jste, jak to promluvil? V každém vokálu jako by bylo zaobaleno „e“, každý zvuk stlačený a ve všem jako by byl rhinesmus. Jemu to nestojí za to, aby mluvil jako jiní lidé, na celá ústa, on řekne toho dost půlkou! Hořejší čelist skoro se ani nepohne, jen dolejší se skřiví v levo, jazyk naráží lenivě, hlas jako by se odrážel v hloubce chřtánu, ne v podlebí. Při nehybnosti hořejší části také jako by nade vším byl rozestřen zvuk

*) Nemanželské dítě z nemanželského dítěte, „panchart z pancharta“, jak Shakespeare praví.

nosový — je v tom cos aristokraticky nonchalantního nebo nuceného nebo jak to chceme říci. Jak povídám, pražská frančtina!

Jazyk podskalský vyvinul lahodu svou zas za podmínek zcela jiných. Ti, kteří jej mluví, jsou zvyklí mluvit z břehu široké řeky na břeh druhý, při bouři z voru na daleký druhý vor. Zvuk podskalštiny je dutý, táhlý, pohodlný a při tom zpěvavý. Také se v končině té musí pracovat, mnoho a namáhavě, v ohradách s těžkým dřívím, na vodě s těžkými vory, v letě na přívoze, v zimě na ledě. Mluvící ví, že ho něco jiného živí než pouhá rozmluva, on vydává sílu svou na něco jiného než na povídání, on je si vědom, že rána jeho pěstí zasazená udělá víc než nejpádnějši slovo. Proto mluví jen málo co, rozmluvy jeho jsou krátké, při víceslabičném slově zavrou se ústa už v polovici, jaky by náhle padacím mostem zakryta. Jeho řeč je biblicky prosta. „To mne neznáš!“ je jeho obyčejná, nejmilejší průpovídka, krátkou svou rozpravu tuze rád začíná významuplným, táhlým „kúš!“ a končí vždy výrazem všeobsáhlým: „To víš!“

„Kúš, ty b l á!“ *)

„Jó!“

„A co?“

„B ú!“ **)

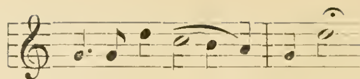
„Ty že b ú? Dej mi k o u!“

„Kup si v B ě l e!***) To víš!“

A zní to jako pohodlný recitativ z nějaké líné opery. Na konci hlas vždy totiž se značně povznese, hudebně podaný příkladek vypadal by asi takto:

---

*) blafáš, jiš.
) Buchta. — *) „Bělehrad“, hospoda u Podskalí, nyní (r. 1881) již zbouraná.

Člověk se musí někdy namáhat, aby porozuměl. Dělník na př. ustane na okamžik v práci a vyndá ušpiněnou tobolku.

„Francku, kup mi jednoho bu a za dva ban.“

Francek jde, přijde a referuje: „Ban už nemají, koupil jsem ti mun!“ — Ne každý uhodne, že se tu jednalo o tak důležité věci jako jsou buřt, bandur a munzeml.

Ovšem, když někdy není práce, jde to také vesele na „džin“. — „Vašku, kam jdeš?“ — „Jdu na zá!“ (zámek, Hradčany). Ta příchylnost k turecké hudbě je v Praze typická. Za pruské okupace nikdo sobě Prušáků nevšímal, jakmile ale šli s hudbou, hned tu byl průvod. Prušáci viděli houfy mladých silných lidí, a mysleli vzhledem k své vlastní všeobecné hotovosti branné, že jsou to vojáci do civilu převlečení.

Nejpohodlnější a nejpříjemnější je výdělek v zimě na kluzištích říčních. Jeden z našich hochů připevňuje mladému pánu, Němci, želízka. Mladý pán mu dá za to nějaký peníz. Ihned se rozvine rozprava s kluzištěm vedlejším:

„Co jsi to do?“

„Šé!“ (šesták).

„No kúš!“

„To víš, já se budu zadar nama mlu něme!“ (zadarmo namáhat mluvit německy).

Zadar-nama-mlu-něme! —

Facky rozdávat zdá se že počítají naši hoši k nejpříjemnějšímu zaměstnání svému. Lze to soudit aspoň

dle lásky, s jakou pro cvik ten vynalezli rozmanité výrazy. „Tak ti jednu vyplavajzuju!“ to je ještě trochu srozumitelné, ale „já ti vyleju majznerku!“ nebo „tak ti uplivnu jeden lupen!“ — k tomu už je dobře, když se přidá vysvětlující posuněk.

Rozumí se samo sebou, že rovněž výtečně užívají slov cizích, francouzských atd. Příklad:

Dva vory plujou kolem sebe. Na jednom z nich stojí plavec opřen o veslo a chudák sirota nemá na sobě nic, pranic, než bolestně rozervané modré podvlíkačky.

„Francku!“ zní to z druhého voru.

Francek nic.

„Francku, ty jsi dnes nějak vypu!“ (vypucovanej).

Francek střikne skrz zuby: „I když mně zrezovatěl klíč od všifonéru!“

Pohádky pražských měst.

1865.

I.

O pražském měsíčku.

Když Perun stvořil Prahu, stvořil k ní také měsíc a kázal mu, aby vycházel nad Žižkovem a zacházel za Petřín, od čehož mají oba vrchové posud své místo. Poněvadž ale byla Praha ještě mlada a hloupa, nevěděla skoro ani, co má začít, aby se stala velkým městem; a poněvadž byl měsíc mlád a hlup, nevěděl také, co činit a svítil jako blázen. Praha byla tenkráte ještě pralesem a že měsíc tak bláznovsky svítil, bylo v pralese tom za noci skoro zrovna tolik světla, mnoholi za dne, ačkoli ho bylo za dne až k smíchu málo I řekl stvořitel: „Takhle to nejde, měsíčku! Proto jsem stvořil den, aby bylo ve dne světlo, a proto jsem stvořil noc, aby bylo v noci tma a ty mně to nepředěláš. Praha je posud pralesem a poněvadž v každém pralese je dle hodnověrných popisů za dne světla málo a v noci žádné, chci, aby byla v Praze v noci tma, i když ani nebude víc pralesem. Abys ale měl přece nějakou radost, dám ti sestavit kalendář a v tom se dočteš, kdy smíš si zasvítit podle chuti."

A stvořitel kázal hvězdičkám, aby sestavily kalendář a měsíček musil se mu učit tak dlouho, až ho uměl nazpaměť. A od té doby bylo v Praze v noci tma jako v pralese, a jen tenkráte poněkud světleji, když měsíček

svítit směl. Šel-li někdo v noci Prahou, musel hmatat anebo sobě dát posvítit pochodní, byl-li na př. rytířem. Lidé sobě rozráželi nosy a polámali nohy, proto se ale přece věčný pořádek ani za mák nezměnil. Ač mnohá zlámaná noha opět srostla, dovedl Zloboh, nepřítel Perunův, přece rozsít mezi lidem símě nespokojenosti a lidé se zlobili, že je v Praze v noci tma jako v pralese.

Tak to trvalo po mnohá a mnohá století. Zloboh pořád přemýšlel, jak by věčný pořádek zvrátil, a vymyslil sobě konečně lampy s dřevěným olejem. Šel přestrojen za mastného lampáře k pražskému magistrátu, mluvil dlouho do něho jako do dubu a přesvědčil ho konečně, že veřejná bezpečnost žádá sobě skleněných lamp s dřevěným olejem. I dali nadělat skla baňatá, na ně červené klobouky plechové, do nich bílá pouzdra s knotem a olejem a v Praze byl jásot a veselost, že bude světlo a bezpečno. V radostném rozechvění chodili se lidé dívat na nová svá světla, musili ale jít daleko, nebo lamp bylo jen málo a byly jen tam, kudy chodili velcí páni.

K tomu také ranil Perun slavný magistrát i jeho lampy slepotou. Poslednějším dal takové lampáře, kteří rádi prodávali olej, a lampy tedy mžouraly jen tak, aby se neřeklo; prvějšímu pak, slavnému magistrátu totiž, namluvil, že musí se dát lampy hodně vysoko, aby se k nim mohlo po žebříku. Z toho pošlo, že bylo jen nahoře na zdi světlo, dole v ulici pranic, a poněvadž Pražané jen zřídka kdy po zděch chodí, neměli z lamp žádného fortele a v Praze bylo pořád v noci tma jako v pralese a jen tenkráte poněkud světleji, když měsíček svítit směl. Šel-li někdo v noci Prahou, musil hmatat anebo sobě dát posvítit lojovou svíčkou v sprosté lucerně, byl-li na př. majitelem děvečky.

Zloději kradli a vrahové vraždili, proto se ale přece

věčný pořádek ani za mák nezměnil. Ač někdy některý hloupý zloděj, probiv uzmuté peníze, sám se přihlásil, dovedl Zloboh, nepřítel Perunův, přece rozsít mezi lidem símě nespokojenosti a lidé se zlobili, že je v Praze v noci tma jako v pralese.

Tak to trvalo po mnohá zase a mnohá léta a Zloboh pořád přemýšlel, jak by věčný pořádek zvrátil. Ve svévoli své oddal se všelikým hříšným uměním a zkoumáním, páchal lučbu, polykal smůlu a pálil síru, až konečně odvážil se na věci zcela již nepřirozené a z kamení dělal vzduch, jejž nazval plynem. I naučil dělání tomu dva muže, jmenující se dle otcův svých Steffek a Friedland, a poslal je s kusem plynu ke slavnému magistrátu, neboť sám tam více nechtěl, protože ho slavný magistrát dobře znal už od dřívějška. Ti dva mluvili dlouho do slavného magistrátu jako do dubu, až jim slavný magistrát dovolil vypalovat po dvacet let z kamenného uhlí plyn, miliony a ekypáže, s tím přísným závazkem, že musí oba jmenovaní také po uplynutí oněch dvaceti let podržet vypálené miliony a ekypáže, aniž by z toho se odvolati neb nějaké ulehčení žádati směli. Steffek a Friedland vevrtali se do země a složili do ní železné roury na plyn; mohli sice mnohem přirozenějším způsobem vést plyn co vzduch zase skrze vzduch, učinili ale jinak k vůli mámení lidu. Pak vynalezli čtverhranné lucerny a všelijaké kandelábry a v Praze byl jásot a veselost, že bude světlo a bezpečno. V radostném rozechvění chodili se lidé dívat na nová svá světla, musili ale jít daleko, nebo luceren bylo jen málo a byly jen tam, kudy chodili velcí páni. Přece však měli radost a říkali, že by se mohly pod kandelábrem špendlíky hledat v noci i ve dne.

Perun rozhněván ale ranil pražský lid slepotou, tak že se tomuto znenáhla zdálo, že jsou plynové plameny

pořád menší a menší. Za krátko nehledal už nikdo špendlíků, v Praze bylo zase v noci tma jako v praïese a jen tenkrát světleji, když měsíček svítit směl. Zlodějové kradli a nohy se lámaly, proto se ale přece věčný pořádek ani za mák nezměnil. Ač někdy o illuminaci bylo v Praze dosti světla, dovedl Zloboh, nepřítel Perunův, přece rozsít mezi lidem símě nespokojenosti a lidé se zlobili, že je v Praze tma jako v pralese.

I přemýšlel Zloboh zase dál a vštípil konečně slavnému magistrátu myšlenku, že posavadní plyn není skutečně zcela dobrý a že by mohl slavný magistrát sám větší plameny vyrábět. Jen o to rozcházelo se některým rozvážnějším, že bude muset snad obec také podržet vypálené miliony a ekypáže a že snad k vůli užívání ekypáží těch povstane roztržka mezi otci města. Konečně se ale slavný magistrát přece vevrtal do země a klade teď do ní své magistrátní roury. V Praze je jásot a veselost, že bude světlo a bezpečno.

Uvidíte ale, že se přece věčný pořádek ani za mák nezmění, Perun že poraní město opět nějakou slepotou, v Praze že bude i na dál v noci tma jako v pralese a jen tenkráte světleji, když bude měsíček smět nám posvítit sám.

II.

O té parolodi.

Kdyby bylo nebe chtělo, aby ptáci litali ve vodě, bylo by je dalo do vody; poněvadž ale chtělo mít ve vodě jen ryby, dalo do vody kapry, slanečky, krokodily a j. p. A kdyby bylo chtělo mít ve vodě parolodě, bylo by stvořilo parolodě a je pouhým přepychem, opováži-li se člověk takové vystavět. Proto také někdy paro-

lodníkům pomatou se smysly a pak čteme o neštěstích. Na veslových a plachtových lodích stalo se sice také lecjaké neštěstí, to je ale neštěstí jinší.

Ačkoli pražské jezy dostatečně každého poučují, že paroplavba po celé Vltavě je věcí nepřirozenou, přece uminili sobě někteří mezi letem páně 1850 a 1860, že začínaje od kriminálu, nazvaného špinhaus, jezditi budou parou až po město Budějovice směrem do vrchu. Poněvadž ale neuměli sami dobře parou plavat, ohlíželi se po lodi, která by byla už vyprubována a také dosti stara, aby netropila žádných hloupostí. I našli ji někde v německé říši, koupili ji za drahý peníz, rozložili na drobné kousky a přivezli poštou do Prahy. Zde ji zase sesadili tak, aby kousek ke kousku se hodil a zadek aby nebyl předkem, jakož také ne naopak. Pak ji pustili do vody, drželi ji ale na provaze, protože nevěděli, není-li lechtiva a nebude-li se plašit, až ji bude lakýrník štětcem lechtat. Že ale byla Němkyně, pokřtili ji „Mecséry“, aby došla obliby také u ultravlastenců. Loď se nesplašila ani nátěrem ani křestem, měli tedy v ni důvěru a určili den, kdy se s ní poprvé vyjede a pojede až do Štěchovic směrem do vrchu.

Překrásné bylo ráno, když ji pustili s provazu. Lidstva bylo mnoho na lodi, byli tu lodníci a dřevaři, žurnalisté a jiný lid novověkého vynálezu, pivo a uzenky, ano i harfenice a kytarista s rolničkami, což poslednější bylo zvláště příjemné, a všichni čekali, jak to as vypadne. Nejdříve se otočila loď třikráte jako čamrda kolem své osy. což se jí odpustilo, ač to nebylo podle předpisu. Pak se opřela, rozkročila, že až žebra praskala, odstrčila a již letěla jako šíp k protějšímu břehu

Netrvalo to ani půl hodiny a loď byla protějšímu břehu již dosti blízko. V uvážení, že přívozník tutéž cestu

as za dvě minuty vykoná, byl výsledek parou docílený ovšem překvapující. Na lodi nastal všeobecný jásot, hubičkování a pití a usnešeno, že se vysadí pěšák na břeh, který dokáže, kolikrát by z Prahy až do Štěchovic pěšky došel, než se tam dojede jedinkrát parou. Pěšák šel, loď si trochu odpočinula, kapitán a kormidelník se napili a již letěla zas loď proti vodě. Voda se sice tuze pod koly nepěnila, proto že vyprubovaná kola měla namáhání už od dřívějška dost, břehy sice také neubíhaly v zad s rychlostí závratnou, proto že nejsou břehy k tomu stvořeny, aby ubíhaly; netrvalo to ale přece déle než asi šest hodin a loď nesla se již pyšně kolem Zbraslavi dvě hodinky od Prahy vzdálené. Několik pražských uličníkův, kteří loď sprovázeli, po cestě k vůli ukrácení chvíle špačka tloukli nebo se zde onde pohodlně vykoupali, očekávali zde páru a uvítali ji s nesmírným jásotem.

Cesty ubývalo a piva také, toho ale víc a nadšení cestovníků vzrostlo až k neuvěření. Cestovníkům počaly se mysle mást a ani nepozorovali, s jakým hrdinným sebezapřením vůdce lodi tam nahoře na pavláčce s rovnováhou zápasí, jak mu kolena klesají, hlava se točí, jak rukama ukazuje sem a ukazuje tam a jak se sílí pivními doušky, aby alespoň tak dlouho vydržel, pokud pivo vydrží. A poslušná loď řídila se zcela podle něho, točila se jako vůdcova hlava a potácela se hned sem a hned tam. Konečně nemohlo se nebe již déle na ten přepych dívat, jaký tropí lid se svým uměním a pomátlo smysly docela. I zdálo se cestujícím, když přijeli nad Vranou, že jízdou příliš rychlou dojeli předčasně večera a že je čas, aby se vrátili do Prahy, kamž po vodě pojedou ještě rychleji než proti vodě jeli. A rozkázali vůdci, aby loď obrátil, což prý je nejtěžši při paroplavbě. A bylo to také nejtěžší! Není všude radno obracet a tam, kde

obraceli, byla řeka tak nešikovna, že zůstala loď sedět jedním koncem zrovna na jednom břehu a druhým koncem zrovna na druhém břehu. Když pak viděla loď, že se to takhle dobře sedí, oddala se lenosti zcela a usedla také prostředkem pevně na skalinu. Skalina tomu ale nerozuměla a prorazila jí břicho skrz na skrz, tak že voda hrnula se až nestydatě do vnitř. Nemohlo se s „Mecsérym“ ani o krok dále.

To se zdálo již nebi potrestáním dosti velkým a smysly se zase rychle napravily. Přišly k poznání hříchů svých, učinily pokání a cestující lid ubíral se v prostých a rozumných kocábkách až na Zbraslav, odkudž pak dostal se do Prahy buď poštou buď jinak, podle peněz. Odřekli se ale všeho dalšího zacházení s parou a když byla loď po velkém namáhání zase do Prahy přivezena, dali ji do potoku nazvaného Botíč, kdežto polovic jí shnilo; druhá polovice (ta mladší) nadělala tolik dluhů, že ji museli prodat na licitaci veřejné. A tak vzalo hříšné to podniknutí bídně za své.

Ti, kdož jsou rozumni a zbožni a proti všemu pokroku, měli již radost, že Pražané nabudou vesměs dobrého rozumu a přesvědčení. Také to trvalo skutečně několik let, než se vzpamatovali od první pádné rány; měli jsme hodiny tiché a pokoj přede vším novotářstvím. Nyní ale sloupnul se již strup se staré rány, lidé zapomínají minulosti a chtějí parou plavat na novo. Již vystavěli sobě novou loď, mladou, červenolící a obratnou, již také určili průbní den a pozvou k první jízdě honoraci, lodníky a dřevaře, žurnalisty a jiný lid novověkého vynálezu, pivo a uzenky, ano i harfenici a kytaristu s rolničkami.

Uvidíte ale, že jim nebe zase nějak smysly pomate!

Pražské ulice v záři umění.

1875.

Jsou, kteří pořád hubují. Pražané nestaví jim dost krásně, po náměstích a ulicích nemáme prý dost pěkných děl plastických, ba vůbec prý se k výtvarnému umění nehledí tu nijak. Ano i sám nebožtík Hálek — odpusť mu pánbůh sám těžký ten hřích! — posmíval se v jednom z feuilletonních článků svých všem náměstím pražským a hlavně kašnám na nich: stojí prý uprostřed náměstí a vypadají jako bečky. Copak mají viset na zdi a vypadat jako hodinky? Děkuju nebi, že nepatřím mezi hubující. V Praze je toho dost a dost, povídám, co svědčí o milé snaze po umělecké okrase. Jen oko a mysl a srdce naše vlastní musí být vnímavé. Rád se procházím městem a studuju umělecká díla, po ulicích roztroušená. Nejraději Smíchovem a Karlínem, kde lidé jsou přírodě bližší a mají nejvice ještě smyslu pro ozdobnost. Nejneraději městem židovským, neboť židé neměli pro výtvarné umění smyslu ani, když byli ještě celým národem, a kletba ta je tíží podnes. Můří nohy, nic než můří nohy.

Míním předně obchodní štíty a jiné výtvarné ozdoby krámské. Obchodník hledí připomenout obecenstvu své zboží a připomíná je slovem i obrazem. Těmi četnými

obrazy pak nabývají ulice pražské rázu veselého, polychromatického, řeknu pompejanského. K důkladnému poznání tohoto s lidem srostlého, tedy již národního umění patří dobré studium, věřte mi. Dlouho jsem chodil Karlínem, viděl tu pytle s knoflíky a nevěděl, oknoflíkovaný pytel že je vlastně kabát. Dlouho jsem hleděl na obrazy u kožešníků a myslil, že představují kus majetku obezřelé obce vídeňské, totiž kus prasklé vodní roury, a ony jsou to zatím ženské štucle. Jistý obraz v Mariánské ulici a jiný v ulici Ovocné měl jsem po léta za dvojčata; denně jsem šel kolem a vždy jsem na každý mrknul, jako na pozdravení od toho druhého; a pak se dozvím, že jeden je armara a druhý smeták čili „bortvìš". Někdy jsou zrovna laškovným rebusem! Takž v Biskupské ulici; je tam namalována panna a pod ní stojí: „pravá samožitná".

V bouřném životě velkoměstském zvlášť působí přelíbezně obrazy ze zátiší. Šunka, věnec vuřtů, řada uzenek na špejlu, naříznutý špekový bachor, talíř s klobásy — idylla! A těch milých obrazů je po Praze jako naseto. Neříkám, že jsou všechny malovány zrovna reálním uměním Heimerdingrovým, zvláště ty klobásy bývají tvarem a barvou často velmi dvojsmyslné, a věřím rád, že uvnitř, v krámě, vypadá vše mnohem chutněji, ale výmluvnou okrasou jsou všechny. Když s Prahy nekape mléko a med, špek s ní kape přece. Někdy podávají jedlé ty předměty příčinu k celým rozkošným, významuplným genrům. Podívejte se na Smíchově na obraz toho uzenáře, který sedí za bílým půdlem; nad ním je nebe místo plno dud plno šunek, spojených bohatými guirlandami vuřtů; pohleďněte mu do těch lesklých očí pod zelenou čepičkou, na ty tučné, mastné tváře, a zvoláte radostně: „Ano, ještě sídlí spokojenost mezi lidmi!"

Nebo, jste-li zažraní politikové, jděte do Karlína a zastavte se před obrazem „u Slovana“. Na rameně nese Slovan šunku jako zvon, v ruce nese salám jako kládu, dobrých pět centů, a tak obtížen, kráčí širým polem. Kam? Cesty Slovanstva jsou nevyzpytatelny.

Po uzenáři uvádím řezníka. Usídlil se také již všude a vyznačil každé to sídlo své obrazem sice jednoduchým, ale obrazem l v a. Lvů a lvíčků je po Praze nesmírná síla, orlů je sice také dost a dala by se jimi naplnit pořádná voliera, ale lvů je nepoměrně víc, není také divu v hlavním městě lví země. Kam pohlédneš, všude se pyšni ten král pouště, všude ta mrakovitá majestátnost, ten obr slitých svalů jako by z kovu.

Jak plášť královský, tak hustá, krásná
hříva kolem prsou lva se řásná,
královská jak koruna se věží,
tak se chlupy nad čelem mu ježí.

Kdo by chtěl psáti monografii o lvech, jinde než v Praze ji psát nemůže. Ovšem zavrhne brzy ten málo opodstatněný, skoro až hloupý rozdíl mezi lvem asijským a africkým, libickým žlutým a kapským černým a roztřídí právem lvy dle toho, jací jsou, na tři druhy: řeznické, mydlářské a bednářské. U všech tří se jeví pozoruhodná záliba chodit po dvou nohou, totiž po těch zadních, takto je ale velký rozdíl mezi nimi. Řeznický jde pyšně v před, vždycky po zeleném trávníku, a nese v předních tlapách širočinu. Tlama je odevřena, jazyk, nezapomněl-li malíř naň, šlehá ven jako hádě, ohon se po česku dělí ve dví. Někdy je heraldicky kosmatý a vyschlý, někdy zas tlustý jako probošt a nese sekeru jako by monstranci. Na hlavě má korunu s třemi pupenci — lev řeznický (leo laniarius, N.) je vždycky

korunován, kdežto mydlářský (leo saponicus, N.) a bednářský (leo cupalis, N.), co vedlejší větve lví rodiny, obyčejně okrasy té postrádají. A tak kráčí pyšně po trávníku zeleném, patrně ode vsi ke vsi, aby pohubil, co kde dobytčího. Zcela zřejmě mluví o úmyslu svém jistý lev v menší ulici Karmelitánské, vyobrazený vypoukle na pěkném medaillonu: opírá ť širočinu o špalek.

Lev mydlářský — je mi líto, že to musím říci — není zcela hoden královského svého příbuzenstva. Koná lidem služby dělnické. Jde po mýdle nakupeném pod ním někdy jako dřevěné špalíčky pod japanským akrobatem, a nese libru lojových svíček. Při tom mu hříva líně už připlaskla, chlap je jako válec, s hlavou kulatou a oním bezmyšlenkovým výrazem, jaký mívají mořští ssavci — „seekaelber“ říká Němec velmi pěkně ssavcům těm. Sám pán jeho hrubě si ho proto ani neváží. Na Poříčí dal mydlář místo lva ven na obraz onoho tučného mořského ptáka, skrz kterého prý třeba protáhnout jen knot, aby hořel a svítil. A jinde si svlíkne mydlář kabát a vezme svíčky raděj do ruky sám — viz některé pěkné obrazy v galerii, chci říci v hlavní třídě karlínské. Také bednářští lvi jsou nějak divní. Jsou vždycky po dvou, stojí u sudu každý po jedné straně, a drží nožky velkého kružítka, aby neupadlo! Degenerace jeví se již v tom, že ohon bývá často jen o jediném prutu a srst sežloutlá místo bílá.

Ještě nalezáme v Praze lvy jiné. Ale objevují se jen jednotlivě a připadli v tom samotářství svém na nejpodivínštější myšlénky. „Modrý lev“ v Podskalí baví se napořád tím, že leží uprostřed pouště a dívá se na obraz panenky Marie, ovroubený listím. Jiný, drobný a tmavozelený lvíček ve Spálené ulici leží nad vraty a trhá tam zlatý klobouk — hm! Zcela zvláštní nápad má lev

„u české koruny“ na Smíchově; s pramrzutým obličejem leží v trávě, balancuje na hlavě červený polštář a na něm korunu. A v bazaru na Příkopech je na veřejích zlatě-žlutý lev, který tahá z plotu kůl!

Ještě jiné jsou věci než maso a uzeniny, které slouží „jedoucímu lidstvu“ (kdosi takto přeložil zajisté duchaplně německou „essende menschheit“), a všechny vyvolávají činnost malířských štětců. Pekař jako by byl vysypal celou nůši rozmanitého zboží ven na svůj štít, zrovna po zemi válí se boží ten dar. Chválím v tom ohledu jistého pekaře v ulici Mostecké, dal pečivo své vmalovat do velmi slušného košíku. Pak třeba si všimnout četných krupařů. „Malba pytlická“ mohl by se nazvat krupařský ten oddíl malířského umění. Samý pytel, buď zavřený a ještě s dopravním plombem, nebo odevřený a lákavě živný svůj obsah na odiv stavící: to, co nevypadá nijak a je sebráno nahoře do špičky, jako by do pupku, to je mouka; drobné bílé nebo žlutavé rohlíčky, to jsou fazule; žluté kuličky, to je hrách — nemůže být mýlky. U nohou těch pytlů válí se dva neb tři bochníky chleba, patrně as tak chutného, jaký se pekl roku 1866 pro vojsko.

Kdo se dobře obrazně najedl, může se v Praze také obrazně napit. Skoro ob dům červená se na plechu holba piva, šumí čepičatě do pěny a pěna přetéká dolů jako široká porta po jenerálských kalhotech. Nebo září se lahev — pivo křížovnické. Nebo kývá kamenný džbánek, milá upomínka na lepší pivní časy — pivo roudnické. Jistý kupec na Václavském náměstí oznamuje „křížovníka“ zcela duchaplně: láhev je černá jako by v kutně a na ní se červená kříž rytířských špitálníků. Ale pivo, zdá se, nedovede tak napnout a rozohnit mysl umělcův jako kořalka. Na kořalnách — ano, to jsou obrazy!

Sklenář by napočetl tisíc druhů vyobrazených zde lahvi, bednář staré sudy, i takové, které jdou do šišata nebo jsou na jedné straně oteklé, architekt může ve vyobrazených sklepech studovat sloupy slohů posud naprosto nevynalezených. Malba kořalní je také eminentně figurální. Četné markytánky, bohužel trochu staré a vyšeptalé, jak se říká. Voják myslivec, šilhající, nevidí-li ho pan oficír, že pije na stráži z polní láhve; naproti němu bodromyslný Maďar infanterista, jenž už se napil. Zase myslivec opravdový, pijící v stínu stoletých buků. Arab letící divoce ku předu, aby nezmeškal a přijel ještě v čas na sklenku k panu Vondráčkovi, než se zavře krám. Kantnýře v širém poli, na nich několik mohutných sudů s nápisy „kmínka", „slivovice", atd., u nich Slováček se sklenicí — patrně mrcha maďaron, kortešuje pro deákovce a čeká tu, až pojedou Slováci kolem k volbě. Jinde zas „u potoka hoch si sedl", k němu si sedla holka, a už nic víc; snad to znamená destilovanost citu, opojný líh lásky. Pak zas panna trhající kvítí, netušící ničeho; v pozadí myslivec, dodává si kuráže z lahve — něco se tu připravuje, snad něco pro „soudní síň". Že kořalka způsobila už mnoho zlého, ví každý. V Karlíně se připojila k vznešenému umění výtvarnému také božská poezie, k štětci verš, a pod hrdým nápisem „Kmínka" čtem sloku:

Nepijte, mládenci, kořalku,
povstal z ní mnohý už mord,
pijte radš kmínku a tuplte.*)
máme jí na dvacet sort.

Jedna je velká přednost pražských maleb štítových: jejich jasnost. Mnohé z nich zrovna mluví. Když vidíš

*) Domnívám se, že úsečné „tuplte je německé „doppelkuemmel".

na obraze dvanáct různých pilníků, řekneš si: pilnikář. Když lampu, „mašinu“ na kafe, vanu a klec: klempíř. Když kalamář, pečetní vosk, bílou blánu s nápisem „diktando“ a modrý balík s nápisem „doppelt geleimt“: papírník. Když dvě homole cukru, dva hrozně vína, čtyry cukrlata a několik kroužků salámu, na němž je plno bílých bodů (moli?): kupec. Někdy je na obrazech šťastná hravost dítěte, na př. u soustružníků, kteří staví na kuželku kouli a patnáct kulečníkových koulí do pyramidy vzhůru, k čemuž je zajisté potřebí nemalé trpělivosti. Někdy zavládne ostrá satyra. Na př. na kloboučnickém krámě ve Vodičkové ulici „u jenerálského klobouku“; malovaný tu klobouk je pro tak velkého jenerála, jakého Rakousko jaktěživo nemělo. A někdy hluboký, překvapující důmysl. Takž na Smíchově, na štítu „svorných a samostatných ševců“. Ti si dali namalovat červené srdce a z toho srdce vyrůstají tři celé nohy, od stehna až po ostruhu. Srdce znamená patrně svornost a do všech konců světa kopající nohy znamenají samostatnost. Někdy konečně spozoruješ tak jemný cit, že tě polijou slzy. Myslíš, že tu na firmě jsou namalovány dva velké piškoty, a teprv když přistoupíš zcela blízko, vidíš, že jsou to dvě dětské umrlčí truhly.

Pozorujícímu aesthetikovi nemohou ujít dvě významné zvláštnosti pražské národní malby. Předně rozhodná náchylnost k veselé červené barvě. Červená vana, červené kanape, červená rukavice, červené piano, červená citera, červené housle, červená trumpeta — jako o posvícení, že člověku se až srdce směje. Pak nápadná chuť po páření, při čemž nepopíratelně poukazuje se zároveň k výhodám, jaké plynou z křižování plemen. Voskář má venku dvě fakule křížem, tkadlec dva různobarvé stůčky, instrumentista flautu a pikolu, paraplář deštník červený a černý.

nad nimiž je rozestřen zas malý slunečník, aby nezmokly. Ty plechové slunečníky, které se houpávají nad krámy, a jsou slepeny ze dvou slunečníků roztažených a jako by nadity, patří právě tak jako plechové rukavice rukavičkářů a plechové knihy knihařů do oboru polychromní skulptury, která kvetla kdysi v starém Řecku, nyní se zase oživuje, ale je ještě poněkud v plenkách. Jediné, co v nedotknutém tom posud oboru u nás vyniká, jsou ruky a ručičky. Pražský obchodník kupce nejen láká slovem a obrazem do svého krámu, nýbrž také ho tam přímo komanduje malovanou nebo z plechu vyvedenou rukou. Ty ručičky vykonávají úřad svůj tak přísně, že mnohá z nich vypadá, jako by už dávno měla nejnověji vynalezenou „křeč telegrafistů". Nedá se upřít, že je cos opravdového, rozhodného v nich, a mnohá ulice pražská vypadá vskutku velebně jako facková alej. Zvláště jedna z ruk těch zasluhuje všeobecného povšimnutí. Bydlí u průjezdu na Příkopech, trčí manšetou svého rukávu do ulice, ukazuje do domu a je neobyčejné velikosti, rukavičkář by řekl: 48 a ½. Z povzdálí myslíš, že na ní sedí napitá blecha, ale z blízka je to bota a ruka ukazuje k ševci.

Vracím se ale k malbám a musím zde již s bolestí podotknout, že je jeden odbor veledůležitý, který klesá. Míním figurální malbu vůbec. Kde jsou ti obrovští Aeskulapové na lékárnách, deštěm tak omytí, že z Aeskulapa zbylo jen jedno oko a z jeho hada jen ocas — jak volné tu bylo pole pro fantasii a doplňování! Kde jsou ty štíty „u krásné Pražanky", „u krásné Plzeňačky" atd., jichž krása byla tak dojemna jako sladkost zaprášeného marcipánu; když jsem se na ně podíval, vrzaly mně zuby pískem. Ten svatý Jan Křtitel, který na Karlově náměstí Krista pána křtí, a tak vesele při tom levou nohu vy-

zdvihuje, také osamotňuje s několika Floriány a Nepomuky vždy víc a víc — není zbožné výtvarné mysle a drobné panenky Marie pražských pomocnic ku porodu mnoho v tom nemění. Není také čilého vlasteneckého ducha víc, malovaných Slovanů děsně ubývá, bratr Černohorec umírá na Oujezdě dlouhou chvílí, Přemysl Otakar II. vystěhoval se až k sv. Haštalu a praotec Čech obzírá jen krajinu kolem kašny na Dlouhé třídě. Petřikova „Nevěsta“ ve Ferdinandově třídě čeká již po decennie na „ženicha“ a vypadá strašně unylá. Přiznám se, že se jí bojím, snad má teď zálusky už na staré mládence. Ta vypadá! Kdyby se mně najednou zdálo, že jedu jako už po oddavkách z kostela a ona sedí v kočáře vedle mne, smrt bych z toho měl.

Nově přibývající obrazy figurální sahají daleko Často se vyskytuje na nich Mouřenín. Svítí očima, cení zuby, natahuje luk; kolem něho bují rostlinstvo jižní, palmy mu sáhají skoro až po kolena, všechno jako v přírodě. Naproti Šlikovu paláci je štít „U plavce k severní točně“; „plavec“ kráčí po ledových krách, za ním trčí ledové vrchy, snadno možno, že za ledovými vrchy je mrcha ledový medvěd. Tolik ale nelze upřít, že nově přibývající obrazy figurální v čistě uměleckém ohledu jeví potěšitelný pokrok. V některých jeví se přímo shakespearovská snaha: přivádějí k nám Čechům moře. Na Smíchově je „Merkur“; přelítl zrovna přes moře a odpočívá na břehu vedle skály. V Karlíně jest věrně vyobrazená „mořská panna“, s ohonem v zadu a merkurovskou špacírkou v ruce. Zrovna vedle půjčovny se usídlil „námořník“. Nejnečetněji ale jeví se vyobrazené celé *scény*. Kravička v širém poli, vedle kravičky na bobečku dojička, vedle dojičky krajáč. Nebo na krámech uhelných je na obraze vchod do šachty, hromada uhlí a horník uhlíř s hořící

kovkopskou svítilnou v ruce. Uhlířské ty obrazy jsou stylisovány vesměs krásně, uhlí černé, chlap černý, plamen černý, nebe černé, všechno, — tuze krásné! Dojemný uhlířský genre je v Soukenické ulici; budí zbožnou náladu v duši pozorovatelově. Uhlíř tu stojí se smeknutou čepicí, ruce má sepjaty a modlí se, aby přirazilo kamennému uhlí.

Nesmím opominout, že přibyly na pražské štíty figury nové: šičky pracující u šicích strojů; jsou vesměs oděny jednoduše a chovají se slušně. A musím ovšem také zmíniti se o četných Turcích, vyobrazených na tabáčnických krámech. Také tuze krásné obrazy. A jak věrné! Na mnohém z nich není Turek už ani „nemocným mužem", je už hotovou mrtvolou, ale ještě neumytou. Roucho jejich jest rozhodně orientalní a turban má národní tureckou barvu; národní turecká barva je dle toho bílá, černá, červená, modrá, žlutá, zelená a co mezi tím. Co stafáže jsou palmy, aloe, poušť, moře, „dreikoenig" a „galizier", sorty to u Turků nejspíš oblíbené. Některý z pražských Turků už sedí na sesli zrovna jako my.

Chudší ještě než figurální je zvěromalba. Kravička s telátkem — „koření pro krávy"; kůň — „prášek pro chřípěcí". Kůň se vzpíná (alespoň ten v Celetné ulici), má patrně strach před hrozícím uzdravením, aby nemusil zas táhnout. V celku pěkné obrazy, nemaloval je sice ani Constant Troyon ani Rosa Bonheur, ale koně rozeznáš na nich od krávy vždy.

Můžem-li tedy s pravým potěšením říci, že národní malba v Praze jest, že se pěstuje v celku zdárně a na velkou okrasu města, můžem pak již také upřímně, třeba že s politováním vyslovit, sochařství že se ještě zanedbává velmi. Několik vycpaných hranostajů a tchořů u kloboučníků, vycpaného tygra u Procházky v Platejse,

který má čepici na hlavě a na každém uchu také po čepici, a vycpaného ostříže u kupce vedlé „Klíčů“ na Malé straně, který vítězně v zobáku unáší anglický suchar, velký jako krejcar — ty snad ani nesmím počítat do vlastního umění sochařského. Ve výlohách pražských krámů jest něco soch sádrových, ale málo: Guarneriův brečící kluk („Vynucená modlitba“) až do omrzení: v krámech kupeckých figurky s „rohy hojnosti“; u máselníků a uzenářů Amorek s lasturou na hlavě — u uzenářů nese Amorek v lastuře huspeninu, u máselníků syrečky. V módních některých skladech ženských vidíme vycpané dámy — jsou velmi nepříjemného chování, dívají se na svět přes rameno a ukazují nám nejraději záda. A také u frizérů bývalo dříve nepoměrně víc palic než je teď. Nemohl jsem je beztoho vystát. Nevím, byli-li mně tak zvaní „krásní mužové“ vždycky proto tak protivni, že se podobali těm frizérským palicím nebo naopak. Dříve užívali frizéři rádi poprsí slavných mužů za palice. Nejčastěji Schillera a Goethe co pendanty, dokud byla Praha jako německá; teď se nalezají poetové ti, myslím již jen u frizéra vedle Prašné brány. Jistý pražský vlásenkář ve Spálené ulici mínil, že by se také poprsí doktora Riegra dobře hodilo pod paruku. Doktor Rieger stojí tam u něho za oknem vskutku podnes, ale je už popraskaný a silně opotřebovaný.

Pravdivé slovo o Praze.

1873.

Studie dle pražských obyvatelů a dle „Fliegende Blaetter".

Čtenářstvo „Národních Listů" ví, co všechno pro ně dělám. Zajedu až do africké pouště, abych mu mohl popsat poušť, zajedu mezi uherské rváče, abych mu popsal uherské volby — „zajeď taky jednou," povídám tuhle sám sobě, „teď před volbami mezi ty Čechy a zrovna do Prahy! Vždyť se tolik píše o Češích a o Praze, že čtenářstvo „Národních Listů" zajisté Ti bude povděčno, když mu vylíčíš město i obyvatele jeho přece jednou věrně a podrobně. Ovšem, dle všech našich vídeňských zpráv bude to výprava nebezpečná — ale voják je voják!"

A již jsem se sebral a šel jsem do knihkupectví „dr. Grégr a F. Dattel" (Ferdinandova třída, prodávaji se tam moje spisy), abych se vypůjčil šematismus Prahy. Pročetl jsem jej odhodlaně a se známou svědomitostí svou, zde podávám resultát. Doufám, že dle prostého vypravování mého, dle poctivě uvedených čísel čtenářstvo naše konečně nabude jasného a pravého názoru o té Praze. Je tam prapodivný svět, často převrácený zcela!

I.

Je vůbec známo, jak že všechen život na zeměkouli naší závisí od slunce. Kdyby slunce nebylo, nebylo by

života, kdyby nesvítilo a nehřálo tak a tak, nerostlo by pranic tak a tak. V Praze naše slunce nesvítí, „město“ to je naprosto vyjmuto ze sluneční naší soustavy! Jak jsem se podivil, když jsem tam našel — 3 Sluníčka! A tím je již i přirozený výklad podán, proč sobě tam Čechové vůbec počínají tak šíleně: mají ť ovšem spálený mozek. Těch 6 Mráčků — ti je nezastíní!

Měsíc tam není žádný, hvězdy také ne, 1 Kometa. Jmenuje se Karel a je ve dne laborantem v lučebním ústavě na Ovocném trhu. Dle toho mají Pražané ovšem jiný kalendář než my. Našeho roku neznají, mají tam dva Ročky, ale oba najednou. Máj je tam 4krát, Listopad 1, ostatní měsíce scházejí. Týden jejich se skládá z 5 Pátků, 1 Sobotky a 1 Pondělíčka. Pro celý rok mají 5 svátků.

Nyní k části zeměpisné! Praha má 4 Světy, vyznačené 1 Mezníkem, a je tam 1 Chlum, 5 Hor, 5 Skal, 2 Kopce, 1 Kopka, 4 Hromady, 5 Hromádek, 1 Kámen, 1 Kamínek, 2 Hroudy, a 1 Hrudka. Skal svých sobě velice váží, což vysvítá již z toho, že je tam zvláštní 1 Skalský. Snad k vůli těm 3 Lomům, které tam mají. Také mají 2 Rudy, k nimž jsou 3 Horníkové, a 2 Horníčkové.

Co se týče vodstva, je štěstí, že jsem se tam podíval. Posud panoval všeobecně předsudek, že je tam Vltava — ani pomyšlení! Nalezl jsem tam Votavu a sice se 6 Brody a 1 Mostkem. Mimo to jsou tu 4 Potůčkové (se zvláštním 1 Potůčníkem), 10 Studniček a 9 Vodiček. Vodstvo to je oživeno 10 Kapry, 5 Karasy, 12 Karásky, 6 Vokouny, 2 Rybami, a 2 Rybičkami, item 3 Vydrami. Po jeho vlnách houpe se 5 Labutěk, 15 Pelikánů, 1 Koráb (s 1 Plavcem) a nad vlnami se těší 4 Komárkové vezdejšímu svému

životu. Je-li rákos podél pražských vod, nevím, ale 1 Rákosníka tam mají.

Krajina je sice zvláštní, ale dosti ještě zajímava. Procházek má Praha 40 a mezi nimi jsou některé velmi hezké. Není divu při stromnatosti tamější půdy! Jeť v Praze 11 Doubrav, 17 Hájků, 1 Háječek, 3 Borovičky, 15 Jedliček, 3 Habrové, 6 Javůrků, 16 Kalin, 1 Kalinka, 3 Smrčky, 9 Vrb, 1 Vosyka a pak uvádím co zvláštnost 2 Dobrohrušky. Stromnatost ta nám vysvětluje, proč je v Praze Chládek dvakrát! Do suků stromy ty neženou, aniž valně do ovoce, našel jsem, že je při nich všeho všudy 1 Suk a 7 Součků, a vzdor četným těm Doubravám našel jsem jen 6 Žaludů! Lesy se šetří, vidím jen 1 Paseku a jen jediného Pilaře. Mají pravdu, že šetří, co již narostlo, tři sluníčka a půda nejsou víc pro vznik pěkné flóry. V celé Praze je totiž jen 1 Trávníček, lesy nemají podrůstu, vidím jen 2 Kotrče, 4 Chvojky, 1 Jahodu, 1 Borůvku a 1 Houbu. Květena je chuda, nalezám Fialu 16krát, Konvalinku 3krát, Růžičku 13krát, ale všechny dohromady jen s jediným Květem. Nepodivíme se, když víme, že je tu pro ně pro všechny jen 9 Kořínků! Ba ani bejlí se nedaří: 5 Kopřiv, 3 Bodlákové, co je to! Rozumí se samo sebou, že entomolog by pak zde pochodil špatně. Všeho všudy je tu 1 Brouček, 3 Zlatohlávkové, dále pak 1 Cvrček, 5 Brabenců, 1 Medák, 1 Motejlek, 11 Much, 2 Mušky a 2 Včeličky.

Stromy nám připomínají ptactvo, o němž mohu podat dáta podrobná. V haluzích Prahy a pod jejími kmeny žije 1 Bažant, 15 Vrabců (tři se píšou z předu s „B“ a 7 na konci s „tz“), 5 Čápů, 1 Čejka, 29 Čermáků, 11 Červenek, 9 Čížků, 3 Datlové, 1 Drozd, 16

Havránků, 8 Holubů, 5 Holoubků, 8 Hrdliček, 18 Jeřábků, 16 Kavek, 5 Kosů, 9 Skřivanů, 2 Kvíčaly, 3 Mandelíci, 5 Papoušků, 1 Páv, 1 Pávek a 1 Pávíček, 22 Pštrosové, 7 Sýkor, 19 Slavíků a Slavíčků, 7 Sojek, 9 Špačků, 11 Stehlíků, 8 Strnadů, 1 Vrána, 1 Žežula, 1 Žežulka, 2 Ptáci a 6 Ptáčků. Pro všechno to ptactvo je jen 1 Hnízdo, ale za to na ně 1 Ptáčník, 7 Číháků, 1 Čiháček a 4 Čihařové! Z dravého ptactva krouží nad Prahou 1 Jestřábek, 7 Kalousů, 3 Krahulíkové, 6 Sokolů, 1 Vejřík, 2 Vejrové, 10 Vorlů a 6 Vorlíků a Vorlíčků.

Kde není trávy a není podrůstu, nemůže být zvěře. Ať počítám, jak chci, víc nenapočtu než 1 Zajíce a 8 Zajíčků, kteří se ještě k tomu opět píšou všelijak, 6 Daňků a 2 Daníčky, 3 Srnce a 2 Srnky, 4 Jeleny a 27 Jelínků, 6 Veverek a 14 Zvěřin. Toliko 2 Parůžkové a jediný Vocásek zdobí veškerou tu zvěř, na niž čihá 1 Myslivec, 2 Myslivečkové, 2 Voborníci a 1 Doubravský s Chrtkem a 2 Čubami. Mimo to je zde něco dravců: 7 Jednorožců, 3 Lvi, 7 Lišek, 2 Nedvědi, 1 Nedvídek, 1 Rys, 4 Vlkové, 20 Vlčků, 3 Blechy a 1 Hnidka. Ještě se neví, co se z té hnidky vylíhne.

Horší než dravci jsou lidé. Tam, kde je na celé hlavní město jen 1 Kantor, nebudem se divit, když najdem 7 Hajduků, 3 Janečky a 1 Petrovského. Že vzdor tomu nalezám v šematismu zaznamenány jen 2 Vraždy, je as zásluhou vojska. Čítáť vojsko 7 Kozáků, 1 Vojáčka a 4 Hejtmánky, pro něž je zvláštní 1 Tábor. V Praze by ovšem nemohli být garnisonou. Praha není vlastně ani žádným městem. Není tam více než 1 Hrádek, 1 Barák, 4 Chaloupky, 2 Cha-

lupy (Chalupník se jmenuje Augustina a je pomocnicí ku porodu), 4 Salače, 3 Hůrky, 6 Kuchynek a 1 Šalanda. A pro všechny ty budovy dohromady je jen 1 Stropa jen 1 Komín!

Je to ňáké město — co?!

II.

Vylíčiv astronomické zvláštnosti, podnebí, polohu, faunu, flóru a budovy Prahy, přicházím nyní k obyvatelům, k pražskému národu. Snad navždy by zůstal původ národa toho obestřen rouškou tajuplnou, jen přísná věda ji mou pomocí odhalí. Mám Pražany za nejsmíšenější národ toho světa, dokážu to také dle původu mně nepochybného, dle pleti, vzrůstu a t. d.

Část je sobě ještě vědoma, odkud pochází. Jedni pocházejí ze Židů a píší se dle praotců svých podnes Adam (5), Adámek (7) a Adamčík (1) a duchovní jich potřeby obstarává 1 Levita. Jiní pocházejí z Helenska, jakož naznačuje 1 Venus a 1 Venuš; o ty se starají dva pohanští Knížkové. Nemyl se ale nikdo, nemysli, že Venus je podnes ženská, nikoli: dnešního dne je Venus praktikantem nebo úřadníkem u k. k. militaer verpflegsverwaltungu a jmenuje se Adolf. Jakož také udivený čtenář zajisté pozoroval, že na tolik Adamů a Adámků není ani jediná Eva, ačkoli 1 Hadinec v Praze se nalézá zcela dle předpisu rajského. A ony zatím Evy podpisují se teď také Adam, snad aby sklamaly strážného 1 Anděla, jenž je ovšem ženská, učitelka Františka na Smíchově.

Vlastních Pražanů je, abych šel blíž na kloub, jen osm! Čechů jen 17, k tomu 2 Češky. Za to tam máme 11 Němců a 9 Němečků, čímž zároveň roz-

padá se perfidní tvrzení Čechů, že jsou v Praze u daleké většině; v nivec. Ostatní mozaika obyvatelská je dosti průzračna; jen když slyšíme jména jich, víme již, z kterého národa pošli. Podpisují se podnes: Horák, Smíchovský, Bavorský, Čáslavský, Chrudimský, Domažlický, Hanák, Kouřimský, Kolínský, Novopacký, Černohorský, Charvát, Slezák, Cikánek, Elsas, Frank, Jerusalém, Srb, Vlach, Moravec, Polák, Rakušan, Slovák, Uher, Uherka, Turek a t. d. Jen Turků je devět! Co se týče náboženství, zdá se, že jsou mezi Pražany také křesťané. Alespoň je tam 1 Kaplan, 1 Kolator, 1 Svěcený — nejspíš bohoslovec z 3. roku — a jakýs Těšitel, kněžská to hodnost jinde neznámá. Pět Zvoníčků udává snad čas k modlitbám a 1 Zvonař dodává těm Zvoníčkům asi materiál.

Kdyby nebylo přírůstu stálého odjinud, nevím jak by to v Praze vypadalo. Ale přírůst ten je značný, počítám jen v nynějším okamžiku 9 Přibylů a 57 Nováků a Nováčků. Rodilý Pražan rád z Prahy utíká, jen zas jeden je tam Navrátil, čtyři mají význačné příjmí Prchalů — snad je zas chytli — a osm jich vím, z nichž každý zřejmě je tam Nerad. Nezdravota krajiny jich asi nevypuzuje. Málo tam lidí posud pomřelo, máť Praha posud všeho všudy jen 2 Bejvaly a teď jediného Špitálského. Také má celá obec jen 3 Rubáše. Či snad lhou? Či snad — strašná myšlénka — mrtvé své docela jedí? Posud neučinili ani největší jich nepřátelé Čechům výčitky kanibalismu, nechtěl bych za žádnou cenu na světě celému národu vrhnout tak hroznou obžalobu v tvář — ale co má spravedlivý člověk na př. říci, když čte, že v Praze je právě teď 1 Pečený a 2 ještě Syroví!! A což ti 4 Studení, 2 Pšeniční, 2 Mastní, 2 Sladcí? A jak to přijde, že jsou tam

jen 4 Starci a jen 10 Starých, což tam nikdo neumírá, nikdo ani nezestárne — —

Odvraťme se, odvraťme, člověk se může mýlit! — Tolik je ale jisto, že kdyby nebylo přírůstu, Praha by předc vymřela. Teď jsou tam na př. v celku jen 2 Děti, 1 Klučina, 1 Klučák, 2 Pacholíci a 5 Vejrostků! Také do budoucnosti není žádné naděje při jediném Voženílku a jen 5 Ženíšcích. Či se děje plození mimo manželství? Co znamená těch 7 Samců? A kde jsou samice? Je to snad těch osm, které se píšou Popelka? Jsou v Čechách ženy popelkami? Vskutku se nezdá, že by se alespoň v Praze dbalo přílišně svazků příbuzenských — 1 Strejček, 1 Dědeček, 1 Dědek, to je přec jen trochu málo na takové město! Člověk se pak nediví, že v Praze panuje 1 Nevole!

Rozumí se samo sebou, že cizí růzností vyvinul se v Praze ráz obyvatelstva co nejpestřejší. Chci jim věřit, že jsou tam vskutku 2 Krásní, nebudu se s nimi hádat, tvrdí-li, že mají obyvatelé v Praze docela sedmero Krás, ale — co dál? Vždyť nemožno tam mluvit ani o nějaké pleti, neboť pod třemi sluníčky pražského nebe sloupla se všem Pražanům na dobro kůže: dnešního dne je tam jen 1 Kožený a pak 1 — Režný, ale tohoto nedovedu si představit. Takto jsou tam 3 Bílí, 1 Běloušek, 5 Bělohlávků a 1 Bělohoubek, 25 Černých, a 4 Černoši, 5 Červených, 6 Ryšavých a 1 docela Strakatý. Bradáči jsou jen dva, Vlasáci jen 3, Chlupatí 4, zcela Holý ale také jen jeden, zdá se tedy, že ostatní mají štětiny. Co se týče vzrůstu, je tam 1 Goliát, 1 Vysoký a 7 Dlouhých, pak 5 Krátkých, 16 Malých a 1 Maličký, ostatní podobá se tedy, že jsou všichni stejně velcí, jakož skutečně čtu v šematismu, že je tam 1 Výtvar. Chyb tělesných není vlastně mnoho,

8 Hlaváčů, 13 Hlaváčků, 1 Hluchý, 2 Hrbkové, 1 Koktánek, 1 Kolenatý, 8 Kulhánků, a 2 Kulhaví, ale někteří se chudáci povedli! Tak na př. je 1 Beznožka, 1 je jen Hlavou, jiný docela jen Bradou, ještě jiný již jen Bradkou, pak 2 jsou pouze Leví — rád bych věděl, jak to! — Že by musil být každý Žižka jednooký, je pouhý předsudek, ale také to je mýlka v historii, že mají Čechové jen jednoho Žižku. Sám jich znám sedm: Antonína, Františka, Gabriela, Agnes, a t. d.

Žijou život mizerný. Vím najisto, že je v Praze Chudoba, a Hlad že je tam docela dvakrát najednou, vzdor tomu, že je tam Lacina také dvakrát. To je to, že tam nikdo nepamatuje na sousedy 3 Příhody. Pražané mají ovšem jen 3 Chyby, ale mezi těmi je chyba jedna, že jsou tam vůbec jen 2 Hospodáři. Nechť si píšou, že v celé Praze jen jediný člověk musí být Nájemníkem, já vím, že úřadně zaznamenaných Holečků je tam 11, že 2 se píšou veřejně Nuzní a 2 Nouzečtí; nechť říkají, že je tam jen 11 Suchých, já zas vím, že o jednom jediném člověku smí se tam říci, že je Bucek; nechť vypočítají, že mají 27 Šťastných, 3 Možné, 1 Boháčka, 3 Bohaty, 2 Bohaté, 1 Boháče, 4 Nádherné, já jim řeknu do očí, že v celé Praze jsou jen 3 Peřiny, jen 2 Šperky a na penězích nic více než 1 Halíř, tré Shillingů, 1 Sedmík a 3 Šestákové. Že 6 Větrníků stačí pro celé jich velké město, item 2 Mlynáři, 4 Mlynáříkové, 4 Stárkové a 1 Prášek! Že se tam nezaměstnává víc než 1 Kuchař a 1 Kuchta, že v celé Praze není víc než 10 Šálků, 1 Talíř a 1 Vařečka! Nuže, mluvte vy, mezi nimiž je stále Chlouba! Lituju vás, nedivím se, že v Praze sídlí rovněž stále Hrůza, a divím se věru ještě, že nemáte víc než 2 Šílené!

Ale — vzdor vší nouzi, vzdor kruté bídě, 4 Masopusty předce musí mít! Zázračně lehká mysl, Kratochvíle tam může být 20krát najednou! Přes 40 Veselých je zapsáno úřadně! Jediné, v čem se mírní, je užívání tabáku, Kuřákové jsou v Praze vskutku jen tři; ale takto: 17 Fantů, 4 Fukové, 3 Fučíkové, 3 Prášilové, 3 Šaškové, hopsa hejsa, to to jde! — Najednou dvakrát Láska, dvakrát Pitka! V celé Praze jen jediný člověk Neužil, jen jediný Nezavdal! Ostatní užívají, zavdávají si, mají sice jen 1 Krčmu, ale k tomu 7 Sládků a Sládečků, 6 Krčmářů, 1 Míchalíka a 3 Míchálky! Co se navaří, najednou se vypije — proto stačí pak také celé Praze 1 Zátka a — 1 Pleskot!

III.

Soudný čtenář již došel úsudku, že musí být v Praze co do duševního rozvoje, co do společenských poměrů a mravů velmi zle. V skutku má také pravdu soudný čtenář. Talent by Pražanům nescházel, majíť 16 Filipů a 2 Filípky, a v pravdě je tam 1 Chytrý, 3 Moudří a 1 Výborný, dále pak 1 Čipera, 2 Čtveráci, 5 Čackých, 2 Dobrohlavové, 3 Duchoslavové, 2 Kubíkové, 1 Kubíček, 7 mužů Rozkošných a 1 Skoumal, ale ze všech se jen 1 Podařil. Jeť právě mezi nimi strašný indiferentism naproti všemu vyššímu. Řekl jsem již, že je tam jen jeden kantor a nyní konstatuju, že na něho a na zvláštního 1 Školníka přijde jen 10 Žáků. Bohoslovectví smutně repraesentuje 1 Borový, právnictví 2 Vinkláři, obchod 1 Pošta, 1 Krám a 1 Kramář. Také není pravda, že by se tam, jak Liszt a Wagner tvrdí, pěstovala snad zálibně a zvláště šťastně hudba. Vůbec jsou tam jen 3 Muziky a 2 Zpě-

váčkové, ovšem s 2 Hlásky. Zrovna se lekneme, poznáme-li, že na ty tři muziky je tam jen 1 Muzikant, pak 4 Basaři, 7 Bubeníčků, 2 Bubeníkové, 1 Hudák a 3 Hudečkové a pro ty všechny dohromady ještě k tomu žádné housle, žádná basa, žádný fagot — jen jeden jediný Buben! Ba — smutno říci — ani tělesné čistoty nedbají, všeho všudy 1 Česaný! Za to Mokrých, Koptíků a Smolíků víc než dost a vzdor štětinatému zevnějšku obyvatelů pro celé obrovské město jen 1 Holič!

Sociální poměry jsou komicky slátány, jako v mouřenínských republikách, kde je každý druhý člověk generál, samý pán a žádný sluha. V celé Praze nalezáme jen 2 Měšťany, za to ale 3 Papeže, 7 Císařů, 16 Králů, 1 Králíčka, 1 Vejvodu, 2 Vládyky, dále 4 Šlechty, 2 Hrabata, 3 Barony, 14 Zemanů, 1 Rytíře, a 3 Kavalíry, konečně 5 Pánů, 7 Pánků, 1 Panáčka a 2 Půlpány. Také uvádím z hodnostářů ještě 3 Biskupy, 2 Maršálky a 3 Majory (viz na konci I. článku výkaz armády). Pro všechno to panstvo je však jen 10 Lokajů, 41 Dvořáků, Dvorských a Dvořáčků, pak jeden Dvoreles, nejspíš dvorský žid.

Řemesla mají také, ale jen tak, „aby se neřeklo.“ Řemeslník tam nepracuje skoro nic, jest na př. 1 Doškář, 1 Krovák a 5 Šindelářů, ale v Praze jen 1 Šindelka a 1 Došek; je 7 Kolářů, 21 Kovářů, Kovaříků a Kovaříčků, 2 Formani, 5 Formánků, 8 Kočí, ale jen 1 Kára s 1 Bičištěm a 11 Kozlíky; je 10 Krejčí, ale mají jen 2 Jehličky; jsou 2 Ševci a 5 Ševčíků, ale v celé Praze mají jen 1 Botu a 2 Holinky.

Již jsem se všeobecně zmínil, jaká chudoba panuje v Praze. Pro zasmání čtenářstva dotýkám se chudoby

té ale ještě jednou. Šematism je, jak známo, sepis úřadní. Podívejme se dle něho tedy na ty věci a předměty, které se v jmění Pražanů nalezají a o nichž hrdost česká myslela, že stojí za zvláštní úřadní zaznamenání! Jsou to ve vší opravdivosti: 2 Bačkory, 3 Balounové, 1 Čapka, 1 Čepička, 1 Kabát, 5 Kožichů a 1 Kožíšek (to stačí konečně tam, kde je jen čtvero Mrazů, dvé Mrazíků a jediný Snížek), 1 Chlup (!), 3 Fouskové (!), 1 Vlásek (!) a 1 Štětina (!) 1 Křesadlo a 5 Vocelek, 12 Křížů a 8 Křížků, čtvero Kropáčů a 2 Otčenáškové (jak to?), 1 Mandel (čeho?), tré Nejtků, 9 Želízek, dvé Háků a tré Háčků, 6 Hřebíků, 11 Klik, 1 Šroubek, tré Šípků (celé ozbrojení armády!), 2 Pazourkové (!), 1 Hrneček, 1 Servit a 2 Zázvorky, 5 Knotů a čtvero Knotků, 1 Kostka, 1 Pinka, 1 Pinta, čtvero Pytlíků, dvé Poklopů, 4 Popele (!!), 1 Schránka, 9 Roubičků, tré Škopků, 1 Skořepa (!), 1 Sláma a 4 Stýbla (!), 2 Šmolky, tré Sochorů a dvé Sochůrků, 1 Špalek, 5 Štětek, 1 Uzel (čeho?), 1 Veslo, 9 Víšků a dvé Votýpek!!

Blaze tomu, kdo nic nemá,
nestará se, kam co schová,

praví nejoblíbenější píseň pražská.

IV.

Rozumí se samo sebou, že jsem měl jistý mravní účel při sepisování výtečné této své stati o Praze. Byl to účel politický. Už chcem mít v Rakousku jednou pokoj a klid, ta věčná oposice česká musí se již zdrtit, to by bylo hezké! Země česká sobě musí oddychnout, dobře smýšlející musí se dostat k vládě! Vždyť došlo v Praze

tak daleko, že jen jediný člověk podpisuje se tam zřejmě Rakušan!

Bouří to tam den co den a stále jako v Egejském moři. 1 Hvízdálek, 1 Kejhal, 1 Kejha a 2 Vřešťalové udržují věčnou kočičinu a 5 Sklenářů má tam stále co dělat. Člověk by přál Čechům vůbec a Pražanům zvlášť zajisté nějaký ten pokrok, proč pak ne! Ať si mají své 2 Budily a 1 Svítila, ale při faktických 49 Svobodách mít pořád ještě činné 53 Novotné, to je moc, příliš moc! A prosím, podívejte se mezi ostatní obyvatele, jaké zde naleznete elementy nebezpečné! Jsou to 2 Bouchalové, 2 Bouřilové, 1 Buřinský, 2 Haněli, 2 Horcí, 3 Hřímalí, 2 Hrozní, 7 Hrubých a 3 Hrubšové, 1 Hubácius, 2 Hubatkové a 1 Hubálek, 1 Hučák, 6 Kalivodů, 1 Kazil, 2 Klepalové, 1 Kostomlatský, 5 Křikavů, 8 Maříků, 1 Prskavec — kam pak na ně pak s 1 Káralem, 2 Napravily a 1 Krotilem! Ovšem jsou v Praze také někteří dobře smýšlející, na př. 1 Klíma a 1 Klímánek, 1 Nehasil, 3 Nekvasilové a 1 Nevšímal, 1 muž Povolný a 3 mužové Dobří, 17 Tichých, 26 Pokorných a 19 i Nebeských, ale co pak zmohou dobré ty duše naproti známé, posměšné revoltanské zlobě!

Zlomit se musí revoluční odpor Prahy, zlomit! A je to snadné, nechť se spustí jen do toho; povím nepřátelům české Prahy, čím zlomí odpor ten najisto! Najisto: hladem. Tím, čím už tak mnohý bouřil zkroť!

Prozradím krátce veškeré potravní zásoby Prahy. Týden se neudrží obyvatelé, musí se vzdát, bude-li obležení jen trochu tuhé! Je tam na mase jen: 1 Beran, 13 Beránků, a 1 Beroušek, 1 Bulíček, 6 Haeringů, 2 Husy, 12 Kohoutů, 1 Morák, 2 Skopcové, 1

Vepřek, 1 Volek, 1 Volec, 3 Ledviny, 5 Ledvinek a 1 Drůbek (z čeho?). Na jídle již upraveném: 1 Doleček, 20 Geřtlů, 1 Haluška, 5 Homolek, a 2 Homole (čeho?), 1 Kaše, 1 Krajic, 1 Krajíček, 1 Kůrka, 1 Mazanec, 1 Oplatek, 5 Polívek, 1 Rosůlek, 3 Svačiny, 4 Topinky, 1 Zelník, 2 Žemly. a 4 Žemličky. Na ovoci, zeleninách, obilí a jiných surových potravinách: 1 Bluma, 6 Cibulek, 2 Hlávky (čeho?), 1 Hnilička, 1 Hrách, 5 Hrušek, 1 Klas a 1 Klásek, 1 Kmínek, 3 Kroupy, 2 Krupky a 2 Krupičky, 1 Košťál (z čeho?), 2 Kvasničky, 4 Petržilky, 4 Pšeničky, 2 Sádla, 1 Šafrán a 4 Šafránky, 6 Švestek, 6 Trnek, 1 Voříšek. 1 Vocet, 3 Vokůrky. 3 Bílky, 2 Mlíčka, a 3 Smetany. K pití jsou již jen 3 Doušky, 3 Kapičky (ale čeho?) a na materiálu 1 Ječmen, 4krát po Chmelu, 2kráte po Chmelíku, a 2krát po Chmelíčku, pak 1 Peluněk.

Pro nejvyšší nouzi byl by tu ještě 1 Šiml a 2 Hřebci, pak 9 Kocourků, 2 Koťátka, 3 Mackové, 2 Macourkové a 3 Mourkové, 1 Páv, 1 Pávek a 1 Páveček, konečně 2 Pohanky a 4 Votruby.

Týden se neudrží, jak povídám! —

Já ale končím zradiv Prahu, s milým vědomím vykonaného dobrého skutku.

STUDIE MASOPUSTNÍ.

O tanci.

1869.

Rozjímání dle velmi učených lidí.

I.

„Čím více se horší život veřejný v některém státu, tím hůř, totiž hloupěj či zpustlej, tančí jeho občané,“ napsal alespoň Rudolph Vosz, jenž je v Berlíně profesorem — tance. Tolik asi je jisto, že může-li se z veřejného tanečního plesu soudit poněkud na politickou situaci, může se z tance jednotlivého tanečníka velmi mnoho soudit o jeho povaze i vzdělanosti, je-li onano ohniva či leniva, tato souladna či stranna. Avšak národní píseň česká je ještě ostrovtipnější a tvrdí: „Poznám — který je mládenec: ten se v kole točí jako z růží věnec; — která je panenka: ta se v kole točí jako rozmarinka; — která je ženuška: ta se v kole točí jako holubička; — který je ženatý: ten se v kole točí jako pán bohatý.“ Ta dobrá národní píseň česká! Zrodila se někde v Prachensku, než se stalo obyčejem, že „ženatému“ točí se starostmi hlava, než „holubička“ ztloustla na nehybnou gardedámu, než „růže“ a „rozmarinka“ vzrostly na mohutný keř, který se nyní točí jako „sochor v pytli“ — račte odpustit!

Berlínský profesor má přece pravdu, historie souhlasí. Pokud stál starý Řím za něco, byly i tance jeho krásny. Jinak v době jeho úpadku. Za Konstance vypověděli jednou, prý k vůli drahotě potravin, z Říma všechny filosofy, k nimž také čítali tanečníky; z posledně jších směli tam zůstat pouze tři tisíce lepších — ale „žádný z nich nestál už za nic," praví historie. Známo pak, jak vypadal tanec ve Francii, když tam „tančili na vulkánu," známo, že teď, když tam všechno rozežráno, přivezli si z Alžíru — kankan a t. d.

A náš tanec? Pouhá chůze místo tance při kadryle a Besedě, šoupavý krok místo tančeného při polce i při kvapíku, které se rozeznávají již jen tempem, a o dobrých tanečnicích nemožno více ani mluvit, leda o rychlých, kteří mají dobré plíce nebo si z tuberkulí ničeho nedělají. Protheus, praotec, vlastně pravzor všech tanečníků, jim to odpusť, jakož Empusa a Tymele, prababičky druhého skákajícího pohlaví, buďtež zas tomuto milosrdny!

Tanec už není „nejpěknějším výjevem radosti lidské," z radosti se vůbec už netančí, tančí se jen trochu ze zvyku po otcích zděděného a velmi mnoho ze špekulace. Těch, kteří přijdou do plesu, aby se učili na život se dívat a vedlé toho aby sužitkovali těch dvanáct hodin u tanečního učitele strávených, jejichž ostýchavost má alespoň drobet poezie, nikdo sobě vlastně nevšimne. Ti, kteří jdou na ples jako řekněm třeba na květinový trh, jsou však vlastním jádrem časových našich tanečních zábav. „Časovost" je u nás ale výdělkářství a blaseovanost. Tato je pláštikem onomu. Hlavní věcí pro toho, kdo jde na ples, jest: seznat děvčata z rodin zámožných, a pak z těch rodin, které jsou ještě zámožnější. Není u nás jako na německé vsi, kde se tanečnice licitují, nýbrž holý

opak, jako v české vesnické písni: „Hezká je, hodná je, čistě se strojí, přijde do hospody, přece tam stojí; a mnohá ze statku, byť měla vole, přijde do hospody, točí se v kole!“ Našim tanečníkům nemůže se říci: „O blazne! Jda k tanci jdeš mezi břitké meče“ (jistý mudrc), neboť počtář není „blázen“ a kde není zlaté pochvy, není meči ani nejkrásnější břitkost nic platna.

Jindy — na př. u starých Hebreů — dovedlo se také každé pohlaví pro sebe tancem bavit. Ale kdyby nebyl Theseus vynašel tanec párkový, dnes by tančily již jen děti. Kdo pak by stál o ples, kdyby tam nehledal nevěsty! Kdo pak by v líné době naší pohnul nohou, kdyby nemyslil na odplatu! Ale „za peníze i čert ti tančí,“ praví německé přísloví. Trochu tedy musí se i nejspekulativnější naučit tanci. Ale, jen málo! Všechny „pas ouverts“, „pas tortillés“ a ostatních dvanáct hlavních „pas“ jsou věcí zbytečnou. Trochu rovnosti těla, trochu dbání o rythmiku, jeden jediný líný, tak zvaný „elegantní“ krok, a už je dost. Alespoň se neřekne, že věnoval příliš mnoho času „hloupostem“, alespoň si neprotančí nevěstu jako kdys Athenčík Hippokleides. Ale ten Athenčík dělal také příliš mnoho, tančil na stole po hlavě a nohama rozkládal jako by rukama! To by neučinil, také nedoveď žádný z našich; tančí všichni slušně, zcela stejně slušně a stejně špatně. Pražádná snaha po vyznamenání se, také pražádná pronikající individualnost. S tím souvisí arci výhoda, že se nikdo nestane směšným, neboť v tanci dovede být mnohá individualnost, když se hledí tancem podat, strašně komická.

Nemohu být galantním. Tanečnice, — jichž je
„všude dosti
jako zrnek na jalovci“ —

netančí líp. Leda že některá tančí lehce, ponèvadž vůbec není těžká. Jiná národní píseň praví:

„Ta malá se sama točí
a ta velká nemůže:
ona čeká na chasníka
až jí chasník pomůže.“

Učení se a umění je u dam zrovna takové jako u pánů. Ani jedna by nepřivedla tancem svým Jana Křtitele více o hlavu, jakž se podařilo mladé Herodii, žíděti. Někdy je až strašná podívaná na to naše umění taneční! Člověk by zvolal s Narcisem: „Fis, slečinko, vezměte nožkou fis! Kdyby nebylo vyhlídky přes rameno —“

Ale ještě že je ta vyhlídka! Asi v šestnáctém století nesměli mužští tančit ani bez pláště (pomyslem si přes čamaru ještě plášť a potom kvapík!) nyní už — kdyby se i na plesech našich tančil „Vrták“, bylo by pravým nesmyslem zpívat: „Hop, holka, svlíkej kabát!“

Však je proud takový, že myslím, že vyřídím svým kázáním proti špatnému tančení zrovna tolik jako kazatelé středověku. Jen že tito kázali proti tanci vůbec, čehož mne rač milostivé nebe chránit!

II.

Arci že „nezáleží na voráči, kterej pěkně tancuje“, ale při tanci není oráč oráčem, krejčí krejčím, astronom astronomem, nýbrž všichni jsou tanečníky, a mají být dobrými tanečníky. Kdo tančí — myslejí mudrci — má dostát podmínkám tančení, nebo nechat tak; nevyhovuje-li základním pravidlům, nečiní tanec směšným, nýbrž sama sebe. Tančit s výrazem těší nejen tanečníka,

nýbrž i diváka. Tomu se musí ale učit jako každé věci, neboť k tanci je „více třeba než červených střevíců.“

„Orchestika“, jak tomu Řekové říkali, čili tančení bylo tak důležitou „prací“ ode vždy, že mu dávali vždy velké nebo slavné pány za „vynálezce“. Jmenovali šlechtice Fidamona delfského, Kureta Korybantského, Tubala, Orfea, Erata, muzy, Romula, Hierona Sikulčíka, flautistu Androna, Rheu; talmudisté praví, že tanec vynašli andělé v ráji, theologové němečtí zas, že sám jeden ďábel, jehož jmeno „Schick-den-Tanz“ či jen tak po přátelsku „Schick“. Ale Humboldt napsal: „Pohyb těles světových mezi sebou je rythmickým tančením. Tančení v míře a taktu zakládá se na věčném, neodstranitelném zákonu přírody.“ A tak to také je, tanec je založen „v lidské nátuře“, jak český sedlák říká. Také tomu zcela tak rozumí česká národní píseň, veršuje-li:

Proč by koza netrkala,
ona rohy má:
proč by panna neskákala,
ona nohy má.

Galantní sice ta píseň není, ale rýmuje se zcela čistě.

Ba o důležitosti tance svědčí i to, že o něm už dáno několik set definic. Ryze německá, tedy naprosto nesrozumitelná definice zní: „Každý pohyb těla, který je víc než pouhá chůze a míň než surový zjev fysických sil, je tančením.“ Prosím, nelamte si hlavu! Sokrates, jehož, starého chlapa, jakýs Charmidas časně z rána našel cvičícího se v tanci, povídá mnohem rozumněji, že tanec je „výhodným cvikem pro tělo, milé okřání pro ducha, působivý lék, který zabraňuje vzniku mysli chorobné.“ Dle Adelunga má „tančení„ a „tändeln“ (zahrávati si)

stejný kořen, slovanské „ples“ znamená zas radost, v kořenu našeho slova „křepčení“ skrývá se pak pojem síly a hbitosti; dle toho si může učinit každý definici svou a sice velmi dobrou, dovede-li to. Nejspíš že daleká většina řekne: „Inu — tanec je holt tanec!“ Bravo, Figaro! Jak dobře řečeno! Člověk může dobře nebo špatně tančit, ale tančení špatné bez taktu, rythmu a výrazu, byť se mu i říkalo „trdlování“, zůstává přec jen tančením. Tím jsme se zase vrátili k přirozenosti tance. Člověk může také dobře či špatně zpívat, zpíváním to zůstane přec a jen „to je to,“ že o to nestojíme, aby někdo špatně zpíval!

„V přirozenosti lidské dřímají všechny pohyby, z nichž se tanec skládá, jako v ní jsou všechny zvuky, z nichž se skládá zpěv; přece se tančení učíme, poněvadž teprv pomocí umění vyvinují se dary přirozené“. Tak Cahusac; já ale na to: Doba naše však je bohužel taková, že podobné umění nazývá „hloupostí“, ač mnohem hloupějších věcí tropí až umělecky; naši tanečníci nechtějí slyšet o delším učení se, jsou pouze markéři — ils ne font que marquer le danse! Vím, že je politický, veřejný život náš zlý, kde pak život takový je, že každá radost ve veřejnosti vypadá jako líčidlo na tváři — totiž sama o sobě už neestheticky. Vím také, že nemožno proud náhle obrátit, ale rád bych byl, kdyby se alespoň neztratilo uvědomění toho, že by se slepšit mohlo, co není dobré, aby se zkrátka neztratil cit pro krásu.

Švýcarská vláda protežuje sřizování zpěváckých spolků po obcích všech. Praví-li se ale vším právem, že zpěv a tanec jsou člověku stejně přirozeny, proč se celá jedna schopnost člověka umořuje pouhým naturalismem? Člověk má pak tak své myšlenky. Když takové množství lidstva, když skoro každý člověk tančí, proč má tančit právě

špatně? Když pravíte, že je dobré vycvičit se v sklouzání na bruslích, v jízdě na koni, v šermu a plavání, proč má být právě tanec „hloupost“? Když se učíte v tělocvičně silnému pohybu, proč ne v tančírně pohybu krásnému? Nezískalo by lidstvo, kdyby bylo o jednu schopnost vyvinutou, o ušlechtilý pohyb, o ušlechtilý výraz své radosti bohatší? — Odpověď zní asi, že — „to nic nenese.“

Také věru nenapadne mně, abych žádal, by každý tanečník tančil jako Noverre, který tančil „Rochefoucauld,“ nebo by každá tanečnice tančila jako Fanynka Elszlerovic, která tančila „Goethe“. Vždyť z našeho Sokolu také nevycházejí Blondinové, proč by měla z tančírny každá holčička vyjít co Pepita! Chci jen, aby tančení bylo „disciplinou“, jako jsou jiné disciplinae graves, a jsem tak skromný, že ani nenavrhuju, aby se vedlé jiných spolků sřídily po vlastech také spolky taneční. To bych dostal od p. t. vážených a vážených paní a pani maminek!

Do tance by ale neměly maminky vlastně ani mluvit! Jak už nynější svět je, nedává jistému věku ani práva mluvit do veselek a „hoši z Berounska“ zpívají zcela nezdvořilou:

„Ty mlady panenky tancujou,
ty stary stojí k tomu:
vzkažte je, mládenci, pozdravit,
aby šly radši domů.“

Také pravda, proč stojí k tomu! Však kdyby je někdo „vzal“ a kdyby nebylo dle spletených pojmů našich „neslušno“, mnohá by si skočila, a jak ráda!

A pro to vše i přes to přese všechno volám s těmiže ostrými hochy:

„Učte se, děvčátka,
učte se rejdovat:
budou vás mládenci,
budou vás milovat.“

Vždyť je známo, že jen ten hoch myslí to upřímně, který je z — Berouna!

III.

Ještě žilky hrají, když sobě vzpomenu na zvuky tak mnohých tanečních „kusů“. To nebyly pouhé valčíkové melodie, pouhé mazurové rythmy! Nalezli jste v tom s Herderem vše, „sladký bol, bledou touhu, tesknost, napnutost, zoufalost,“ skladatel se v tanec vcítil a vmyslil, a vy jste pak také něco cítili a myslili. A když „tón v omámenosti zemřel“ a dívčí jazýčky, které mezi tancem mívají právě tak vítané vagace jako jazyky diplomatův mezi hrou v karty, zase se rozpoutaly, trvalo tvé rozechvění dál a v prostém, „to je horko — ach!“ slyšel's celý ohnivý ritornel italský. Klam byl úplný, člověk žil.

Jisto je, že při dobré hudbě je i nesnadno zcela špatně, totiž zcela bez výrazu tančit. A přece podivno, že dobrý tanec a dobrá hudba nebyly vždy součastníky. S počátku tančilo se již dobře, když hudba ještě dlouho při tom nestála za nic, nepoměr ten trval, ač se ovšem stále menšil, až do tohoto století; pak nastala konečně dobrá hudba i dobré tančení, až nyní tančení, horšíc se samo, zase hudbu svou do nicoty strhuje. Hned sobě porozumíme líp. Račte si pomyslit rozdíl mezi dvacítinástrojovým orchestrem nynějším, který nám z galerie žofínské hraje, a orchestrem divochů, kteří nemají jiného nástroje než bubínek, neb holemi do země perou, nebo

jen rukama plácají a k tomu as dva tóny bručí. Divochy jsme ale byli jednou před věky sami. Jaký to pokrok od rákosové píšťaly a tanečního, velmi ještě surového zpěvu, k Lannerovým valčíkům, Čermákovým čardašům a Svobodovým polkám! Nejprv měli tanečníci nástrojů hudebních co nejmíň, jakož bylo hudebních nástrojů vůbec málo. Když se tyto množily, musily znenáhla i tanci sloužit. Ani varhanům nedarováno, a jakož v středověku tančili obyčejně k nápěvům církevním, jakož tančili i v kostelích samých, musili také varhany kostelní k tancům těm zahrát. Nejprv měli, jak již z toho kostelního plyne, také melodií co nejmíň (hudba vůbec velmi pozdě se vyvinula), znenáhla ale tvořeny jsou, jako dřív ze svatých písniček, také z ušlechtilých, krásných operních arií taneční kusy a skladatelé sami pomýšleli pilně a šťastně na komponování zvláštních skladeb tanečních. Ba nejprv byli i v rythmech chudi, každý národ obmezoval se na své původní, znenáhla ale seznával jeden rythmy druhého, přenášel a míchal — nyní je známo přes tisíc rozdílných tanců, jaké to bohatství v rythmech! Jen že — a teď už jsme zase ve své staré písni — naše generace toho všeho více nedbá. Rythmy se obmezují na dva extremní, kadrylový a kvapíkový, aby se tanečník nemusil mnoho učit, a melodií — těch nerodí víc, leda „moderních“, tak zvaných „nekonečných“, trhaných (proto, aby se nepoznalo, že jsou ukradeny, nebo že — vůbec nejsou), při nichž lze mnohem méně cítit než když Meluzina na komín si hvízdá.

Taneční hudba má svou pikantní historii a škoda že zde není místa pro ni. Když se v Čechách vyvinul městský život, vyvinul se také u nás jako jinde ústav „městských trubačů“. Velcí páni měli hudebníky své, kteří nesměli „sprostým“ měšťanům zahrát, měšťané měli

zase své, kteří nesměli zahrát „sprostým“ sedlákům. Někdy zákon určil, že „sprostí“ smějí mít o svatbách jen „tři“ muzikanty, někdy zas „čtyry“, jednou směli mít „sprostí“ buben mezi hudebními nástroji, jindy zas jej mít nesměli. Když nyní náš dělník uspořádá si ples, divně by se díval na toho, kdo by mu předpisoval počet hudebníků nebo předpisoval nástroje, a my bychom mu pomohli divně se dívat. V 16. století musila opatrná rada města Esslingenu několikkrát své trubače napomenout, aby se cvičili a předc „strefovali“, na začátku ještě 18. století tvrdilo se, že „taneční hudba ani hudbou není“, nyní se počítá Strauss mezi virtuosy a dostává řády a brilanty. Náš národ přispěl značně k tomu pokroku a právě v dnech posledních jistý německý estetik, chvále velmi německou nynější hudbu taneční, praví: „Mám jen jedno přání! držte se přednesu uherského a českého.“

Když kněží, kteří svého času vlastním až neslušným a necudným tančením to tak daleko přivedli, že pak proti tanci vůbec kázati musili, v skutku proti němu pak horlivě kázali, horlili ovšem také zároveň proti taneční hudbě a jejím exekutorům. Kronika stendalská vypravuje o jednom knězi, který se opovážil hrát svým osadníkům k tanci: hrom mu urazil ruku a smyčec, pak se ale vzpamatoval a k vůli slušné protiváze zabil ostatních čtyrmecitma osob na čisto. Hudebníci musili po smrti vždy hned do pekla, to se rozumí. Když je tam „Filander ze Sittenwaldu“ našel na pouti své, jeden šelma z nich krutá muka vysvětloval: „Přišli jsme sem s harfami a housleini, ale páni čerti pro to se tuze rozčertili a pravili: zde je místo pláče a bědování, ne smíchu a veselí.“ V tom však jeden z čertů přiskočil, vyťal mu facku a řkul mu sladce: „Pse a darebáku! Proč nemluvíš

pravdu, že jste místo k pobožným písním na oslavu nebes hráli jen k tancům hříšným?" Jak se ten dobrý čert čertil pro nedostatečnou oslavu nebes! Proti divadlům kazatelny také horlily a nyní — divadelní zpěvačka je zaprošena na kruchty kostelní a vedle ní hude zas primarius, který do rána hudl k tanci.

Česká národní píseň měla vždy rozumný náhled. Zcela upřímně je přesvědčena, že

Kdo si našel první dudy
a šel s nima k tanci hrát,
toho věru, toho věru
měl sám pánbůh tuze rád!

Dudy! Škoda, že nenáležejí výhradně jen Slovanům, že je také znal Skot, ba že je i anglický Valesan i Kelt v Irsku vedle své harfy měl. Každý národ udělal si k tanci hudební nástroj svůj. Roku 1565 uspořádala francouzská králová slavnost a při té tančili občané z Poitu při dudách, Provensalové při tamburině, burgundští a šampaňští při tamburině a malé oboi, Bretaňci při houslích, Biskajci při bubnu baskickém, atd. Nástroje ty se pak sdokonalovaly, rozmnožovaly, přenášely jinam. Zpomeňme si, jak jen jednoduché kastagnety daleko přišly! Na počátku našeho věku učilo se jim i v nejvznešenějších tančírnách londýnských.

U našich venkovanů hudba, zpěv a tanec srostly. Hudebními nástroji pro tanec, kteréž zároveň naše národní píseň zná, jsou: harfa, cimbál, dudy, basa a housle. Housle lid miluje, říká jim „housličky" a prosí je, aby rozveselily „holčičky". Ale „basa" může víc, při té rozveselí se „všecka chasa". A docela „dudy", ty už rozveselují „všechny všudy"! Dudy a basa jsou jako by král a králová a Klatovan zná duetto:

Král, král
na dudy hrál,
králová za času
vrzala na basu —
král a král
na dudy hrál.

IV.

Jak as je při tom klesání krasocitu tanečnímu „učiteli“? Nijak! Dříve se nazýval „mistrem“, teď se ale už za mistrovství stydí, také mívá málo práva na název ten. Mistrovství přestalo velmi rychle být něčím, o co někdo stojí. Přišli učitelé, kteří již jen novinami oznamovali, že vyučování „udělují“. Hlavní zásluhou takových mužů bylo, že se nezanášeli se „sprostým lidem“, nýbrž jen s těmi, kteří platili víc. Při tom nosili elegantní fraky, proti jichž modernosti ani krejčí nesměl ničeho namítat, mluvili prázdné fráze s onou nadvládou, která svědčí o zralosti slámy, nežádali od svých učňů ničeho, ale praničeho, a tím ovšem musili dojít štěstí. Nyní jsou již jen držeteli salonu a piana, pronajímají obé na hodiny lidem ku společným schůzím, nazvaným „tanečními“, a používají někdy svého práva, dívat se na tu melu ze svých dveří.

Což byl ještě ten náš starý mistr za divně svědomitého člověka! „Slečinko,“ říkával, „dejte si pozor na svou punčochu, ona tančí místo Vás!“ Nebo zdvih prst a řekl: „Co je to za písmo, ve kterém není čárek stínových i vláskových — rozumíme?“ Kdo nezačal od základních pěti posic, kdo se nenaučil alespoň obstojně krokům a přechodům menuetovým, neměl ani naděje, že smí se učit tourám kadrilovým. A když některá tančila

kadrilu krokem příliš obyčejným, hned podotknul: „Prosím — to je jiný krok, než jakým se jde k hokynářce pro petržel!“ nebo když někdo tančil tak jistým spůsobem mazur, ptal se ho hned: „Hrajete snad v špačka, že kulháte pro palestru?“ Ale kdo chtěl, naučil se alespoň pravé eleganci, a kdo chtěl ještě víc, toho vedl dobrý mistr všemožnými salonními, společenskými, ba i baletními tanci až na závratnou výš obdivované „tyrolieny“. A když se pak na nás díval, nám se okrouhlé kroky gavotty nebo veselé skoky pericordynu dařily, když při anglaise nohy šoupaly a cvakaly po podlaze jako na nějakém hudebním nástroji, když jsme mazur v pravém slova smyslu plesali a ohnivého rejdováka takřka nohama vyvejskali, tu se mu tvář až k šedivým očím rozesmála, ruce jeho se zdvihly a v taktu, ale skoro neslyšitelně, „tančily“ potlesk. —

Už ze všeho na světě lidé udělali vědu, jen z tance ještě ne. A pak lidé zas „vědu“ každou zkazili, což se nazývá „popularisováním“ jejím — tanec se nyní „spopularisoval“, aniž by dříve na vědu dostoupil. „Uměním“ ale už se stal, velkých mistrů vždy čítal mnoho, ba i těch, kteří se o jakous vědeckost alespoň snažili. Nemluvím o báječné Rhee, která prý byla taneční učitelkou kněžek kretských. Ale na př. Pylades sicilský nebo Batilus z Alexandrie jsou osobnostmi historickými. Přišli za Augusta do Říma a uchvátili celý římský svět. Umění jejich bylo tak veliké, že my máme nanejvýš nějaké malé tušení o něm, kteréž našimi „Fenellami“ — se nezvětší. „Italský tanec“ či „pantomima“ předváděla celá dramata a dle mistrných posuňků a kroků rozumělo obecenstvo právě tak dobře všemu jako v dramatu deklamovaném. Což bylo tím těžší, že se dělo bez pomoci svalů lícních, pokrytých škraboškami! Umění to udrželo se v Římě

dosti dlouho. Král pontský přišel k Neronu na návštěvu a spatřiv tanečníka, představujícího díla Herkulova, prosil císaře, aby mu tanečníka toho daroval. „Nediv se“, pravil. „Mám sousedy barbarské, jichž jazyku nikdo nerozumí a kteří nikdy mému jazyku neporozumějí. Tancem tohoto muže sdělím jim vůli svou!“ — A však my mluvíme o tanečních mistrech, a Pylades i Batilus vyučovali velmi mnoho žáků. Jeden ze žákův Pyladových nazýval se Hylas a ten byl tak dokonalý, že až zpupněl a učitele svého k veřejnému zápasu vyzval. Celý Řím byl pobouřen. Oba zápasníci tančili „Agamemnona“, Pylades vyhrál. „Krále dvacíti králů,“ pravil pak učitel k žáku, „představoval ty's dlouhého,*) já velkého.“ — Později byli v Cařihradě i Římě ustanovováni státní taneční mistři. Bděli ne jen nad tanci, nýbrž i — nad medvědy.

Mohl bych vypravovat, jak tanečníci za Nerona udělali si také svou zvláštní revoluci, nebo uvest ještě jiné historické, avšak něco tedy z toho „vědeckého!“ První taneční vědator byl — kanovník. Thoinet Arbeau to z kapitoly langresské. Aby vyznačil taneční kroky, vymyslil pro ně zvláštní noty, kteréž kladl pod taneční hudbu. Vydal celý spis takový, „orchesografii . As osmdesát let po tom, za Ludvíka XIV., založena zvláštní akademie taneční, kteráž měla 13 členů, a jeden z nich, Beauchamp, ujal se zas oné myšlenky kanovnické a byl co „docteur de l'academie de l'art de la danse“ parla-

*) Pomoci prstů u nohou a kothurnu na nohou. Kothurn, užívaný k vůli zvýšení dojmu v truchlohrách, byl původně střevícem ženským. Mužové řečtí chtěli jednou ženským svým zabránit, aby tolik po ulicích neběhaly. Obmyslili tedy střevíce jich vysokými, těžkými podešvy, „aby prý také tělesní výškou svou rovnaly se mužům.“ Avšak ženštiny byly chytry, šly do lesa a vybraly si na podešvy lehké dřevo korkové. A běhaly dál.

mentem uznán za vynálezce choreografie. A zase teprv as o sto let později vystoupil Feuillet s choreografií sdokonalenou a obdržel slavný královský privilej, chránící ho před patiskem

Ani ve Francii nepostoupla „věda“ už dál, „učenci“ jsou řídci, vymírají. Snad že už posledního viděl jsem před několika lety v sále konviktském, nevím už ani, jaká tam právě byla taneční zábava. Spatřím u jedné z arkád historického toho sálku houfec lidí, posmívajících se posuňky blízkému tanečníku. Nejsem zvědav, ale „kde je škandál, tam musím být“ a proto jsem přistoupil. Nějaký to cizí taneční mistr, který vysvětloval své tanečnici — kousala se do pysku a nevěděla, co má dělat —: „To není pravá française — hudba hraje, jak chce — nemožno jinak při tom tančit než právě v taktu anglickém. Slečinko, vždyť je 33 kadril a každá se musí jinak tančit! Máte starou a novou, frankfurtskou a kůželkovou, Mignon a petitovou —.“ Právě byl as u dvacáté. když hudba začala zas další touru — zcela jiný zas rythmus. „Nu tak to máme!“ zvolal, ale pracoval dle toho — a diváci se smáli. Bylo to opravdu komické — zde.

V.

„Pravíte-li, že tanec je vynálezem ďáblovým, pravíte snad příliš mnoho“, napsal Spangenberg r. 1547. Tenkrát se tedy mluvilo už o ďáblu, ale přec bylo ještě dosti církevních otců, kteří tak ďáblovsky nesoudili. Naopak! Židé tančili velmi mnoho — pravili otcové ti — tančili tedy i o svatbách, tedy i o svatbě kanejské, při níž byl hostem sám Kristus pán; ale nedočtli jsme se, že by byl Kristus pán tam tanec zapověděl, ba je docela možná, že byla hudba neodolatelně vábiva! Svatý Basilius tvrdí.

že hlavním zaměstnáním andělů v nebi je tanec — srovnej plastický popis takového právě zaměstnání v naší popěvce:

Všichni svatí tancovali,
mezi nimi pámbů';
svatý Petr vyskakoval,
až se chytal trámu —

a týž svatý vyzývá věřící, aby andělů následovali. S ním se srovnává česká národní píseň:

Kdo hodně tancuje,
muzice platí,
přijmou ho do nebe
andělé svatí —

třeba by spíš od některého žíznivého klarinetisty než od nějakého českého svatého pocházela. A pro tancomilý, zbožný náhled ten také pochopujem, že svatí mučenníci vesele ještě tančili, než byli levhartům předhozeni, a sám sv. Jan Zlatoústý že jednou velmi litoval, že pro nemoc nemůže tentokráte k tanci."

To je snad velmi mnohým známo, že v křesťanských kostelích dlouho a dlouho se tančilo také při službách božích. „Svatý Marciále, ty pros za nás, my budem za tebe tančit," zpíval lid limožský místo „gloria patri" a tančil při žalmech. Kanovníci besançonští tančili o velkonocích před kostelem, když pršelo, tedy v kostele, a dostali za to víno a jablka. Ještě na konci věku 17. vypravuje jezovita Menetrier, že o svátcích těch v některých kostelích berou se kanovníci a hoši zpěváci za ruce, pěkně se točí a zpívají. Po 30leté válce vyslovil se součastník o kněžích tehdejších, že jsou „lepšími tanečníky než kněžími." Ba v Indii (východní) ještě v témž věku sami jezovité zaváděli

tance pantomimické se zpěvy, jichž obsahem byla oslava zásluh, jakýchž prý páteři jezovité vydobyli sobě o církev.

Ano v kostelích našich odbývaly se i tance satirické, zavedené k tomu, aby pohanské obřady římské byly jimi v posměch dány. Říkali jim slavnosti „bláznů“ nebo „oslů“, den „neviňátek“ býval dnem jejich. Vzpomínky pohanské bledly a vymizely, lid přenesl travestii na kult křesťanský. Ve věku 15. dělo se dle Alfreda Waldaua („Geschichte des boemischen nationaltanzes“*) nejhůř. Při slavnosti „bláznů“ zvolen zvláštní „biskup bláznů“, „diakonové bláznů“, ba i „papež bláznů“. „Diakonové“ pojídali u oltářů klobásů, „biskup“ — četl mši, při níž ho nakuřovali starými střevíci. Ku konci volal „biskup“ do shromáždění „iá“, mužové i ženy začali tančit, zpívat a chlastat — děly se pak i jiné ještě věci. Při slavnosti „oslů“ byl docela u průvodu kněžském osel, oděný v roucho kostelní, při zvuku varhan a zvonů, kadidlem a žalmy sprovázen uveden až k oltáři, a t. d. Již Inocenc III. r. 1210 zapověděl nestoudnost tu, v 15. věku musil ale ještě basilejský koncil zakročit, ba kolínská synoda r. 1651 opět v tom promluvila slovo vážné. A v Praze vyšel teprv roku 1672 spis: „Bič Kristův na bezbožné v chrámu Páně a rozpustilé při službách božích.“ Při tom všem protivném a hnusném účastnili se kněží horlivě. O biskupu děvínském, míšenském markraběti Ludvíku zaznamenala kronika, že se utančil, rovněž o jiných ještě biskupích. Hájek z Libočan vypravuje totéž o Petru Herboni, faráři pelhřimovském. Zakopali ho na rozkaz arcibiskupův jako samovraha na křižovatkách a týž pražský arcibiskup r. 1368 přísný a důstojný dal rozkaz, aby se žádný kněz neodvážil víc sdíleti se při tancích spůsobem

*) V Praze, 1861. Str. 145.

rozpustilým (chodili víc než jiní po hospodách se svými kuběnami). Zákazy byly u nás tak málo platny jako jinde, rány „biče Kristova“ cítili zhýralci teprv tenkrát, když pokračující vzdělanost přemohla duševní tmu.

Někdy se dělo zákazům dosti divně. Známo, že žádný národ na světě nemá tak čarokrásných pohybů při svých tancích jako španělský; tančí-li je umělec, spatří divák pravzor smělosti, něžnosti, vznešenosti i milostnosti. K tancům španělským náleží též ohnivý fandango a ten chtěla římská kurie jednou co bezbožný zapovědít. Proces začal a tu navrhl jeden ze soudců, aby byl obžalovaný také slyšán. Souhlasili a zavolali několik španělských tanečníků. Ti tančili s takým půvabem, že soudcové „to nevydrželi“. Opravdová tvář se rozjasnila, tělo se zdvihlo ze sedadla, staré oudy se mladistvě vzpružily, každý soudce se pohybuje v taktu, žádný nemůže více odsuzovat.

Když se z baletů divadelních vyvinuly „plesy ceremonijní“, účastnili se v nich církevní hodnostáři velmi pilně, jako se účastní podnes a to zcela rozumně. Ludvík XII. nařídil v Miláně veřejný bál a dva kardinálové tančili tu s jinou šlechtou. Než Filip II. přibyl r. 1562 k tridentskému koncilu, sezval mantovsky kardinál Herkoles svaté otce, aby se smluvili o spůsobě, jak oslavit příchod syna Karla V. Jednohlasně usneseno se na veřejném plesu, jejž týž kardinál mantovský co předtanečník zahájil. Všichni otcové slavného koncilu tančili s sebou, „důstojně a krásně“, jak kardinál Pallavicini vypravuje. Nejspíš že se tančily tance beze skoků, tak zvané „danses basses“, které měly ráz opravdový, slavnostní a obyčejně dle církevních písní se tančily. Ano známý kardinál Ximenes obnovil v samé toledské katedráli dávný zvyk, že se tam v chóru a v přední

části chrámu při mších Mozarabů (křesťanů pod maurskou vládou žijících) tančilo.

Že světští velcí páni vždy zrovna tak rádi tančili jako „lid“, netřeba dokládat. Císař Zikmund tak byl znám co náruživý tanečník, že r. 1414 odvážilo se v Štrasburku půl druhého sta žen vytáhnout ho ráno z postele, polooblečeného se smíchem a jásotem vyvest na ulici a zde — musili mu teprv u blízkého ševce koupit střevíce, neboť nebyl měl času na obutí se — s ním sobě zatančit. Římský císař Caligula jednal jinak. Jednou v noci dal svolat senát jako by k důležité úradě. A když se senátoři sešli, musili tančit.

VI.

Ve velkých a malých rysech nějaký kus historie! Neníť národa, u něhož by tanec nebyl měl dějinný jakýs úkol.

Staří Egypťané uváděli v praxi Humboldtův námi již uvedený výrok, že pohyb nebeských těles je vlastně jen tancem. Mezi jejich náboženskými tanci, jichž měli jako každý starý národ, na př. indický, hojně, byl jeden velmi duchaplný, astronomický. Skvostně odění kněží tančili při písních vznešeného obsahu kolem oltáře, kterýž představoval slunce. Figury taneční znázorňovaly pohyb nebeských znamení kolem slunce.

V přísném, opravdovém náboženství Hebreů měl tanec význam velmi vznešený. Známa je Jeftovna, tančící svému otci vstříc, známa Herodia, známo už ze statí našich, že u židů jedno pohlaví netančilo s druhým, znám jest každému David tančící s harfou v ruce i slova Davidova: „Vrchy tančí jako jehňátka.“ Avšak o tom nedovede sobě obrazotvornost naše učinit již ani slabého ponětí,

když o slavnosti „pod zelenou“ celý národ za temně ozářené noci odzpěvuje vznešené žalmy, ke dni tomu Davidem Šalomounovi básněné, při zvuku sterých harf, pozounů a cimbálů, veden kněžími a levity křepče pokryl horu a stupně chrámu!

Do Řecka přivedeny jsou náboženské či svaté tance prý Orfeem z Egypta. Rozumí se samo sebou, že Řekové, ve všem tak umělečtí, také tance povznesli na krásnou výši. Jakož samo náboženství uvedli co okrasu do života svého, takž také svaté tance přešly v život a zdokonalily se řeckým jasným duchem. Tanec řecký nebyl jen obřadem nebo zábavou, byl hlavně prostředkem vzdělávacím. Přední mužové národa, jako Aristides, Eschylos, Sokrates, Sofokles, Plato, Epaminondas o největších slavnostech národních vystupovali co chorovodci či předtanečníci. V Thesalii dáno vojvůdcům čestné názvisko „předtanečníků“, Pyrrhus dobyl města „svým uměním tanečním“, Elationu postaven pomník, poněvadž „bitvu byl výborně tančil“ (vedl), Pindar ctí Apollona jmenem „tanečník“, ano samému Zevsovi nedovedli dát básníci větší pocty, než že vypravovali o něm: „A uprostřed tančil otec lidí i bohů.“ Hymen, jinoch mladý, který v ženský šat přestrojen (z lásky k athénské krasavici) sdílel s děvčaty tanec a mořskými loupežníky zároveň s děvčaty unešen jest, tyto pak ale osvobodil, vřaděn mezi bohy. Bohům připisován vynález jednotlivých tanců, takž Palladě Athénské tanec memfický, z něhož vyvinul se tanec pyrrhický a jiné tance vojenské. Od Etiopů naučil se Lykurg tancům válečným a nařídil, aby každý Spartánčík od sedmého roku svého v nich byl cvičen. Starožitníci sdělují, že tyto tance spartánské činily velký dojem mravní: divák byl ponuknut k dobrému, ušlechtilému a krásnému.

Pythický orakul zvěstoval, že tanečník pomocí mimiky musí se stát právě tak srozumitelným jako herec mluvou, pěvec zpěvem. Brzy tedy dovedli Řekové celá dramata právě tak tančit jako později Římané, kteří také byli vyšli od tanců svatých, „salických“.*) A jako později Římané měli slavného tanečníka Pylada a tanečnici Tymelu, měli Řekové slavnou svou Empusu a Prothea, z něhož učinili pak až osobu mythickou, pravíce, že do všeho, co tancem představoval, vlastně se proměnil.

Je nám posud známo přes sto názvů rozličných tanců řeckých. A tu se rozumí, že mezi nimi přecházely některé i do výstředností. Sženštilé byly tance sybaritske, rozpustilé byly satyrické tance thesálské a jonické. V tanci nazvaném „Ajax“ počínali prý si tanečníci skutečně jako šílení. „Afrodité“ byl tanec necudný, v němž tanečník představoval hned Herakla, hned Afroditu (Venuši). Taktéž necudný byl „Apokinos“, jejž tančilo vždy mnoho žen, rovněž nemravna byla „Igdis“, dále „Lambrotera“ (zároveň závod necudností mluvených). Žertovna byla „Bridalicha“, tanec lakonský, k němuž se vybíraly směšné, ošklivé a staré ženy, „Hypogypones“ čili tanec kmetů, „Krona Teknofagia“ znázorňující, jak Kronos svých dětí požírá, „Mimetike“, při níž chytali a chytli zloděje. Kdož by sobě nevzpomněl při posledňějších tancích na naše národní, na „Žida“, „Kapustu“, „Trakař“, a t. d. Ba ještě více, řecké „Poiphygma“ není nic jiného než náš — „Strašák“, jinak „Husička“, po německu „Osnabrück“. Je-li „Osnabrück“ kvítkem německým, nebo nahnal-li Prokop Velký svého času naumburským dětem,

---

*) Známo, že Římané přijali bohy všech podrobených národů mezi bohy své, byliť politikové. A každý ten nový bůh obdržel svůj chrám, kněze a tance.

když deputaci jich hostil a hudbou i tancem bavil, nějakého českého strašáka — kdož to ví!

Slované světu přispěli mnoho k zábavám tanečním. Jihoslovanské „kolo“ přešlo ke všem sousedním národům, slovenský tanec národní stal se co „csardas“ prvním „národním“ tancem maďarským, polský „mazur“ a „polonaisa“ prošly světem, česká „polka“ dobyla všude vítězství. Jsou sice, kteří tvrdí, že „polka“ není ničím než jakous „ecossaisou“ či „schottischem“ již známým, avšak k tomu dodáváme, že také my nevěříme v děvečku labsko-tejnickou co původkyni polky aniž v Hilmara co prvního skladatele polkové hudby, že mnohem dříve než „v letech dvacátých“ loďaři přinesli do Berlína ecossaisu, v Čechách již zněly ty staré, ba prastaré národní písně taneční s rythmem polkovým, že ten rythmus už v celém světě se zase pokazil či zkvapíkovatěl, v Čechách ale že se na vsi udržuje pořád v původní lahodnosti své právě pomocí národních těch písní. Studujte jen salonní „Besedu“ naši a najdete v ní taneční rythmy, jakých nikde jinde není, a proberete-li jen polovic naši „stovky“ tanců národních, najdete těch rythmů ještě víc.

Ostatně i v oboru tanečním čerpal svět u Slovanů ode dávna. Miklosič dokazuje jasně, že slovo „plinsjan“, gothický název pro tanec, odvozuje se od staroslovanského „plesati“, gothické tance válečné že byly původu slovanského, neboť jmeno bez věci tehdy se nepřebíralo. Válečné ty tance později dvorským životem vyzrály v Čechách na známé tance pochodňové, odkudž se rozšířily Evropou. Když Lev z Rožmitálu vybral se s družinou na cesty, vyniknul, jak Šašek z Mezihoří vypravuje, v Rýnu, Kolínu, v Bruselu a všude jinde českým tím tancem pochodňovým. Rovněž se na dvorských plesech všude líbily

tehdejší české tance válečné, při nichž tanečníci nesli cepy a sudlice.

Čeho jsme do českých tanců — svého času připlítaly se do nich též tance vlašské a francouzské*) — vzali z německého, toho jsme mohli velmi snadno pozbyt, aniž by nám ztráty bylo líto.**) Hlavně k nám přešly s jinou cechovní a privilejní zhoubou slaveného německého „städtewesen“***) pověstné ty tance cechovní, vylučující i z taneční síně všechno rovné právo. A s těmi tanci přešel i nesmírný chlast německý, jejž nazývají němečti historikové alespoň „reckenhaft“, když už odelhat ho nemohou. Nemírný chlast, provázející každý „geschlechter-“ (měšťansko-aristokratický) nebo „zunft-tanz“ (cechovní, řemeslnický), byl takým pravidlem, že jednotliví umírající bohatci němečtí i závětně odkazovali peníze na „věčné nadace pijacké“, by při jistých tanečních zábavách nikdy hrdla nevysychala.

Dobrý Hans von Schweinichen vypisuje dům Fuggerův, v němž byl císař německý roku 1575 hostem. Podlaha síně hodovní byla tak hladka, že Schweinichen sebou praštil. „Ale když jsem se pak opil, stál jsem pevně a mohl jsem dobře tancovat.“ —

---

*) Věk 16. — Čti Václava Břežana „Život Viléma z Rožemberku“, zvlášť popis krumlovského masopostu r. 1555.

**) Ani německého (!) prý valčíku ne, jejž nazývají „einen der liebenswürdigsten schwabenstreiche“ a jenž jen pěknou „sousedskou“ naši zkazil.

***) Známo, že Němci, u nichž se v středověku lidé prosti arci pilně musili za zdi skrývat před rytířskými svými zloději, mají se podivným způsobem za „vynálezce měst“ — přišli se svým vynálezem jen o několik tisíciletí pozdě! V českých časopisech právem bylo již k tomu poukázáno, že co z německého „städtewesen“ do Čech se dostalo, přišlo nutně zároveň s německým „raubritterwesen“. Také u nás nebyli pak lidé tak jisti jako dřív.

VII.

„Umrlčí tance“ — kdož by byl o nich neslyšel, ale jasný pojem o nich má jen málo kdo, pro to, že tance ty byly právě tak rozmanity v základní myšlénce své jako poesie a bláznovství, soucitná útěcha a strach šílený. Nevíme, kdy začaly, víme ale, jak se rozvinuly a že trvají posud.

Do kruhu „umrlčích tanců“ musíme velmi mnoho historického i společenského zabrat. Zprávy nás o národech posud zcela nevzdělaných, primitivních docházející zvěstují, že u mnohého z nich umrlčí tance náleží k obřadům pohřebním: nad zasypaným hrobem, zvláště nad hroby hrdin, oslavují se zásluhy zemřelého tancem slavnostním. Zvyk ten byl také u všech skoro národů evropských, nyni vzdělaných, ba na velmi mnohých místech trvá posud. Staří Slované, kteří byli se zpěvem i tancem ihned po ruce a kteří měli, jak již sděleno, také své tance válečné, tančili nejen nad hrobem právě zasypaným, nýbrž měli na hřbitovech i sumární tance výroční, „tryzny“, ano pojili je s celým bájeslovím svým. Posud u nás na vsích odlehlejších jdou družičky a mládenci, umřel-li „svobodník“ nebo „svobodnice“, ze hřbitova hned k hostině a pak k tanci; účel toho je: zapudit veselkou první bol příbuzných. Hrdinných tanců pohrobních ovšem více nemáme, dost dlouho ale trvaly a slavnými byly na Ukrajině, na Síči mezi kozáky. Výroční „tryzny“ staročeské, pokud výslovná svědectví starých kronikářů stačí, vyznamenávaly se jistou rozpustilostí svou. Kosmas naznačuje je přímo co „jocos profanos“, měly mu asi příliš mnoho ještě pohanského do sebe. Jak souvisely se slovanským bájeslovím a slovanským ctěním přírody, vidíme ještě na vesnicích českých,

když děvčata o Smrtnou neděli vynášejí „Mořenu“ či „smrt“ (zimu) ze vsi — „smrt nesem ze vsi, novy líto do vsi“ — a při tom tančíce zpívají:

Svatej Jiří vstává,
zem odemykává,
aby tráva rostla,
travička zelená,
růžička červená,
fijala modrá.

Svatý Jiří, u jiných Slovanů „Ivánek“, je jim mládenečkem dvanáctiletým, jenž zabíjí draka a vysvobozuje pannu královskou od smrti — jestiť to, jak Erben porovnává, slunce jarní, jež po dvanácti měsících výroční pouti své ubíjejíc draka čili běsa zimního, vysvobozuje panenskou přírodu. Naše městské jarní návštěvy na hřbitovech nejsou než zbytkem těch jarních tryzen, umrlčí tanec, chozená polonaisa „v pláči a sirobě“.

Umrlčí tance rozdílně sloužily rozdílným národům. U starých Egypťanů, kde život byl neštěstím a nalezené „umrlčí knihy“ o tom svědčí, jakému se těšila smrt uznání, byly umrlčí tance při pohřbech velmi slavny. Nejslavnější arci, když býk „apis“ byl po božském svolení svém zabit a balsamován: veškeré kněžstvo tančilo a tanec jeho symbolický vyjadřoval neštěstí celé země. Římané povznesli tanec vůbec na pantomimu a té užívali také při pohřbech. Najatý tanečník kráčel před rakví. Vězel v šatech nebožtíkových, na obličeji měl škrabošku, která byla podobiznou tváře nebožtíkovy. Při smutečné hudbě, průvod sprovázející, znázorňoval „archimima“ ten tedy tancem svým všechny důležitější činy občana zesnulého. Byl v kritice své neuprositelně přísný, nic se mu nesmělo stát, nešetřil vad, nechť měl nebožtík v státu

hodnost nejvyšší nebo dědice sebe mocnější. „De mortuis nil nisi bene“ bylo pro něho „de mortuis nil bene, nisi —.“

Smrt samu co činného a velmi čilého, hrůzného tanečníka uvedl teprv pozdní, na všeliké „dantesky“ tak bohatý středověk. Evropa byla nešťastna, mor za morem hubil kraje. Hrůza a zoufalství zmocnily se obyvatelů, místo veselí nastala šílenost a ta nazvala divoký ten rej, při němž smrt denně objala sta kvetoucích i odkvetlých, chudých i vznešených, opět „umrlčím tancem“. Smrt hrající tančícímu párku na flétnu, smrt sama vesele s mladým děvčetem poskakující, smrt do taneční síně vkročující — kdož by byl neviděl alespoň jedno z těch 40 čísel Holbeinova „todtentanzu“, nebo některou jinou podobnou kresbu tehdejších malířů! Pochopitelno, že také u nás v Čechách, kde od roku 961 do 1790 zuřilo sto a deset rozličných morů, musil evropský ten názor o umrlčím tanci smutnou si proklestit dráhu. Kostlivec také v českých pověstech objevuje se co tanečník (dudák v nich hrává kostlivcům oběšencům a nalezne se při svitání sedícího nahoře na šibenici), a kde ne smrt, vystupuje „ďábel“ co tanečník a zakrucuje lehkomyslným děvčatům, která s ním šla do kola, s ďábelskou vděčností krk.

Divoucí nalezáme výrůstky lidské fantasie mezi „umrlčími tanci“. Na ostrově Korsice rozpadá se umrlčí tanec ve dvě šílené „toury“. Ženy se sběhnou a vybijí nejdřív vdově v rythmu hanlivých písní — tím chtějí se ponuknout k „dobrému“, totiž k tomu, aby každá žena dobře střežila zdraví mužova. Pak pozdravují umrlce a když neděkuje, stáhnou jej s lože, hodí na pokrývku a tou jej vyhazují třeba půl hodiny do výše. Mnohému, ne umrlému, nýbrž jen ztrnulému, prý to pomohlo.

Ale nejstrašnější umrlčí tanec vynašli němečtí šlechtici ve věku šestnáctém: vzpurní sedláci jej musili tančit. Chycený byl dán na řetěz, řetěz s volným kruhem dán na dřevěny sloup, kolem do kola udělán nějaký kruh z dříví a jiných hořlavých látek. Kruh byl zapálen, hudba hrála, zoufalec dlouho běhal v kruhu, klesal a řval na velkou zábavu pánů rytířů, až konečně umlknul a sklesnul co neforemná už podoba — „fein langsam gebraten“.

První dodatek: Dvě slova o baletu.

I.

Operní orchestr přechází do jiné toniny, kapelník dává v pravo v levo znamení, pánové v parketu hýbají se ku předu, pánové v sedadlech točí skla, mladší dámy odvraceji se lhostejně od jeviště, starší chystají se k ostrému úsudku, zda není někde příliš mnoho zbytečných kostí nebo příliš málo žádoucího flóru — za deset minut začne balet! Balet je vždy „něčím“ v divadelním večeru, třeba by nestál za nic. Balet je nerozdilný od divadla, leda by se na tomto samá přísná činohra dávala. Často vystupuje balet zcela samostatně a má pro svůj rozvoj i zvláštní divadla svá; operu bez baletu nemožno sobě skoro více myslit, jako ne větší město bez baletnic — bez těch baletnic, které mají zrovna tolik stupňů, rozdílů a směrů co balet sám. Jedna z nich povznáši své jmeno na týž stupeň slávy, na jakém je nejslavnější tragoedka nebo zpěvačka, a bere sobě za muže nějakého vévodu — druhá dovede sobě desítizlatovou svou gáži „rozdělit“ tak, že má pořád ‚fiakra před domem a hed-

vábný šlep za sebou, nebere sobě ale muže žádného, či vlastně bere muže všechny — třetí náleží k dojemným existencím, ztrápená nevinnost v oku, čistě vypraný kartoun na těle — snad začne také najednou šustět v hedvábí, snad se vdá poctiva za poctivce, snad umře hlady. Baletnice mívají právě tak pikantní životopisy, jak má balet pikantní dějiny.

Čtenářstvu známo již z článků předešlých, že balet u Římanů a Řeků starých měl týž vznešený úkol jako drama; pak se zhoršil, znemravněl v každém ohledu, pak přestal docela, až po mnohých věcech, teprv na sklonku století patnáctého, znovu se zrodil v Tortoře. Ctilť tam šlechtic Bergonza Botta svatbu vévody milánského Galea s Isabellou aragonskou velkým baletem, jenž vzbudil takový obdiv, že o něm vycházely celé knihy. Ze slavnosti té zrodily se opera i balet zároveň, italská láska k hudbě pomohla oběma k brzkému rozkvětu. Karusely a stroje divadelní připojily se a brzy mohl balet i bez opery — avšak arci ne bez hudby — sloužit za zábavu celou. Nemálo prospěl opeře samé: nově přibírané tance dle rozmanitého svého rázu vyžadovaly také zvláštních svých nástrojů hudebních, kteréž pak již pro vždy v evropských orkestrech zůstaly. Již tenkráte se roztřídil balet na tré, na historický, mythologický a poetický — rozdělení to, které se udrželo po dnes, jen že s novějšími dodatky baletu gymnastického (účel: žádný), hloupého (účel: stejná ve všech třídách vzdělanost) a nahého (účel známý). Poslednější druh ještě ani v Paříži zcela se nevyvinul, majíť tam tanečnice posud alespoň — křídla na lopatkách. V Portugalsku vynašli zcela zvláštní druh, tak zvaný „balet ambulatorní“, dle starých vzorů, tyrrhenských „pompů“. Největší takový byl proveden za příležitosti kanonisace kardinála Karla Boromejského.

Balet ten začal na moři tři míle od přístavu lisbonského a rozšířil se pak celým městem.

Když zapadl balet na francouzskou půdu, „měl se teprv dobře“, jak česká pohádka praví. Za Jindřicha IV. a Ludvíka XIII. byl královský dvůr samý balet, i tančili jej princové a princezny, zvlášť ale rád kardinál Richelieu. Ludvík XIV. učil se u slavného Béauchampse dvacet baletů tančit a vystoupil v baletech mnohých — v baletu „Cassandra“ dne 26. února 1651 poprvé a v baletu „Flora“ dne 13. února 1669 naposled, zajímá-li to někoho. Když král tančil, museli ovšem přední umělci pomáhat tance a taneční skupení vymýšlet. Florentinský kavaliere Servandoni, architekt a malíř zároveň, byl ředitelem artistickým. Lully, komponista oper, skládal hudbu, libretista Quinault a slavný Molière básnili slova.

Tenkrát byl balet ještě smíšeninou dialogu, zpěvu, tance a pantomimy. Teprv Beauchamps, „taneční akademií“ první uznaný „doktor tance“, skládal samostatné baletky. Po něm se stal balet zas jen „kytičkou na klobouku“ opery až po Noverra (polovice minulého věku), jenž utvořil z něho umělecký kus samostatný. Němci připisují slávu tu vídeňskému divadelnímu principálovi Hilverdingovi. Zcela rozumný to muž dle Sulzra, ten principál Hilverding, ale zásluha jeho obmezuje se na to, že získal Noverra a balety jeho, které i v Londýně byly slaveny, také pro Vídeň.*) Douberval a Gardel mladší pokračovali v Noverrových stopách; od poslednějšího udržel se balet „La Dansomanie“, od prvnějšího „Nedostatečně střežené děvče“, které prý by bylo již pro základní myšlénku svou posud časové. Pak se vyzname-

*) Při té příležitosti dostal se také italský mrav potlesku do Vídně, odtud k nám.

návali skladatelé Ital Vigano, Francouzi Coindé, Didelot, oba Blanchové, Léon, Henry atd.

V Německu nebyl za Beauchampsových časů divadelní tanec zvláště oblíben. Principálové žádající za divadelní povolení slibovali alespoň výslovně, že „komedie a tragedie své provozovati budou bez tanců“. Na počátku 17. věku přivedli Angličané balet do Norimberka, „wo sie ein gross geld aufgehoben und mit ihnen aus der stadt gebracht“. Ale až do věku nynějšího nestál německý balet za nic. Jednotlivé zjevy jeho byly dosti zvláštní, tak napsal Wieland balet „Idris a Zenida“, věc to zcela nechutnou, a jakýsi Schmalögger v Linci docela „das neue grosstragische balet in 3 aufzügen genannt: der junge Werther“. Pomocí Francouzů a Italů dostali se konečně na evropskou výšku. Z nejznámějších novějších baletů jsou: „Sylfida“ od Filipa Taglioniho, „Robert a Bertram“ a „Vojín Švýcar“ od Hogueta, „Námořští loupežníci“, „Morgano“, „Sardanapal“ a „Flik a Flok“ od Pavla Taglioniho. Poslední balet dáván od r. 1858 do polovice roku minulého, tedy za deset let, jen v Berlíně 250krát!

Do Čech se dostal francouzský balet dle „Mémoires du marechal Bassompière“ na počátku věku 17., balet italský byl tu již značně dříve. Nyní je balet na divadle českém chudobkou, již malá místnost mu bere dech. Plovem s tou špetičkou svou beze vší samostatnosti v evropském proudu, k němuž náleží rozhodně vše, co u nás posud provozováno. Je toho arci málo: „Honba na medvěda“, „Diable à quatre“ s Friedbergovou a málo víc. Poláci mají prý některé baletky své, jichž my ale neznáme, Rusové přebírají z Německa a Francie. Až bude volné oddechnutí na velkém divadle národním, bude muset také balet co český vzrůstat: z národních

krásných tanců našich a pomocí národních našich báchorek. Bude to ve prospěchu všeobecném. Sám estetik Němec Vischer praví, že balet nynější, neuvádí-li španělské neb slovanské tance národní, stává se bezvýznamným, protivným „kouskem“ uměleckým.

II.

Pisatel této stati sdělil na jiném místě („Květy“ 1868), jak dlouho trvalo, než ženské vůbec směly na jeviště jen co herečky, jak dlouho byly s nich sháněny lůzou, předsudky a policií, jak jednou šlo francouzským herečkám v Londýně až o život, atd. Nu a co tanečnice ještě déle nesměly k produkcím divadelním. Ve smělé Francii, ač Beauchamps již v polovici 17. věku skládal samostatné balety, musil týž přece nechat ženské party veskrz tančit mužskými. Skoro sto let trval ten spůsob starořeckých divadel, ti tanečníci v ženských šatech a škraboškách, a když vystoupily první „Tymely“ pohlaví skutečně ženského (tenkrát sobě tanečnice skoro všechny přikládaly divadelní jmeno „Tymele“, jmeno to slavné tanečnice z časů římského Domitiana v prvním věku po Kr.), musily se zjevovat v salonním obleku své doby: paruce, dlouhém šatu, škrobené sukni. Proti délce a škrobu vystoupila dle Noverra teprv tanečnice Claironova. Mademoiselle Clairon byla tanečnice „schopností až k víře nepodobných“, smělá a k tomu — ne sice krásna, ale po čertech pikantní. Ta jednoduše zahodila vlečku i škrob, navlíkla přilehající trikot a ohebný flor a — francouzský svět tuze rád se podrobil tomu „dokonanému činu“. Později se leckde (v Římě, Petrohradě a j.) opět pracovalo proti trikotu — znám je komický příkaz stran „širokých, po kotníky sáhajících spodků zelené barvy“

pro tanečnice — ale pracováno bez prospěchu, jakž dnešní den učí.

„Skokem“ dostávali a dostávaly se pak k slávě. Roku 1722 vyhoupla se „hvězda“, tanečník Dupré. Ještě co šedesátník nesmírně se líbil pro nepřekonatelnou grácii svou. Mužský tanec hlavně se tenkrát skládal z pohybů nešených, akademických, a trval vždy jen as půl minuty. Za to litaly ženské jako furie a co nejfuriésnější byla zároveň s Duprém slavena Camargot, taktéž pak již šedesátnice. V slávě následovali jmenovaný již Noverre, jehož Garrick sám nazýval „Shakespearem tance“, pak Vestris, docela už „pámbíček tance“ (le dieu de la danse), pak Gardel starší.

V Německu byl v minulém století krásný a pro divadelní kasu příjemný ten obyčej, že každá společnost herecká měla tanečníky i tanečnice své, že ale tito a tyto byli zároveň herci a herečkami a co takoví a takové zas zároveň zpěváky a zpěvačkami. Pomyslem si tu krásu, kdyby takhle po „Learu“ oba naši Kolárové ještě provedli nějaké „pas de deux“, nebo paní Malá, když co „bledá Louisa“ umře, aby pak hned vstala a k dovršení dojmu provedla rejdováka! Ale v Německu tak bylo! Velký Schroeder sám byl v mladších letech svých baletním mistrem při společnosti pěstouna svého Ackermanna, složil 70 baletů a tančil v nich. Hrál na př. Shylocka a hned po tom tančil „kominíka“ v baletu „Měšťáci na venkově“.

O baletních veličinách našich dnů netřeba se zvláště zmiňovat. Tanečníků slavnějších právě nyní není a také déle již nebylo, za to dost slavných tanečnic, jakož vůbec divadelní dámy na burse našeho života nepoměrně v ceně vystupují. „Nejdražší“ jsou známy: Fanny Elslerova, výtečná tanečnice a pantomimka, která zvláště tanci

„Cachucha“ nazvanému v Berlíně (při baletu „le diable boiteux“ — „kulhavý šotek“) pomohla k „nesmrtelnosti“; Pepita, tanečnice nejčernější srsti, nejbělejších kousadel, nejjiskrnatějších očí, jež jmeno své spojila s tancem „El Ole“; Maria Taglioni, na jejíž „Seguidillu“ Berlín dle Lauba zapomenout ani nikdy nemůže; Thompsonova, následovnice Pepity, ale jen bledovlasá a jen modrooká; Albina di Rhona, Češka Hronova to z Králové Hradce, na kterou se kdys vídeňská „Presse“ nesmírně zlobila, že vzdor původu svému německému v Anglii vystupuje co — Srbka. A jiných více.

Na konec kladu jen ještě slova, která pronesl Rudolf Voss o baletu:

„Balet je scenické provedení nějakého děje pantomimou a tancem u průvodu hudebním. I dramatický i komický může být balet, prvější hodí se však líp, pro dojemnější motivy své.“

„Pochopitelno, že zvolen-li obsah baletu rozumně, provedena-li hudba k němu vhodně a umělecky, představen-li hlavně v úlohách předních výmluvně a duchaplně, balet tutéž cenu míti musí co drama a opera.“

„Naopak ale nepůsobí žádné umění jiné tak zhoubně na krasochuť obecenstva jako balet u provedení pouze prostředním. Prostředních zpěváků litujem, prostředním hercům se vysmějem, nedostatky obou zůstávají často bez trvalého škodlivého účinku na obecenstvo. Tanec ale třeba dost lecjaký (v úpravě či provedení) přec vzbuzuje ještě součinnost v obecenstvu. Avšak špatný tanec nedodává podnětu k přemýšlení, dojem nabytý zůstává tedy bez kritického rozsudku a krasochuť trpí nesoudností tou.“ —

My v Praze máme také balet — co jsem právě citoval, nepravím já, nýbrž Voss — lavo manus meas.

Druhý dodatek: Něco dalšího o taneční hudbě.

Masopostni listy hudebního laika.

I.

Noc co noc piští klarinet veselost a pláčou housle radost, zní polka, čtverylka, valčík, polkamazur, panují tři čtyry rythmy a pořád to jde v stejném taktu $^2/_4$, $^3/_4$, $^2/_4$. Nikdy se nespotřebuje tolik taktu co o masopostě, nikdy se také tak snadno z něho nevypadne jako v době té a píšíce o něm, musíme sobě dát tuze pozor, abychom také z něho nevypadli. A proto neřeknem, že klarinet piští vlastně bolestí nad tím, že už není veselosti v tanci, že pláčou housle žalem, že už není melodie při něm, my neřeknem krátce a určitě: „Nynější hudba taneční nestojí za nic," my to řeknem jinak.

Když vidím manžely, kteří k vůli pikantnosti vezdejšího života denně se perou, vzpomenu si mimovolně na hudbu. Ne snad že by mně disharmonie připomínala harmonii, také ne, že bych slovo kontrapunkt bral křivě, ale vzpomenu sobě vždy na výrok, že „theorie a praxis v hudbě jsou právě takováto spřež manželská, která sobě vzájemně život co nejvýdatněji ztrpčuje". Theorie dramatické hudby naprosto zatracuje Verdiho a naše praktické ucho ho naprosto rádo poslouchá; zákonodárný Mojžíš hudební, nazvaný R. Schumann, napsal do svého desatera přikázání první: „Nesehraješ špatné skladby, aniž ji, nejsi-li donucen, kdy vyslechneš!" a my sobě přec dáváme hrát co nejšpatnější kusy taneční a platíme ještě vstupné. Ba kdyby sám hudební papež nějaký namířil jedenmecitma kánonů, my neohroženě budem dále poslouchat polky špatné. Zabředli jsme do močálů duchovní

nicoty, myšlénkové prázdnoty, mravního šlendryánu a žádná theoretická lať nás z něho nevytáhne. Celá doba je tím vinna, nikoli „nahodilý okamžitě nedostatek hudebních skladatelů", a dobře sobě musí takových příčin všímat, kdo chce slout historikem vzdělanosti lidské.

Již jsme dokázali, že „umění" taneční klesá, tanec nynějška že je triviální, pouhopouhá sprostnost. Musili jsme to učinit rozhodně, aniž bychom se byli nadchli pro předmět svůj jako nějaký de Bray a rozkřikli se jako on: „Předmětem umění je krása, pravzorem krásy je člověk a proto je umění taneční uměním prvním, ne-li nejvznešenějším!" Nebudem ničeho ze svých výroků opakovat. Podívejme se jen na svou polku. Moderní společnost, jako ze všech národních tanců, „přirozenost její vyhodila a romantiku její zanedbala". Moderní tanec je vypočten jen pro tančící, tanec starší a národní také pro diváky. Jak daleko od našeho žvanění při čtverylce k balladám *) starým, ke krásným písním národním, k líbeznému „io son si vaga della mia bellezza", jež krásná Emilia ostatní společnosti Boccacciova Decamerona k tanci předzpěvuje! Tanec moderní místo líbeznosti a něžnosti vyvolává jen sbližováni se obou pohlaví, a to ani ne vždy v lásce a k lásce — „non pour l'epouser, mais pour transpirer", jak řekl v Paříži Angličan tančící nápadně mnoho s neobyčejně tlustou dámou. V taneční síni „berem" parní lázeň, hudba zastává úřad frotteura, nějaká čtverylka mezi těmi kvapíky je jen tak lavice, na níž trochu dechu popadnem.

Sama k vůli sobě není taneční hudba zde, „selbstzwekk" nemá žádný. Jejím účelem je, abychom učeně mluvili, by pohyblivý ruch mnohých upravila rythmickou

*) Ballada a balet měly v jisté době stejný význam.

měrou stejnou. Hudební sbor na kruchtě taneční síně zastává v jistém, ba v mnohém ohledu zcela totéž co varhany v kostele nebo co vojenský sbor v čele celého pluku. Rozechvěný pobožný zpěv je tanec k nebi se nesoucí duše, nadšení vojínovo při hudbě je tanec heroický, tanec sám je modlitbou mysli veselé. Rythmus a směr je arci jiný, přirozený proud je ale tentýž. Pobožná duše, zpívající vznešený hymnus, sama se stává vznešenou, majestátnou v tom rythmu majestátním, aniž by stávala se neskromnou — splyneť s hymnem. Podobně stává se mysl vojínova při heroických zvucích také heroickou. A zcela tak působí také zas rythmus taneční. Vidíme v něm jako by v zrcadle vlastní svou podobu, mimovolně a vzdáleni vši samolibosti cítíme v zvucích tanečních samy sebe, stotožňujeme se s nimi. stáváme se ohnivě, třeba divoce rychlými, měrně důstojnými, něžně veselými jako ony. My obětujem svou osobnost, my rozplýváme v ruchu a pohybu celé naši bytosti se zmocňujícím Bez hudby by neměl tanec ideálního onoho pocitu, my bychom nepocítili naladění rozmanitého. Z rythmu, pohybu a pomíjejícnosti obou vysvětluje se také elegický pocit. jaký nás někdy při tanci jímá. zvlášť jsme-li jen mezi vzdálenými, neužívajícími diváky: je nám líto, že zvuky dozvučí, anebo, že marně okamžiky plynout necháváme. K tomu arci připojuje se ještě melodie, která „jednotvárnost rythmu závojem nejpříjemnější změny obetkává“. Arci někdy místo příjemnosti nastupuje jen pikantnost, jako na př. v Chopinových, mimo tanec kouzelně dojemných mazurech. — „V melodiích těch obul sobě nejhlubší bol červené, zašněrované botky a zpívá: O umdlené mé nohy, musíte skákat v pestré obuvi a raději byste spočívaly hluboko v zemi“, slyší v nich Ehlert bizarně sice, ale pravdivě.

Pro to všechno je taneční hudba hudbou vznešenou, nikoli popelkou. Největší mistři k ní sáhli. Mozartova známá menuetta rovná se vnitřní hodnotou svou zcela a všem ostatním věčným plodům téhož genia, ta je pravou hudbou taneční. Cítíme snad každý, jak daleko naše hudba taneční je od toho ideálu a že také Webrovo čarokrásné „Vyzvání k tanci“ zcela marně naši generaci k hudení a křepčení ve směru svém vyzývá. Taneční rythmy dostaly se i do kostelů, operu opanovaly skoro zcela. Beethoven nevyhnul se jim, zvlášť v jeho „dactylique“ kypí vše skokem, také Haydn, chtěl-li vyjádřit veselost, sáhnul k nim.

My melodií více nedbáme, rythmy se nám scvrkly skoro na dva extremní. Ba my bychom už brzy hudby ani nepotřebovali a dostačil by nám jako pruským plukům buben a píšťala! Tanec náš stal se bezdušně mechanickým a proto stali se také naši hudební skladatelé pouhými mechaniky. Řemeslník pracuje ale podle svých kuntů — proč bychom se nepřiznali, jací jsme kunti!

II.

Tuze málo je lidí, kteří dovedou kreslit matematické figury mezi tím, co nepřítel hradby stéká, nebo jako Goethe z celé francouzské revoluce a následujících bojů nevědí nic, než že je ponechává dosti klidně pracovat a že jim je nepříjemna. Musy odmlčují se mezi třeskem zbraní, ať je již boj jakýkoli. Umělec trpí dobou, nebo je jí nešen do výše. Celé řecké umění je obrazem celého řeckého národa, Voltaire je ptákem bouřliváčkem přípravné doby, Heine je representantem národa z metafysických utopií zase k přirozenosti se vracejícího, atd. Tuze pěkný je výrok, že je jen jedno umění vůbec, žádné

ale pouze národní umění, avšak vzdor pěknosti své je nepravdivý: umělec je plodem své doby, tím více svého národa. Věru že není vinen u nás „nedostatek talentů,“ „nedostatek produktivnosti“ a jak jinak ty laciné fráse ještě znějí, že je nyní mrtvo na př. v literatuře.

A nedostatek nové dobré taneční hudby plyne z těchže pramenů. Schubert řekl kdysi: „Hudba neráda dlí u národa stíženého porobou, nedostatkem, bídou a hanbou“. Mnohý by mohl arci říci, že v době největší stíženosti rodily se u nás alespoň čarokrásné národní melodie — ale: do roku 1848 byla poroba tak úplná, že jsme neměli ani žádných duševních snah vůbec, že jsme žili život zvířecí, a ptáče, sedíc na větvi, hřáno sluncem nebo trápeno láskou, také hvízdá melodie. Dlí-li hudba u národa stíženého „neráda“, nedlí při boji už vůbec. A my jsme právě v boji. Boj za politickou existenci vzrušuje nás zcela, jen mechanicky odbýváme vše ostatní. Vše, a proto také tanec a hudební skladby jeho.

Jako má každé jaro nové ptactvo své, má také každá doba své tance a své taneční skladby. Když se stal některý proud v lidstvu všeobecným, kosmopolitickým, stal se kosmopolitickým také taneční výkvět jeho. Na př. menuetta. Ta povstala za Ludvíka XIV., kdy král ten leskem svého dvora kavalíry nutil k zapomenutí, že zničil slávu feudálnosti, a kdy kavalíři ti myslili jen na požitek a lásku, při všem i při tanci, a při tomto kavalírskými svými hnáty po parketách kreslili runy lásky — „tracer des chiffres d'amour“ — dle skladeb sladkého Lullyho. Nastalo v světě opičení se po Francouzích, ve všem, tedy také v tanci. Menuetta sobě dobyla světa, Haydn učinil ji německou (znám je příležitostný „ochsenmenuett“ a jiné), Boccherini italskou, ano nastala až menuettní zimnice, i hodiny na věžích, jako by moderní sochy Memnonovy,

vítaly východ slunce „toužnou flétnovou menuettou". Menuetta nezůstala jediným tancem kosmopolitickým. přišel valčík, polka atd Valčík je pro nás zajímavý zjev. Zakořenil se u Němců, když tito začali se emancipovat z opičení po Francouzích, když také duševně začali se pohybovat krokem rychlejším. Velký Korsikán ale přišel v těžkých botách svých a valčíkové texty vzdychaly resignovaně: „'s ist mir alles eins" nebo „ach du lieber Augustin". Nastal pak politický spánek a německý „Michl" upadl přímo v manii valčíkovou, aby přece něco dělal. Ano, ve Vídni byli tak naivní, že sobě složili i „Austerlitz-walzer"! Estetik O. Unngewitter podal velmi pěknou fysiologii a historii toho valčíku.

K vůli pikantnosti sdělíme krátce, co o tom všem napsal C. M. Oettinger ve svém románu „Král Jerome Napoleon a jeho dvůr." Při tom je každému volno sobě pomyslet, že konečně všechno obrazné porovnání pokulhává. Oettinger píše:

„Tanec je v našich očích „politika nohou", dle Heinovy blasfemie docela „modlitba nohou". Nic není nestálejšího než tanec a politika. Každá nová doba má svou politiku a každá nová politika nové tance. Tyto jsou obraznými výsvětlivkami k oné a zase naopak.

Za Richelieua a Mazarina tančila celá Francie sarabandu, za samostatného pak Ludvíka XIV. menuettu. Za Ludvíka XV., kdy panovaly ženy, opanoval kotillon, po česku „spodnička". Na počátku francouzské revoluce začala quadrille, rythmický to výraz oné doby: král a tři stavové byli quadrigou, čtverospřeží rozdělené moci státní. Když z konventu vyšla rovnoprávná madame la Sainte Guillotine, tančil zimničně rozechvěný. krví opojený lid karmagnolu.

Později, když Napoleon anarchii zašlápnul, opanovala contre-revoluce a skoro zároveň s ní contredanse se svými „chaines anglaises“ a „grandes promenades“ — uzavření kontinentu naproti Anglii a promenáda ze Španěl až k Moskvě! Po úpadku Napoleonově musili Francouzi tančit dle německé sousedské, jak ji spojenci zahráli. Za vídeňského kongresu rozšířil německý valčík vládu svou od Dunaje až na Sekvanu, a Francie, vzdor diplomatickému tanečnímu mistru Talleyrandovi, ztratila svou politickou samostatnost i souverenitu národních svých tanců. V restauraci koketovala Francie s cizinou, přijala anglaisu a mazur. Když Karel X. ordonance Polignacovy jako blesky séršeti nechával, vyhnal lid ve třech dnech 3 dynastie — v kalupu.

Za osmnáctiletého justemilieu panování „občanského krále“ Ludvíka Filipa držela se Francie uprostřed mezi bonapartistickým contredansem a orleanistickým kvapíkem; z prvnějšího se vyvinul ctihodný kankan. Tanec byl shnilý a politika byla shnilá, z té hniloby vyskočila komunistická polka, pevná, tmavooká, hnědá cikánka českých lesů, a brzy po ní přišla socialistická revoluce únorová, rok 1848.

Nové císařství našlo svůj výraz v Quadrille à la Cour — a Evropa nově citována do Francie „à la Cour“. — “

III.

Málo kdy přetrvají skladby hudební jistý stupeň kulturní, jistou dobu. Ambros je přirovnává k ročně odumírajícím květinám — z větší části má pravdu. Myslím ale, že hudební skladba může mít jako kterákoli skladba jiná také věcný, krásný a umělecký obsah, tedy také trvání. Mozartova menuetta zůstane pro vždy krásna.

Zcela podobně mohl by se Ambrosův výrok vztahovat na národní písně, a opět zcela tak mohli bychom se ohražovat proti němu. Většina našich národních písní na př. povstala zároveň s tím oním národním tancem; tanec už třeba dávno jest zapomenut, hudební skladba jeho: píseň, melodie posud nás unáší. Posud pochodí jen ten polkový skladatel u nás, jehož melodiemi prohlídá ráz národní. Květy mohou zimně opršet, s jara vyrazí keř zcela zas podobné květy. Keř, ráz, zůstane. Opovrhovat taneční hudbou, už co takou o sobě, stalo se módou. Což pak tím popírám vznešenou krásu Bethovenova „Fidelia“, když s rozkoší naslouchám lichotivým, něžným a líbezným valčíkovým zvukům Straussova „An der schoenen, blauen Donau“?

My Češi po svých kostelních měli jsme „národních“ skladatelů tuze málo. Nejméně ale v posledních decenniích v hudbě taneční. Někteří, od Labického karlovarských quodlibetů počínaje až po Hellerovu „Besedu“ (poslední Mohykán!), obmezili se na reprodukci národních nezměněných motivů, arci že šťastně.

Několik jiných s poměrným štěstím zkusilo sobě razit cestu svou zvláštní, jako Procházka, Svoboda, Komzák — scházela ale geniální jiskra. Ještě starší, ti všichni Štikové, Pixisové, Černí, Voříškové (Worzischek), Jirovcové (Gyrowetz) atd. neměli praničeho českého ani svého, byli garniturou kolem tehdejších skladatelů videňských, jejich jmena byla ihned zapomenuta, jakmile se objevila jmena Strauss a Lanner.

Oba tito landlerští a valčíkoví dioskurové působili a plodili zároveň. Lanner zůstavil 207 skladeb, Strauss 249. Lanner je nepoměrně cituplnější než Strauss, tento byl ale podnikavější, vyšel sobě také do světa a peníze a větší sláva byly jeho. Motto Straussovo bylo: Vesele

i v dobách nejsmutnějších! a ráz jeho odpovídal zcela titulu, jejž byl napsal na jeden valčík svůj: „Das leben ein tanz.“ Straussova oblíbenost přišla a vzrostla jako nyní Offenbachova: oba našli dobu unavenou reflexí, oba dovedli vykouzlit úsměv a veselost, oba činili nejširší koncesse obecenstvu a choutkám jeho, a oba byli geniální.

Straussova doba byla zároveň dobou Nestroyových bujných a veselých fraškových plagiátů, italiánské opery s Tendolinim, Baeuerlova vší hloubce šťastně se vyhýbajícího „Theaterzeitungu“, Saphirova opatrně židovského vtipu. Tehdejší dobu líčí nám současníci as následovně: Písemnictví bylo fádní a mizerné, časopisectvo lichotilo jen špatným vlastnostem obecenstva, společnost se sžírala v bureaukracii a v sobeckém individualismu, ve vyšších kruzích byl špatný rozmar, promrzelost, chorobnost mysli i srdce, v nižších nevzdělanost, servilnost a touha jen po dobrém životě; mnozí již cítili pouta svá, avšak absolutism byl v plném rozkvětu, jiní cítili již blížící se dobu volnosti, úpěli ale v pocitu slabosti — —. Té společnosti vídeňské byly uspávající, opíjející zvuky Straussovy pravým spasením, dadoucím veselé zapomenutí. Vídeňská „veselost“ stávala se sybaritským opilstvím, při Straussových houslích mohla snít bez myšlenek, mohla se potácet v požitku — „život sen“.

Straussův valčík nazývají synem Webrova. Nuž tedy proslulým synem slavného otce. A rychle proslulým! Nazývali Straussa „Orfeem vídeňským“ jako Rossiniho „labutí pesarskou“. Všechna možná jména lichotivá mu dávali, byl jim „pfeiferkoenigem“ starých Němců, „roi de violons“ Francouzův, „king of music“ Angličanů. Přirovnávali ho k Ludviku XIV., mohoucího říci: „la valse — c'est moi“, ano přirovnávali Straussa k Na-

poleonu: tento prý svět převálčil, onen jej převalčil („weltumwaelzer“ — „weltumwalzer“). A kdo nepřipadl na srovnání vtipné, nazval Straussa alespoň — aby to jen líp či jinak znělo — po latinsku: „struthiocamelum“, „cursorem maximum“ a t. p.

To není všechno nic — ale to je něco, že když Strauss umřel, celá — celá Vídeň súčastnila se truchlíc při jeho pohřbu, tatáž Vídeň, která ani o tom nezvěděla, když Beethoven skonal! Pohřebnímu průvodu valčíkového hudce otevřel se velký portál svatého Štěpána, mrtvolu Mozartovu hodili Vídeňáci do obecní šachty chudých — — —

O Offenbachu!

IV.

Přísně oddělit se dá hudba od hudby skoro jen v theorii, ne v praxi. Opakujem-li po hudebnících výrok, že „hudba je mořem“, je taneční hudba jeho nejlehčí vlnkou, skočným hřebínkem, vesele se třpytící pěnou. Nemůžem ale sobě myslit ten třpyt a skok naprosto odloučený od sousedního dojmu vln mohutně vzedmutých; ani by malá vlnka neměla pro nás pojmu lehkosti a veselosti, kdyby vedle ní nebyl zas dojem opravdové té mohutnosti. Proto také to splítání a promíchávání se: na kostelní kruchtě zahrál si už tak často taneční rythmus jako na veletoku hudby dramatické. Poukazujem k tomu, co jsme řekli o rozdílném druhu modliteb“ už v prvním článečku.

Čím samostatněji by se každý druh dle směru svého vyvinoval, tím pěknější by byl z něho křišťál, tím slavnější pak zase případné spojení druhů všech. Nejsme pro to, aby na kruchtě kostelní zpíval se valčík, také

ale ne pro to, aby v taneční síni církevní chorál napomínal nás k licoměrné cudnosti. Ba i dramatická hudba, pokud líčí pouhý děj, pokud nepředvádí ani modlitbu ani společnou veselost, nechť si jde cestou zcela svou. Ale theoretikové a praktikové nebyli téhož náhledu již od věků a nejsou posud. Ba nejsou ani v hudbě církevní, nevšímají sobě při skladbách kostelních, že v nich ovšem má býti arie, ale ne „italská" (operní), rythmus, ale ne polkový. A v dobách dřívějších prováděla taneční hudba hned vedle kostelních varhan ještě divnější skoky než nyní.

Slovútný svého času theoretik Mattheson, od něhož pochází klasický výrok: „Litanie jsou modlitby en rondeau, ale rondeau naopak není litaniemi", chtěl co nejrozhodněji, aby veselé taneční rythmy byly uváděny do kostelů. Že to jde velmi pěkně, dokazoval tím, že z jednoho chorálu učinil menuettu, z druhého gavottu, z třetího sarabandu a bourrée, za to ale zas z anglaisy chorál. Podobně sobě počínal plodný Telemann, který, jak se chlubí, schválně k tomu cíli studoval „hanáckou a polskou hudbu národní" a rythmy její uváděl „v celé jich barbarské kráse". Nyní se neberou přímo skladby taneční, nýbrž skladby operní, jež co do rythmu jsou ale už také dávno, zvlášť znovu od Rossiniho, tanečními. Ale pomstilo se to na Rossinim: že vše a vše vyjadřoval rythmem tanečním, když jednou chtěl být přec jiným a odvážil se na kostelní „Stabat mater", ihned vydal někdo dle skladby té — „stabat-mater-quadrille".

V opeře panují rythmy taneční dávno. Již z dob „duchovních zpěvoher". K rozhodnému vítězství jim pomohl ale svého času teprvé kardinál Mazarin. Opery byly tehdy hlavní dvorskou zábavou a Mazarin nařídil skladateli Lullymu, aby pěstoval výhradně arie taneční. Od

té doby podařilo se jen Gluckovi, aby v Paříži provedl nějakou operu bez lechtavých tanečních rythmů; měl s tím tuhé boje. Baletní mistr Vestris, „bůh tance“, tak dotíral na Glucka, že nepolérovaný ten velikán konečně vyhrkl: „Jste-li pánbíčkem tance, tedy tančte někde ke všem čertům v Olympu, v mé opeře ale ne!“

Reakce Gluckem spůsobená nebyla dlouhá ani velká. Po velkých bojích napoleonovských, když lidstvo bylo syto krvi a chřestu branného, nastala touha po tanci, veseli a zase tanci. Doba vojevůdců přestala, nastala doba diplomatů a Rossini byl pravým hudebním diplomatem. „Hluboký bol, srdcervoucí smutek, rozkypující se pomstu, nejzuřivější zoufalství“, vše dovedl vyjádřit rythmem tanečním, i ortel smrti pronášel $^{3}/_{4}$ taktem valčíku. Auber, Halevy, Herold, Balfé a ostatní hudli toutéž notou a celá Evropa, celý svět rozplýval a rozplývá se v jich rythmech.

Je to přirozeno. Když jsou lidé pro zábavu pohromadě, jako v divadle, chtějí veselí. Je tomu snad u našeho obecenstva jinak? Líbí se snad obrovsky vznešené finale druhého aktu z „Dalibora“, jemuž v celé dramatické literatuře není žádné finale rovno? Líbí se snad smyčcové preludium druhého aktu „Lejly“? Či dívčí tercetto v „Braniborech“? Líbí konečně, ale ne tak zvláště. Co se zvláště líbí z českých operních skladeb, je na př.:

„V studni“ sbor „Janku — Janku — Janku“, z něhož by byla krásná polka,

nebo tamtéž solo „To-o-o-o bude švanda“, z něhož by byla přerozkošná sousedská,

nebo Smetanův sbor „Proč bychom se netěšili“, z něhož by byl rozhodný kvapík,

nebo $^{2}/_{4}$ sbor před mohutným „Udeřila naše hodina“ („Braniboři“), jenž by se zvlášť pěkně hodil na počátek šesté toury při kadrille.

Skladby ty jsou ovšem zcela na svém místě, právě tam jsou charakteristické. Avšak obecenstvu líbí se nejen pro to, nýbrž hlavně že jdou „do noh“. Obecenstvo zpívá nejraději to, co se tančit může, je rádo veselo — my všichni jsme obecenstvo.

Bálové titěrky.

1874 a 1875.

I.

Rukavice.

Šestkrát prasknul knoflíček, půl hodiny uplynulo nejpodivnějšími úskoky, vesměs směřujícími na dopnutí, konečně sedí rukavička „jako by ulita“. Totiž, je ruce v ní jako živému obličeji v sádrové masce, jako prsoum v železné šněrovačce, jako nohoum odsouzence v dřevěných kládách, zkrátka: slavnostně, bálově. — Tak, a teď může slečinka dolů do fiakru.

„Blázni!“ bručí za nimi tatínek, jenž měl dnešních bálových příprav zrovna už tak dost. Dívá se na svou mohútnou, nepokrytou dlaň, obrací ruku, snaží se narovnat prsty, pak bručí zas: „To je mně ta moje přirozená rukavice přede stokrát milejší, kůže se pěkně podá! Rukavičkáři jsou ještě piplalové! — Arci,“ pokračuje, „copak chce člověk za 1 zl. 20 kr.! Kousek kozliny nebo jehněčiny, kus kočky nebo psa, nanejvýš nějaký cviklík z německé myši!“ Teď se tatínek mimovolně usmál, vzpomněl si, jak vypadala dceruščina ruka v té malé rukavičce přede jen tak komicky, tak něžně totiž. „Vyhraju-li ze saské,“ dodává, „koupím jí na „kupecký“ bál rukavice celé z německých myší!“ —

Je to lesku na žofínském sále! Také není divu, skví se tu přes dva tisíce jen bílých glaceovaných rukaviček! My moudré bílé plemeno kavkazské musíme mít ovšem rukavice bílé, kdybychom byli mouřenínského nebo jiného plemene „se zachmúřeným rozumem", měli bychom jiné. Také proto musíme mít rukavice bílé, že „bílá ruka znamená duši beze skvrny" a bez rukaviček že by to někdy se neznamenalo. Dva tisíce bílých, nevinností se lesknoucích rukaviček! Jen gardedámy, sedící pod galeriemi, mají rukavice staré, vyprané. Zcela v pořádku! „Lesklost kůže trvá u člověka jen do prostředních let, pak člověk flekovatí!"

Když byl přírodozpytec Charles Bell vyzván, aby za velkou sumu peněz — 80.000 zlatých! — nějak z přírody oslavil „moc, moudrost a dobrotivost boží", napsal pojednání o lidské ruce. Dokázal, že ruka je největším divem světa. My ten div strkáme do pouzdra. Ostatně je pouzdro to vynálezem prastarým. Už Homér vypravuje, že Laertes pracoval v zahradě vždy v rukavičkách, aby se před trním chránil. A naplněný bálový sál je přec také zahrada, plná růží, plná trní, a ono je v bále nesmírné opatrnosti zapotřebí, v tom mně přisvědčí každá dáma. Přijde tanečník. Sklopí hlavu, jako by k boji vyzýval. Dáma mu vrhne obě rukavičky své do rukou, na znamení, že duel přijímá. Bojovný rej začne — jak pak dlouho to může trvat a nebohý slabý muž je elektrickým proudem překonán. Vzdává se, tiskne na znamení lehýnce dámskou ruku. Ale stisknul ji v rukavičce. Rukavička ovšem to sdělí hned ručce, nervy ruční ovšem začnou pekelný rámus a telegrafují to hned srdci, ale srdce řekne „ne", ruka se v rukavičce ani nepohne a tanečník nesmí být ani uražen, vždyť snad to ani necítila ručka v pouzdře svém. Za to když srdce dovolí!

Jemný protitlak je zpod rukavičky tím silnější. Palný žár malé ručky jako by vypravoval: „Tak daleko od srdce a přec ještě tolik žáru pro Tebe!“

Ostatně, kdyby neměla dámská rukavička bálová pražádnou jinou zásluhu, než že tanečník musí se také do rukaviček obout, už to by byla zásluha velká. Nevím, cestoval-li už každý čtenář po Číně, ale čínské cestovní pasy alespoň zná snad každý. Popisu osoby v nich není, úředník natře cestovateli jen pravou ruku olejem, otiskne ji na měkounký, navlhlý papír pasportu a už je mýlka nemožna. Podívejme se na tanečnici v bálech, kam rukavička ještě nepronikla! Tančí-li pilně, je do rána bílý její živůtek samá mužská dlaň. Jako je pas neposedného cestovatele samá stampiglie a samé viso.

Ale je i z jiných příčin dobře, že je rukavička na ruce. Po čertech chytří a vzdělaní jsou teď mužští, neslušní jsou odjakživa. Každý prst na ruce přivedli v spojení s některou planetou. Aby tak některý spustil: „Slečinko, já si Vás vezmu, zde na Vaší ruce ta čára od Venuše (palce) dolů znamená štěstí v manželství!“ — nebo „Ajaj, koukejme se, co je tu rýh pod Merkurem (malíčkem)! Vy byste se jistě už ráda vdala!“ Nebo aby se při čtverylce docela rozpředl rozhovor, jak nám jej již pan Shakespeare v jedné historii své věrně vylíčil:

Othello: Podej mi svou ruku.
Jak měkká jest tvá ruka!

Desdemona: Nepoznalať
ni věku ještě ani starosti.

Othello: To plodnost znamená a štědré srdce;
horká a plná — — — — — —

Štědrá to ruka! jindy přijímaly
se ruce od srdcí, v nynějších dnech
jen ruce dávají se, žádná srdce. —

Ruka je skoro tak výmluvna jako ústa. Ruka tlumočí všechny naše myšlénky, „prosí, poroučí, hrozí“ Ruka vykonává vše, co jí srdce a hlava poroučí, díváme-li se na ruku, jako bychom hleděli na rejdiště všech dobrých i zlých duchů v člověku. Proto také rozeznáváme mnoho druhů ruk a sice:

„elementární, lopatovou, uměleckou, prospěšnou, filosofickou, fysickou a smíšenou“;

nebo: „elementární, podnikavou, cituplnou a duševní“;

nebo: „nevyvinutou (čili dětskou, tlustou s krátkými prsty), širokou, úzkou a ušlechtilou“. Tuto ušlechtilou ruku má vysoká aristokracie, diplomacie a salonní dámy, ano i jeden filosof zmohl se již na ni, Aristoteles, jak se povídá.

Ruka je zrádkyně, do bálové rukavičky s ní!

V rukavičce je ruka jako ruka, všechny mají „charakter bezcharakternosti“.

II.

Taneční pořádky.

Ženská musí být pořádná — zákon první! A proto se jí vtiskne hned u vchodu do bálového sálu taneční „pořádek“ do ruky, aby věděla co, kdy a s kým.

Musilo-li zvyknout pořádku při reji svém to zlaté slunéčko na nebi, proč by se mu nepodrobilo sebe růžovější děvčátko na zemi! Předně už se netančí jen polka

a valčík a sousedská, jak se kdy kapelníku líbí, nýbrž máme také třasáky, polkamazury, mazury, besedy, čtverylky, a t. d., a člověk musí přec vědět, co kdy. Za druhé už si nevyprošuje tanečník tanečnici hned „na první a na poslední taneček, a na všechny, co jsou mezi tím", také nejde zas jiná tanečnice mezi jedním kouskem z ruky do ruky. Za třetí nemohla by si tanečnice ani víc pamatovat všechny přihlašující se kandidáty a kdo z nich se přihlásil v čas, neboť jsme-li „my děvčata" pěkny a máme-li jen trochu peněz, tlačí se ti mužští strašně k nám. A protož je za čtvrté velmi dobré, že hned u vchodu stojí páni výborové v čamarách a rukavičkách a podávají ty seznamy dnešních tanců čili „pořádky" a pánům mimo to nařezané tužky.

Časy se mění. Takhle v letech čtyřicátých stávali také černě odění mladíci u vchodu do českých bálů Ale místo balletně nuceného úsměvu sídlil jim na tváři úsměv srdečný, před erbem nebo před penězi ani je nenapadlo, aby šij sklonili až k zemi, a místo pouhých lístků rozdávali celé drobné, v glaceovaném papíru zavázané knížečky. „Pomněnky" nazývaly se knížečky ty a byly plny básniček na naše „vlastenky" — tenkrát jsme měli totiž ještě vlastenky. Třeba dvacet mladých veršovců přispělo po dvanáctiřádkových básničkách. Jeden nazval vlastenky „Vlastami, které vítězí bez zbroje a a krunýřů", druhý je ubezpečil, že „růže w paupěti ge krásná, krásněgšj wšak w rozkwětánj", třetí byl samá perla, hvězda, purpur a lilje, čtvrtý slyšel z českého jich blaholu „pění slavíkovo", pátý byl přesvědčen, že srdce české panny je „oltář, kolem něho andělé," a t. d. Děvčata básně ty hned si čtla a když šel veršovec hrdým krokem kolem, šeptaly si: „Básník!", když s nimi tančil, vzdvihala se dobré mamince pýchou ňadra, a při večeři

o půl noci ťuknul si pan otec s básníkem, že až sklenice řinčely — a ten otec byl členem as desíti společností českých po Praze a jmenoval se v jedné „Žižka“, v druhé „Prokop“, v desáté „Horymír“. Během let vlastenky povadly, nadšení ochladlo — —

Teď máme taneční pořádky. S počátku byly jednoduchy: prostý glaceovaný lístek, pro pány i dámy stejný. Pak se také jich zmocnila chuť po „něčem zvláštním“ a formy jich jsou již velmi různy, někdy zcela pěkny. List lípový — růže rozvitá — medaillon — vějířek, na jehož žebérkách jsou napsány tance — náramek — knížka, do níž se zapisují dluhy a knihovní závazky slečny tanečnice — torbička, do níž uložen osud as šestnácti lidí — bonbonierka, z níž rozdává dáma svým ctitelům sladké půlhodinky, a všechny titěrky ty lesknou se zlatými cetkami, slonovinou, aksamitem, řetízky, že až milo. Některé ty hračky jsou, byť i ne zrovna důmyslny, přec ještě dobře vybrány, avšak, co se má říci, když taneční pořádek (na př. na plesu „německých studentů“ v Praze) má podobu — nože, jiný podobu — deštníku, a t. d. To snad dle pravidla, že „ženský pořádek“ musí doma i jinde vždycky vypadat trochu „strojený“?

V době „autonomie“, „dělení práce“, „spolkového ruchu“ nestačí víc „český ples“ nebo „národní beseda“, máme také ples „polních hospodářů“, „kupců“, „Sokolů“, „mediků“, „právníků“, „sladovnických“, „svorných cihlářů“ a ještě nějaké sto jiných. Tu pak ovšem někdy chce se tanečním pořádkem vyznačit také ráz tančícího mužstva. Proč ne, když se to děje vtipně! Prvaník může vždy podat liktorské „fasces“ na znamení přísného řádu, nebo „zákonníček, platný pro tuto noc“. Medik může vždy napsat:

Recipe:
1. Polkam. Cum grano amoris.
2. Quadrillarum doses duas.
3. Strašákum. Unc. quindecim.
Et cetera.
Misce exactissime. fiat pulvis. Divide in 16 doses aequales.
D. S. Má se brát od 8. hod. z večera do 5. hod. z rána. —"

Ale když na plese „hospodářském" znázorňuje taneční pořádek — pluh! Na přes rok snad snop, ne? Nebo prý výtečné spojení tance s polním hospodářstvím — humno na vyšlapání obilí?

Toť by se mohlo „vtipně" radit dál:
pro ples kominíkův: komín, hezky starý, obrostlý břečťanem!
pro ples krejčův: cihlička;
pro ples uzenářů: šunka;
pro ples kupců: bečka soli;
pro ples truhlářů: rakev;
pro ples klempířů: sedací lázeň.

A pan „výbor" mohl by se hrdě sehnout ke své tanečnici a pošeptat jí: „Ta myšlénka je ode mne!"

O, dobrá myšlénka je dar zrovna z nebes!

III.

Frizura.

Kdyby vešlo tisíc dam do bálového sálu, u vchodu mají obličeje všech duševní výraz naprosto stejný, totiž žádný. Rty jsou nehybně sevřeny, oko chladné, tvář bez pohnutí, hladké čelo vtělený výraz dlouhé chvíle. Umělý

výraz, ovšem. Částečně má v tom být chladná pýcha „královny“. Částečně je to zástěrka strachu. Většinou příprava na vše, co přijít může, ať je to dobré či zlé, bílá blána, na niž teprv napíše dnešní zábava zvláštní charakter svůj.

Ale největší uniformnost v tom ohledu spůsobuje „moderní frizura“. Na tom záleží pramálo, sluší-li nebo nesluší-li, móda se po tom neptá. Rozumí se samo sebou, že nějaká frizura musí být. „Chcem-li mít myšlenky v hlavě v pořádku, chcem také mít v pořádku vlasy na hlavě“ — a o tom nebude přec nikdo pochybovat, že myšlenky i v hlavě nejkrásnějši tanečnice jsou v pořádku co nejlepším. Jen že jsou, nebo mají být vlasy kolem hlavy jako rámec kolem obrazu, stylisovány podle tvaru hlavy a obličeje. Ale vypadá to v bálech jako v uměleckých výstavách: na obraze úsměvná broskev nebo průsvitný hrozeň plný pelu a vdechnuté mlhy, a kolem těžký rámec, k udušení. Bál je slavnost, frizura musı být slavnostní, tu předpisuje móda. Ještě módě nenapadlo, aby se starala, sluší-li kroj botky, střih šatů, forma kloboučku, nebude se také ptát, sluší-li frizura.

Nynější moderní frizura je tak zvaná „vyzývavá“ čili „vysoká“. Také ji nazývaji „dvorskou“, „krámskou“. Vše se vrcholí do temene a na temeni sedí koš copů nebo ovinutých kadeří; před koš se posadí někdy květinový diadém. Kolem čela a spánků nechají se po případě vyběhnout nebo zakroužit krátce přistřižené vlásky; to se děje, jsou-li žilky zde příliš viditelně nashromážděny, neboť „četné žíly kolem čela a očí znamenají neštěstí v manželství“ a znamenat cos podobného před svatbou, to nejde. Ostatně není frizura ta slavnostní příliš draha, ač nepřibeře-li se řečený diadém. Frizér za dva zlaté obstará česání, za dva zlaté půjčí copů nebo kadeří a

je to. Dnes můžeš se zamilovat do kadeří slečny A. a zítra můžeš přemýšlet, nejsou-li kadeře — chci říci, není-li slečna B. zrovna tak krásna. Vysokou frizuru milují prý dámy živé a sanguinické, znamená, že nositelka „by rychle a ráda nasbírala zkušeností“. Na konci 16. věku nosily vznešené mladé Neapolitánky frizuru na celý loket vysokou, je vidět, že míra touhy po „zkušenostech“ je u našich slečinek přece ještě skrovnější.

Frizury ty začly u evropských dam teprv v druhé polovici 15. věku — u některých divochů byly o tisíciletí dřív. Pak mizely, zas se objevily, zas mizely. Před velkou revolucí francouzskou byly nejzvláštnější. Jmenují se nám ještě pyšná jich jmena „à la Daunienne, à la Cleopatre, l'Euridice, Bonne au Fichu, Bonnet à l'Herisson“ a „chien Couchant orné d'une double Barrière“. Některé z nich jsou tak zvláštní, že jich ani „Fliegende blaetter“ svými frizurami „à la Heuschober“, nebo „à la Dragonerpferd“ posud nepřekonaly. Při staré frizuře „aux Tuileries“ na př. měla dáma celý koráb se sedmi nataženými plachtami na hlavě. Z těch dávnějších odpovídá moderní bálové frizuře nynější nejspíš ještě ta „l'Euridice“. Třeba ale podotknout, že nynější přec je, posud alespoň, prostší.

Vysoké postavě, oblému čelu a pyšnému profilu sluší. Ale když je „vyzývavá“ frizura na malé dámičce, je pak postavička samá hlava a jako by pořád měla figurka přepadnout na zad. Kolona dam vypadá jako kolona nešťastnic, kterým se vlasy vzhůru ježí nad nějakým bezprávím, které se jim zde děje. A každá jednotlivá hlava ženská je věžitou satyrou na ty mužské kolem, kteří „se už ženit mohou“. Neboť u těch obyčejně je již dávno vykonán bohem předepsaný koloběh myšlenek a vlasů. „Málo přinesem s sebou na svět vlasů,

právě tak jako pojmů. Pak přibývá hlavě myšlenek a vlasů zároveň. Až konečně, když už myšlenkám ochrany netřeba, když přijde doba, že myšlenky jsou usazeny, jasny a čisty, nepotřebné již vlasy oprchají — listy spadající, nevracející se s jarem.“ Úctyhodný pohled, neboť pleš je duchaplnost. Co Esau, nač Esau, když Sokrates!

Vlas je zvláštní věc. Mikroskop nás učí, že je to několik rourek v sobě a uvnitř duše jako v brku. Lučba nás učí, že se skládá z proteinu, tuků, barviva, železitého kysličníku, v červených že je mnoho síry a v černých mnoho uhlíku. Ale co je do hloupého mikroskopu a do nimravé lučby, řekněte, že „vlas vězí cibulkou svou hluboko pod kůží“ a poeta vám řekne: „ano, ale koncem vlaje do všehomíru.“

Co pak je to platno, vlasy jsou věc přece jen pěkná. Krásu zvýšují, hezkost činí hezčí, nehezkost stává se jimi pikantní. Dobře máte, milé dámy, že si je pěstujete, zvlášť tedy pro bál. Když se kněz posvěcuje olejem, aby obsloužil boha lásky, proč vy ne pomádou. Když válečník si upraví válečně vous, proč bálečnice byste si neupravily bálečně vlas! Prosil bych jen — jak hloupá je má bezmocná prosba vůči všemohoucí módě! — prosil bych ale přece jen o trochu slohu. Pěkně oblá lebka nechť ozdobí se frizurou řeckou, přec vždy nejkrásnější ve světě. Naivní obličejek nechť vykukuje z kadeří jako šotek z keře růžového. Jenom zas nevolte pro b á l zcela tu jednoduchou, hlavě ovšem jedině přirozeně odpovídající frizuru, jakou dal Rafael své Madonně! Ty, které na plesech vypadají zcela prostoučky, nevinny, prajednoduchy jako Rafaelova Madonna, ty jsou z druhu „neviňátek nejnebezpečnějších“, ty — — ale ne! nebudu je pomlouvat, také ty propadnou svému osudu, budou mít svatbu a tu je lidé pomluví beztoho dost. Já pak —

ano, zdá se mně vskutku, jako bych měl tak jak tak prosit za odpuštění. Uchopil jsem dámy za vlasy! Je mně omluvou, že jsem to učinil jemně, totiž s jemností svou: medvědí?

Jen ještě dobrou radu vám, mužští soutrpitelé. Mějte se na pozoru! Za jediný vlásek svůj přitáhne vás dívka k sobě, spoutá vás a kdybyste byli samý Simson. A takových vlásků má dívka na své hlavě 100.000, nepočítaje ani těch falešných!

IV

Vějíře.

Nic příjemnějšího není lze sobě v bálovém sále myslet než hezounké, živé děvče s vějířem v ruce a u rozpravě s veselým hochem. Bez vějíře nevěděla by chudinka kam s rukama, s vějířem je svěží a graciosní při každém svém pohybu jako kočka. A těch pohybů je tolik! Co je významu v tom, když děvčátko rychle, jako by v zlosti, vějíř rozestře, nebo když jej pomalu, jako by tázavě či v rozpacích, zavírá, když se mezi rozpravou snivě na jeho okrasy zadívá, když se krajem jeho dotkne bílých svých ňader a zazlobí se: „Cože, já —?“, když chladí jím sebe a z velké milosti také tanečníka, když zavřeným vějířem zahrozí, když si jím opírá tvář nebo bradu, když jím kryje bílé zoubky, aby nevypukla v „neslušně“ hlasitý smích, když si jím zakryje oči, aby — viděla líp, když si kryje ústka a náhlým zíváním naskakující bílé puntíky dole na nosíku, atd., atd.! Jenom žárlivým nešťastníkem nesmí člověk při tom pohledu být!

Jakž by nebyl vějíř zavládl v síni bálové, vždyť zavládl již všude! Těžký kožený sprovází dámu na cestách

jako kufry, škatule, chladí ji v horkém vagonu a chrání před dotěrnými zraky. Často jí slouží, aby — „si zakryla tvář; nebo její vějíř má hezčejší tvářnost". Lehký zelený a kulatý sprovází zas dámu s jara na procházkách a slouží jí zároveň co stínidlo. Ještě lehčí slaměný, palmový nebo papírový vezme se na krátký skok do domácí zahrady. A bez důstojného ebenového nebo cedrového vějíře nejde žádná slušná panička na návštěvu v kruh svých přítelkyň, a když se tu jazýčky rozejdou přes osudy a povahy bližních, tu zaharaší a zaklepou vějíře truchlý pohřební marš.

Odkud k nám vějíře přišly? Ze světa — bližší adresa neznáma. Divoši na ostrovech je také již mají, z listí a z peří. K nám přišly z Francie, do Francie snad ze Španěl, kde vějíř náleží k předmětům, předepsaným dvorskou etiketou. Jsou země, kde je nosí ženské i mužští, z potřeby. Takž v Japanu, Číně, Východní Indii, tam pak ovšem jsou vějíře nejchudší a nejprostší až do vějířů nejnádhernějších, dle majetku a dle dosahu kultury. Na světové výstavě vídeňské viděli jsme vějíře z jediného palmového listu, velmi laciné, velmi také tedy u nás, již z módy, hledané. Podobně také laciny jsou v Orientu vůbec oblíbené vějíře z rýžové slámy: krátké dřevěné bidélko a na něm slaměná vlajka, celek jako praporeček. Když vstupuješ v Egyptě do sluncem rozpáleného vagónu, rozumí se samo sebou, že si koupíš od konduktora takový praporeček za tři piastry. V čínském oddělení viděli jsme také vějíře z prostých dřevěných tříštěk, hezky velké, vypadající jako lopatky, jiné pak dražší z velkých ptačích per, ještě jiné a ještě dražší z lakovaných dřev a hedbáví, a nejdražší pak celé z krásného filigránového stříbra. Takovéto stříbrné filigránové vějíře jsou ovšem víc krásny než prakticky. Spozoroval jsem je také v oddělení indickém,

egyptském, tureckém (zde ale s rukojetí jinou, ne stříbrnou), z evropských jen v oddělení portugalském. Nejkrásnější jsou ale činské, na některých z nich byl také v Evropě před staletími známý, nyní nám zcela záhadný „email à jour“. Totiž emajlové pláště, průhledné neb neprůhledné, jichž podklad je leptáním či snad rytbou odstraněn a jež jen na kraji jsou zabrány do kovu.

V Orientu jsou arci také lidé, kteří toho nemají chvála bohu zapotřebí, aby se sami vějířem namáhali. Komandují jako Juliina kojná: „Petře — můj vějíř!“ a Petr, když je Číňanem, začne pracovat dlouhým bidlem, na jehož konci je pernatý kruh, nebo když je Bombajcem, vezme rovněž dlouhé bidlo a točí vějířem uvázaným na jeho konci jako prapor na bidlech našich cechů. Nejrozmanitější jsou as ty vějíře bombajské a indické vůbec. Viděli jsme na výstavě těžké a velké vějíře ze zlatého brokátu, které složeny vypadaly jako velké, rozčepýřené koště, jiné z prostého lnu, vypadající zrovna zas tak, ještě jiný z antilopní nožky a kruhu pestrých per, zase jiný, kde pernatá kůže celého ptáka natažena na lehký rám a hlava ptáka sloužila co rukojeť, atd. Zde byly také štucle — z pavího peří, celé klobouky ženské jen z pavího peří, atd. Nejkrásnější ostatně příležitost, ozdobit se „cizím peřím“, měly dámy v oddílu brazilském. Vedle ještěrek přes loket dlouhých, vedlé vycpaných žab, velikých jako čepice, vedlé smrdutých koží z armadilů, aligátorů a chřestýšů byly tu celé haldy červeno-černých, hnědo-zlatých, zeleno-modrých ptáků, jakéž naše dámy na kloboucích nosí. Vyschlá očka, svázaná křídla, stlačené pod břich nožky — smutná podívaná na tu vesele pestrou kumpanii! Jistý obchodník z Rio de Janeiro, Francouz, prodával zde květiny z per — napodobení brazilské flóry — colliery z kolibřích hlaviček a zlata, z brazilských

brouků zlatohlávků a zlata, pak vějíře z peří — není lze myslet sobě něco elegantnějšího, půvabnějšího než tyto kruhové vějíře, vypouklé jako slunečníček, s lesklým kolibrím uprostřed, z peří sněhobílého nebo k nepopsání jemně růžového. Ach, co zde vzalo svornosti manželské za své, u těch brazilských vějiřů! Mnohý zamilovanější manžel přec se odvážil pozeptat se, ale — „na stovku my nehledíme," mínil Francouz z Rio de Janeiro.

U nás rozkvétají vějíře teprv od nějakého desítiletí. Byly ovšem již dřív, ale nevšímáno si jich valně. Také nyní ještě nejsou předmětem příliš luxuriosním, vějíř za dvacet zlatých pořád ještě budí obdiv. Ale již to začíná, vídeňské fabrikáty ženou cenu do výše. Mnohá již dáma, když vezme bohatě zlatem a kaménky vykládanou rukojeť svého vějíře, drží náhle v ruce celoroční existenci tak as půl třetího rakouského diurnisty. Ostatek je ještě samý papír, hedváb, dřevo, kousek slonoviny nebo želvoviny a špetka labutího peří.

Vždyť koná lacinější vějíř půvabné své služby přec. Již barva jeho je významna. Bílý znamená dobrý rozmar, červený radost, žlutý odmítnutí, modrý věrnost, fialový neústupnost, osypaný zlatými penízky bohatství, stříbrnými spokojenost s málem, atd. Každý pohyb vějířem, odevřeným, zavřeným, polozavřeným, znamená něco určitého, jazyk vějíře je výmluvnější než mluva květin.

§ 1. „Získal's mou lásku." — Pravice ukáže zavřeným vějířem k srdci.

§ 2. „Kdy tě spatřím?" — Dáma se dotkne zavřeným vějířem svého pravého oka.

§ 3. O — —

Ale to takhle, budu učit děvčata něčemu, co dovedou i bez paragrafů! A kdyby i nedovedly! Žádná se mně už nepřizná dle §. 1., žádná nezeptá dle §. 2.,

žádná dle §. 40. neukáže mně vějířem na svou nožku: „Vrhni se mně k nohoum!“ — leda že některá dotkne se vějířem špičky mého nosu a to znamená dle §. 39.: „Pane, Vaše pověst je mizerná!“

V.

Dělané kytky.

Falešné copy, falešné kadeře, falešné kytky, falešné červánky na tvářích — dobře ještě, že dekoletování děje se dost hluboko, aby se vidělo, že alespoň něco není na bále falešné! Ačkoli i zde praktický člověk ví, že — —

Ale zůstaňme u těch kytek! Bez padělaných kytek ve vlasech nebo v ruce nebo na šatech již se děvčátko ani neodváží do bálového sálu! Co tím chce? Snad naznačit svou něžnost? — přec snad ne dělanou něžnost? Není spokojena se svou krásou přirozenou, a když nemůže být krásnou nadpřirozeně, chce být falešně?

Nemohu je vystát, ty plátěné kopie květnaté přírody! Jsou mně tak protivny jako ve skutečné šaty oblečená dřevěná nebo vosková pupa lidská s modrýma očima, korálovýma rtoma a růžovou lící, ale bez života. Jak vábně hledí na nás z trávy květina skutečná, jak nevinně, zrovna jako by očima dětskýma — a jaký zrak má zde ta květina dělaná, mrtvý, vytřeštěný, skleněný! Můžeš těmto dělaným květinám, když z večera příroda zadřimuje, zašeptnout: „Dobrou noc!“ — můžeš si je myslet, jak ráno se probuzují a v porosení svém nevědí, mají-li plakat nebo smát se k slunci? Můžeš si myslit, jak zde do rosy té dělané lilie padá lesklý paprsek měsíce — můžeš zde k tomu dělanému bezu si přimyslit tlukot slavíka? Hledala bys, děvčátko, u potoka dělané po-

mněnky? Poslal by Ti tvůj ctitel v březnu „první“ dělané fialky na znamení — obzvláštní pozornosti?

Vydržela by holčička na svém stolku sebe krásněji dělané kytky z porculánu, hedvábu nebo „papier de Chine“, které se nanejvýš ulámou, nanejvýš zapráší — a nevyhodila by je za týden a nevyměnila za čerstvé, třeba že druhý den vadnoucí? Vezmi zde tu dělanou růži a mysli si na krásnou pověst, že nejkrásnější žena indického boha, luzná Pagoda-Siri narodila se z růže! Dívej se na ty květiny dělané a vzpomínej si na staré, krásné písně našich poetů o květinách! Čti „Babičku“ Anastasia Gruena, jak má starou knihu a v té staré knize kvítko dávno zvadlé a uschlé, a když se na to kvítko podívá, vždycky že se jí oči slzami zalijou — a teď si schovej také kvítko ze svého dělaného bouquetu! Až budeš babičkou, zvadlou se vzpomínkami povadlými — ta dělaná květina bude rudá jak dnes, nežila, nevadla s Tebou, necitelná její svěžest Tě pobodá.

Krásná je živá květina na živých ňadrech, v bujných vlasech. K ní může tanečník připnout své sny a své slovo, jí může závidět. Co má mluvit o květinách dělaných? Jsou-li z Paříže od madame Florentine nebo z vídeňské továrny hraběnky Baudissinové? — Co maminka asi za ně dala? „Patnáct? Dvacet zlatých? Aj aj — třicet! To bych byl nikdy neřek'!“ — Dáš-li tanečníku živou růži, je šťasten — dej mu „kus“ kytky dělané! A on je již šťasten, může-li se jen dotknout té růže živé, která tě zdobí — ať se dotkne těch kytek dělaných, slaměně harašivých! Aby takhle měl harašit háj a luh! A ta vůně! Fermež, barva, lak — fi donc! Pak se divme, že se obalují tanečnice oblakem parfumů, že hledají nějaké „bouquet des bouquets“. Kolik bálů, tolik nových šatů a tolik nových parfumů, jednou „eau Romaine“, po

druhé „balsam of spring flowers“, po třetí „eau Athénienne“, po čtvrté „Madeirabouquet“ — pečinka tatáž, jen omáčka pokaždé jiná. „Panna voní jako fialka,“ praví národní pořekadlo, ale čert věř těm národním pořekadlům, myslí si panna. A nepanna? „Márinko — dojdeš mně k Procházkovi pro Extrakt of Violets!“ —

Něčím zcela novým ovšem dělané květiny nejsou. Z barevného papíru a barevných cárů dělaly ženštiny as vždy květiny, jako je dnes dělají vesničanky na slovanském jihu. Vejdi do kostelíka na dalmatském pobřeží. Plno tu zavěšeno věnců z plátěných kytek — plátěná modlitba za šťastný návrat plavce manžela. Věnec z živých květin by snad vadnutím budil předtuchy a nepokoj. A venku na hřbitůvku zas plno věnců z černého plechu — plechový smutek! Z plechu, měděného drátu, hedvábu a zlatých cetek dělaly se kytky také u nás hojně skoro až do našich dnů, vidíme je po dnes ve venkovských kostelíčcích, zadělané do cihlově natřených dřevěných špalíčků co do kořenáčů. Říkali jim „kytky leonské“. Pak jsme znali ještě kytky „vlašské“, sestavené z hedvábných kokónů, „fiori di bozzolo“. Vídali jsme je dlouho co ozdoby na ženských kloboucích. Také nyní ještě objevuje se často jednotlivý kokón na dělané kytce bálové — hezký obraz, zapředená housenka! — Dámy české samy dosti dlouho zaměstknávaly se různým děláním kytek. Sestavovaly je z vlasů svých milých, z všelijakého vonného koření, z barveného vosku, z lesklých hlemýžďů a skořepinek, z kůže, z cibulových slupek, motejlích křídel, brouků, slaměných immortálek a t. d. Byly to květiny forem nejvíc jen imaginárních.

Nyní vykouzlují naše dámy květiny leda jen na vyšívacích rámcích, z diletantské práce stala se fabriční.

ze zábavy výdělek. A výdělek výnosný, živící tisíce a tisíce ženštin. Z voskového a jiného papíru, z hadříčků hedvábných, z papírové kaše, z duše čínského bezu (papier de Chine), krepu, aksamitu, drátu a trošku nití shotovuje se květin ročně za milliony. Vrch mají tovary francouzské. Lučebník Seguin vynalezl co možná přírodě nejpodobnější barviva, botanikové předložili rozebranou květinu sochařům, nejpřednější sochaři ryli matice na lisování jednotlivých lístkův. Moderní centifolie a každá květina jiná je složena ze sterých kousků, kapradiny, eriky a t. d. z tisícerých, každé kvítko je jiné, jako v přírodě, tolik si vyrábějí různých lístků, různého materiálu. Rouette Heloise, nějaká vnučka slavné kdys milánské kytkářky Rouette Julie, pak madam Florentine, m. Bidaut, m. Broger, slavná jména kytkářská a — milionářská. Francouzům zůstane nadál vrch. Jeť pařížské zahradnictví na stupni nejvyšším, a co zahradník dovedl nového vypěstovat a upravit v bouquet, kytkářka to zvěční svým nevadnoucím tovarem a rozšíří po světě. Na světové výstavě dokázaly, co umějí. Otrocky přísně napodobují přírodu — napodobují! Proto také kytkářstvi to není uměním, jakž je rádi nazývají. Co umění by muselo mít svůj sloh, ono ale má jen přísnou kopii přírody. Dobře říká Čech — květina „dělaná“, „falešná“, ne „umělá.“

Nemohu je vystát, ty falešné kytky! I když jsou co nejpřirozeněji dělány, přeju jim nanejvýš, co přeju falešnému příteli: aby do něho vjela poctivost. Jen naivní lži se odpouštějí, ne uměle strojené. Pravda, že malíři malují květiny už od časů Pausiových, ale ten obraz jejich nám nelže, že jest květinou. Kytkářky nutí svou růži, aby byla lživa jako žena Putifarova — „a lživou hubu má v nenávisti hospodin.“

Napodobení přírody! Teď dělají falešné kytky, pak snad budou také dělat falešná děvčata. V tom ale as přírodu nedostihnou.

VI.

Za noci.

Plesy naše začínají, když den již prchnul, země ztemněla a měsíc byl se svými hvězdami již po nějakou hodinu vedl svou celodenní polonézu „při hudbě sfér“. Odpusťte tomu nabubřelému počátku! Ale když může jeden vidět ve hvězdách „stříbrné lilie“, druhý „hořící svíce“, třetí „zlaté písmeny milostné písně“, čtvrtý dokonce „zbožná jehňata, kteráž žene pasačka noc“, proč by mně nemohly být hvězdy tanečnicemi a měsíc k nim nějaký papa Fajgrt?

Je v tom skutečně něco zvláštního, že právě když si máme odpočinout od bdění, pouštíme se do tance. Je to zcela proti nauce, že „noc je božská, zázračná, ale nejkrásnější že je ta, kterou prospíme“. Národové, kteří žijí dole na úpatí kultury, tančí jen za dne; sotvy ale pošinuli se na nějaký stupínek, sotvy že mají ten onen prostředek na přemožení noci, na zaplašení temnoty, již protahují tance do noci, až je tam odkážou zcela. Ale je to pochopitelno, při tanci je žena hlavním faktorem, ne muž, a ženě patří noc. Žena je jako měsíc, přítelkyně temna a proměny. Den je muž a noc je žena, žena je „hezčí polovice mužova“ a noc je nám „hezčí polovice života“. Kladem do ní nejbujnější rozkvět společenského svého života, plesy.

Někdy se přihodí ještě taneček za dne, při výletu na lučině, při improvisované společnosti doma. Ale vel-

kých plesů za dne víc není. Byly ještě tak asi před třiceti lety, ale již tenkráte byly něčím zcela zvláštním. Němčourská tenkrát ještě Praha vypravovala si v masopostních dnech již na několik neděl napřed, že bude na Žofíně „blumenball“ — „ples květinový“. Dekorace sálu byla samá květina. Palmy a jiné exotické květiny z panských skleníků krášlily kouty a výklenky, místo lustrů visely ve výši koše s květoucími orchideami, zelený břečťan pokrýval zdi místo hedvábných čalounů. Beztoho neprostorný sál Žofínský byl umělými záhony, na nichž samý ohnivý květ, ještě více zúžen, ale nebylo potřebí většího místa, společnost se skládala jen z nejvyšší aristokracie. Knížata, hrabata, výminkou nějaký baron, o jehož rodu ale nebylo pochybnosti, že již před několika věky plazil se v dvorském prachu. Bylo velkou milostí a velkým vyznamenáním, kdo z ostatních vynikajících Pražanů směl zadními dvířky nahoru na galerii a plazilové ti rvali se o ponižující to vyznamenání. Ples začínal o desáté hodině ranní a končil se soumrakem. Čumících diváků bylo při příjezdu i odjezdu všude plno a „blumeballlaendler“ a „blumenballpolka“ kvičely pak půl roku Prahou.

Ples noční žádá ovšem dekorace zcela jiné, na místnosti i na lidech. V záři plynových světel září pak zcela jinak hedváb na stěně a šperk ve vlasech, leskne se také zcela jinak bělost odkrytého ramene. To se musí studovat. Člověk by arci myslil, že dámy překonají takové studium hravě — přec málo kdy se objeví bálovnice oblečená skutečně s vytříbenou krasochutí. Jak často slyšíš o děvčeti krásném, že „na bále se zcela ztratila“. Byl to její „první ples“. V obyčejném životě dovede se ještě dost slušně šatit, dle tvaru hlavy a obličeje dosti luzně si vlasy upravit, pro ples toho nedovedla Falešné

vlasy do výšky à la Babylon nebo vlastní uměle a hadovitě rozcuchány à la Erinnye, nebo jako placka svisly jakoby ohon bobra; barva šatů zcela neharmonická s pletí těla a barvou vlasů; šaty samy dle nejnevkusnějšího, jen když „moderního“ střihu, v zadu někam přišita velká pentle, kam jakživa nepatří, a pod zády houf pentlí a nabobtěných říz, že to vypadá jako zadní část u pštrosa — „policie by se měla za to chytit, před soud by se měla taková dáma postavit a soudu by musela předložit a vysvětlit všechny jednotlivé částky té své toiletty“, volá Američanka Schwartenbachova. A k tomu to moderně oblíbené držení těla, ta tak zvaná „řecká čára“! Svrchní část těla protivně nakloněna ku předu, ostatek zatažen jako při bolestech v životě nebo při strženém kříži, ruce svislé ku předu, jako by se každou chvilku chtěly opřít proti pádu — a s tím pak do plesu, kde má být každý pohyb krásný!

Pardon — vždyť jsem chtěl mluvit o noci, „prováté dechem touhy“! O noci, která vždy klade ohnivější pocit lásky do našeho srdce než den. Ve dne je mnohý pocit něžný jen jako by šedým kouřivým fosforem v srdci zapsán, v noci pak ten fosfor svítí a září. Ve dne je mnohý milovník bázlivý a nedůvěřivý jako baba, noc už udělala z mnohého hodného člověka vraha a z mnohého bázlivého milence hrdinu, noc budí sílu a odvahu. U Čudů nesmí ani nikdy jindy muž se ucházet o ruku děvčete než v noci — ale nelezme k Čudům, vždyť moderní naše plesy noční nejsou samy přec praničím jiným než prelimináři manželskými! Jen že se tu pánové a dámy víc nesbližují, aby „skoumali přítažlivý nebo odpudlivý vliv svých čivů,“ a že Amor nemá při tom už pranic jiného co dělat, než aby ze sádry ulit stál někde co symbol v koutku. Ještě se miluje dost, to je pravda,

ale z lásky už se neberou leč na divadle. Muž dostane teď předně peníze, k nim pak ženu, něco pěkných šatů a drahými krajkami obšitých spodniček, něco románů a několik její bývalých milovníků. Jeho úkolem je nadál, aby rozmnožil si ty peníze, a úkolem jejím, aby si rozmnožila milovníky.

Dramatičtí spisovatelé naši již směrem svým zastárli. Na jevišti má děvče posud vždycky pravdu. Zázračným ostrovtipem svým pozná, který že muž ze všech mužů na světě jedině se pro ni hodí, dostane ho a je z toho veselohra. Když ho ale nedostane, je z toho truchlohra, rodiče sobě zoufají a děvče mělo tedy teprv notně pravdu. To se musí teď dle požadavků nové doby důkladně změnit. Na př.:

O jedné dobré dceři.

Hra vůbec.

Osoby: Otec. Matka. Dcera. (Matka by tu vlastně, jakož mnohý soudný čtenář z následujícího sám pozná, ani nemusila být; ale jen tak aby bylo více osob.)

Otec: Tadyhle mně píše Antonín Plískavec, doktorand práv, že ty ho miluješ a já abych svolil.

Dcera: Ano, drahý, drahý otče! Miluju ho nade všechno na světě! Bez něho nemůžu být živa, ne a ne! Raděj skočím do vody!

Otec: Co tě to napadá, pouhý doktorand!

Dcera: Ale —

Otec: A čím pak bude, když bude doktorem! Každý druhý člověk je teď doktorem a paniček doktorek je jako jepic na podzim.

Dcera: Ale —

Otec: Potřebuješ se s ním tahat několik let! Můžeš si vybrat jiného, je jich dost, a užiješ mladého věku.

Dcera: Ale —

Otec: Pan Novák je už advokát a bere na tebe. Taky pan Vondra se po tobě leckde poptává, vím to, a on má tuze dobrý obchod. Nech toho doktoranda!

Dcera: Nu tak víš co, tatínku, tak já ho tedy nechám.

Zcela rozházené myšlénky o svatbonosném konci masopustu.

1872.

I.

Je to teď hrčení vozů po městském dláždění! Večer, v noci, k ránu jezdění do bálů a z nich, ráno, v poledne, odpůldne jezdění do kostelů a z nich. V bálech nejprvnější přípravy, zárodky k svatbám, v kostelích svatba sama, konec „nejkrásnější doby v životě“. Není divu, že právě nyní řádí svatby epidemicky jako neštovice, je zima, a již Aristoteles naznačil zimu co nejvhodnější dobu k sňatkům! Ale přec má člověk tak rozličné myšlénky své, když hrčí kolem něho ta řada kočárů, v prvním „mládenec“ a nějaká půlka člověka (ženského pohlaví), v druhém „družička“ a zas nějaká půlka člověka (mužského pohlaví) — „žena a muž činí teprv dohromady člověka celého.“ A u vědomí vlastní své polovičatosti kývá člověk za nimi hlavou: „Jděte si, jděte, vy dědičným hříchem svedení, a vyproste si boží milosti, jíž budete tak potřebovat!“

Ne snad, že bychom byli nepřátely svateb — bůh nás zachraň před těmi millióny neprovdaných ještě růžových nehýtků! Také známe dobře, čemu učí příroda sama a čemu historie, co stojí psáno v knihách duchaplných lidí, ano i v samém písmě svatém. Nepovídá již

hinduský zákonník: „Jen tenkráte je muž dokonalý, je-li složen z osob tří, své ženy, sebe sama a syna svého“ —? Nebyla posvátnost manželství jedním z nejpřednějších, nejstarších zákonů v staré Číně? Nepsal Goethe: „Na zákonitém rozmnožování se lidstva spočívají hlavně dějiny lidstva“, a Komenský: „Chceš-li si osladit život, ožeň se —“? Nevyřknul se Luther: „Manželství je největší zázrak světa“ —? Nestojí psáno v epištole k Efesským: „Muži, milujte manželky své, jakož i Kristus miloval církev“ a ke Korintským: „Nebo jak žena z muže, tak i muž skrze ženu“ —? Nebyl Kristus pán sám na jedné svatbě? A neřekl pánbůh: „Jděte a rozmnožujte se“ —? Nu tak! On ovšem pánbůh řekl to proto, že tenkrát bylo lidí málo a že jich chtěl mít víc. Arci se mohlo také rozmnožování lidstva stát konečně spůsobem důstojnějším a cnostnějším nežli je právě manželství, když ale pánbůh tenkrát tomu ještě jinak nerozuměl! On neznal ještě celibátu, jenž jest „napodobením andělů“, nevěděl, že svatý Jeronym napíše: „Blažená je panna, v jejíž prsou nežije jiné lásky než ke Kristu“ a „Bůh žádá mít anděly v nebi i na zemi.“ A neměl chudák ani tušení o tom, co budou psát Clemens Alexandrinus, Lactantius, Tertullian a jiní církevní otcové, nebo co gnostikové hodlají učinit! Musíme ho omluvit.

Je také na pováženou — pánbůh se nesmí blamovat jen tak — zda-li by byli lidé vůbec poslechli: Kardinální chyba totiž byla, když už stvořil ženské, že je stvořil tak krásné, milé, vábné. Staří Řekové prý jen proto svět nazývali *κόσμος*, „krása“, že je v něm tolik krásného pohlaví. A sám čert by pak tolikerému pokušení nepodlehl! Je mimo to také známo, že člověk podlehá tak, ale tak rád, a že i tak zvaná „platonická láska“ je pouhé slohové nedorozumění, o němž Plato

sám neměl ani zdání. Ženy jsou tak krásné, že jich „není lze vynachválit dokonale, a jen kdo by dovedl říci, kde se končí svit slunce, dovedl by vyslovit také konec jich chvály.“ Co již zšílilo mužů tím, když chtěli se vymanit z nadvlády ženské krásy, celý středověk byl hotovým blázincem, hleděl emancipovat „ducha od přírody“, hříšné té přírody, a přece zas toužebně se mysl jeho obracela k ženě, „die nun eine teufelin geworden“.

Jsou arci takoví, kteří se nežení, kteří nedbají pokynu božího, že „není dobře, aby byl člověk samoten“. Ale takovíto lidé, vlastně pololidé, byli za všech věků a u všech národů v zaslouženém opovržení. V Athénách jim ženy jednou za rok vymrskaly. Ve Spartě nesměli tací lidé — „staří mládenci“ se jim říká — nikdy býti přítomni gymnastickým cvičením děvčat, v zimě musili k rozkazu obecních starších nazí tančiti kolem náměstí a sami na sebe zpívat posměšné písně. V Persii učil Zoroastrův zákon, že kdož „zemře bez syna, nepřejde přes most Činevad“, totiž do ráje. V našich obcích pomýšlí se na to, zavest na stare mládence daň. Dobře tak! Já bych je nechal nahé tančit také ještě ve prospěch národního divadla po Staroměstském náměstí a zpívat písničky nejchraptivějším barytonem! Nevěřte jim, že jsou nepřátelé žen, jak říkají. Jen hodně oškliví a k tomu chudí, jichž tedy žádná nechce, tváří se, jako by byli. Ti pak říkají, že žena jako žena hledí si nadvlády, muž že je naproti ni bezbranný; ctihodný prý to člověk, ten náš Rubeš, za to, že napsal: „Kdo chceš míru a klidu, nedbej žen!“ Ano, všechny možné chyby vidí a vyčítaji ženám — což lze kritisovat krásnou večernici? Smíme ji vytknout, že není „hodná, poslušná, mírná?“ Nesmysl! Za to mají to své živobytí smutné, jedině tím „bohaté“, že nemají „ničeho k ztracení“! Večer sedí

v hospodách, kouří, pijí, zívají, a když přijdou v noci domů, uvítá je někdo dobře promyšlenou řečí?

Nejsou snad k napravení. Mudrci starých dob (Hesiod, Plato, Aristoteles) vyřkli, že pro muže nejlepší čas k ženitbě je takhle od třicítky do čtyřicítky — se staršími už neobstojíš. Nehleď jich ani napravit, ženo měkká! Líp si vzít vdovu, než starého mládence, volá Jean Paul. Starý mládenec, je-li skromný, žádá, aby všechny dřívější jeho lásky překonány byly láskou tou poslední, je-li neskromný, žádá mnohem víc. A pak ještě zvolá: „Hrome, tedy jsem mohl přec ještě počkat!“ Věděl bych na ně trest řádný! Vedle monogamie zaveďme polyandrii, jen pro staré panny, a dejme každé těch starých mládenců, co jich chce. Ústav mnohomužství je posud u četných národů v Asii a Africe, a je známo, že tam všude žena zachází se svými muži tvrdě a nemilosrdně jako s otroky. Snad by změkli.

Pozoruju, že mluvím a povídám, co jsem vlastně mluvit a povídat nechtěl. Ale to nic neškodí. V tom právě jeví se pravé umění spisovatelovo, že dovede napsat článek tak, aby ani nejostrovtipnější čtenář neuhodnul, co vlastně v tom článku je.

II.

Nýbrž o tom jsem chtěl psát, jaký že všeobecný pokrok lidstva jeví se dnešního dne v manželství.

Nejvyšším účelem lidstva, k němuž má pracovat filosof i ševcovský učedník, je „emancipace žen“ — stojí to vytištěno v každém čísle kteréhokoliv časopisu pro ženské. Každý to také nahlídne, že v době, kdy „mužové jsou babami“ (kteráž fráse ostatně naskytuje se v době každé), musí žena uchopit se trochu otěží a kučírovat“

svět. Krásná doba ta je již vskutku zde, nastalo „babí jaro“, jaký div, že nejprv musí se značit v ženitbě a manželství! A značí se hlavně tím, že manželské zvyky všech věků a národů obrážejí se v manželstvích našich dnů, v obdobě, spojení a sdokonalení. Staří Hinduové znali osm druhů manželských svazků, my jich známe osmdesát, stačí-li to, a řadíme-li je jenom v troje skupení hlavní: z lásky (výminka), z potřeby (malér) a ze špekulace (pravidlo), děje se tak pouze za účelem vědeckým.

Dřív, abychom již začli s trefnými a poučnými příklady, platil v rodině otrok za půl ženy, žena za půl muže: nyní už žena platí za celého, také za dva, chce-li. Dřív — u mohamedánů podnes — pochybovalo se, má-li žena vůbec duši a smí-li po smrti s mužem do nebe: nyní muž popírá již také sobě duši a o nebe nestará se ani muž ani žena. Dřív mohl Sokrates svého syna Lamprokla učit: „Ze ženštin vybíráme jen ty, z nichž doufáme obdržet krásné děti, a takové jen beřem si za ženy“, dřív se tedy hledělo hlavně k ženské kráse: nyní na kráse nezáleží, co je do dětí krásných, co je do dětí vůbec. peníze jsou tím, co se hledá a vodí k oltáři. Dřív volili rodiče za děti, nevěsta a ženich se ani neznali před svatbou; otec volil za syna, starší bratr za mladšího, i silný Simeon musil se takto oženit, pravidlo bylo železné: nyní není pravidlo pražádné, na tom nezáleží, zná-li ženich, jak nevěsta vypadá, nýbrž na tom, zná-li, mnoho-li má. Dřív si musil ženich nevěstu koupit, u Židů měla cenu pořádného čeledína, u Němců dle úmluvy, pak ale byla jeho: nyní, když si někdo ženu kupuje, nekupuje ji od rodičů (alespoň pravidlem) nebo od muže, nýbrž od ní samé, a není také jeho, neboť koupí-li si svobodnou, zůstane ta samé sobě, koupí-li vdanou, zůstane panu manželi. Dřív bylo u jednoho národa pravidlem,

aby se ucházel muž o ženu dlouho, u druhého zas, aby si jí dobyl zrovna kalupem: teď je to podlé Kotzebua a jiných učenců pořád jedno, příprava může trvat dlouze nebo krátce, Hymenovo ovoce může vyzrát či v parném sklenníku lásky či v chladném stínu chladného rozumu, jen když je výsledek, když ona se dostane k čepci a on k penězům. P e n í z e jsou znakem naší doby, našeho pokroku, naší ženitby. Muž potřebuje mnoho, tuze mnoho. Již nejsou ty staré, hloupé časy, kdy musili (jako v Athénách) dát zvláštní zákon, že ženština jdoucí na ulici má být „vyšperkována a ozdobena" ! Ony jsou bez toho ažaž a to stojí peníze. Duše našich žen je pravidlem komornou jich těl, a není-li někdy, jeví-li se americko-genialní nedbalost, přáli bychom jim sami nějakou komornou.

A jsou-li „on a ona“ svoji, sřídí sobě teprv vše, jak se jim líbí. Jindy měli polygamii, mnohoženství. nebo polyandrii, mnohomužství, u nás je monogamie, jednoženství, ale gummielasticum, třeba s polygamií a polyandrií, jak kdo chce. Především není žena pouhou „věcí“ mužovou, jížto může stlouci nebo i usmrtit: na vraždu je kriminál, a co se týče bití, natluče někdy žena muži sama. Pokrok! „Manželé jsou jako karty, ve dne je hra, píchají a přebíjejí se, v noci leží klidně vedlé sebe.“

Je-li mezi manžely láska, dobrá, není-li, také dobrá, předpisů nemáme. Křesťanství lásku z manželství už dávno vyhnalo. Křesťanství hledí si jen nebe: v nebi je ovšem velmi mnoho lásky, ale manželství tam není ani jedno. „Stát ustanovil manželství proto, aby manžely rozvedl,“ pravil filosof. „Chci vás rozsoudit a svými slovy chci stvrdit, že ani nemůže být pravé lásky mezi manžely,“ rozhodla jednou hraběnka de Champagne.

A co se týče věrnosti: je-li, dobrá, není-li, opět dobrá. Má-li mohamedán k „pravé ruce“ své řadu otrokyň,

hledí také manželka moderní, aby kuchařka a kuchyňská byly hezky. Jen že děti otrokyň patří tam rovnoprávně k rodině, u nás ale vandrují do světa — „ať se živí“! Pokrok! Za to také není moderní manžel v daných případech americkým indiánem a ani ho nenapadne, aby ukousnul manželce nos. Povídá se, že jsou někteří národové, jako na př. Gronové, kteří své ženy půjčují jiným, ano že i Sokrates půjčil Alkibiadovi svou Xantippu; Sokrates měl ženy dvě, u nás půjčují někdy i kdož má jen jednu — opět pokrok! Monogamie, polygamie, polyandrie v rozkošném sloučení!

Chce-li ale žena zůstat věrná, ani v tom se jí nebrání — copak chcem ještě víc! Ať si vidí v muži svém ideál všeho světa, ať truchlí, když on je mimo dům, ať si vypláče oči, když jí umře, není-li hezká, žádný se po ní ani neohlídne. V Hindostanu je to ovšem všechno předepsáno, zůstaliť tam právě v samých počátcích kultury již vězet. Ale my!

My jsme všichni pro tu svobodu, pro ten pokrok — či ne všichni? Ani pro ten koneček masopustu ne?

Masopustní ovary.

1874.

I.

A vzešel v Čechách křik veliký, jako kdys v Egyptě, když seslána rána desátá. Všechny veřeje jsou poznamenány krví, není domu, v němž by neležel mrtvý. Ale křik ten veliký není křikem smutku, naopak: „Smutný to dům, v němž se nikdy nezabijí prase," pravil již Říman Cato. — „Na Čechách v kraji skůro každý baráčník o masopustě si prase zabije, jitrnice a polívky s částkou masa přátelům a svým kmotrům rozesílá, zvláště duchovnímu správci dle dávného obyčeje nejpěknější částky podá," napsal Krolmus. A takž se děje v Čechách ještě dnes, jen že „duchovní správce" při tom už nepochodí, — nejpěknější částky nechá si dnes baráčník nebaráčník hezky pro sebe.

Po mnoho neděl připravují nebohé zvíře již k popravě. Nepouštějí je více do zahrad a do polí, kde se dle českého názoru živilo „sedmdesáti dvěma druhy kořínků," nesmí více do lesů, kde louskalo nejpěknější žaludy, musí být doma, pořád doma, pít čerstvou vodu a trávit pomyje a otruby, slupky a brambory, hrách, oves a zadinu. Čtrnáct dní je nutí hospodář k té, čtrnáct

dní zas k jiné stravě, aby střídavě nasazovalo tuk a maso a bylo pěkně „prorostlé". Jíst musí, protože musí růst — „a disznónak száján megy be az esztendeje" (prase roste hubou), jakž praví obyvatel zemí svatoštěpánských, jež židé nazývají pro převelkou úrodu vepří nejinak než „zemí prasat". A růst zas musí proto, že hospodář musí mít na sklonku masopustu právě tak krmníka dorostlého, jako měšťák o Nový rok musí mít pečené sele. Když musí, tedy jí, a jí všechno, jen ne ryby, které mu nedají proto, že po nich je maso nejhorší, a ne fíky, které mu u nás také nedají, ač už Plinius ve své „Hist. nat. VIII. 77." tvrdí, že maso pak je nejlepší. Dostává skoro, čeho hrdlo ráčí, jen ne zlaté svobody. Tak s ním zkrátka lidé zacházejí jako s talentem, o němž už Boerne kvílí: „Talent je chorobou. Zavrou nás do těsné maštale (školy) a nesmíme se ani hnout, abychom stučněli; krmí nás mravní kukuřicí a učenými šiškami a pak jižjiž se dusíme mravem a učeností. Konečně nás ohmatají, zabijou a využitkují našich krásných talentů." — Ach jak krásné talenty má vykrmený vepř — a neklamou nikdy!

Je to v domě slávy, když „se zabijí". Ještě je šero a již celá rodina na nohou. Děti obcházejí chlívek a naslouchají temnému mručení krmníkovu. Také krmník je nějak rozechvěn, nespokojen: po několik neděl ho cpali, včera mu náhle nedali nic jiného než několik konví čerstvé vody! Konečně se dostaví řemeslný řezník nebo nějaký co výtečný „jitrničkář" po kraji známý diletant. Svlékne kabát, vykasá rukávy a blíží se chlívku. Krmníku se někdy nechce ven a musí být vytažen, někdy vyběhne prudce a porazí řezníka — co platno, již leží na zemi, nůž mu vězí v krku a mocným proudem stříká skvostná jeho krev do připravené nádoby. Opálí jej slamou, omyjou. Pak se nechá bělostné tělo zcela vy-

chladnout, aby se v něm srazily a ztuhly všecky bílkovité částky, a nyní je vyvrhují, sekají, krájejí a t. d. Za krátko se rozšíří příjemná vůně do celého sousedstva — na stole kouří ovar s křenem, uši s křenem, vařené jitrnice — —.

Mám popisovat dál? Snad řekne beztoho mnohý, že takové štětinaté věci nepatří ani do feuilletonů. O těch lidských předsudků! Ovšem je pravda, že posud sobě literatura nevšímala zasloužilého kmenu vepřů, jediný snad Eugen von Rodiczky napsal o něm posud jakous studii, ale když se píší velké knihy o holomcích lid jen mořících, jako o Neronu, neb o hetaerách jako Lukrecia Borgia —! Zeptejte se jen českého venkovana, zvláště chudšího. „Vepřík je dobytkem chudého muže,“ je spokojen se vším, za málo krmiva dá nejvíc masa. Až do Velkonoc pojídají pak venkované svého masopustního krmníka, a kolem sv. Řehoře, když je slavnost „jarních voraček“ čili jarní setby, vandruje mladá chasa od domu k domu a přeje hospodářům co jednu z hlavních věcí: „Aby svině hojnost selátek vysypala, byste dosti škvarků na hráchu a masa uzeného a vařbuchty se zelím měli!“ Ano, dobrého Slováka dovede zabíjení až k poezii nadchnouti:

„Poďme domů, poďme domů,
zabijeme kanca;
tobě rohy a mně nohy
a diovčencom serdca.“ —

„A diovčencom serdca!“ jak poetické.

„Prase už dělalo tolik pro člověka, člověk pro prase ještě pranic!“ volá Rodiczky. Má pravdu. Mluví se o chovu jeho — a neděláme nic jiného, než že z těch dvaceti let života, jež mu dobrotivá příroda vyměřila,

patnáct posledních mu vezmem a v prvních pěti je kopem. Samo jmeno jeho slouží nám k nadávkám — alespoň pochybuju, řekne-li se někomu: „Ty jsi p.,“ že se mu tím zrovna lichotí nebo že když se napíše: „Perly házet prasatům,“ že se tím chce těmto něco pěkného říci. Sotvy že někdo udělá na papír kaňku, už ji nazývá „kancem“, a t. d. A Abraham a Santa Clara měl karban za něco ošklivého docela jen pro známé — žaludské eso!

„Do jeho kůže vážem nejučenější díla — prase ale samo považujem za nejhloupější ze všech domácích zvířat.“

„Jeho tuk slouží k vyrábění mýdla a podlé spotřeby toho mýdla měříme vzdělanost národů — je samo ale považujem za pravzor vší nečistoty.“

„Z jeho štětin děláme kartáče na vlasy a pemzlíky pro holiče — je samo neholíme a nečešem nikdy.“

Nečistota! Nu ano, nikdo snad neřekne, že v jeho chlívku panuje zrovna čistota holandská. Také není zrovna potřebí, aby se mu koupilo trochu větší zrcadlo a držela komorná. Ale tolik je známo, že čím čistěji se drží, čím častěji drhne a myje, tím že líp tyje. — Hloupost! Už Aristofanes mluví o té jeho hlouposti, Plinius míní, že „jemnější vzduch“ špekem jen znečistěn vchází mu do těla, stoik Chrysippos praví ostatně dost vtipně, že „praseti slouží duše jen co sůl, aby se maso udrželo.“ Ale jen pozorujte, jak dobře rozumějí svému pasáku, jak již dlouho napřed „vidí vítr“ a rozhazují kupky sena, jak drobná selátka běhají za šafářkou, a neviděli jste na jarmarcích nikdy cigány s vycvičeným seletem? Brehm vypravuje o jednom, které umělo číst a dovedlo udat, kolik že je hodin. Pečlivé vychování schází, to je to! — Ošklivost! Nu to je věc náhledu. My říkáme, že je ošklivé, ale na př. Číňanu se líbí a

on mu hledí tlouštkou svou být podoben. Za Herodota Arabové netrpěli jich v zemi, ne pro nečistotu, jen pro ošklivost — ale dnešního dne je egyptský fellah jí vzdor koranu. Selátka že nejsou hezka? Proč pak se jimi bavil císař Severus nebo Ludvík IX.? Proč pak je nosí v Mangatawhiri elegantní dámy místo pejsků, hubičkují je, ano i kojí je? Staří Řekové měli snad přece nepopíratelně krasochuť, ne? A vidíte, pro drobná děvčátka i pro selátka měli jen slovo jediné: *χοιρίδιον*.

Co nám prokazují dobrodiní! Jen ještě že na nich nejezdíme, že je nezapřaháme do svých kočárů. Ostatně i to by bylo možno. Gotové věřili, že vepř, koně bystřejší, táhne vůz se sluncem. Rychter vypravuje, že na Minorce viděl spřeženého vepře s oslem. Brehm zas vypravuje o vepří čtverospřeží v St. Albanu, a o jednom sedláku, který čtyry míle na vepři jel a tím sázku vyhrál. Ale nebohá zvířata tak ještě dřít! Vždyť máme koně k tomu, ať se dře za vepříka! Beztoho si to zasloužil. Jednou přišel kůň — vypravuje pověst — k člověku a prosil ho za pomoc proti kanci. Člověk se vyšvihl na koně, přemohli kance, ale kůň už zůstal osedlán a opanován.

„Sus scrofa domestica“ dává nám nesmírně mnoho. Z jeho kůže děláme vazby na knihy, sedla a také pergamen na šlechtické diplomy. Jeho štětiny jdou do dílen ševce, kartáčníka i anatoma. Jemnější jeho vlas plní polštáře. Z krve se dělá pařížská a berlínská modř. Z měchýřů jeho dělají se sáčky na tabák. Zubů se užívá k hlazení. Játra jeho hojí hemeralopii čili noční slepotu. Sádlo jeho sílí nastávající matky a v lékárnách se ho užívá podnes hojně co „sádla mořských panen“. A maso a špek! Osmdesát rozličných chutí prý má vepřové maso a už Plinius znal z něho padesát různých jídel. U anglického námořníka platí po celý rok „pork and peases,

peases and pork“ (špek a hrách, hrách a špek), u maďarského sedláka v Alföldu po celý rok paprikovaný špek s chlebem. Kdo by dále neznal šunky z Čech, Košice, Bayonnu, Yorku, Berkshiru, Pomořanska, Westfálska, nebo „Superior cured hams“ z Chicaga! Kdo by nevelebil české jitrnice, jelita, klobásy a bachory, frankfurtské, řezenské a norimberské uzenky, pařížský cervelát, bolognské mortadelli, brunšvické vuřty, vuřty lanýžové a t. d., a t. d.!

Dobré to zvíře ani nedovolí, abychom umřeli kdys hlady. Baumeister vypočítal, že dvě prasata, každé jednoroční, která by měla dohromady na dvakráte za rok 10 selat, z polovice samců a z polovice samiček, za deset let při stejně dál pokračujících poměrech měla by již 39,072.500 vnuků. Ano, zvíře to neuznané má devisu našeho devatenáctého století: „produkci ve velkém“ — ono je hodno velkého století toho!

II.

Máte pravdu, že tučný ten feuilleton připadne zrovna na počátek postu — ale což pak to něco vadí? Apoštol Němců, Bonifác, se tázal až v Římě, kdy že pokřtění jeho Frisové, Hesové a Sasíci smějí bez hříchu požívat špeku a šunek. „Až je,“ odpověděl papež Zachariaš, „budou mít dost uzeny nebo vařeny.“ — Sluhové církve, k lidem často netolerantní, brali milé vepříky vždy rádi v ochranu svou. Přijímali ochotně darem doubravy, v nichž je mohli krmit žaludy, vybírali s chvalitebnou horlivostí uzené desátky a byli vzhledem k tomu stejně činni v klášteřích mužských jak ženských. „Dvě šunky, kus pečinky od žeber, kus pečinky od ledviny a tři klo-

básy, každý tři lokte dlouhý“ — byl deputát každé jeptišky od sv. Ondřeje. V Uhrách, kde dle slovenského pořekadla celé ploty jsou jen z klobásů, platí podnes šunka za postní jídlo i v klášteřích.

Jen v Evropě žije nyní přes 50 milionů vepřů a — „co se činí pro ně?“ Po světě jsou známy podnes šedesát tři druhy jich, a všechny jsou důležity, třeba by naše prase domácí mezi nimi bylo jako „růže stolistá“ — jak Eugen v. Rodiczky překrásně dí. Ono pochází od kance divokého, a předkové toho žili už v dobách předpotopních ve společnosti ostatních vznešených příbuzných svých, jež známe s úctou co tapíry, hrochy a nosorožce. O, byl to slavný, velký kmen, k němuž se hlásili pyšní rodové Palaeotherium, Anaploterium, Anthracotherium, Sophiodon, Coryphodon, Adapis, Entolodon, Chaeropotamus, Hyopotamus, Hyotherium, Palaechoeros, Hyracotherium a jiní ještě, o nichž z malicherné závisti naprosto mlčí nyní vydávané gynealogické seznamy „nejstarších“ rodů šlechtických.

Nevděčnost, netečnost, ošklivá nevšímavost a nespravedlivost nedovolují člověku, aby sobě nebohých štětináčů všimnul jinak než očima své kapsy a svého žaludku. Je v tom nějaká zášť tajná, neuvědomělá? Prostý lid náš alespoň tvrdí najisto, že anatomický sklad vepřového a lidského těla je totožný. Učený Plinius tvrdí totéž. Hippokrates vyřknul již 460 let před Kr. a Galenos 131 rok po Kr., že maso lidské a vepřové mají chuť stejnou. Snad proto, z kanibalské jen choutky, pojídáme vepřovinu tak rádi. A přece se opovážíme mít to nějakému vepříku nesmírně za zlé, když z téže antropophagní choutky dá se do nějakého nestřeženého dítěte! Na mnohých ostrovech a jiných místech bylo lidožroutství po tak dlouho, pokud nezaveden tam na ukojeni

hladu dostatek vepřů. Vzájemných věcí mohlo by být vůbec uvedeno velmi mnoho: Předpotopní předkové vepřů žili zároveň s předpotopními předky člověka, jakmile najde pak geolog první stopy lidí, nalezá také ihned stopy domácího našeho štětináče, a dnešního dne je vepř kosmopolitou jako člověk, je u vzdělaného Angličana i u nevzdělaného, po stromech bydlícího Sumatrana. — Vepř si pochutnává na žaludech a člověk na „žaludové kávě“. — Velmi často se podlé mythologie už stalo, že byl člověk zrovna hravě přeměněn v kance, jakož proměnila Kirke soudruhy Odysseovy v kance devítileté, kteří se pak zcela správně pásli v doubravě. — Slavní rodové lidští jmenovali se dle vepřů a byli hrdi na jmeno své: Porciové, Verrové, čeští Vepříci a t. d. — Poměr mláďat mužského k počtu ženského pohlaví je jako u lidí, také úmrtnost mláďat. — Naše tasemnice žije dle Kuechenmeistrova bezpečného skoumání ve svalu vepřím co „uher“; zde tedy jako by pondrava, onde již vyvinutý motýl. — Kanci je někdy volno zrovna jako člověku, Goethovým studentům ve „Faustu“ je zas hned volno jako „pěti stům sviní“, a t. d. Charakteristické je ale následující. Protože člověk je nepřítelem vepře, je jím také pes, lichometný člověkův soudruh. Mezi psem a vepřem je nepřátelství co nejrozhodnější. Avšak jaký rozdíl co do povahy! Když pes roztrhá vepře, pochutná si ihned na jeho mase, když vepř psa, nechá hrdě psí mrtvolu ležet nedotknutu. Není to noblessa?

Mám promluvit ještě podrobněji o tom, jak historie vepře souvisela vždy s historií člověka? Snad je známo, že třetí proměna boha Višnu stala se v kance? Pak byl mezi kanci a lidmi tuhý boj. Ovšem mezi zlými lidmi a kanci. Svatý František řekl jen: „Příteli kanče, jdi mi z cesty,“ a přítel kanec šel. Ale na kance, který s vrchu

Erymanthos hubil Elis, Achaju a Arkadii, musil přijít už Herkules, aby ho zmohl. Zrovna tak jako náš Bivoj na Kačí hoře divokou svini za uši ujal, na hřbet svůj vložil, na hrad Libín donesl a zde složil k nohoum milované své Kašy místo fialek, které právě tenkrát nejspíš nekvetly. Jiní nebyli v boji tak šťastni. Krásný Řek Adonis byl poraněn kancem a umřel, kanec kaledonský zabil Ankaea, uherský básníka Zrinyiho. a t. d.

Z důvodů „čistoty“ nepožívali někteří národové vepřoviny — dnešního dne nepožívají ji již jen ti, kteří jsou právě ze všech národů nejnečistší. Židům byla zvláště protivna proto, že prase „neožuvá“ a že z něho prý rodila se jich „malomocnost“. „Tedy Eleazar,“ vypravuje nám 2. kniha Machabejská u kapitole 6., verši 18. a 19., „jeden z předních zákonníků, muž sešlého věku a obličeje pěkného, nucen byl, aby odevra ústa jedl sviňské maso. Ale on slavnou smrt raději nežli opovrženlivý život vyvoliv, šel dobrovolně napřed na popravu.“ O císaři Hadrianu se vypravuje, že dal nad jednu z bran jeruzalemských vytesat obraz svině, načež ihned vystěhovali se všichni židé z města.

Jemnocitní Řekové byli už zcela jiní. Kdož by nevěděl, jak nesmrtelný Homér v Iliadě a Odyssei mluví o „sybosiích“ čili stádech sviň! Paleida Achilles pozval sobě před Trojou hosty a pekl jim vlastnoručně vepřovou. Alkinoos dával na počest Odysseovi hostinu a zabil k ní „osm prasat bělozubých“. Eumaeos, z krve knížecí, zanášel se s chovem vepřů. Bohům je obětovali a nad vepří obětí přisáhali.

Také Latiníci vážili si vepřů. „Nepocházím sice z Eumaea, Homérova bohorovného pasce sviň,“ praví Marcus Terrentius Varro, „ale vážím si sviň a musím se zanášet s chovem jich.“ Před římskými legiemi nosili

až do Mariových dob obraz kance. Za dob císařů měla selata i úkol politický a byla rozdávána mezi proletáře. Římané znali šunky, vepřové kotletky (lumbi), falerské bachory (venter faliscus), kořeněné klobásy jako „farcimina lucanica“, špek (lardum), nad jiné ale stálo „prase trojánské“ (porcus trojanus) — vyvržené prase, do jehož břicha se dala rozličná malá zvířata a pekla s ním.

Dle nordické mythologie požívali hrdinové ve Walhalle vepřoviny denně. Kuchař Andrhimmer jim v kotli elderhimmer vařil kance Saerhimmera, oni ho snědli — a druhého dne jim ho vařil znovu. To je ovšem nejvíc mythologie, ale také přísně historického je tolik, že nemožno zde se toho ani dotknout. Vezměm na př. tabákový náš monopol v Rakousku, také k tomu dala podnět jen honba na divoké kance. Leopold I. neměl peněz na vydržování honby v Rakousku nad Enží, Kevenhueller opatřil všechny potřeby honební, dostal za to monopol tabákový na 12 let a hned jej pronajal židu Aquilarovi — jakž Rodiczky připomíná.

Slované vynikali taktéž vždy „humannějšími“ náhledy. Miloš Obrenovič byl srbským „Eumaeem“. Učinil z obchodu ve vepřovém monopol. Zakázal totiž vývoz naprosto, dovolil jej jen sobě, kupoval od poddaných lacino, prodával do ciziny draho a staral se takto otcovsky, aby kapsy milovaných poddaných nepukly blahobytem. Ale již před ním slynuli Srbové obchodem tím. Ostatně lze jít ještě dál. Již v staroslovanských bájích nalezáme zmínku o dotknuté přeměně Višnuově, v povídkách o vepřovi z jezer na břeh vystupujícím a úrodu zvěstujícím. Měsíc „Prasinec“ svým jmenem také znamená mnoho. Radislav, syn Bivoje a Kašy, první měl v štítu svém „sviní hlavu“, později přijali znak ten i poboční rodové jiní a povstali proto mezi nimi tuhé spory. Král Přemysl

položil proto zvláštní sněm a učinil mezi těmi „Vepříky“ porovnání: „Košalovští, Klapští i Vlastislavští aby nosili sviňskou hlavu v zlatém štítu a při tom zajíce běžícího v modrém poli; Třemšínští, Drštkovští a Lopatští aby při samotné hlavě zůstali; Vranovští pak, Hůrkovští a Truslovští aby při hlavě sviňské hlavu lviči na jednom štítu nosili, a takto je upokojiv, každé zvlášť vyznamenal, ač všichni z jednoho kmene Bivojova pochodili.“ O pohřbech bylo vždycky zabíjení a hody. „Na všech žarovištích a pohřebištích českých,“ píše Krolmus, „nalezám mezi jinými pozůstatky také sviňské pálené kosti a kanči háky.“ Není zajisté třeba, abychom připomenuli hru české mládeže vesnické, ženoucí „svini do Prahy“, slovenskou „na zlaté prase“ (totéž co naše „na prstýnek“) a t. d.

Končím ale již líbezný článek svůj a věnuju jej všem, kteří také letos pochutnali si na „masopustních ovarech“.

ROZJÍMÁNÍ POSTNÍ.

Osel.

1872.

De tous les animaux qui s'elevent dans l'air,
qui marchent sur la terre ou nagent dans la mer,
de Paris à Peron, de Japon jusq' à Rome,
le plus sot animal, à mon avis, c'est l'homme.

Despreaux.

I.

Povedlo se mně získat od sebe následující učené pojednání pro naše obecenstvo, a podávám je tedy lidským svým čtenářům k trochu zábavy a výdatnému poučení. Nechť si nikdo nemyslí, že tu píšu nějakou satyru, jíž nejsem ani schopen. Píšu o oslu. Darwinistická naše doba již co nejnaléhavěji od nás žádá, abychom s nepoměrně větší pílí než posud všímali sobě těch, z nichž pocházíme, abychom studovali zvířata, na lepší poznání samých sebe. A nechť nikdo z nerozumné pýchy nezvolá: „Což psali již oslové o nás, že máme my teď psát o nich?“ Ach ano, milý hrdopýšku, zvlášť o nás Češích psalo a píše co den nesmírně mnoho oslů, a mají nesmírně mnoho čtenářstva, jakého by lidský a z čistě lidského stanoviska píšící spisovatel nikdy neměl!

Přilnul jsem k předmětu svému s onou láskou, s jakouž skoumavý člověk přilne ku každé věci hloupé,

a bude-li někdo obdivovat mou odbornou učenost, nechť sobě vděčně vzpomene na tvůrce, jenž tak bohatě nadal člověka, žeť tento i v oslovství to může daleko přivest. Že jsem sobě ale obral za předmět láskyplných svých studií právě osla, stalo se pro jeho blízké, řekl bych indogermanské příbuzenství s námi lidmi. Poslouchejte jen, kolikráte řekne člověk člověku „osle“ za den, a že je krátkým slůvkem tím hádka ukončena vždy ihned, jakož právě mezi milujícími se příbuznými bývají hádky co nejkratší! A nenazýval serafinský sv. František d'Assisi tělo své „bratrem oslem“? Není v každé statistice udán počet oslů právě tak jako počet dětí?

Jeť zajisté rod oslí po světě co nejrozšířenější. Zcela souhlasím s jistým znalcem, jenž tvrdí, že byly na počátku dva světy zvláštní, jeden lidský, druhý oslí. Oslové ale rozhněvali velkého Manitó několikkrát po sobě, a když tento viděl, že jich nepolepšuje ani vyhnání z ráje ani všeobecná potopa, umínil si, že je potrestá spůsobem strašným. „Od nynějška,“ vykřik' hlasem hromovým, „budete vy oslové žít mezi lidmi!“ Vzal oba světy, promíchal, dal sejmout, rozdal po zemi a od té doby žijí oslové mezi námi. Nebozí oslové!

Líp je někde v pustých horách
s divou zvěří dlíti,
nežli se hloupými lidmi
třeba v ráji žíti —

praví mudřec Bhartrihari.

Přiznám se, že vedlé oslů chtěl jsem studovat zároveň také voly, ale sil lidských je jen potud — „nemo potest Thetidem simul et Galatheam amare!“ Pak jsem sobě také vzpomněl, co napsal Jeremiáš Drexelius, člen ctihodného tovaryšstva Ježíšova a dvorský v Bavořích

kazatel: „Obyčejně se děje, že kdo dva zajíce štve, žádného z nich nedostane. Rovně jako žádný dvěma pánům sloužiti nemůže, bohu a bálovi. Též bůh zapověděl dvojím semenem jediné pole osíti, z vlny a koudele jedny šaty dělati, vola a osla do jednoho plouhu zapřahnouti.“ A dle toho jsem se řídil.

Pro vše, co nyní studujem, máme co hlavní podklad vědu přírodní. A co nám povídá přírodopis o oslu? Povídá nám předně, že je ho několik druhů: asinus hemionus čili džigetaj, a. onager čili kulan, a. africanus Fitzinger čili hamár, jak ho Arabové nazývají, konečně a. taeniopus Heuglin. Asinus vulgaris čili osel krotký pochází dle Maximiliana Pertyho od dvou posledních druhů, a říká se mu „vulgaris“ čili „jako by lidský“ právě proto, že je krotký a nechává sobě od svých pánů všechno líbit. Dále nám povídá přírodopis, že je osel otcem koně, kůň že je ale — něco lepšího než osel. Krásný to výrok, že je syn něco lepšího než otec! A jaký pak uvádí ten přírodopis vlastně rozdíl mezi nimi? Že má „osel rohovou bradavici jen na předních nohou, nemá hřívy dlouhé a má teprv na konci ocasu žíně“ — tedy dvě bradavice, trochu chlupů a jméno, to je vše, fuj, přírodopise! Posmívají se nebohému otci, že si hraje na koně jako si hraje bodlák na růži — zrovna jako by bylo hanbou pro kteroukoli květinu, chová-li se podle královny růže! Ale výčitku tu může věru také učinit jen osel, který neviděl nikdy pyšný stromový bodlák na jihu, s květem jako pivoňka, a neviděl osla ve vlasti jeho — o čemž ale později. A dále nám povídá přírodopis, že manželstvím mezi koněm a oslicí nebo oslem a klisnou vyvinují se mulové a mezkové, čímž zároveň vysvětluje se i vývoj mezků mezi lidmi. A konečně nám popisuje přírodopis také tělesné zvláštnosti: jeho barvu,

která ale jak známo není u osla hlavní věcí, jeho aksamítové uši, jež krásné dámy tak rády hladí, a jeho hlas, jejž ale nikdo dobře popsat nedovede. Říká se významnému zvuku tomu „hýkání“, ale přál bych si v slově „hýkání“ několik „ch“, několik strašně bědujících samohlásek a trochu zoufalství škrceného člověka. Na všechen spůsob jsou oslí zvukové zcela originální. Zdá se také vskutku, že osel to cítí, hýká s nesmírnou rozkoší a po celé třeba hodiny. V národní čuchonské „runě“ (popěvku) praví osel ke koni také s pohrdáním: „Jdi, vždyť neumíš ani hýkat!“ A další výhodou osla je, že hlas jeho se nikdy „neláme“, že zůstává zcela stejný u osla starce, jaký byl u osla dítěte.

Ihr sagt, man soll das alter ehren;
doch werdet ihr nimmer mich belehren,
dass eines alten esels geschrei
schoener als das eines jungen sei —

praví znalec Sallet. Kdo ví, jaký by byl konečně hlas oslí, kdyby ho nějaký František Orfeus Pivoda znenáhla vzdělával! Výborný náš Bohuše, malíř miniatur, namaloval do „bible jaroměřské“ už roku 1258 osla v mnišské kutně, jakž co nejpobožněji žalmy zpívá. Také mezi miniaturami polského žaltáře, nalezajícího se v klášteře sv. Floriána u Lince, vidíme osla zpívajícího z modlitební knihy. Na jednom z Kaulbachových obrazů v berlínském museu podává osel malému Orfeovi co důkaz svého uznání i věnec z bodláčí! Ale to vše, jak teď vidím, nepatří vlastně do přírodopisu.

Ano, posuzují ho a neznají ho! Znali ho jen dle těch exemplářů, které žijí mezi námi. Vyrvali ho z vlasti jeho, nešel dobrovolně do emigrace, byl tam zahnán, je snad právě u osla divu, že v emigraci nestojí za nic?

Kommt ein ochs in vremdin lant
er wird doch als ein rind erkannt —

což pak je ale osel volem? Vznešený jeho patriotism, velká láska k vlasti, bolná touha po ní ho spletly, spletly a zvrhly všechny krásné vlastnosti jeho, „srdnatost se zvrhla na vzdorovitost, rychlost v šouravost, živost v lenivost, chytrost v hloupost, láska k volnosti v trpělivé snášení výprasků.“ O milý vlastenče český, jenž už doma jsi tak šouravý a lenivý ve věcech národních i tak trpělivý v snášení výprasků všelikých, pomysli si, jaký bys byl teprv vyrván z té drahé půdy otcovské, ó!

Byla doba, kdy v střední Evropě ani nevěděli, co je osel. Sic by nebylo ani mohlo povstat krásné to epos: „Die eselsjagd, dichtung von D. Fritz Hofmann.“ Povím vám krátký obsah té homérské básně. Jistý obchodník v krátkém zboží přišel do Němec. Měl osla s sebou. Sňal s něho u jakéhos místa, kde bylo právě posvícení, náklad a dovolil mu (oslu), aby se popásl. On (osel) ale cítě volnost prchnul. Darmo ho hledal pán, darmo se poptával u všech úřadů —

er frug nach allen namen der strengen policei,
wie viel auch haescher kamen, sein esel war
nicht dabei.

Konečně ho ovšem našel, ale — snědeného. Bylť se oslík zaběhl do městečka Bürgel. Tam dle D. Fritze Hofmanna posud nežije žádný osel, tenkrát ani nevěděli, co to je. Měli přiběhlíka za „prazajíce“ či „prazaječici“ — „hasenmutter,“ „urhas“ — po dlouhém hrdinném útěku před ním ho utloukli a snědli. Jen kůži z něho podrželi a pomocí pergaménu z ní zřídili si několik šlechtických rodin, neboť šlechty po tu dobu v Bürglu neměli také.

Byl to dobrý osel a dobrá tedy z něho šlechta, lepší než ta celá nynější bursovní vídeňská, které by ani nejlepší osel nepomohl k úctě.

Ovšem nyní už osel v Evropě zdomácněl a vyvinulo se tu několik druhů, které patří zcela nám. Španělský trochu pyšný, který si republiku již zkazil, francouzský trochu lehkomyslný, který si ji nejspíš brzy zkazí, anglický, který pořád jen žere, německý, který se právem má teď za největšího, český, který má tu zvláštnost, že také platí daně atd. V Indii, pravlasti své, je osel posud „in patria propheta,“ nazývajíť ho tam posud „otcem moudrosti“, u nás zvrhlo se i to a v každé zemi si myslí, že v druhé zemi jsou oslové lepší. Na dvorském divadle vídeňském potřebovali ondy k balletu „Fantasca“ osla — myslíte, že vzali domácího? — toto, až do Anglie poslali! Ale Vídeňák je lehkomyslný a urážku tu ani necítí.

II.

Nějakého vlastního dějepisu svého rod oslí ovšem nemá. Ale to znamená jen tolik, že také neměl žádných světodějných klamů, žádného zápasu nižších s vyššími, žádných darebáků, dobyvatelů, privilegovaných zabiječů a pustošitelů mezi sebou. Arci známe některé knihy, které se tváří, jako by byly opravdovými historiemi oslů — „Příhody modrého osla“, „Historie několika oslů“, Historie oslů od Confucia až po dnes“, a t. d. — avšak knihy ty jednají vlastně o lidech a jsou psány lidmi. Oslové čekají posud na svého Macaulaye.

Kniha Genesis naznačuje dosti jasně, že děje oslů začly před dějí lidí. Jak že tenkráte, než lidé do všeho se začali plést, oslové sobě poměr svůj k ostatnímu tvorstvu sřídili, není známo. Ví se jen, že zvířata zvolila

sobě svého krále, ale ví se, že tím králem byl lev, ne osel; proč ne osel, o tom i Mojžíš pomlčel a člověk se toho více nedomyslí.

A přece svou bych na to vsadil paruku,
že kdyby osla místo lva si byli
za krále tenkráte snad vyvolili,
by byli stejnou měli zdaru záruku;
my bychom velebili stejným chvatem
i oslíka, jenž stal se majestátem —

zpívá Casti, pěvec italský. Že by byl osel nedovedl vládnout, neuvěří dle tak mnohých dob v historii lidské již ani dítě více. Vládnout, být státníkem, ministrem, k smíchu! „An nescis, mi fili, quantilla prudentia regatur orbis?“ — „zda nevíš, synáčku, jakým že drobečkem rozumu se vládne ve světě,“ pravil zkušený Oxenstjerna k svému synu, zpouzejícímu se stát hlavou švédského vyslanectva.

Ostatně byl prý osel ku králi zvířat, k lvovi, v styku velmi blízkém. Také Blumauer vypravuje o jistém oslu, kterému se podařilo prokázat králi lvu službu. Lev byl vděčen a dal mu ouřad. Osel se neosvědčil. Lev mu dal jiný. Osel zase nic, ani za ponocného se nehodil. Konečně mu dali jakýs úřad beze vší práce, sinekuru, a tu se osvědčil osel výborně. Od té doby prý je v státech síla hodností pro lidi, kteří nedovedou praničeho. S čím by arci nesouhlasil D. G. Morhof, který napsal:

Der aemter last ist gross, schwer sind die hohen wuerden,
drum pflegt man beide gern den eseln aufzubuerden.

Morhof má patrně v úřadnický talent osla přece důvěru.

Osel patřil tedy v šedých dobách oněch k tvorům opanovaným, k poddanstvu. Vypravuje-li pak bible!

„Saul, syn Cisův, vyšed oslice svého otce hledati našel království,“ zdá se, že poddanství dlouho ještě pak podrželo jistý ráz oslovský. Také tomu nasvědčuje ještě Šalomounova kniha přísloví, kap. 26., verš 3., řkouc: „Na koně bič, na osla uzdu a bláznovi metlu na záda.“ Později ale zdá se zase, že znenáhla ta vnitřní souvislost přece poněkud se vytratila, ano že zde onde nastal i opak, ač může-li se věřit pěvci, jenž dí:

Vor manchem grossen thiere erzittern jud und christ,
bloss weil si halt nicht wissen, dass es ein esel ist.

On to asi takový osel také hezky skrýval, jako král Midas své uši.

Pro oslí historii můžem v dobách mythických i již jasných jen tak paběrkovat. Čtem, že jako nyní básníci obětuji se celí bohu Apollinu, staří Hyperboreové obětovali témuž bohu z osla jenom uši; čtem, že egyptský bůh Tyfon, bůh všech zlých sil přírodních, měl uši oslí i že osel mu byl věnován; čtem, že Lamie, zvláštní to druh věstných bytostí, měly oslí nohy — ale nevíme, co se vším tím materiálem začít. Paběrkujme dále! Že otec Noe vzal s sebou do archy také pár oslů, nemůže býti as pochybnosti; hlouposti, které se děly hned po potopě zas na světě, jsou dostatečným dokladem. Desatero božích přikázání, o němž přec víme, kdy bylo dáno, jasně nám pak vyznačuje dobu, kdy že osel vstoupil do krásného rodinného svazku s lidmi. Egyptské hroby apisů (svatých volů) obsahují ale památku oslí ještě starší. Je to hieroglyfický nápis na náhrobku, zároveň nejstarší nám známý vtip a jedná právě o oslu. Osel tu vyobrazen, jak pod těžkým břemenem klesá a napsáno vedle:

„Jen kdybys viděl všechnu tu vykonanou práci zde kolem, však ty bys se zastyděl!“ *) Mimochodem řečeno spáchal v zemi hieroglyfů před třemi lety také hrabě Beust vtip. „U nás“ — mínil nad hroby apisů vzhledem k Vídni — „nestojí to tolik práce, aby se našlo čtyřicet šest volů na jednom hřbitově,“ a jel pak zas zpátky do Vídně. Myslil zajisté, že tu bude panovat až do skonání.

Z historie starověké je nám známo, že Iberové nosili obraz osla v prstenech, na drahých gemách, a že Římané obětovali velké summy na šušlechťování oslů, právě tak jako nynější Peršané a Arabové. Dále čtem v římských spisovatelích pozoruhodné faktum, že v Athénách žil osel, vlastně mezek, který se dožil ctihodného stáří 80 let. Znám je vůbec proces, odbývaný v Megaře, při němž se jednalo o to, patří-li oslí stín pronajímateli či snad nájemníku osla. A známa je oslice Bileamova, jež měla dar řeči. „Ah, mon âne parle, et même, il parle bien!“ zvolal dle jistého francouzského spisovatele Bileam. Že to byla skutečně artikulovaná, zcela dobře srozumitelná, správná, tedy i germanisace schopná řeč, dokázal teprv před nedávnem zvláštním traktátem theologicko-kritickým bohoslovec pan Christlieb, professor na vysokých školách v Bonnu. Jen že pojednání to pěkné neznal ještě nebožtík Gleim. Napsal co jakýs zákon vůbec platný své:

„Was ein esel von mir spricht,
das acht' ich nicht“ —

a blamoval se. Jaký to druh oslů mínil Filip makedonský, když pravil: „Zlatým oslem dobudu každé pevnosti,“

---

*) Podobný „vtip“ nalezen také ve vykopané jizbě na Palatinu římském. „Labora aselle quomodo ego laboravi et proderit tibi“ (pracuj, osličku, jako já dříve, a bude ti užitečno) volá otrok práce sproštěný na oslika mlýn točícího.

rozumí snad jen Corvin, jenž mluví o „zlatých oslech mnichů žebravých,“ nebo Saphir podotýkající, že „několik zlatých oslů spatřil na burse.“

Pak už známe nebo znám ze staré doby jen ještě několik oslíků biblických. Předně toho, o kterém se zmiňuje také naše česká píseň národní:

Slyšela jsem v Betlémě,
že tam leží na seně
to překrásné pacholátko,
ušlechtilé Jezulátko:
Josef s matkou ho hlídá.
vůl a osel zahřívá.

O tom zvířeti není později již ani zmínky. Šťastnějším byl oslík druhý, na kterém o květnou neděli vjel Kristus „branou milosrdenství“ do Jeruzaléma. Když začal pak v křesťanském světě kultus ostatků, minil turinský biskup Claudius: „Vzývá-li se dřevěný kříž, na němž Kristus zemřel, dlužno také vzývati osla, na němž jel.“ A vskutku — čtyry leta na to už prodávali v Římě kostičky z toho osla!

III.

V středověku a v době nové máme ovšem historických oslů až hrůza, ba až nebezpečno o nich mluvit vůči slavným úřadům. Nejvíc krystalisovali se kolem Říma, neboť Řím měl co hlavní sídlo duchovních pastýřů neobmezenou důvěru vší němé tváře.

Není ovšem divu, že pod tím krásným nebem italským také oslovství bujně rozkvétalo a se zúrodňovalo. Tak zvaní „stylité“ čili „sloupoví svatí“. kteří stále stojíce na vysokých sloupech prožili takto mnoho let, za-

jisté že naučili se jen od oslů spáti stoje. Až do nejnovější doby bylo také papežství často v dobrém spojení s našimi milými zvířaty. Kdykoli papež parádně si vyjel, jechal před ním člověk na oslu s dlouhým křížem v ruce, a když Pius VII. přišel do Paříže, aby pomazal Napoleona, pokřikovali Pařížané: „Hlele papežského kavaleristu, hlele apoštolského osla, svatého osla.“ Ano, bezbožný Luther dovolil sobě i o samém papeži — to o Hadrianu VI. — se pronésti: „Der papst ist ein magister noster aus Loewen, da kroent man solche esel!“ Udělejme hrůzou kříž, ale nedivme se mu tuze, vždyť papeži Sixtovi V. vlastní jeho spolukardinálové spílali „oslů z marky (ankonské)“ a při volbě volali: „Osel z marky má býti papežem!“ Je arci jinak smutná zas pravda, co dí historik o mnohých papežích: „Považovali sebe za Krista, křesťanské pak vladaře za oslici, na níž Kristus jel, a lid za oslátko“, a jiný historik dodal: „Oslice jim už utekla; ale oslátko stalo se od té doby starým oslem, jenž trpělivě na sobě jezditi nechává.“ Z té také doby nejspíše pochází přísloví: „Chraň se osla od zadu a kněžoura ze všech stran!“ Strašné!“

Středověk byl časem, kdy lidstvo počalo sobě mnout oči a prohlídat, v novém věku pak postouplo a vyvíjelo se další poznávání sebe sama. Jsme nyní již velmi uvědomělí a dosti mnoho lidí docházi již jakéhos alespoň povšechného vědomí o zmíněné promíchanosti světa oslího se světem lidským. Arci jde všechen pokrok jen pomalu, dost pitomě potácíme se ještě sem tam, někdy řeknem sobě „osle!“, někdy někomu jinému — zcela dle:

„O já osel, tele dí,
když se jednou medvědí“ —

a t. d. „Osel a kritikář“ bývá hercům totéž. My říkáme zpátečníkům „oslů“ a zpátečníci — počkejme, příklad! Osmdesátiletý kapucín Winter ve Wuerzburgu končil své růžencové kázání kdysi otázkou: „A co jsou zač, všichni ti novotáři? a po dlouhém odmlčení („kunstpause“) odpověděl slavně: „Oslové jsou, až na věky věkův, amen!“

Tvrdí se, že lidská stránka v lidstvu pokračuje vítězně, oslovství že podlehá a mizí. Vítězství Pyrrhovo! S ošklivostí bych se odvrátil od lidskosti, totiž od takového vítěze, který tak hanebně zachází s podlehlým! Vítězící lidský svět kope a dře podlehající svět oslí, nepřipomíná sobě moudré bájky o koni, volně a bez nákladu klusajícím vedle osla pod břemenem klesajícího: osel pořád prosil, aby kůň mu pomohl nésti, kůň se jen ošemetně smál, jak už to koňové umějí — v tom osel pad', scíp', a na koně teď naložili všechno, i kůži z mrtvého osla.

Člověk, který tak často nestojí za nic, posmívá se oslu, jehož, když je pravý, prodávají v Egyptě za 400 až 500 tolarů; člověk, jenž již v devíti měsících se zrodí, shlíži na osla, jehož nosí matka jedenácte měsíců pod srdcem, co na něco nižšího! Samo jmeno „osel“ je člověku už nadávkou, nyní právě tak, jako už Scipio Emilianus v Numancii, rozzlobiv se na Metella, řekl tomuto o jeho matce:

Kdyby syna pátého splodila,
osla by jistě porodila —

o convitians lingua humana, hanlivý jazyku lidský!

Vše „oslí“ je lidem na potupu, mnohem potupnější je „osel“ než „mezek“, jehož středověké německé právo nazývalo alespoň „půlkoněm“. Posměch ten čteš v příslovích skoro všech národů, nejimpertinentnější seřadění nalezáme ale v přísloví italském: „Chi aseni cazza, puttani

mena, e corre per l'arena, non esce mai d'afano e di pena“ (kdo žene osla, nevěstku s sebou vede, a po písčinách cestuje, neujde různicím a těžkostem). V Italii vůbec mají o oslu ponětí co nejmizernější, zacházejí s ním hůř než s každým zvířetem jiným. Zvlášť v Neapoli! „Napoli il cielo delle donne; il purgatorio dei mariti: l'inferno degli asini“ (Neapol je pro ženy nebe; pro manžely předpeklí; pro osly peklo). Tlukou je jen tak pro rozkoš svou, utrhávají jim uši, vyškubnou ocasy, vyrážejí oči — „non è cristiano“, není křesťanem, nedostane se do nebe, aby tam mohl žalovat svatému Antonínu, patronu všech čtvernožců!

Chce-li spisovatel k směšnému Don Quixotu a směšné jeho Rosinantě přidat něco směšnějšího, přidá Sancho Pansu na oslu. Chtěly-li jeptišky potrestat některou milovanou svou sestru, přivázaly ji k jeslím a musila žrát vonné seno. Za sultána Nassira nesměli křesťané a židé egyptští jezdit koňmo, směli jen na oslech a to sedíce vždy stranou, což bylo velkou potupou. A křesťané? Zavedli v Evropě sedění na oslu co trest, k tomu ještě musil trestaný sednout si zpátečně a vzít ohon osla do ruky.*) Ano, při tortuře měli zvláštní nástroj, upravený z povznešených, do úhlu sbitých prken: na jich ostří sedl trýzněný, dali mu těžká závaží na nohy, a říkali také tomuto strašnému nástroji „osel“. Ani na štítech domů nedají pokoje — „u osla v kolíbce“, „u modreho osla“, „u červeného osla“ — což pak je osel modrý neb červený? O červenej se, lidstvo, chtějící přemalovávat i přírodu! Červenej se, že i tam jsi falešné, kde si hraješ na milé, poctivé!

---

*) Stalo se i papeži Janu XVI. „Protipapež“ Řehoř V. dal mu uši a nos uřezati, oči vyloupati a pak posaditi ho na osla.

„Viz, pane, osla jako parovůz, a srovnej s ním osly, jež ti odporučují jiní chlapci. Ti se musí pod tebou zlomit, jsou to bídné tvory a ty jsi silný muž! Ale můj, tomu je maličkostí utéci s tebou jako gazella!“ volá jeden oslák kahýrský —

„To je osel kahýrský, jeho děd byl kozel gazellí a prababička divoký kůň. Aj, Kahýřane, běž a potvrď pánovi má slova! Nečiň svým rodičům hanby, začni ve jmenu božím, moje gazello, moje vlaštovko!“ volá oslák druhý, ale oba mažou a píchají bodlavými kyji do nebohých oslů, až mají tito zadek samé nahé, živé maso. A v Palestýně tropí se něco ještě horšího. Tam pěstují na polích kukuřici: vejde-li do ní, dokud je mlada, velbloud, neudělají mu nic, dá-li se příkladem tím svést ale nebohý, důvěřivý osel, chytnou ho a uřežou mu uši!

Oslové jsou nyní utlačeni. Ujmout se potlačených je rytířskou povinností; ujmu se jich. Učiním to ale rázně a jasně, neboť:

verbluemte reden sind verloren
bei ungeschliffnen eselsohren.

IV.

Byl jsem tak šťasten, že jsem viděl osly na jich universitě, v Kahýře, a jen kdo je viděl zde, naučí se „vážit sobě výtečných těch zvířat, je ctít a milovat.“ Tam jim platí i zvláštní frizéry či lazebníky, jižto je češou, perou, stříhají, ostříhané od hlavy k patě hlinou polepují a pak zase umývají. Každý cestovatel také chválí pak osly kahýrské. „Ač pak malí oslíkové jsou,“ praví Harant z Polžic, „však velmi pohodlní pro dobrý mimochod a lehké běhání.“ Také jsem je viděl v Palestýně,

v stádech po několika stech, a nemohu ani pochopit, že možno pokládat osla za zvíře ošklivé. Kdo spatřil vysokého, sněhobílého osla z Jemenu (zaslíbené to země oslů), nebo tlupu oslích hříbátek, štíhlejších než hříbě koňské a zábavnějších než hravé kůzle, souhlasí se mnou. Mnohý prý z nich voní docela jako pižmo — ale nespozoroval jsem to. Ovšem, „starý osel“ není nikdy krásný, zeptejte se našich děvčat, vždyť „krása umírá vždy mlada“! Také možno, že kdyby osel sám se nyní přetvořoval, udělal by se trochu jinak; snad by si na př. přidělal rohy, jako vypravuje Dmitrijev:

Co div, oslíka že přehrozný smutek jal,
zaryčel, zahýkal,
bohům strannost tu vytýkaje,
proč býkům rohy dali, laje,
proč on bez nich zrozen a bez nich sjíti má?
K bláznovství ledacos pohnútku dá:
on nejspíš viděl v lidském rodě
rohy u velké modě.

Ale řekněte mně, který pak člověk by se rovněž tak trochu nepředělal, kdyby moh'!

Vše je člověku u osla ošklivé a směšné. Začínajíc od nohou. Již krásnou královnu Sabu, milenku Šalamounovu, pomlouvali, že prý má nohy chlupaté jako oslice. Aby se král přesvědčil, dal vodu proudící se palácovou podlahou pokryt sklem. Když královna k tomu přišla, skla neznajíc myslila, že se probroditi musí: nadzdvihla sukně a — historie vypravuje, že ji měl Šalamoun přece rád. Povídají, že oslí srst je nepěkna — proto že tajtrlický, bláznivý člověk ani nerozumí eleganci stejnobarvého, trochu melírovaného havu! Tvrdí, že jeho dlouhé uši jsou přímo ošklivy — o lingua susurrans et suspen-

dens, pouhá žárlivost zde mluví! Ví se, že „člověk má sám skoro ze všech živočichů nepohnutelné uši, naproti pak osel mezi všemi hovady ušima může nejvíc hejbati.“ to je to! A také hlas že je ošklivý! Což pak má být všechno na oslu krásné? Nemá páv praošklivý hlas a není proto přece „krásným pávem“!

A vzdor té vší ošklivosti zase mu vytýkají samolibost! Ano, samolibost mu vytýká člověk, týž člověk, jenž sám o sobě napsal: „Sejměte samolibost se všech lidských děl — zbude ještě něco, co by stálo za řeč?“ Nebylo by věru divu, kdyby osel po tak dlouhém sousedství s člověkem byl se od tohoto něčemu naučil, ale ne — nenaučil se, zachoval se, a lež dí epigramm východní, jenž praví:

Šperky na ženě ošklivé
zcela totéž jsou,
co že na ňákém oslíku
sedlo šnořené.
Díváš-li se na ně,
myslí osel, on že
zraky tvoje vábí.

Je pravda, známe jistou událost, tu starou o oslu ve lví kůži: ale celá světová literatura nezná k tomu událost ještě druhou, jakkoli je literatura ta velka.

Konečně musím se dotknout věci nejhorší. Člověk, zepsuv tělo osla, drzou rukou sáhl i na ducha jeho. S řídkou, ba nevídanou věru jednomyslností jde po celém takměř lidském světě hlas, že osel je pravzorem hloupostí. Hloupost nehoráznou, vrchovitou, zrovna olympickou přisuzují oslovi. Nechť se nikdo dobromyslně neklame, spatří-li obrazy: „osla co kantora“, „osla čtoucího“ atd., jsou to jen bídné satyry, kreslič jich mínil něco

zcela jiného! Už fresky ve vykopaném Pompeji jsou perfidní. Na jednom z nich je vyobrazen kus nilského břehu: z vody vyčuhuje krokodyl; osel, nesoucí koše na zádech, nedbaje „ve své hlouposti“ krokodyla, chce se napíti, ale privilegovaně „chytrý“ oslák ho drží za ocas a nepouští dál! Že dle toho morálka prostého, nevzdělaného lidu se řídí, že na příklad o lidech darmotlaších praví: „jich obydlí (huba) dveří nemá, kdokoli chce do marštale vejda osla osedlá a vyvede“ — kdož by se divil prostému, nevzdělanému lidu! Ale i tak zvaní „geniové“ lidstva jsou zcela stejní. Nenaplní nás spravedlivým hněvem, čteme-li ve „Světové legendě“ Victora Huga:

Mohamed prorok někdy na svém mezku
a jindy zase na svém oslu jezdil;
neb také mudrc mívá střídavě
dny tvrdošíjné a dny méně moudré —?

nebo v epigramech Goethových:

Nur das feurige ross, das muthige, stuerzt auf
der rennbahn;
mit bedaechtigem pass schreitet der esel daher.

—? Jediný Jean Paul trochu se vzpamatoval a vyřknul: „Hloupým nemělo by se spílat oslů, nýbrž mezků, protože toliko jich rozum není lidský.“ Ale co je to!

Jak snadná, hravá je obrana! Kdekoliv se ve světě objeví hloupost skutečná, všude ji dle zásluhy odměňují a ctí — děje se cos podobného oslovi? Již na tom jediném bychom mohli přestat! Ale proč bychom nepodali důkazy vědecké, literární, historické! Nepovídá týž Goethe: „Šediva jest všecka theorie,“ a nepřipisuje tím všechnu theorii, všechnu myšlenkovou abstrakci výhradně oslům? Nekomandoval Napoleon:

„Oslové a učenci doprostřed!“? Neuvádí i posměšný Ezop osla co mudrce? Vypravuje o něm, že když jednou stonal, přišel návštěvou vlk a tázal se ho, kde že ho vlastně bolí. „Všude, kdekoli se mne dotkneš,“ odpověděl pacient věhlasně. Osel je skromný, to je, řekl bych, jediná, ale kardinální jeho chyba; skromné lidi máme obyčejně za osly. Vždyť čteme v „Nové radě“ Smila Flašky, že došlo v radě také na osla. A jak mluvil skromný osel?

Osel se z práva bráníše,
králi raditi vždy nechtieše,
řka: Vieť každý, ktož zde stojí,
žeť já, ani tudiež strýci moji,
nikdy jsme k tomu nezváni,
kdež se pilně radí páni.

Pak ovšem mohl směle za to zas říci o sobě:

Na oslať toto vědie všady,
žeť nikdež nejde tady,
kdež vidí, ano klesají jiné,
ihned se s tej cesty vyvine.

Ano, osel chodí na led, ale jen v zimě! Je osel tedy hloupý? Není! Už přírodopisec Scheutlin praví, že není! Kdyby byl, vypravovalo by se škodolibě více historek o něm, ale vypravuje se jen jednou, že když kdysi rozpustil se mu náklad soli ve vodě, po druhé si s nákladem mouky do ní lehl. A sám čin ten, jako Newtonovo padající jablko, byl původem velkého vynálezu: knedlíku! Vypravuje-li jistý posměváček o oslu filosofa Buridana, že mezi dvěma otýpkami hlady zemřel, je to „filosofický nesmysl“; pravý osel pustil by se spíš do obou otýpek najednou než do žádné! A žaluje-li básník Buerger, že

„osel chce, aby slavík také nosil pytle“, mínil osla člověka, ne osla osla.

Ach, osel dovede být i učený! Ve všem spolehlivý Harant z Polžic vypravuje: „Toho dne viděli jsme (v Kahýře) všelijaké kratochvíle od kejklířův a zvířat rozličných provozovati. Však mezi jinými věcmi měli osla, kterýž divné věci provozoval: když k němu vůdce jeho promluvil řka, že slyšel, kterak se má veliké stavení v městě stavěti, a že voláno jest, aby všickni oslové shledáni byli pro nošení vápna, kameni a co potřebí: to jakž ten osel uslyšel, hned jako by ho šlak porazil, na zem padl, a zdvihší nohy nahoru, očima zavřenýma ležel, jako by mrtvý byl. Co ten vůdce jeho naříkal, že by svého milého osla ztratil; co ním hýbal, za nohy táhl, však nechtěl prohlédnouti; až jej také kyjem bil dosti hrubě, přec nehýbaje se ležel; až namluviv se ten Turek do vůle, dal se slyšeti těmi slovy: „Páni milí! vězte, že zítra bohdá proti žoldánovi všecko množství vstříc slavně vyjeti má, a co nejpěknější paní na pěkných oslích pojedou, a těm oslům dají ječmene dobrého a vody z Nilu čerstvé“ — těch slov ještě dobře nedomluvil, schopil se ten jeho osel a jako by se také jedním pro fraucimer hodil, divné skoky radosti velkou prokazoval. Však když opět jeho pán řekl, že jest žádán od svého souseda, aby svého osla pro jeho ženu starou a šerednou půjčil, kteráž také vyjeti se strojí, tu ten osel hned jednu nohu zkřivil, jako by na ni chromý byl a kulhal. Na to když se zeptal pán jeho: „Proč kulháš maje starou nésti? musíš ty na mladé laskav býti?“ kýval hlavou, jako by toho posvědčoval; pročež vece k němu: „Ukažiž, která je mlada v tom houfu?“ On chodil kolem, až k jedné dosti pěkně přistrojené přistoupil a hubou se jí dotýkal, z čehož veliký smích pošel.“ A Maximilian

Perty, spisovatel knihy „O duševním životě zvířat", tvrdí, že osel naučí se skákat skrz obruče jako paňáca, tlamou že odvírá dvéře jako děvečka, tančí dle hudby jako slečinka, vystřeluje děla jako kanonýr, a t. d. Co tomu říkáte?

„Ogn' uno á suo modo, et li aseni al anticha" (každý dle svého, oslové dle spůsobu starého) pravi přísloví, a dokazuje tím, že osel je konservativcem, že je hotovou vyzrálou individualitou, od počátku již oslem. Známo beztoho, že osel není přístupen závrati, tedy úplně vzdálen každého moderního „švindlu". Známo, že pije vždy jen čistou vodu, nikdy zkalenou, tím méně znečištěnou chmelem, lihem, a t. d., že tedy duševní svou sílu má vždycky pohromadě. Rennie vypravuje, že jeden osel z rozkotaného na moři korábu dostal se až do Gibraltaru. Kirby zas o oslu jmena Valiante, který z dalekých končin trefil sám až do své maštale zpět („Introduction to Entomology" IV., 496, pozn. a). Maximilian Perty vypravuje také ještě o jisté oslici, kteráž často do krve bita trnovou holí, za nepřítomnosti své paní hůl tu schovávala do smetiště nebo zanesla daleko na silnici. A velmi pěknou historku nám vypravuje o Ludvíku XI. Ten si vyjel na honbu, proto že jeden z astrologů jeho byl mu předpověděl příznivé počasí. U lesa potkal ho uhlíř, ženoucí osla, a řekl mu, že v několika již hodinach přijde notná bouř. Král se vrátil a bouř vskutku přišla. Druheho dne tázal se uhlíře, odkud že má své známosti meteorologické. „Od svého osla", děl uhlíř; „před každou bouřkou svěsí hlavu a uši, jde lenivě a tře se o zdi." Hloupý uhlíř ovšem nerozuměl, že se tře, aby vzbudil v srsti své elektřinu, tím přilákal blesk a bez hříšné samovraždy takto zakončil vezdejší své útrapy!

A — ah! Konečně snad je důkazů dost! To to stálo práce, při té zažranosti předsudků!

V.

Dovolte mně jen ještě několik slov, jen několik ještě barev a světel na dokonání mistrovského obrazu. Jeť portrét ten první v literatuře světové, a kdo ví, najde-li se ještě jeden kreslič rovněž spravedlivý! Z defensivy přecházím nyní v ofensivu.

Především pravím, že osel má nejen tedy rozum, nýbrž i cit, hluboký, bohatý, pravý cit. Nesměj se, člověče! Myslíš, že ruka prací zmozolovatělá spojena je se srdcem taktéž proti bolům již otupělým? Myslíš, že pod hrubou šněrovačkou je kamennější srdce než pod průhlednými krajkami „vzdělané“ slečinky? Kolik lidí, kolik sousedů, tolik vidíš kolem sebe nepřátel — osel ale cítí nepřátelskou zášť jen proti tvoru jedinému, jen proti jiřici polní, „fringilla canabina“, a to proto, že neposedný tvor ten také rád bodlák. Zášť je již odvěká, má již historické své právo, již Aristoteles mluví o ní: De animalibus L. IX., c. 2.

V lásce pohlavní je osel ohnivý a cituplný, není divu: neubrání se citu tomu ani žid ani pohan, ani Makedonec ani Portugýz, ba ni ti, kteří bydlejí až daleko za mořem! Věren je pak nade vše ponětí —

da man schon zur zeit der alten
reine treu fuer grau gehalten.

Ovšem, vzlykotu à la Werther nezná, žádné oslici nenapadne, aby šla ke karmelitánkám jako La Vallière, a žádného osla, aby se dal k trappistům jako pán z Rancé, když byl spatřil skonat milovanou vévodkyni z Montbazonu. Milostné pudy osla jsou ostatně přec tak mocny, že se přenášejí i na vůkolí; z Italie je známo, že tam

osláři a žebraví mniši (jezdí stále na oslech) jsou největší Don-Juani.

Rovněž skvělý je jeho cit k živočichům ostatním. Osel nejde ani kolem jedné zdi hřbitovní, aby nenatáh' krk, nepovznesl hlavu a bolestně nezahýkal. Jak ale bídný člověk citu jeho rozumí, o tom nám vypravuje truchlou historku Konrat von Wuerzburg, „fahrender saenger“ z 13. století. Byl jistý pán, ten měl pěkného psíka a také měl osla. Osel byl často bit, pes pak, skákající na svého pána, vždy popleskáván a hlazen. „Počkej,“ pomyslil si jemnocitný osel, „také si skočíš na pána, popleská tě a pohladí!“ Učinil tak — a co se stalo? Člověk by tomu neuvěřil — „von slegen wart im sîn ruegge wunt“! Zkrvácen odbelhal.

Mám snad teprv obšírněji mluvit, jak užitečným je tvorem pro svět lidský? Již mrtev je nám ještě na prospěch co největší, z jeho masa děláme salám, z jeho kůže šlechtu, z jeho srsti bačkory, z jeho kostí klih. A za živa? Mlékem svým uzdravil již tisíce lidských souchotinářů a jakás mimovolná vděčnost jeví se v tom, nazývá-li tuberkulosní člověk i léčivý tuk rybí „oleum jecoris aselli“. „Mlynářský osel“ je povšechný výraz pro hodně výdatného pomocníka při lidské práci, jakož vůbec co nosič těší se osel pověsti nad míru chvalné. Na tak velkého jako šestinedělní tele vrhne se dvoucentový chlap, — „to zdá se mi přes přírodu sáhat až do samých již mysterií oslích,“ praví Bogumil Goltz. V Kahýře živí osel celý cech osláků, cech to pro Kahýru četností svou rovněž tak významný jako jsou tamější minarety nebo palmy. U Němců přispíval osel dříve výdatně k buzení právního vědomí, bez valného arci výsledku. Mezi Šváby musily být lesní cesty alespoň tak široky, aby prošel „osel s pytlem na každé straně“, u Franků byl domácí

pán trestán, byla-li v střeše jeho domu díra tak velká, že se jí mohla prohodit „dvouspřež oslů“. Že starověcí básníci a myslitelé nejkrásnější i nejvznešenější plody své svěřovali oslí kůži, ano že jen pomocí této zachovala se nám celá literatura klasická, je známo — — a my?

Jak málo je lidí, kteří osla oceňují dle pravé jeho zásluhy! Je pravda, každá velká myšlénka potřebuje věky a věky, než zvítězí. Objeví se tam a zaniká zase. Vděčně musíme sledovat stopy ty. V Hábeši ctí křesťané Bileamovu oslici co světici. V galantní Francii již v 9. století začli s tak zvanými „oslími slavnostmi“. Na památku útěku panenky Marie do Egypta vybrali nejhezčí pannu z města, vystrojili ji, dali pěkného chlapečka do rukou a posadili na vyšnořeného osla. Tak je vedli u průvodu veškerého kněžstva do hlavního chrámu a zde postavili osla zrovna vedlé hlavního oltáře. Čtla se slavná mše, po každé hlavní části všichni přítomní hýkali. Ku konci ještě, místo „Ite, missa est“, kněz třikrát zahýkal k lidu jako osel, a lid, místo „Deo gratias“, třikrát zahýkal v odpověď jako osel. Pak zpívali ještě na poctu „pana osla“ (Sire Asnes) zvláštní zpěv, neboť vyvolenec byl jim

asinus egregius,
asinorum dominus.

Po více stoletích zase to přestalo. Ve starých francouzských fraškách („farces“) nalezáme pak také jednu upomínku pěknou. Když maršál Gie pronásledován princeznou Annou bretaňskou u Ludvíka XII. v nemilost padl, strašně ho v takové frašce sebrali. Vypravovali tu — narážejíce na jmeno „A n n a“ a zas na titul „maršál“ — že jakýs kovář (marechal) chtěl okovat osla (a n e), ten že ale vyhodil a udeřil kováře tak, že tento slítnul s vysoké zdi. Jak něžné!

Ale jak skrovné místo má osel přec jen v poezii, jak málo bylo posud pěvců nadšených, kteří by byli opěvali osla co oslavence. Byl snad jeden jediný, a vrozený nám cit pro spravedlnost nedovoluje, abychom zamlčeli původ jeho: byl to Němec! Blumauer se jmenoval. Ten sáhl mocně do strun a pěl:

O zvíře dobré, píšem na Tvé kůži,
jsi tahoun hned, hned nosič našich těl,
ne — „darebáků“ vynadal bych muži,
jenž chválu Tvou by ještě zmlčet chtěl!

Hle, smějí se, že máš tak dlouhé uši,
a každý hlupec s posměchem tím hrál —
však utiš se, ty uši, jak se sluší,
ty byly směšny jen, že měl je král.

A nezlob se, můj milý saframente,
že Tobě vytýkají lenivost,
hned zpomeň si, že vždy: „Festina lente!“
se vykládalo mudrcům co cnost.

Vždyť každý posměch z mizerných jde zřídel,
Ty na žádný se neohlížej klep,
Ty můžeš říct: „Já anděla jsem viděl,
když p r o r o k Bileam byl hloupě slep!“

Svět chválí skromnost, přísahal bych na to,
že není lepší příklad nad Tvůj dán:
Ty nosíš náklad, nechť to hnůj či zlato,
a držíš, maže-li Tě kyjem pán.

Ba Tobě, vzornému co poddanému
již spěchám chválu veršem vyřknout rád —
vždyť nosíš bílou moučku pánu svému
a sám jsi rád, že smíš si bodlák žrát.

Též nemá nikdo tolik dobrých známých
a přátel, bratrů jako asinus,
ne, nemá, třeba u těch přátel chámých
co do stravy předc jiný vládl vkus.

A třeba nezpíváš jak slavíkové,
předc velmi hlasný, slyšný je Tvůj tón:
a proto — pravda, páni kritikové? —
Ty's k slávě první, hlavní postiljón.

Však při tom všem — ach, jak Tě, osle, zlatí
Tvůj milomilý, prostý, krásný mrav!
Tvé výtečnictví skromňoučce se šatí
ve jednoduchý, šedivý jen hav.

Ty nepřeješ si žádné panské kaše,
jíš bodlák, jejž jsi prací vytěžil,
a mnohý, ach! zde jídá ananáše,
jenž sotva bodláčí si zasloužil.

Vyslovuju sobě vřelé díky za to, že jsem vznešenou tu báseň tak krásně do milé naší mateřštiny přeložil. A končím. Prosím, jen neaplaudujte! Sic bych se leknul jako řečník Phokion a postrašen tázal bych se: „Což pak jsem napsal něco hloupého?“

Nový světa pán.

1874.

I.

Teprv před třemi stoletími vyslal členy rodu svého do širého světa, a nyní již poslouchá ho svět celý. Nový tyran, vládnoucí neuprosně lidstvu a to lidstvo lne k novému svému tyranu s láskou nikde posud nevídanou, samým nadšením pro něho až se opojuje, a kdo ještě není jeho poddaným, prodělá ochotně nemoc a tělesnou torturu, jen aby se jím stal, a když se stal, trvá při něm věrně až do skonání! Pod rozmanitým jmenem zajal národ po národu. V severní Americe byl znám co Cohoba, co Gioja, co Yppovak, v jižní dlouho co Pituma, u Azteků co Pycietl a Yetl. Francouzům vládl co Herbe sainte, Herbe de l' Ambassadeur, Herbe Nicotiane, Herbe de la Reine, Herbe du grand Prieur, Herbe Catharine, Herbe Medicée, Italům co Erba santa Croce, posud vládne Turkům co Tutum, Arabům co Dakhan, Srbům co Duvan, ale již všude, kde ji měl, shazuje škrabošku svou, a všude, všude řídí osudy lidstva co vítězný král Tabák, kmene Viržinského. Různí jsou po zemi členové rodu tabákového, koleno Viržinské ale vévodí zas všem ostatním — první to lilie panovničího rodu.

Kolem naší zeměkoule vznášejí se oblaky tabákového dýmu, kdyby dnes měl sochař vytvořit obraz Cybeli,

země naší, místo staromythického klíče dal by panně té do ruky cigaretu! — A světové panství tabáku má již také učené jméno své, říká se mu „kapnokracie“.

Rozšíření tabáku má do sebe cos rozhodně zázračného. Dobře má pastor J. V. Strebel, že ve spisku svém*) poukazuje k zázračnosti té. Proti králi Tabáku jsou Alexandrové, Caesarové a Napoleonové pouhými dětmi. Tabák opanoval již národy všechny vzdělané i nevzdělané, vzmáhající se i klesající, a opanoval je trvale. Zubící se mouřenín kouří právě tak z krátké dýmky své jako nejvybranější flaneur v Paříži; lidožrout sumatránský, spolknuv usmažený kus lidského lýtka, zapálí si doutník s toutéž chutí, s jakou my jej zapalujeme po černé kávě; když jde český hoch na námluvy, musí mít doma svou výživu a v ústech své cigaro — „bez cigara žádný dojem“ — a když jde na námluvy hoch borneanský, musí mít doma, v obecní budově, zásobu useknutých a usušených nepřátelských hlav, kolem prsou šňůry nepřátelům vylámaných zubů a v ústech také cigaro; když vejdeš do domu brasilského, zapálí domácí panička cigaretu a podá ti ji, abys ji dokouřil, a když vejdeš do kožené jurty chudého Kalmuka, zapálí jurtácký pán špinavou svou dýmku a podá ti ji také; do Číny nemohlo se dostat z ciziny pranic, tabák se tam dostal, z Japanu jsme nedostávali pranic zase my, jen tabáku jsme odtamtud dostávali dost. V nejpalnějším jihu a na nejvzdálenějším severu — všude má tabák cenu. Ba mnohdy větší, než sám člověk. Hotentot ti přenechá za tabák ochotně svou ženu, obyvatel ostrovů filipinských své vlastní dítě, za tabák nechá sobě Australčan znenáhla vylámat všechny své krásné zuby, za tabák odvezli otrokáři od afrických

*) Die rauchhexe.

pobřeží miliony otroků a — papež Lev X. svého času ten obchod schválil!

Není stavu, není stáří, v němž by člověk nepodlehal tabáku, jen tvrdohlaví rozkolníci ruští drží se ještě v opposici. „Králové a žebráci, učenci a neučenci, staří a mladí, chytří a hlupci, zbožní a bezbožní“ — všichni kouří nebo šnupou nebo cucají tabák. Ano i kněží, kněží kouří a šnupou! Může-li pak si někdo myslet cigaro a modlitbu zároveň? Nebo že sobě na př. kněz nacpe dýmku, nakřeše ohně a pak udělí poslední pomazání? A předc — tabák —! Balzámový keř mekánský, růže paestská, zlatá jablka Hesperidek, vše je čirou nullou proti keři tabákovému. Lidstvo oddalo se užívání tabáku co „osmému“, nejvyššímu umění a uvyklo mu tak, že kdyby dnes vyhynul v Evropě všechen tabák a vyhynulo také všechno umění loďařské, svázali bychom si my Evropané několik prostých vorů a jeli přes Okeán chutě do Viržinie. A prosím, upozorňuju ještě jednou, za jak krátký čas zvítězil tabák? Jak pak dávno je tomu, co sluha sira Walthera Ralejgha polil kouřícího pána svého konví piva, mysle že hoří? Do Čech nám mimo jiné dobré věci přinesli angličtí vojínové hraběte Greye tabák teprv na počátku třicetileté války, a nenáležíme již dávno mezi nejoddanější jeho province?

Dále těmi zázraky! Již se často stalo, že národ surový přepadl národ vzdělaný, avšak již vyšeptalý, a že mimo drobty vzdělanosti odnesl sobě národ ten dřív surový ale svěží a silný s sebou pak také všechnu zmalátnělost. Ale jak se dělo zde? My vzdělaní jsme přepadli divoké kmeny indiánské a barbaři stali se učiteli vzdělanců! My jim přinesli zhoubu kořalkou, oni nám stonásob zaplatili jedem nikotinem. My tam

přivedli zhouby na milliony, oni se mstí zhoubou na milliardách.

A ještě dále! Potřeboval tabák mečů, hranic, násilí? Králové se proti němu postavili a trestali přívržence jeho i smrtí — přívrženců přibývalo. Papežové vysílali na něj nejmastnější kletby své — on je odfouk' proužkem dýmu. Vtip palčivý a nejostřejší satyra obořila se na něj — on je umlčel. Tiše kráčel nesen vnitřní silou svou, jist vítězství svého, a zabral „mocné a silné, bídné a slabé". „Diabolus simia Dei" — „čert se opičí po pánu bohu," zvolal Baco z Verulámu. A vskutku šíření se tabáku má mnoho podobnosti s klidným šířením se některého náboženství. Jen že — které pak náboženství smí se měřit s úspěchy takovými!? Tabák přemohl veškeré křesťanstvo, on překonal nehybnost osmanskou, jemu se klaní sluha Dalajlamy, jeho poslouchá šamán na poušti Gobi, on je pán celého světa vezdejšího. A snad nejen světa toho, nýbrž i „onoho"! Indiáni dávají svým mrtvým tabák a dýmku do hrobu, ujme-li se zvyk ten také u nás, zkusí-li sv. Petr jen jednou restlíku dobré viržinky, kdo ví — —, s portýrstvím bývá také již ve vezdejších našich humanitních ústavech spojena trafika!

A konečně ještě něco zázračného! Nedovedl se oulisný tabák vžít zcela do proudu moderního, co se života politického a společenského týče? Už mnohé požitky přivážely se k nám a zavedly zde trvale, káva, cukr, čaj na př., ale jak se to dělo? Cestou středověkou, od hora dolů! Knížata začala, jejich lokaji vedli to dál — cesta aristokratická. Tabák to chytl naopak, po demokraticku. Od prostého Indiána naučil se tabáku prostý námořník, od námořníka voják, od vojáka rolník, od rolníka pán — šlo to zdola nahoru. Tabák je revolucionář od kořene. Postavil se proti všem hrozbám a

trestům, mravům a zákonům, a — zvítězil. Vlády by měly dávat na něj pozor. ne mu lichotit ještě monopolem! —

Jen že je to malér, že zázrakům nevěřím. Dívám se na to zázračné šíření se tabáku a vidím v tom jen běh přirozený, zákon jasný, vítězství náuky Darwinovy. Není v tom nic jiného, než: člověk se opičí po člověku velmi rád a velmi lehce. Naučili jsme se tomu od svých praotců, jichž legitimní nástupci posud skáčou někde po stromech střední Afriky.

Sáhne-li král Tabák také k těm?! Možno je to. Friedrich Tiedemann*) alespoň vypravuje, že viděl ve van Akensově zvěřinci paviána, který z hořící dýmky velmi pilně kouřil. Řekl-li to takhle ten pavián ostatním paviánům! Aby takhle africký opičák kolem jdoucímu vandrovníku podával dýmku míru, mezi tím, co by opičačka nahoře na stromě kojila mláďata a kouřila při tom cigarettu z palmového listí.

II.

A stalo se následovně, že Indiáni američtí seznali účinky tabáku.

Velký jich Duch, Giči Manito, maje na druhé straně naší zeměkoule dosti času a místa k tomu, stvořil sobě tam čeládku prapodivnou. Bohy, polobohy, duchy, obry, lidi, zvířata, a to vše, jak mile stvořeno, začalo se mezi sebou bít a kousat, mořil a ničit. „Že vás pobiju všechny!“ zlobil se Giči Manito. Vzal bohy ledu, krup, sněhu, mrazu a půlnočního větru a kázal jim, aby prali do světa. Za krátko byla země jako roh. Málo již jen zbývalo lidí a nad těmi se Velký Duch přece slitoval. Kázal

*) „Geschichte des tabaks“.

slunci, aby hřálo, a jakmile slunce počalo hřát, rozmnožoval se lid zas k nepopsání. Lid pleti rudé, „synové slunce“ — podnes se tak nazývají a jich pohlaváři nosí na svých pláštích z kůže bůvolí podnes obraz slunce.

Ale nepovedli se ti lidé zas Velkému Duchu — ó, je velmi těžko, stvořit lidi pořádně, a skoro každému bohu s počátku se nepovedli! „Povodní teď na ně!“ myslil si Giči Manito. Strašným hlasem svolal vody a mraky celého světa, tak že celé nebe bylo čirá noc. Dešť padal v kapkách jako wigwam velkých, za krátko byla země po temena vrchů pokryta. Všechny rudé kmeny pohynuly a stalo se z nich „pohoří rudého kamenu dýmkového, nalezající se podnes v zemi kmenů Siu a Dakota.

Jak se stalo, že žijí „synové slunce“ tedy podnes, neví se zcela určitě. Kmen Winnebagů míní, že na povídce o povodni není za mák pravdy.*) Giči Manito byl by musil prý být velkým oslem, aby zemi, která ho stála tolik práce, se vším, co na ní rostlo a žilo, zničil tak lehkomyslně. Komančové v Texasu zas míní, že oni ze všech jediní byli zachováni a sice v podobě bílých ptáků. Karaibové zas vypravují, že zachován jediný párek z milosrdí Velkého Ducha a ti že házeli kameny za sebe a z těch kamenů že povstávali ihned lidé (Deukalion a Pyrrha!)

Zkrátka, za nedlouho pak nestálo lidstvo již zase za nic. Rvali a pobíjeli se, že až běda. „Tresty jich nepolepším,“ uznal nyní Manito, „zkusím to rozumem a chlácholením vášnivých smyslů.“ Když byli synové slunce právě zabráni v boj nejtužší, zavolal na ně hlasem svým a posly svými — šumem stromů, tvarem oblaků a letem

---

*) Knortz „Maerchen und sagen der nordamerikanischen Indianer.“

dravců — a shromáždil je všechny nad „rudou řekou mramorovou", v zemi kmenů Siu a Dakota, tam kde stojí to „pohoří rudého kamenu dýmkového"*). Sám stál až na temeni hor, ulomil si kus skály a utvořil z něho velkou dýmku, z níž kouřil. Kouř rozfoukl po všech shromážděných a do všech úhlů světa. Pak promluvil: „Kámen tento je rudý, je masem vaším a patří vám všem. Dělejte si z něho dýmky míru a kuřte z nich, chcete-li mne udobřit a plnit vůli mou. Na této půdě nesmí se více povznest kyj válečný, ani tomahawk, ani nůž skalpovní." A když mu dýmka dohořela, proměnil se Velký Duch v oblak, kterýž dlouho se vznášel nad shromážděnými.

Od té doby považují pohoři dýmkové za místo míru a za místo svaté. Putují tam z daleka široka, aby dobyli kamenu na dýmky své. Do skalních stěn je tu vryto mnoho tisíců nápisů hieroglyfických a vyobrazených totemů, indiánských to andělů strážců. Posud považují pohoří za dar Velkého Ducha. Zde usne každé nepřátelství, zde se Indiáni neperou, dávají se do sebe teprv, když z „kraje míru" vycházejí.

Ano, tak to bylo. A ne, jak chtějí někteří mudrlanti, kteří tvrdí, že Indiáni poznali opojné vůně tabákového listu, když jej zapalovali, aby se ubránili moskytům. Nebo když jej zapalovali co plamennou oběť Velkému Duchu.

Tak to bylo a od té doby Indiáni kouří se vší zbožností a z celé duše své. Když dostávají se do náruživostí, ukonejšuje tabákový dým „duši úst" a „duši nosu" — dle Karaibů má každý oud duši svou — a mírní vášeň.

---

*) Nynější Coteau de Prairies, dle Catlina.

Jejich kalymé čili dýmka míru je nářadí posvátné. Kdo je nese, je nedotknutelný. Kdo z něho s kým kouřil a předc pak „nenechal tomahawk zakopaný“, je tvor bídný. Indiáni slaví vše tancem a modlí se tancem, oni mají víc rozmanitých tanců než kterékoli jiné pokolení na světě, mají jich „víc než vlasů v skalpu svém“, ale ze všech je nejslavnější tanec kalymé-ový. Tančí jej při uzavíráni míru, ale také před počátkem bojů. Tu pak zarazí se kalymé na povýšeném místě a rej pohybuje se kolem něho. Na konec jej pohlavár zapálí a foukne kouř na vojíny své: „Přijmětež ducha síly, abyste překonali nepřátely své.‘ *)

Nejchudší Indián má tabákový měšec a křesadlo vždy a všude s sebou. Mrtvému dává se do hrobu zbraň a nacpaná dýmka. Dětem se dává svinutý tabák kolem krku co amulet. Dýmkou sobě připíjejí na věčné bratrství. Leckde musí žena, když mužové kouří, z wigwamu ven. Ano na Panamě nekouří ani mužové sami, musí to činit „hoch nevinný“ a foukat jim vyssátý dým pod nos. Prorokuje-li Indián, prorokuje z kouře své dýmky. Na břehy řek a k patám hor klade tabák, aby získal duchy tam sídlící. Když v noci ozve se sova, pták svatý, vstane Indián a natrousí mu tabák na ohniště. A když ráno východ slunce se blíží, jde mu pohlavár vstříc s celou osadou, a když sluníčko nad obzor vyskočí, vrhají se na zem, jásají a matky pozdvihují děti své k věčné té záři. Pak vezme pohlavár kalymé, bafne k slunci, bafne do čtyr úhlů světa, bafne na národ. Tak jsou vděčni Velkému Duchu za jeho dar! Napadne z nás „vzdělanců“ někomu, když jsme vykouřili nějaké znamenité havanské, abychom se za to poděkovali pánu bohu? To je to, že

---

*) Lery.

my běloši máme sice mnoho darů vzácných, ale daru vděčnosti že nemáme.

Také bělochy stvořil totiž Giči Manito. Ale byli to na počátku takoví blázniví nezvedenci, že se za ně styděl a že sobě přál, aby jich byl ani nestvořil. Avšak byli již jednou zde a pobit je nepřipouštěla jeho dobrota, Přemýšlel, vzal pak z těch zvířat, která běhala po zemi, zvířata nejmoudřejší, vyňal jim srdce a dal je těm nezvedencům, aby se zjinačili. Opět se zmýlil, bílí dvounožci zůstali blbí a blázniví jako dřív, převzali od zvířat ale také ještě ukrutnost a krvežíznivost. Nezbývalo tvůrci, než aby sáhl do prsou vlastních a každému dal po kuse srdce sveho. Tím se stali rozumnější, lepší, ale daru vděčnosti předc víc nenabyli, neboť Giči Manito nemá proč být komu vděčným a neměl tedy daru toho v srdci svém.

Při tabáku osvědčili jsme nevděčnost svou znovu. Od Indiána jsme se mu naučili, ale už od času anglické královny Alžběty malujem na štíty tabáčního krámu kouřícího ničemu mouřenína a později i bachora Turka.

III.

Rozumí se samo sebou, že nový světa pán, jako celému společnému životu, své stopy také vtisknul literatuře. Než došel všeobecné vlády své, své „kapnokracie“, chopil se i král Anglie, Jakub I., péra, a napsal proti němu roku 1603 pověstný, zuřivý, jizlivý svůj spis „Misocapnos“ (nepřítel kouře). Ale sotva že král se svým spisem vystoupil, již mu seděli v týlu — jezovité. Vydali v Polsce spis „Anti-misocapnos“, viděliť, že počet kuřáků úžasně se množí a z kuřáků lovili — přívržence pro sebe. To by bylo tuze podezřelé pro tabák, kdyby jezo-

vité nebyli tak chytří, že jen jedni píšou vždycky „pro". druzí ale ihned „contra". Ihned se tedy zas vyřítil z řad jezovitských Jacobus Balde a napsal proti tabáku satyru obrovskou jazykem latinským. Neznám toho latinského originálu, mám jen starý německý překlad z něho — satyra vtipná, obratná, to je pravda, ale sprostá k nepopsání.*) Účinky tabáku popisuje strašlivě, hned vigneta spisku je strašna. Ve spustlé domácnosti, ve společnosti několika kuřáků, jimž valí se kouř z úst, nosu a očí, stojí smrt. Levou rukou vyklepává dýmku, pravou strká obrovské cigaro do úst. Očními důlky vypouští smrt kouř a lícními jejími důlky provinuje se dlouhý had. Cigaro její má chutnou podobu lidské kosti. V pozadí společnosti je nějakému začátečníku „strašně zle." —

Z dob války třicetileté udržel se — v germanském museu norimberském — exemplár německé satyry: „Tabacologia." Osm je tu dřevorytin, pod nimi vždy nápis. Lékař tabák odvažující praví asi: „Svět sobě přeje podvodu a k tomu se hodí tabák můj. Prodávám smrad, napájím kouřem a mám se dobře při tom." Student s mečem a chocholatým kloboukem: „Nenaučil jsem se ničemu než tabák popíjet. Buďte klidna, matko, nevím sice, proč to činím, ale bez něho nebyl bych „allo-modo-stutzer". Dvě ženy: „Sám čert sobě tabák vymyslil. Kdyby bylo na něm něco dobrého, můj muž by ho jistě nechtěl. Kéž by byl ve vlnách pošel, kdož jej první přivezl z Indie" a t. d. — V Anglii psal proti tabáku nejen král, nýbrž i duchaplný přítel Shakespearův, satyrik Ben Jonson. Pustil se do něho zvlášť ve své veselohře „Every Man in his humor". Tam vypravuje kapitán Bobadil: „Pane, věřte mi na mou čest: co teď řeknu

*) „Die truckene trunckenheit." Nürnberg, 1658.

Vám, celý svět nevyvrátí! Byl jsem v Indii, tam, kde tabák roste, a já sám a ještě jiných třicet pánů, větších než já, nedostali jsme za celých jeden a dvacet neděl na jazyk ani drobtu potravy kromě dýmu tohoto prostého koření. A protož nemůže být tabák původu jiného než božského." — Jonsonova slova vztahují se k tomu, že tabák prý „hlad zahání". o kteréž vlastnosti také Kingsleyův „Indián" nadšeně vykládá: „Nejím a nepiju již tři dny a tři noci, kouř mne napájí i sytí.*)

Někdy vyvolala satyru okolnost nějaká zcela vedlejší. Královna Kateřina z Medici na př. měla zvláštní ten nápad,**) že tabáku, tenkrát novému koření léčebnému, dala své jmeno. Lid také v skutku po nějaký čas jmenoval bylinu novou „Herbe Catharine", „Herbe Medicée" a „Herbe de la Reine". Avšak anglický básník Bachanan napsal proti tomu kousavý epigram: „De Nicotiana falso nomine Medicea appellata". Kladu jej zde ne veršem ale věrným překladem:

Učený Nicotius, vraceje se od Hesperských krajů, „Nicotianu" s sebou vzal —
věru blahodárnou proti všem neduhům rostlinu — prospěti chtěje vlasti.
Však Medicejská Kateřina, výhrhel a mor svých, Medea věku svého,
žárlivostí hoříc, falešné jmeno „Medicea" bylině Nicotianu převzdí:
a jako o statky občany dřív oloupila, oloupiti chce o čest rostliny Nicotia.
Však vy, kteříž pomoci údům chorým hledáte, prožluklého jmena

*) Kingsleyův spis: „Na západ!"
**) Čti citovaný již spis Tiedemannův.

od byliny zdržte rukou svých, ústa zavřete a uši před
nákazou hnusnou zacpěte!
Neboť nektar otravou stane se, Panacea*) jedem, „Mediceou“ bude-li nazvána.

Patrně Buchanan v léčebnost tabáku věřil. Dle mnohých byla až zázračna. Jan Posth, profesor mediciny v Heidlberku, volá přímo: „Nic ve světě nevyrovná se zdravodatnému tabáku! Jeho síly jsou nad síly koření všech!“ A římský lékař Castor Durante vypsal v celé latinské básni**) účinky jeho krásné. „Bylina, jež se jmenem Svatého Kříže nazývá, očím pomáhá i hojí úrazy i rány sceluje —“ nebudu ale citovat dál, přijdou pak samé krtice, strupy, a jiné hezké věci.

Avšak lid klidně bafčil dál, nechť se psaly třeba satyry, lid sobě tabák zamiloval a zpíval si naň zas své chvalozpěvy. Prastarý již je zpěv „Erskine-Sang“, jejž zpívají sedláci v severní Anglii. Zde několik slok z něho:

Ten suchý indiánský list
tvůj káže tobě osud jist:
hned zelená se
hned rozpadá se;
to věz a tabák kuř!

Tvé dýmky tenka rourka prá,
jak s tebou osud pozahrá:
přesnadno zláme
smrt tebe, chápe;
to věz a tabák kuř!

---

*) Panacea = Všehojivka.
**) „Herbario nuovo“ Venet. 1636. Podotknuto již, že v Italii nazýván tabák „Erba santa Croce“.

A vznáší-li se kouř na výš,
jak snadno všechno — ihned zvíš —
se rozetřese
co země nese;
to věz a tabák kuř!

A je-li v dýmce samý čmoud,
toť hříšná duše tvá, a soud
ji proto boží
do žáru vloží;
to věz a tabák kuř!

A popel-li pak vyhodíš,
svůj vlastní konec takto zvíš;
aj s bratry všemi
se vrátíš k zemi;
to věz a tabák kuř! — A t. d.

Jako zde prostý sedlák, pěl tam o tabáku nadšeně také mnohý básník umělec. Takž na př. Charles Lamb. Byl náruživým kuřákem, nešlo mu k duhu, musil kouření nechat. Sedl a napsal srdcelomnou báseň: „Na rozchodu s tabákem“:

O vůně! — Ach, jsem labužník!
Ba žádný v světě lučebník
svou pecí a retortou svojí
nedoveď vůni dát nad Tvoji!

Ba žádná vůně vezdejší
tak mozek náš nezkonejší.
Vy nevěříte? — jděte, jděte! —
kde máte lepšího cos v světě!?

Fialky? — Růže? — Díte cos?
toť vůně jen pro dívčí nos!
Ty's jediná ve světě vůně,
k níž touhou srdce mnže stůně!

Přede odkládá dýmku — ale jen proto, aby udržel život svůj a dále mohl pět chvalozpěvy tabáční.

Rychle dobýval tabák v krásné literatuře anglické val za valem. Již r. 1650 směla ve vynikajícím spise „Wit's Recreation" (ovlaha ducha) vyjít nikotinová báseň nadpisu: „Triumf tabáku nad sektem a pivem":

Již oba se styďte
a k hanbě se viďte:
teď tabák je váš mocný pán.
Na jednoho dva jste,
však již se nehlaste,
on vítěz, vám za pána dán!

Je pravda, že mnohý,
duchem pranebohý,
si chválí piva, vína džbán,
však více těch lidí,
již dýmkou se řídí,
a jimž on je milostiv pán.

Ba pravšecky stavy
již tabáček slaví
a žena právě tak jak muž;
a staří i mladí
si dýmčičku hladí
a tabák světem přelít' už!

Pak vypisuje básník v několika slokách hojivé účinky tabáku, míní na př.:

On za zimy hřeje,
chlad za léta věje
  a přetloustlému shání břich;
on hlad náš zahání
a síly zas shání,
  jež všeliký nám odňal hřích —

a na konec rozhoduje, že nezbývá, než aby sekt a pivo tančily dle píšťaly tabákové.

Ano, sto jen let později mohla již v Anglii, k tomu v časopise „Gentlemen's Magazine“ vyjít báseň: „Žena má se zvolit dle tabákové dýmky“! Dám ji sem celou, památnou báseň tu:

Jak život svůj tě kochám, rouro sladká,
až ženu zvolím si, ty's pro ni vzor;
má žínka jako ty má býti hladká,
s ní — jako s tebou — nikdy nebuď spor;
vzrůst její buď jako ta štíhlost tvoje,
dech její balzámový jako tvůj;
když obejmu ji, budiž žínka moje
jak prsa tvoje, samý žár a znůj;
jak ty tak ona přikryj moje chyby
vždy oponou mlhavě modravou;
když myšlénkám mým rozbíhat se zlíbí,
měj jako ty pastýřskou píli svou;
když v těžká studia se pracně nořím,
jak ty měj ona soudílnosti cnost;
a když se zase dlouhou chvílí mořím,
nechť v ní mám vábivou vždy společnost;

buď život její mně jen k těše bodré,
vždy srdci milý, vábný mojim rtům;
až kdysi zemře, jak kadidlo modré,
nes její život se pak k nebesům!

Nechávám prozatím všechny novější Angličany, Thackeraye, Byrona, Coopra, Bulwera, Hamera atd. stranou, kteří psali tabáku chválu a hanu, veršem a prozou. Z naznačeného již okruhu myšlének nevyšel vlastně nikdo z nich — nevyšel ale také žádný z básníků mimoanglických. Dumání — dolce far niente — kouř a život — l'image de ma vie — dýmka a žena — nic víc! Podivno, básníci sobě předc tak chválí, že tabák bystří jejich myšlénky, napomáhá vzletu, rozbujňuje fantasii, o všem ve světě dovedou psát geniálně při tabáku, jen ne o tabáku! Vezměm na příklad Lenaua. Mohl básnit jen, když kouřil, byl jako ten jeho farmář — „zdálo se, že z oharku cigara svého souká povídky své" — ale s tabákem nedovedl to dál než do trojspřeže v známé cigánské romanci své.

Mezi Němci, chudými na tabákovou poezii, až do nejnovější doby nacházejí se lidé, kteří píšou na tabák satyry. Takž na př švábský epigramatista Haug. Posmívá se kuřákům, že život svůj prokuřují. Šest dílů má prý život kuřákův:

Díl jeden má, by dýmku sobě cpal,
díl druhý, aby ohně nakřesal,
tři díly spotřebuje ku bafání
a dílu šestého — než lehne k spaní —
by dýmku svou si zase vyklepal.

Jakýs Triller napsal také celou řadu veršů proti tabáku — strašně prozaických! Ti, kteří jej zas chválí, jsou

rovněž suchopárni. Slyšme Pfeffla! Hymnus jeho začíná slokou:

Když mně dýmka plně hoří
a modravý listů duch
kol nosu mne polechtává,
tu si myslím, že jsem bůh —

a končí pramizerně již slokou druhou:

A když kouř ve výši mizí,
zas se budí jasný smích,
myslím si: tak všechen hyne,
člověče, tvůj božský pych!

A jiný — Gruebel — zpívá jakýms dialektem: Jakmile ráno se vzbudím, již hledám dýmku svou, a když si večer zase lehám, mám ji ještě v ústech (sloka první). Nejsem tak samolibý, abych chtěl mít dýmku vzácnou, copak bych dělal s dýmkou drahou? (sloka druhá). Ale čistá musí být dýmka má, copak bych dělal s nečistou? (sloka třetí). A tu píseň citují ve všech anthologiích!

Jediný J. Christ. Guenther dovedl se povznest trochu výš, jen že s lítostí musím podotknout, že jeho nadšení zdá se skoro být trochu satyrou. Napsal o slávě knastru žalm jedenmecítmaveršový. Na př.:

„Kdo tebe neužívá hodiny každé, není hoden té drštky, kterou mu udělila příroda!“

„Vavřín korunuje poety; avšak kolem flétny mé má kvést jen keř tabákový. Bratří, buďme komíny!“

„Míníš-li to dobře s vlastí svou, raď, aby zaorali všechna osení, posekali lesy a ze všeho učinili pole tabákové!“

„A kdo nám překáží v kouření, tomu nechť místo nervů a šlach naroste samý tabákový košťál!“

A t. d.!

Na balladní látku zmohl se z tabáku národní německý duch také jen na jedinou, a té se chytli hned spracovatelé dva, Kopisch a Koepert. Obsah ballad „Der starke tabak“: Čert se setká v lese s myslivcem. Dívá se mu na pušku. „Co to máš?“ — „Dýmku, pane čerte!“ — „Nech mne okusit.“ A myslivec mu vypálí pušku do úst, a čert se otřese: „Předc jen tabák trochu silný!“

Nebohý tabák! Pro jiné dovede nadchnout až k poezii, pro sebe ne! Ani fantasie Orientálů nevymyslila o něm nic zvláštního. Arabská pověst dí: „Takž modlil se prorok k Allahu tam u vody pod palmami. Pak odpočinul a plivnul do písku. Na témž místě vyrostl ze slíny keř tabákový, jehož dým jest lahodný jako prorokův dech, a jenž svatými jeho slovy obdržel moc, aby rozjařoval i konejšil. Allah je Allah a t. d.“ — Co s tím?

My Čechové máme toho také málo. Několik deklamovánek — kouř a život — pyksla a těšitelka — dýmka a žena — starý to rej! Pokud se okamžitě pamatuju, má jen Matěj Havelka zvláštní báseň „Dýmka“. Je v ní — v osmé sloce — recept na urovnání vnitřních sporů českých. Zní:

A když svět se počne bouřit,
jak by chtěl již z outorů,
pomyslím si: Budu kouřit,
nepolezu do sporů.

Tedy:

„to věz a tabák kuř!“ —

IV.

V společenském životě našem spůsobil tabák ovšem změny nesmírné. Filosofové proti němu mluví, socialisté proti němu píšou, uvádějí důvody co nejpádnější, důvody to tím závažnějšř, že čerpané přímo ze životní zkušenosti, neboť oba, filosof i socialista, píší — s dýmkou v ústech. „Víno básníkův komoň, tabák učencův osel.“ Někdo ovšem se přece nechá důvody oněmi přesvědčit do opravdy. Na př. Goethe, který tvrdil na určito: „Není možno, aby člověk opravdu geniální kdy kouřil. Vsázím se, že na př. Lessing nekouřil.“ Šli a ptali se hospodyně po Lessingovi zbylé. „Ano, ano,“ kývala stařena, „k o u ř i t a psát uměl nebožtík pan Lessing, takto ale nebyl k praničemu rozumnému na světě.“ — Ať se káže jak chce, přívrženců tabáku přibývá, křesťan a žid, budhista a fetišovec, Čech a Ind, král a žebrák, venkovan a měšťák, nádenník a umělec, hlupák a učenec, obchodník a básník — všichni jsou mu poddáni, on panuje všem, malíř Rethel měl pravdu, když nakreslil váhy, na jednu vážku položil korunu královskou, na druhou dýmku, a jazýček nechal v rovnováze. Kouření a šnupání bude konečně pravý „usus catholicus“ a zabeře svět celý. Lidstvo bude tabákem veskrz prosáklé, poněvadž ale tabák, jakž pozorovatelé praví, stále a značně se horší, bude zároveň s ním horšíci se lidstvo konečně — ne, myšlénka je příliš strašna!

Moralisté uvádějí čtvero veliké zlo, které za nynější doby na lidstvo padlo; b r a m b o r y, které lidstvo zeslabují, k o n s k r i p c i, která lidstvu ubírá nejzdravější členy, tak že míra vojenská musí se stále snižovat, ž i d y, kteří sami ničeho nepracujíce tyjí z lidstva jen co pasořitci, a t a b á k, který lidstvo vysušuje a pitomí. První

troje zlo má prý úřadní povolení a podporu vysokých vlád pro sebe, ale tabák vtlačil se revolucionářsky, zcela proti vůli slavných úřadů, a už proto je prý zlem nejhorším. Jsou lidé, kteří sotva že ráno vstanou, již k dýmce sahají; spalují prý svůj drahý čas, nejlepší své hodiny. Náruživý kuřák vydá prý za dobrá cigara více než za pokrmy, ano mnohý nejí praničeho a chřadne. „Jen když jim pošle Holandsko tabák svůj — Vestfálsko si může pak vždycky nechat své šunky!“ — „Šnupák sáhne raděj do své piksly než do nejlepší paštiky!“ — „Dej kuřákovi lososy, pstruhy a vlašské ústřice, on sáhne vždy spíše k sáhodlouhému ouhoři spletenému z tabáku!“ Tak běduje jezovita Balde. Kuřáci sami na to přisáhají, že kouř je sytí. Připomínají nám báječný lid, o kterém Plinius vypravuje, že bydlí na Gangesu, že je bezhubý a živí se jen vůní květin. Nebo Theofrastovy Skythy, kteří cucali jen sladké dřevo a tím se uživili třeba po čtrnácte dní. — Upozorňuju naše pány kazatele, kteří by snad s kazatelny proti kouření hřímat chtěli, zcela zdarma na vhodný text z Isaiáše; „A jako se lačnému ve snách zdá, že jí, ale když procítí, prázdná jest duše jeho“ — atd. (29. 8).

To je pravda — připouštějí moralisté — že má tabák cos demokratického pro sebe, že vyrovnává rozdíl stavů, že je jakýms novým pojítkem mezi lidstvem celým. Ale předc zas — jaké činí roztržky nové v životě našem pospolitém! Chce některý slušný člověk být s kuřáky pohromadě? Nemusil by pak ihned do lázní, aby šeredně nezapáchal po čtrnáct dní? Je kouřící lékař příjemný? Je snad příjemný šnupající zpovědník? Sláva Angličanům, že posud vypovídají kouř ze všech místností veřejných! Sláva také ještě trochu Francouzům, u nichž se v hostinských pokojích předc ještě někdy najde nápis: „Ici on

ne fume pas!“ Sláva našim správám železničním, že zvláštními nápisy: „Pro nekuřáky“ slušnému člověku slušné místo vykazují! Sláva těm posledním dvěma neb třem vinárníkům pražským, kteří mají v místnosti své ještě tabulku, zapovídající kouření! Až nám ještě ti dva nebo tři umrou — —

Nerozbíjí kuřák — naříká dále moralista — násilně každý kruh rodinný? Kouřící otec musí k vůli zdraví svých dětí a ženy své, také k vůli tomu, aby nepokazil byt celý, do zvláštního pokoje a odcizuje se tedy již doma rodině své. Při tom ani nepřipomínám, že k vůli zvláštní té kuřácké jizbě své musí mít byt tedy větší a dražší. Na večer pak spěchá muž zakouřit sobě teprv řádně někde v hospodě. Vychování dětí přenechá tedy ženě zcela, ale také ženu ta samota omrzí, jde si poklepat do společnosti, pak zakoketnout do divadla, pak sejít se někde s novým svým milým — děti nechá děvečce.

Není — posmívá se moralista — takové „stálé smyslné požívání“ již samo o sobě hnusné? Věděl by takový kuřák, kdyby mu náhle někdo tabák vzal, co si s rukama začít? „Ach“, volá Belott*), „první cigaro nebo první dýmka je druhá dětinská, velká hloupá radost člověka v životě! První velká hloupá je z prvních kalhot, druhá z prvního cigara, třetí z prvního řádu!“

A co kuřák na ty důvody, výroky, pravdy a posměchy? Kuřák, když někdo mluví proti válkám, proti holení brady, proti silným nápojům, proti masité stravě, on mu dá ve všem za pravdu. „Co ale mám učinit a odpovědít, když mně nějaký příliš delikátní bližní řekne: „Adame Hornbooku, zdrž se kouření!?“ Neřeknu na to

*) „So sollst du rauchen.“

praničeho a — kouřím dál!*) A proč se s ním nehádám? Proto že si myslím: ten muž mluví, aniž by přemýšlel, s takovými lidmi se ale nehádám nikdy. Proč pak bych se měl vzdát své nevinné dýmčičky, když jí nepášu obžerství ni opilství, lupičství ni vraždy, podvodu ni lži, neznabožství ni krádeže, zrady ni pozdvižení? Nemůžete dokázat, že kouření je hříchem, aniž že je zločinem, ba ani že snad jen zavazuje o některé přikázání z desatera. „Ale je to zvláštní takový zvyk! zvolá napomínající bližní, když už neví, co by zvolal. Proč pak to neřekl hned? Byl bych mu potřásl oběma rukama a řekl: „Výborně, v tom se zakládá právě výtečnost jeho!“ Které pak jsou vlastní tresty a hlízy doby naší? Bezdechý její spěch a zimničné rozechvění, strkání a popouzení, bezhlavé přenahlování se, nadceňování sebe sama, bezuzdnost a bezúčelnost. Nuže, dýmka člověka ukonejšuje. Mírní jeho tepnu, konejší jeho nepokoj, uspává jeho nedočkavost, způsobuje, že příjemno mu v křesle a ukolébává ho ve filosofickou bezstarostnost. Pravý kuřák, totiž ten, který dýmku svou v ústech podržuje — čímž právě se liší od kuřáka nepravého — je vzorem solidnosti. Se vším sobě dá na čas. Ptáš se ho po jeho mínění; on přemyslí sobě odpověď dvakrát, neboť on má dýmku v ústech. Navrhuješ mu obchod nějaký, on sobě to dobře rozmyslí, neboť on má dýmku v ústech. On nikoho nesouží planým žvaněním, neboť on má dýmku v ústech; a promluví-li konečně, řekne jen částečku toho, co ví, a pro budoucí neděli mu toho zbude ještě dost a dost. A pak, co asi vykouzlovalo Flaxmanovi jeho „Obrysy danteskní“, když ne kouř jeho dýmky? Neměl Raleigh největší své myšlénky právě při dýmce? A čemu

*) T. Cooperův „Family Feud“.

naučil se as Shakespeare od dýmky své? Čeho vyssál z dýmky slepý Milton? A čím asi je Newton své dýmce zavázán? Byl by mohl Campbell státi se tak velkým lyrikem bez dýmky? Nekouřil také Tennyson a Carlyle? Ano, všichni se stali velkými, neboť měli v ústech svou dýmku. Q. E. D.“ —

V.

Teď si může tabák již na svém trůnu oddechnout, ale prodělal kruté časy! Mnoho, velmi mnoho měl nepřátel, za to má teď velmi mnoho cti. Zkusil, jako zkouší každá nová, velká idea, jeho přívrženci musili kultu svému sloužit právè tak v skrytých katakombách jako první křesťané. S počátku ovšem se mu lichotilo. Mělif jej náhle za přímo čarodějné lékařské koření, doporučovali ho proti všem možným neduhům, počínaje od hmyzu přes všelikou nervosu a psychosu až k „Mal de las Buvas“, kterýžto španělský výraz neznamená pranic jiného než posavadní, z každodenních insertů po všech časopisech ve světě „chvalně“ známé „tajné nemoce“. Ale rovněž náhle obrátily se proti němu co nejkrutěji brzy na to všechny mocnosti tohoto světa — teď se svíjí svět u jeho nohou!

Nežádejte, abych Vám tuto vypsal celé martyrologium tabáční! Nemáte ani dost černě, abyste vše to utrpení vytiskli a pak — kdož spočítal všechny slzy tajně pro tabák roněné, všechny vzdechy v úkrytu vydechnuté! Církevní moc a světská moc, obě stejně opřely se světové vládě tabáku. Zvláště církve — všechny, nejen katolická — obořovaly se naň až hrůza. V naší církvi, rozumí se to ostatně samo sebou, vyšlo pronásledování z vlasti inkvisice, ze Španěl. Důstojná kapitola seviljská žalovala

papeži Urbanovi VIII., že mnozí kněží šnupou mezi službami božími, a nejen že šnupou, nýbrž že i kýchají, čímž ruší se pobožnost. Papež se rozzlobil a vyslovil r. 1624 kletbu na každého, kdo by si v kostele šnupnul. Mnoho to arci nebylo platno, roku 1698 musil Inocenc XII. vyslovit docela kletbu na ty, kdož by tabák prodávali — v kostele sv. Petra! A r. 1724 neomylný papež Benedikt, sám šnupák náruživý, odvolal již bullu neomylného Urbana na dobro. Kněží v Německu pracovali také co nejúsilovněji, aby šnupání v kostele se nezahnízdilo. Mnohé se udržely o tom anekdoty. Originální kazatel Jakob Sackmann, v Limmeru u Hanovru, spatřil jednou mezi kázáním jistého hanoverského advokáta, který ob čas tabákem se posilňoval. Třikráte zarazil Sackmann v proudu řeči a zahromoval na advokáta: „Schnueffler, giff gottes wort die ehre und hebe Di!“ Když advokát „pořád nic a zase zas“, zavolal konečně Sackmann na kostelníky: „Honzo a Kunci, vyhoďte ho!“ Ale advokát nedodržel.

Proti kouření opírali se kněží ovšem neméně, neboť bible praví: „Co vychází z úst, hříchem jest.“ Zvlášť byli proti kouření před přijímáním. Ústa kuřákova přirovnávali velmi plasticky ke „komínu pekelnému“. Ve Španělích, v San Jago di Compostella, bylo pět mnichů za to, že v noci mezi modlitbou kouřili na chóru, docela zazděno.

Světská moc pomáhala. O „Misocapnu“ Jakoba I. jsme se již zmínili. Jiný král anglický, Karel I., vydával kuřákům dovolovací cedulky jen za velkou daň. I svobodné Švýcarsko účastnilo se v pronásledování. V Appenzellu běhali uličníci s kvikotem za prvními kuřáky, slavná rada je dala sebrat, kuřáky totiž, a potrestala je. V Bernu

vydala rada r. 1661 zvláštní zákonník po spůsobu desatera; kde v desateru stojí „nesesmilníš“, stálo v bernském zákonníku „nezakouříš!“ Tamtéž byl sestaven zvláštní soudní dvůr — „chambre du tabac“ — nad kuřáky. A tamtéž teprv teď před několika měsíci vyslovila rada zákon, že nikdo nesmí kouřit před ukončením dvacátého roku. Je to neohrabanost, jak? Ale vžila se do lidu. Noviny vypravovaly odtamtud anekdotu. Jakýs mladý muž, vlastně jinoch, nebo — aby se neřeklo, že lhu — vlastně ještě hoch, protože od železničního kasíra byl obdržel „dětský billet“, vlezl do kupé a kouřil. Konduktor billety kuponující, pravý neohraba, roztrhl mužíkovi lístek a osopil se naň: „Když můžeš jako muž kouřit, plať také jako muž!“ —

Ve Švédsku zapověděl kouření sám Gustav Adolf. V Uhrách, jež sobě předc bez tabáku nemůžem ani pomyslit, byly na kouření značné peněžité tresty až do konce 17. věku. V Rusku, kde po městech dřevěné budovy často popelem lehly, což přičítáno neopatrnosti kuřáků, dovedli toho kněží na Michalu Feodorovići, že kouření zapověděl a co trest určil knutu, uříznutí nosu a Sibíř. Kněží se byli rozhněvali na kuřáky proto, že zvláštní zápach jich kazil kadidlový vzduch před ikony. Také v Turecku nejprv ozvali se proti kouření muftiové, nesrovnává prý se s koranem. Po velkém jednom cařihradském požáru, jenž velkou nespokojenost vzbudil, byly všechny kavárny co shromaždiště nespokojenců zavřeny a zbourány, zároveň pak zapovězeno kouření. Murad IV. sám obcházel za noci Stambulem a vraždil překvapené kuřáky. Mrtvoly na ulici vyhozené oznamovaly z rána, kudy sultán byl kráčel. Zákaz svůj střežil i ve válce s Perskem. Vojáky, kteří byli při kouření přistiženi, dal stínat, věšet, čtvrtit nebo jim ruce a nohy

přetlouci a pak před stan vyhodit. — Turci nynější? Je to ironie!

Nač ale připomínat až Turky! Zůstaňme doma. Ne všichni, ale zajisté ještě velmi mnozí pamatujem se předobře, že do r. 1848 bylo kouření po ulicích pražských naprosto zapovězeno. Policajt sebral každého, koho viděl s dýmkou v ústech. Někdy nastala rozkošná honba, v níž se i policejní důstojníci sdíleli, často na velké poškození své. Obyčejně byl totiž takový smělý kuřák nějakým řízným dřevoštěpem nebo kurážným sladovnickým chasníkem, a takový svou dýmku bez řádného a pravidelného boje nevydal. I tenkráte ještě velmi řídcí cigaristé byli pronásledováni, nechť měli sebe lepší kabát na sobě. To as se vědělo, „že dláždění nechytí“, ale kouření bylo právě ještě považováno za cosi nemravného, hanebného.

Posud je ovšem zákazů dost a dost. Dokud nedostal za vyučenou, nesmí sobě mladík zakouřit. Dokud nevyšel z gymnasia, zapovězeno jinochu každé cigaro. Mladík a jinoch ovšem kouří předc. Vyhledávají „katakomby“. A jednou z nich vyjdou směle a hrdě, noví nadšenci, noví apoštolé!

VI.

Ještě nebyl ani se všemi mužskými hotov a již sobě nový světa pán počal podrobovat také ženské. A daří se mu opět způsobem zázračným! Nejen že kouří již dávno paní Mouřenínky a Hotentotky, Kaferky a Kalmučky, také vzdělanější dámy kouří „v zemích střední a jižní Ameriky, v Turecku a Syrii, Egyptu a Persii, Číně a Japanu“ vesměs. Hollanďanka a „severní“ Němkyně bafčí s mužem o přítrž z dýmky, v Španělsku a Portugalsku kouří baby, ženy i dívky cigarety.

Sennoritto, sennoritto,
vy kouříte cigarrito —

zní překrásný začátek španělské romance, jejíž další verše dovoluji připsat komukoli. A jako „černooká“ kráska v Madridu, tak dovede také „útloboká“ Pařížanka zablýsknout se, zakoketnout si s lehkou cigaretou svou. V střední Evropě platí posud ještě v celku to, co řekl ve spise svém*) Reclam: „Vůbec jsou ženy od tabáku emancipovány, jenom emancipované jsou mu podrobeny.“ Ale nebude as také v střední Evropě na dlouho jen spisovatelka a doktorka si pokuřovat, zvyk se rozšíří. Vždyť v Anglii sám Thackeray, miláček dám z anglické gentry, nejrozhodnějších to nepřítelkyň kouře tabákového, opovážil se**) již napsat: „Čím pak je vlastně kouření, že má být za zločin považováno? Jsem přesvědčen v srdci svém, že dámy, krátce řečeno, s ním žárlí, jakoby s nějakou sokyní. Pravdou je nevývratnou, že cigaro je nejen rivalkou dám, nýbrž i že nad nimi vítězí. Myslíte, drahé dámy, že opanujete Vy? Německo kouří od šedesáti let celé; Francouzsko je samý tabák. Myslíte, že dovedete nepřítele od Anglie odehnat? Hm! Podívejte se předc na jeho pokroky. Poptejte se v klubech. Co se mne týče, já nepochybuju, že spatřím ještě z Athenaea vycházejícího biskupa s cigarem v ústech, nebo alespoň s dýmkou za šňůrou širokého klobouku.“

Posud platí předsudek, že kouření, patří-li vůbec damám, patří jen těm, které nemají takto nic rozumnějšího co dělat. Jako kapitán Otto z Kotzebue o ženách krále sandwichského vypravuje,***) že celé jejich zaměst-

*) „Lehrbuch der vernuenftigen lebensweise“.
**) „Fritz-Boodle-Papers.“
***) „Entdeckungsreisen in der Suedsee.“

nání je: kouření tabáku, česání vlasů, zahánění much vějířem a jídlo. Ale tabák má jiný ještě pro ženy význam. Kouření je pro ně pokrokem. Divoch americký, když kouřil, vyhnal ženu z wigwamu ven, nebylať hodna hledět na děj tak posvátný. Zvláštním vyznamenáním pro ni bylo, směla-li dýmku nacpat. Evropana ale také můžeš často slyšet, že je mu „dýmka milejší než žena.“ Roztržitý filosof Kant chytil jednou růžový prstíček vedle něho sedící dámy a vstrčil jej do své dýmky místo šťourátka. Všemu takovému rivalisování žena předejde, když sama také začne rivála pálit. Beztoho nejsou dámy tak ukrutnými nepřítelkyněmi tabáku, jak by rády líčily. Byť ne celý nebo nařezaný tabákový list, tabákový prášek přec je jim příjemný, třeba by ho užívaly jen tajně. Ale byly doby, kdy ho Evropanky užívaly také již veřejně a okázale. Za Ludvíka XIV. užívaly ho, v kousky těsta shněteného — „bonbons de tabac“. A pověstná markýzka Pompadourka vynalezla sama jakous tabákovou tresť — „Essence du tabac de Pompadour pour corriger la mémoire“ — které dvořeníné velmi mnoho užívali.

Že prý kouřící žena ani nemůže být etnostna, praví Balde. „Jakž může čistou a neposkvrněnou duši mít, když tělo čadem znečisťuje!“ — „Syn její snad bude černý jako mouřenín nebo rudý jako divoch,“ atd. Také prý škodí kouření kráse. „Chcete být slunci a samy si spůsobujete zatmění.“ Belott zas ženám přímo kouření radí, k vůli zdraví. Žena je snadno podrobena nervose a tabák mírní každé rozčilení nervů. Proto také spisovatelky, učitelky, které vesměs duševně pracují, tajně rády sahají po cigaretě. Kouření prý, praví dále Belott, škodí nanejvýš hlasu, a to jen tenorům nebo sopranistkám; když se ve společnosti nekouří, nechť se tak tedy děje leda k vůli nějaké zpěvačce sopranistce. Takto měly by, k vůli

čivům svým, dámy rády být ve společnosti kuřáků — tito jim ušetřují práce. Ale že prý je kouření ve společnosti neslušné! V Newyorku prý platí docela za tak neslušné, že ulicemi chodí kuřáci po chodníku jednom, dámy a nekuřáci po druhém. Co všechno není ve světě „neslušné“! Vejít do salónu bez rukaviček, zapínat a rozepínat tam kabát atd. K smíchu! Milý prostořeký čtenáři, jen se neblamuj zde připomenutím, že dříve jsem vyslovil rozhodnou svou radost nad tím, že kuřáci bývají od nekuřáků odděleni v hostincích, na drahách, atd. Co se týká tabáku, neuznává člověčenstvo pražádné konsekvence! Co pak je mně v této kapitolce také po tom, co jsem napsal v některé kapitolce minulé!

Že prý kouření škodí ženské kráse! Tak! Tedy se Španělky od těch dvou století, co kouří, Španělům už nelíbí, jak? Podívejte se na mladou Španělku, když si zapálí své „cigarro en paja“, když kouř odfoukne a při tom se na vás černou jiskrou zasměje a odepřte jí hubičku! Mexikánka by myslila, že už není s polovice tak krásna, kdyby nekouřila. Kouří v divadle, kouří mezi tancem; dovolí-li milovníkovi, aby z hořící její cigarety trošku zakouřil, je to vyznamenání největší. Naše krásky by cigaretou také získaly nesmírně. Račme jen povážit, jaké to rozmanité nové příležitosti na ukazování zoubků! Jaký půvab v oble držené ruce! Jak je ta ruka, do výše chvíli držená, pak bleďoučká a něžná! Jaký půvab v sešpoulených zdravých rtech! Jak oko může z kouře vykoketnout tak tajuplně, líp než zpod vějíře! Co se dá za modrým obláčkem rychle milému pošeptnout! Jak je nebezpečna krásná dívčí tvář, když je při zapalováni cigara od cigara tak blízka! Jak se dá zcela nevinně při zapalování tom nastrčit malíček tak, aby jej kuřák musil lehýnce stisknout! S jak půvabným hněvem lze

pak po případě třeba se na toho muže podívat! Co známostí lze zapalováním si učinit! Co cigareta dovoluje nových a významuplných pohybů, co jich dovoluje k vůli bílým rukavičkám užívane k ní držátko stříbrné nebo zlaté — ó! Jen si považme, co se provdalo hezkých tabáčnic jen proto, že uměly kupcům půvabně cigara podávat! Jak pak by zůstalo děvče starou pannou, když bude umět kouřit!

Upozorňuju zde na krásný zvyk kuřaček cumanských, o němž vypravuje Humboldt.*) Když je v Cumaně krásná, měsícem postříbřená noc, postaví sobě mužští i ženské do řeky Manzanares židlice, usednou si tam, kouří a baví se po několik hodin. Jak výtečně hodí se naše neregulovaná, mělkounká Vltava k podobné krásné zábavě letní! Již je vidím ty proudy Pražanů, jak za jasných večerů k Vltavě táhnou! Ona nese balík cigar, on má na levém rameně místo plaidu dvě nebo tři židle, a jdou a přitiskují si lokte. Pak se zují, vykasají — co v tom již zase půvabu! — a postaví židle do vody někam poblíž hučícího jezu nebo rozesněných ostrovů. Usednou v hovoru slastném — modré vlnky pod nimi se třepetají a modrý kouř se krouží k modrému nebi. —

První dodatek: Dýmka a doutník.

I.

V společnosti lidské bojuje se teď boj krutý, smutný. Boj to dvou rodných bratří! — dovolíte-li totiž, a v době emancipace ženské má to být dovoleno, abych dýmku,

*) „Reise in die aequinoctial-gegenden des neuen continents.“

vlastně tedy sestru, zde považoval také za pohlaví mužského. Doutník v nejrozmanitějších podobách svých vrhnul se na světovou říš, jakou si zbudovala dýmka, zabírá kraj po kraji, béře vždy širší kruhy společenské v plen, není žádné pochybnosti, on sahá již i na sám život dýmky! Zmocňuje se mne elegický pocit jako kdys vlastence Alfréda Meissnera, nechci vědít, jaký že konec bude mít ten žárný, palčivý boj, neboť ať se vítězství skloní kamkoli, „bratři zde a bratři tam!“

Tolik arci musím přiznat, že to boj politický a tajně že má láska se kloní předc jen ku straně jedné. Dýmka je zosobněným principem nehybnosti a konservatismu, ba absolutismu, doutník je representantem pokroku, svobodomyslnosti, rovnosti. Dýmka je stará, doutník je mladý. Ne snad, že by byl narozen teprv nedávno! Zajisté že je doutník ještě starší než dýmka sama, jistě že Indiáni obalovali tabák dříve prostě listem, než dovedli sobě na něj dýmku dlabat. První hořící tabák, jejž Colombo spatřil na ostrově Guanahani, byl obalen listem kukuřicovým, byl tedy doutníkem a nazývali jej „tabako“. Ale mělo se s ním jako se všemi krásnými a velkými myšlenkami, které v lidstvě žijí všechny od počátku a předc vítězí teprv časem svým. Jako se samou tou volností lidskou: člověk stvořen volný a předc bojuje již po mnohá tisíciletí, ba podnes pro tu volnost svou. Rozhodný přívrženec a stranník bude pro to prvorozenství doutníku arci snad mu chtít také přiřknout ihned vládu — nechci se s ním hádat, nechci ho také podporovat — abych zcela upřímně řekl, já nevím, co chci.

Je mně předc jen, jakoby kus srdce a štěstí mělo se s dýmkou do hrobu sklátit. Znáte předc toho stařečka, který již po léta Prahou žebře? Šourá se ulicemi po celý den, stříbrná, nepokrytá hlava jeho třese se na ra-

menou, stará ruka drží prodraný klobouk vždy před sebe — klestí si jím dráhu bídným životem. Ale když udeří dvanáctá, stařeček usadí se někde na patníku nebo na kamennou lávku a klobouk posadí si na hlavu, jakoby chtěl Pražanům říci: „Od dvanácti do jedné almužny nepřijímám“. Pak si vyndá kratičkou dýmku, nacpe a kouří. Svět šumí kolem něho, on si ho nevšímá, millionáři chodí kolem, on se jich o nic neprosí — on je šťasten a spokojen, on s tou dýmkou sedě na patníku vypadá, jako by tu měl bytelnou domácnost, vlastn svůj teplý krb. Ano ano, s dýmkou zas jako by ubylo kus domácího života, kus pohodlného, vnitřního zadumání u rodinného krbu! Dýmka má svou podstatu, má v sobě samé jakous účelnost, dýmka je o sobě něčím, a dodává člověku a jeho povaze hloubky a významu, doutník je pouhou životní potřebou. Když zastrčil kuřák vyklepanou dýmku pečlivě do kapsy, naznačil tím jakýs oddíl dnešního svého konání; když teď kuřák odhodí doutník sotva že napálený lehkomyslně do prostřed ulice, nenaznačil tím praničeho. Rolník, když vrátil se k večeru z polí domů, teprv když si dýmku zapálil a usedl, věděl, že je dnešní práce dokonána a cítil se v plné důstojnosti co pantáta. Měšťák na večer sedě v obvyklé hospůdce, v obvyklém koutě a na obvyklé židli, teprv když si zapálil těžkou kovanou dýmku svou, zaskvěl se v plné záři své občanské důležitosti. Prosím, jaké to vyznamenání, když vám kuřák dal zakouřit z oblíbené dýmky své, a jaká to všední zdvořilost, když Vy někomu podáte cigaro! Jaký to rozdíl mezi balíčkem doutníků, jenž v kapse pána svého vykoná „cestu kolem světa za osmdesát dní“, a vodní dýmkou Peršanovou, džbánovitým „nargiléh“, nebo rovněž džbánovitou „hukou“ pohlavára hindostanského, která pohodlně spočívajíc na koberci jako cnostná

žena čeká, až její pán přijde zrovna až k ní! Nejmocnější pohlavár nesmí ani z místa, chce-li užít vonného kouře drahocenné huky své. „Za slasti mnou ti vrchovitě udělované budiž otrokem mým“ — ale to je to, že člověk otroctví již nesnese. Nesedíme klidně, nežijeme klidně, dýmka je nám obtížna, není víc časová. Jak praveno, čistě politický je ten boj mezi dýmkou a doutníkem. Stalť se tabák ovšem „novým světa pánem“, jakž jsem již vyložil, ale moderní proud je již proti všemu panství a nynější lidé, nemohou-li pány naprosto odstranit, hledí, aby jim tito byli alespoň co možná málo nepohodlni.

Ovšem, boj není dobojován. Také není tomu ani tak dávno, co se vlastně rozzuřil. Před padesáti lety nevěděl u nás o doutnících ještě pranikdo. Před r. 1848 byly jen privilejem ne tak zámožných jako spíš „vyšších“ tříd. Ale ten r. 1848! Rovnoprávnost“, „pocit lidské důstojnosti“! S počátku hájil člověk rovnoprávnost svou doutníkem jen v neděli, pak kojil jím také již o všedních dnech pocit své lidské důstojnosti. Opět tedy směr čistě politický.

Ještě má dýmka vrch. Rakouské továrny na př. podnes sdělají víc tabáku dýmkového než doutníkového. Avšak z dýmky kouří předc skoro již jen třídy dělnické. Ostatní třídy jsou jejími odpůrci. Výtvarný umělec nevzpomíná sobě při dýmce víc na nymfu Syringu, kteráž na útěku před vilným Panem proměněna byla v rákosí, a nedomnívá se, že snad troubel jeho dýmky je ze sladkého rákosu toho. On řekne teď: Když Pallas Athéné shotovila si píšťalu a v zrcadelné vodě spatřila, jak ošklivy jsou při hře nafouklé tváře její, mrštila píšťalou o zem — zahoďte dýmky, kuřáci, tváře vaše jsou při kouření jako měchy a oči k tomu křivíte jako zapíchnutý kozel!“ — Básníci ještě někdy dýmku velebí, ale jsou

mezi nimi také duchové revoluční jako na př. Byron, a ten již o tabáku pěl:

> Víc obdivuje, kdo tě v pravdě miluje,
> co doutník, v nahé kráse, tebe!

— A lidé „praktičtí“, ti praví: „Dýmka jen překáží, nepomáhá nám prakticky v ničem!“ Ovšem, ona není nám holí a dýmkou zároveň, jako na př. Číňankám. Ona nám také prý není zas jako Indiánům zároveň dýmkou a tomahawkem, tedy také zbraní, nebo zároveň „znamením míru“ a také zas „znamením vypovězené války“. To jsou plané řeči a podobný mluvka neviděl nikdy pořádnou dýmku u pořádného kuřáka v pořádné hospodě. Když ti půjčí, kuřák ten, měchýř svůj s tabákem, abys si nacpal, je to přede právě tolik jako bílý prapor nebo jako dýmka míru. A když tě křísne dopálen dýmkou do předních zubů, je to přede právě tak významná dýmka války jako kterákoli jiná. A po takové ráně nemusíš ani víc užít prostředku mnohých mouřenínů, kteří sobě přední zuby své schválně vypilují, aby pak mohli líp dýmku v ústech držet.

Dýmka, zdá se, ví, co ji očekává. Kuráže patrně nemá, činí chudák koncese. C i g a r o v á d ý m k a je tou koncesí, která měla vše zadržet, vyrovnat, ale již i ta vychází zase z módy. Německý básník Hermann Köppert vypravuje docela o hotovém již spiknutí dýmek proti doutníkům, jen že se posud prý neusnesly, která má být vůdcem, filisterská pěnovka, dlouhá buršácká dýmka, nebo krátká, začoudlá „barikádka“.

Nevím, odkud má ten Němeček zprávy své, hledím na krutý boj mezi starou a mladou stranou kuřáckou s opravdovým bolem — „bratři zde a bratři tam“, o Alfréde, Alfréde!

II.

Dýmka je prastará dáma. Našli ji v Amerických mohylách, na nichž stály již tisícileté stromy. Avšak byla známa také ve Starém světě dávno, o dlouho dřív než tabák, neboť lidstvo — jednotlivě tu a tam — kouřilo již před objevením Ameriky. Ovšem že nekouřili tabáku. Vzpomeňme sobě na nynější kouření opia v Číně, nu a takových opiátů, narkotických požitků bylo skoro vždy. „Když čert vynašel nápoj, ovšem že vynašel také nádobu naň.“ Někdy to šlo i bez nádob. Takž vypravuje Herodot o Skythech na Borysthenu sídlících (na Dněpru), že u nich roste konopí podobné lnu, jehož semeno vrhají v stanech svých na rozžhavené kameny a tím že povstává dým jako v parní lázni. Při tom prý „řvali rozkoší“. Skoro tímtéž primitivním způsobem kouří naše dámy v budoirech svých dodávané jim z lékáren „potpury“, dušičky sterých květů.

Umělecký pravzor evropské a americké dýmky je — hrníček. Více méně dlouhý nebo baňatý, prostý nebo ozdobný, a z nejrůznějších látek. Protože nemůžem si myslet ani Apolla v Belvederu ani — Radeckého na malostranském náměstí s dýmkou v ústech, zdá se, že výtvarní umělci nedbali vynalezavosti své. To byli američti rudoši jiní umělci! Bůh sám ví, jaké že různé formy měly dýmky jejich! Chlapa, kterému se cpal tabák nahoře do zad a dýmalo z pravé paty, žábu, které se cpal tabák do huby a kouřilo z prodloužených zadních noh, kočky, medvěda, bobra, vydry, sokolů, sov, vlašťovek, volavek, hus, ropuch i ještěrek. Pilný čtenář Cooperových románů snad se pamatuje na kmen „Onejdů“, jmeno to neznamená ale ničeho než „shotovitele dýmek“, vynikaliť prů-

myslem tím. Řezali je z různých kamenů, serpentinu, porfyru atd., také ze dřeva.

Evropské dýmky — už jich skoro ani není. Totiž je jich dost, ale nestojí za řeč. Mezi „zuavkou“ pařížskou, „sauzahnem“ nebo „nasenwaermrem“ německým a „dřevěnkou“ slovenskou je pramalý rozdíl co do umělecké hodnoty. Kdo pak kouří ještě z dýmky? Dělník při těžké práci, lesník na cestě lesem, rolník za pluhem a voják v kasárnách. Drožkář na kozlíku, posluha u nároží, sluha každou chvíli připravený vstrčit dýmku uctivě do kapsy, když pán naň promluví. Jakmile nadejde chvíle, kdy dělník a voják a sluha mohou si také zahrát na pána, už je tu cigaro. Čím bývala vesnickému hochu kdysi dýmka! Když přišel mezi hochy ostatní s novou porculánkou, na niž namalována ideálně krásná ženská hlava, s červenými tvářemi do modra, s černými vlasy do zelena, šla dýmka z ruky do ruky. Jeden se obdivoval malbě, druhý voněl k rouře, je-li to pravá višňovka, třetí prohlížel násadku, je-li to „kost od jádra“. Čím byla bohatě vyřezávaná „tyrolka“ s těžkým stříbrným kováním měšťákovi, který si pamatoval až do smrti, kdo že mu o ní řekl co chvalného; nebo „pěnovka“, kterou si byl koupil o své svadbě a nakuřoval ji pak po dvacet let, až byla černá jako bota, zrovna k hubičkování! A čím byla velká, těžká pěnovka šlechtici, jenž měl na ní vyřezanou celou bitvu a k tomu svůj erb a nad ním korunu, tak že jsi viděl na padesát kroků, že tu přichází „syn lepších otců“. Šemnička, tyrolka, porculánka, pěnovka, ulmovka, debrecínka — prázdné již zvuky jen, lhostejná, hluchá ozvěna minulých dob! Jednou kýs hospodský vídeňský zavěsil ke stropu hospody své obrovskou dýmku; vešlo se do ní deset liber tabáku a kdo přišel, dostal troubel a mohl s ostatními společně kouřit;

lidé se hrnuli a hospodský sobě pomohl; kdyby sobě chtěl pomoci teď, musil by postavit viržinku jako smrk a dole na konec jeho zadělat celý snop slámy, rozestřené jako paví ocas! A naši „Onejdové“? Dýmku řežou jen, aby ji postavili do výkladu, takto řežou z pěny již jen samé dýmčičky na cigara. Ovšem někdy dýmčičky loket dlouhé, deset liber těžké, plné figur, arabesk, koní a lidí, z pěny a jantaru, hned za plnou tisícovku. Ba i falešné pěny užívají, aby dýmky připravili již o všechen kredit, a ihned jim vpalují také hnědou barvu, jako by byly již nakouřeny — frivolní hra!

Ani vás nechci urazit otázkou, znáte-li bibli. A proto také zajisté znáte proroctví Isaiášovo, který dcerám sionským za ten ukrutný hřích, že „chodily nohama svýma“, zvěstoval, že jim „pán v ten den odejme okrasu střevíců, a měsíčky a řetízky, a záponky a náramky a čepce“, zkrátka jedenmecítma věcí pro sionskou krásu naprosto důležitých. Vidíte, zrovna tolik věcí ubral hospodin kuřákům, jakmile přestali kouřit z dýmky! Předně ten stojan, na němž se skvěly hospodářovy dýmky favoritky. A ty pyšné, hedvábné kvastle, visící na troubeli. A ty vyšívané měšce na tabák, visící z kapsy kuřákovy, patřící nutně k celému obleku, jako patří podnes k obleku každé elegantní Čiňanky, A ty item vyšívané krabičky na zápalky. A ty skřínky na tabák, dar to k jmeninám. Tureckých „tapsi“ — plochý, třeba zlatý to tácek pod dýmku — ovšem u nás neužíváno, ale za to utrpělo leckteré jiné důležité nářadí. Na př. plivátko. To chudák stojí v světnicích našich teď postrčeno někde v koutě, hledáno jen v okamžik nepříjemné potřeby — jindy bylo v kruhu rodinném u hlavního stolu, zrovna u domácího pána, nebo u váženého hosta, a jemná ruka paniččina sama je tam kladla. V Japanu podnes přinášejí hostu

ihned vařené ovoce, tabák, dýmku a plivátko. V jižní Americe, kde krásky kouří denně až padesát cigaret, nosí si také něžná, malá zlatá plivátka s sebou. Doufejme, že ta móda objeví se zároveň s dámskými cigarety také u nás.

Ano jinde — jinde dýmka ještě kvete. Zvlášť v „nejstarším světě“, v Africe a v Asii. V Indii je velká jako džbán, „vedle“ v Číně je drobounká, v Japanu taktéž zcela drobounká a z mědě. Vyrábějí ji leckde z ledačeho, z pálené hlíny, z kamene, dřeva, rohu, kosti, ořechu, skla a kovu. Rovněž rozdílny jsou troubele k ní, prostý rákos, nebo višňovka, babyka, jasmín, zas ohebná roura posetá drahokamy. A všelijak jsou ozdobeny. U divocha sokolím perem, ženskými vlasy, třeba také lidskou krví.

Tam podle dýmky ještě poznáš kuřáka.

Urozený „radja“ na Sumatře kouří z několikaliberní dýmky mosazné, prostý „batta“ smí jen z hliněnky.

Bohatý Peršan má nargilé ze zlata a stříbra, posázené drahokamy, dlouhá, ohebná roura jeho je ovinuta hedvábem, aksamitem a brokátem a posázena perlami, násadka je z jantaru nebo z ambry, tabák je pokropen růžovou vodou a promíchán drahými voňavkami — chudý Peršan učiní si „vodní dýmku“ z dutého kokosového ořechu.

Urozený Ašanti kouří z dýmky zlaté, prostý z hliněné.

Vznešený Hindu kouří z „huky“, jejíž cena třeba za millión, prostý si pozve několik jiných prostých, vyhrabou si ve vlké zemi díru, naplní ji tabákem, vstrčí po straně kusy dutého rákosu a kouří společně.

Tam všude panuje ještě starý řád a kde panuje starý řád, „musí mezi lidmi být rozdíl.“

III.

Doch wer im rauchen ist hocherfahren,
der rauchet nur habannacigarren.

Neznamý poeta.

„Havanna — jako rezeda!“ — Když se vysloví slova „pravé havanské“, mimovolně již špoulí se kuřákům ústa, ruka sahá po kýženém předmětu.

A jak jsou již ta jmena havanských cigar poetická, na př. „Leisure Hour“ (hodinka klidu a přemýšlení), „Half Hour“ (půl hodinky) a p.! Ano, jsi-li unaven klopotem a starostí, za půl hodinky zapomněl's při pravém havanském únavy své a starost je odfouknuta do modravé dálky! Potřebuješ-li myšlénky své sebrat v pevný šik, fantasii rozehřát až na poetický var, synu, pro boha tě prosím, kuř jen pravý doutník havanský!

Leda že bys neměl dosti peněz na něj, synu. Pak kuř jiný, jako činím já s odvěčnou viržinkou svoji, buď rád, že ti pánbůh popřál alespoň té, miluj ji, ale přece nikdy nezapomeň, havanský doutník že musíš ctít. Poctou tou se na doutníku, s nímž tě pánbůh pro život spojil, neprohřešíš. On ti doutník tvůj horování odpustí, jako odpouští rozumná manželka svému muži, horuje-li tento pro Venuši milošskou, ač je tato ze skvostného — kamene.

Je mnoho, mnoho druhů doutnických ve světě od té velebené královny havanské, až po ty mizerné „saské pašované“, jejichž jmeno budiž proklato! Neboť jsou tyto mnohem ještě horší než italské „Cavourky“ a „Veveyky“ kteréž jsou zas ještě horší než o sobě již zlopověstné francouzské „cigarres d'Algerie“. Těmto jednou, saským pašovaným trojnásob „fuj“! Opět doklad, že „nechvalno nám v Němcích iskat pravdu“.

Jak poučna je sbírka doutníků různých! Co vzbuzují myšlenek, co sdělují názorů. Při černé rakouské viržince musíme sobě vzpomenout na vojanského sluhu rakouských důstojníků, který nemá ucho své k praničemu jinému, než aby za ně strkal slámu z viržinky té; a při ještě černějším doutníku z Hindostanu rovněž musíme sobě zas vzpomenout na snivého Hindu, který prořízne sobě lalůček ucha svého, aby do něho uschovával si z doutníku oharek. Při pěkně točeném brasilském „charutos“ myslíme si na jasavé společnosti v stínu lesů tropických, když doutník ten jde ode rtu ke rtu co „doutník míru“; a při drobných belgických „infantes“, tak drobných jako by pro nemluvňata, budí se v nás smělá naděje, že není doba tak daleká, kdy i ta nemluvňata naše budou mít brzo své cigaro, svou emancipaci v ústech. Při sevillské „regalii“ vzpomenem sobě na Ferdinanda VII., od něhož má své jmeno, na ostatní španělské Ferdinandy a Filipy, na dějiny inkvisice, na Isabellu a don Carla; a při toledské „papelitos“ vidíme v duchu, jak přistupuje tam k urozenému pánu prostý nosič se slovy: „Hagame el favor de sa candela“ (dejte mně laskavě ohně) a spatřujem již opět v doutníku pokrok a rovnoprávnost.

Co se tu takřka provaluje myšlenek mravných! Mnoho-li již vyvstalo filosofů, kteří nalezali celou řadu nápadných podob mezi doutníkem a člověkem! Hned při narození prý se oba zavinují, a sice sorta hrubšího původu do hrubších, jemnějšího do jemnějších peřinek a povijanů. Pokud jsou prý ale „vlhky za ušima“, nestojí prý oba za nic. Na obálku nesmíš prý později mnoho hledět, koupíš k vůli ní leccos za pravé a pak se ukáže jen neřád a faleš. Na obou prý můžeš studovat pomíjejicnost všeho pozemského, oba se zvracejí v pouhý popel — kdo rychlej hořel, shoří dřív.

Doutníkem prý, praví zas hrubiáni, možno se právě tak napálit jako ženou. Obálka na doutníku, říkají, má vždy třikrát až šestkrát větši cenu než vnitřek, někdy prý má nějakou cenu jen ta obálka. Doutník prý pro nás hoří sotva dýl než půl hodinky, pak již vychladl. Nejjemnější vůni svou nemá prý doutník pro nás, nýbrž pro přítele, který stojí vedle nás. A co že ještě říkají!

Teď mezi doutníky vítězí vlastní „cigarro". Slovo to španělské znamená papírovou rourku naditou tabákem. Že se užívá jen malých, pro krátký požitek určených, máme pro ně zdrobnělé slovo „cigarreta". Jsou, abych poučoval, dvojího druhu: válené a cpané. Při těchto je rourka napřed hotova a tabák se do ní cpe; mívají také s rourkou spojenu krátkou dutou násadku papírovou. Tak při cigarretách rakouského monopolu. Nebo se vezme nestočený papírový lístek, nakrájené tenounké proužky tabákove položí se po délce do něho, sválí se v cylindřík, kolem něhož je pak papír co rourka — přiklížena škrobem, když jde cigarreta do obchodu, nebo jen vlastními slinami, když má sloužit požitku okamžitému. Pro obchod se konce válené cigarrety obtočí nití.

Cigarreta rozšířila se již po světě celém. Již ji přijali i Indiáni američtí a rovněž panuje v salónech evropských. Také dámy sobě podrobuje houfem. Jsouť také ty něžné prstíčky ženské zvláště k tomu stvořeny, aby stočily cigarretu vábnou. A pak — považme si, obdržet takhle k polednímu růžovou stužkou otočený balíček cigarret, „tohoto rána ulízaných z upřímné lásky!"

Hotovení cigarret se stalo „mezinárodním uměním". Člověk „vždy raději masa čerstvého než naloženého." Ale jak různy jsou typy umělců! Cestující obchodník nasypal si něco tabáku do kapsy. Teď vyndá cigarretovou knížečku, vytrhne lístek, vstrčí jej do kapsy té,

zadrmolí, vyndá k vyplíznutému již jazyku — již cigarreta hoří — a již je zase zahozena. Jinak umělec sedící v hostinci, na př. úřadník. Vyndá pomalu stříbrnou svou skřínku s tabákem. Pomalu nakládá tabák, pomalu a a důstojně válí, neboť ví, že oči všech přítomných připnuly se k jeho prstům, on cítí, že něco dělá. Pak rovněž rozmyslně rourku sesliní, zapálí — oči jeho se lesknou, prsa se zdvihají měrně a klidně. spokojenost se mu usídlila na tváři — Nyrvána!

V Starém Mexiku měli pro cpaný tabák rourky z rákosí. Ty rourky hořely s tabákem zároveň, a mezi tím co hořely, objevovaly se na nich rozličné malované figurky dřív neviditelné. Upozorňuju na ten nápad evropské továrníky cigarret. Mohli by zhotovovat cigarreta s naskakujícími figurkami různými, jednu sortu s oblíbeným nápisem „jen pro mužské“.

Druhý dodatek: Šnupáci.

Pánové a dámy, prosím, je něco horšího ve světě než nos šnupákův? Řekněte to upřímně, nebojte se nikdy, když máte promluvit pravdu! Neboť: můžete si s ním pomyslit člověka čistotného? Má nějaké slovo ošklivější synonym než slovo „šnupání“ — totiž „ňuchání“? Můžete vedle nosu řeckého, římského, orientálního, pikantního, růžového, jinak než s hrůzou připomenout sobě nos šnupákův? Smíte sobě na něj vzpomenout, když čtete poetický Šalomounův popis, přirovnávající nos krásný ku „věži libánské, patřící k Damašku?“ Aby jej takhle spatřil pěvec Horác, tentýž, který zvolal: „Nechtěl

bych žíti s nosem ohavným a byť bych při něm měl oči černé a kadeře havraní!“

Ne, nebudu jej popisovat. Ani se o tom nezmíním, že kníry šnupákovy vypadají vždy jakoby natřeny balzámem kapucínským. Že ostatní vlasy a vousy jsou jako chundelaté křoví kolem otravného jezera Averna. Protože by mne bylo také nehodno, když pánbůh učinil ze mne něco vznešenějšího, kuřáka, abych to nechal cítit lidi nešťastné. Ovšem — copak dbá šnupák vůbec nějakého boha? Ach, mám ho v bolestném podezření, že zaprodal se mocnostem posupným a čarodějným. Jen pozorujte zcela zvláštní a nevysvětlitelný zjev při nosu tom, že, ačkoli je tolik otírán a soužen, předce ho po celé živobytí stále jen přibývá. Nebo pozorujte šnupáka, když spí a tedy se nestřeží, ten děsný chrapot u každého! Patrně to žalostný boj vnitřní. Jak praveno, nechci pravým popisem stěžovat osud lidí, kteří již v tomto životě odsouzeni jsou k tomu, aby si stále sami dávali šnupky, samy sebe tedy stále uráželi, a na něž v příštím, lepším životě čeká pán bůh ví co. Ba ani o té zvláštní barvě šnupákova nosu se nezmíním, není to věru ta poutavá jasnost nosu pijákova, není to žádná „červená jahoda štěpná“, je to jen nos Shakespearova Bardolfa, jenž „mohl sloužiti ve tmě místo světla nebo v pádu potřeby k rozdělání ohně.“ Zamlčím to všechno.

Ale nemohu zamlčet hluboký žal mravní. Když si člověk pomysli, že Shakespeare, že Herder, že Čelakovský byli šnupáci, a to „silní“! Je-li jím Moltke, dobrá, u takového lidobijce nás nepřekvapí pražádná vlastnost ošklivá, ale poetové! Květy poetické mají být hnojeny guanem jako lecjaký tulipán, tabák šnupavý má být prachem z Olympu! U starých Židů ten, který měl nos nepěkný, nesměl být ani brán k službám chrámovým, a u nás

ti, kteří mají nosy nejošklivější, jsou předními kněžími v chrámě Muz! Je to tím bolestnější, že nám, upřímně řečeno, připadá to konečně dosti přirozené. Kdyby nám někdo vyobrazil Apollina s pořádnou dýmkou, bude nám bůh zpěvu směšný; kdyby nám ale někdo řeknul, že si Sokrates šnupnul, než ku kalichu sáhnul, nebo že Homér těmiže prsty, kterými sahal do pyksly, skandoval své hexametry, nu, možná! Taková oulisná pravdě podobnost, strojená přirozenost je právě nejlepším odznakem všeho nepřirozeného, ďábelského! Shakespeare se tomu zapsal, dostal od toho třicet nesmrtelných shakespearovských dramat, jemu bylo pak hej být Shakespearem! Kdyby naši dramatikové chtěli — ale ne, ať zachovají dušičku svou v čistotě, beztoho zní nejnovější české heslo, že „literatury a umění národu netřeba!“ Pozorujte ostatně sami trochu a hned se přesvědčíte, že šnupání naprosto musí být v spojení s čímsi tajným. Pozorujte jen, jak šnupáci „dělají mezi sebou známosti zrovna jako pinčlíci nosem“. Tak jakoby z pouhé zdvořilosti všude podávají pyksly své, jen aby získali přívrženců nových, nejspíš na rozkaz. Jak je u každého z nich spůsob při braní šnupce naprosto jiný, patrně celá ceremonie: u jednoho rychlý a titěrný, u druhého chytře špičatý, u třetího „postavení imposantní, v tváři výraz svrchované slávy a velebnosti.“ Typy šnupáků — byl by to vděčný předmět pro časopis humoristický, pestřejší než sbírat typy z kuželníku nebo kulečníku. Pozorujte ale dále! Vejděte do parlamentů: na levici sedí šnupáci, nespokojená oposice. Skoumejte diplomaty, co diplomat, to šnupe, „diplomat nemá nikdy kouřit“. Nu a je diplomacie snad živnost poctivá? Co ale řeknete faktu, že staří divochové američtí, kdykoli začala burácet bouř, hodili Velkému duchu jen šnupec tabáku do povětří, načež každá bouř dřív či

později skutečně se utišila. Musili bychom být zrovna zabedněni!

Šnupání je zlozvyk velmi starý, nalézáme jej již u Azteků. Evropou se rozšířilo z Francie, „jako tak mnohá směšnost.“ Krále Františka II. bolela často hlava, šnupal na radu své matky Kateřiny spaniol a to mu prý pomohlo. Pod záštitou dvoru Ludvíka XIV. a Pompadourky stalo se pak šnupání všeobecnou módou a v Seville nestačilo pracovat osmdesát mezky otáčených mlýnů na spaniolu. Nyní je všude po světě rozšířeno. U nás šnupe skoro každá babička žebračka, třeba jen z papírového kornoutu, a právě tak má v Brasilii každý otrok pykslu svou, třeba to byl jen uříznutý roh kravský. Mouřenín v severní Africe suší si tabákové listy na ohni a roztluče si je pak v hmoždíři, a v „africké“ nedávné výstavě pražské viděli jsme celé vyduté tykve, pyksly to jižních Kafrů. Čínský copatý mandarin podává ze zdvořilosti právě tak pestrou tabákovou lahvičku svou nebo dutou skleněnou čočku, jako svou tabatěrku šosák český.

Pyksly nyní nejsou už tak rozmanity, jak byly ještě před dvěma desítiletími. Nyní jsou kulaté sandavky nebo nízké rohové kufříky nebo kufříky stříbrné. Dřív to byly celé kufry z achatu, mramoru, lisované kůže, slonové kosti, pláště želví, celé balvany z lastur, celé almary z cedry — do desek cedrových kladli tabák šnupavý jako „spisy poetů, jako knihy krále Numy, hodny, aby se zachovaly pro věky.“ Formy těch „duševních zbrojnic“ byly různy: soudek, přesýpací hodiny, roh prachovní, roh poštovní, kalamář, vejce, artyšoka, hruška, hlemýžď, tykev, lastura, pantofel, bota, velryba, sova, opice (nejčastěji „fabián“ čili pavián), mouřenín, siréna a t. d. Zlaté bývaly velmi uměly, vykládány drahokamy, s krásným emajlem, mistrnými miniaturními malbami. Takové,

naplněny dukáty, bývaly dary, jaké dávala knížata. Nyní to odbývají laciněji, řádem, křížkem. Z „politických příčin“ rozdávány pyksly hojně. „Anglická vláda ještě roku 1818 oučtovala dolejší sněmovně 22.500 lib. št. jen za darované tabatěrky.“ Tenkrát také zakládali sobě milovníci zvláštní sbírky pyksel. Po videňském básníku Castellim zbyla sbírka 800 kusů.

Různy jsou spůsoby a pomůcky šnupáků po světě. Náš užívá dvou prstů. Obyvatel pohraničních západních hor českých vysype tabák ze skleněné lahvičky nejprv na hřbet ruky a pak teprv ruku vzdvihne k nosu. Mouřenín šnupe pomocí drobňounké železné, jako by ušní lžičky, nebo štětičkou. Ženy Tambukiů (na předhoří Dobré Naděje) užívají lžičky ze dřeva Bochapinové (tamtéž) nasypou si prášku do dlaně. Betjuani (tamtéž) šnupou brkem nebo rákosem, divoši v jižní Americe ptačími kostmi. Kafři nasypou si tabáku na svrchní pysk a vymršťují jej pak do výše. U lahvičky čínské je zátka zároveň lžičkou. Ostjaci nacpavše si nos tabákem, zacpou jej pak lýčím.

Rozetřený tabák musí si nechat mnohé divné manželství libit, „k vůli chuti“. Do slavného spaniolu dává se jemná hlína, ochr. Ašanti míchají tabák šnupavý se salmiakem. Betjuani s dřevěným popelem. Ostjaci s ostrými popeli hub březových nebo osykových. V jižní Americe leckde nešnupají ani „slabého“ tabáku, nýbrž „parice“, kterou si vetrou také do uší a do očí. Šálečky na roztření parice nosí všude s sebou. —

Ještě jen schází, aby všeobecně šnupaly dámy. Snad budou. Až jen bude zavedeno spalování mrtvol. Královna Artemisia sypala si popel z svého muže do nápoje a pochovala manžela tak v sobě. Snad se u nás stane, že mladá vdovička si manžela vyšnupe.

Jmena.

1875.

Motto: Nemůžem sobě přijít na jmeno.

P ř e d m l u v a.

S pýchou povznášíme zase čelo, oko se silou jiskří, prsa volně dmou — zas jednou cítíme, že jsme něco zvláštního. Co jsme se natoužili, jakž dojemně jsem sám často naříkal: „Již také my jsme byli lidstva vojvodové na dráze pokroku, kéž opět v některém mravním a myšlénkovém směru udáváme celému světu tón, kéž opět jednou kráčíme v čele lidstva!“ — A stalo se! Dnes již jde jediný světem hlas: „Tak nadávat jak Čech neumí n i k d o!“

Francouz zkazil lidstvo zmalátňující svou galantností, my lidstvu vrátili zas původní sílu sprosťáctví. Rozehnali jsme mrak temných předsudků, že záleží něco na „dobrém jmenu“, že „jmeno“ je „jmění“. Dali jsme příklad vzorný, dobré jmeno škubem se sebe, s jednotlivců, s celého národa jako hrachovinu s medvěda. Ať se jednotlivec a národ brání, chce-li! Ať, chce-li, pamatuje na zadní kola jako dobrý hospodář, ať se opatří pořádnou zásobou, celou řadou poctivých jmen, aby, když mu jich česká veřejnost několik ukradne, zbylo mu tedy alespoň jedno.

Zkušenost denní ukázala, že dvou jmen, příjmí a křestního, je na nás trochu málo. Spotřeba dobrých jmen je u nás potěšitelně velká a můžem směle doufat, že ještě značně vzroste. Sotva že někdo dostane se nějak do české veřejnosti, již za okamžik vypadá jako motýl v rukou dítěte, pocuchaný, užmolený, umouněný. Jinde, u méně pokročilých národů, vydrží člověk s jediným dobrým jmenem svým třeba až do smrti, u nás je s ním hotov, jen to kmitne.

Arci je možno, že lidstvo, ač nám zásluhy již upříti nemůže, nebude nás následovat až zcela tam, kam my jsme dospěli v šlechetném ohni svém. Pak bychom musili k vůli rovnosti přec jenom zas hledět udržet si alespoň kousek poctivosti na svém jmenu. Také jsou snad i mezi námi lidé povahy slabší. Těm dorostlým již není pomoci. Chtějí-li neb musí-li do veřejnosti, ať to činí pseudonymně — pseudonym je sice lež, ale co pak nám v Čechách už záleží na trochu více lží! Ale rodičové nechť k vůli zabezpečení budoucnosti dávají ode dneška milým dítkám svým hned tedy raději celou řadu jmen. Pro ně píšu řádky následující, pro rodiče české, po příkladu pastora F. O. Sticharta, jenž rodičům německým vydal celý spis: „Wie soll unser kind heissen“ čili „jak se má nazývati dítě naše?“ O, vy rodičové dětí posud nenarozených, nic se mně neděkujte! Čtěte jen a uvažujte, míním to upřímně, jako bych byl sám otcem těch dětí vašich.

Článek první, v němž se dokazuje, že ani nejhloupější jmeno nemá se dítěti dát bez rozumu.

Ono se to rodí a rodiče mají z toho radost. Ale pokud to nemá jmeno, je rodičům pořád, jakoby nevěděli, co že vlastně mají. Honem to pošlou ke křtu, dají tomu

jmeno podle otce, podle kmotra, podle módy, podle lahodného zvuku, o význam se nestarají. A také to dítě vyroste, ano i umře třeba, aniž by zvědělo, čím dle jmena vlastně bylo na tom božím světě! Neboť — jak pak se může rodilý Pražák jmenovat Cyprian, totiž „na ostrově Cypru narozený“, jak chudý diurnista Oldřich čili „na statcích bohatý“, jakž děvče s krásnýma, zdravýma očima Cecilie („slepá“), nebo holka černovlasá Albina. Kdo má být diurnistou, toho bych nazval přec ihned při křtu Kašparem, což znamená písaře, a každého rodilého Pražana Thaumasiem, t. j. „obdivuhodným“ bych taktéž pokřtil já, rodilý Pražan.

„Slavné jmeno ukláda velkou povinnost,“ praví mudrc, a pak dodává: „Jsou mnozí lidé se slavnými jmeny, kteří proto přec nestojí za nic“ — totiž: nevyplnili povinnosti jmenem jim uložené. Ano, udílení vhodného jmena je vskutku důležitější, než sobě lehkovážní rodičové myslí! Vždyť leží na člověku po celý život jeho. Tisíce lidí oženilo se jen proto dobře, že měli nóbl jmeno. Ale nechoďme tak daleko, jmeno ukazuje svou důležitost ihned, jak mile hoch vstoupí do školy. Ta milá, posměvavá mládež! Věčně bude pokřikovat „Kubo s mastnou hubou!“ — „Prokop, dokop!“ — „Matěji, Matěji, kozí bobky platějí!“ a každý Honza jí bude „hloupý“, každý Mojžíš „prkenný“, Tomáš vždy „nevěřící“. Ano i Martin je kritické mysli její vždycky hlup, ale Martin znamená hrdinu a pak je z toho pračka a to je dobře.

„Nomen — omen“, říká latiník, který tím ale velmi často nemívá pravdu. Málo kdy se „jmeno“ a „muž“ hodí dohromady. Málo kdy alespoň tak dobře jak u našeho upáleného Jeronyma, což znamená „muže se svatým jmenem“, nebo u makedonského Alexandra

(„muž zbrojný"), nebo u francouzského spisovatele Huga („duchaplný"). Náš pronásledovaný Smetana na př. se jmenuje Bedřich a je to satyra, neboť Bedřich znamená muže, který „následkem mírnosti své povahy zbohatnul". V Čechách kopán, ve Švédsku vysoce ctěn, měl by se Smetana jmenovat Norbert („na severu slavný").

Je známo, že v zeměpisu jsou mnohá jmena prakomická. Skládají se ze dvou i tří jmen. ale každé z nich říká zcela totéž. Takž Marmora či Bílé moře: mare je zrovna tolik co morja, a když Němec řekne docela své „Marmorameer", je v tom třikráte moře. Právě tak se ale křtí. Statkář pan Holub jmenuje se Jonáš, po hebrejsku zase „holub". Inženýr p. Sluníčko nazývá se Simson a „simson" je zase jen „sluníčko". Redaktor pan Šťastný jmenuje se Alfons, to jest zase „šťastný", a tak by se mohl jmenovat ještě Benjamin a Makarius a Beatus a byl by pětkrát šťastný. Ale to je tuze moc na jediného člověka.

Pan farář zcela klidně někoho pokřtí na dvě jmena, na Karel a Ondřej, třeba znamenala totéž („udatný"). Nebo na Albinu a Blanku. Nebo na Jana („bohem daný") a Bohdana. A Jan je totéž co Bohdan, a totéž co Theodosius, co Matěj, co Adeodatus, co Theodor, co Dorotheus, co Fedor, co Jonathan, samí „božídárkové". Arci, někdy vypadají taková z rozličných jazyků vzatá, zcela stejně ale významná jmena velmi nevinně vzdálená od sebe, jako Bohumil a — Hamilkar, Benedikt („požehnaný") a — Baruch, Adam („muž ze země") a — Ajax, Antonín („muž chválený") a — Jidáš, ale k čemu pak je učenost na světě?

Čtem a vyslovujem jmena a nemyslíme sobě praničeho při tom. Nevíme v tom okamžiku jich významu

— snad bychom se někdy, z vrozené nám skromnosti, ani víc jimi nepodepsali. Několik příkladů:

Adolf znamená „ušlechtilého pomocníka“,
Alojs — „znamenitého hrdinu“,
Antonín — „muže chvály hodného“,
Bernard — „muže jak medvěd silného“.
Erazim — „muže milovaného“,
Ferdinand — „podnikavého cestovatele“,
Josef — „muže dodatečného“, „přidaného“,
Julius — „muže mladého“,
Kajetán — „v městě Gaetě narozeného“, atd.; tedy:
Chvály hodný Puchmýr,
Bohem daný, milovaný Vocel,
Jak medvěd silný Guldener,
Ušlechtilý pomocník Heyduk,
Znamenitý hrdina Vojtěch Šembera,
Dodatečný, v Gaetě narozený Tyl,

konečně kněhkupecká firma: „Mladý Grégr a podnikavý cestovatel Datel“, u kteréžto firmy — ale vždyť se to beztoho ví, kde vycházejí jen dobré věci!

Článek druhý, v němž starý mládenec hubuje na nezkušené rodiče, že svým dětem dávají jmena tak divná.

Kněži jsou u nás při křtech nepotřebně na závadu. Jak jim nezní jmeno dosti křesťansky, ihned je zcela zamítnou, nebo je strčí alespoň do druhé řady, a na první místo poručí sobě nějaké „bohumilejší“. Ovšem nejsou stejni, nejsou všichni jako onen velebníček, který rozhodně žádal, aby se každé dítě křtilo jménem Kristián („křesťan“). Nikdo nepochopí, co lze namítati proti jmenům třeba fantastickým, jen když rozumného, mravného

významu, tím méně pak co lze vůbec namítati proti jmenům skutečným, tím neb oním příkladným velikánem proslaveným. Beřem nyní svá jmena ze všech konců světa, z historie slovanské i německé, ze staré Hellady i z Persie, z Říma, Gallie, ze Španěl, Skotska, odevšud. Jen jmena biblická vyšla velmi již z módy, ač bývala oblíbena. Škoda jich — může-li pak být pro člověka jmena příhodnějšího než na př. Abel („pomíjejícnost")! Některá z nich, ač významem velmi krásna, k vůli historii biblické nevešla nikdy v praxi, jako Absalom („otec míru"), Ahasver („mocný vůdce"), Herodes („muž výtečný"), Jidáš („muž chválený"), Kain („od boha vyzískaný"), atd.

Když již volí se jmeno, raděj hezčí, významnější a hlubší než nepěkné a hluché! Dost nepěknosti máme již na svých novočeských příjmeních, Kulhavých a Šilhavých, Tlustých, Suchých a podobných. Nepěkným příjmením arci se těšili a těší i členové národů jiných a některá z nich dostala se až i do našeho kalendáře. Příliš pěkná přec nejsou na př. jmena řecká jako Xantippa („hnědá kobyla"), nebo Pachomias („tlustý"), nebo Sabas („muž, který mnoho pije"). Aniž hebrejské Jakob („muž držící se za patu"). Aniž celá řada jmen latinských jako Agrippa („narozený nohama napřed", Brutus („hloupý"). Caesar („z matčina těla vyříznutý"), Claudius („kulhavý"), Crassus („tlustý"), Lentulus („líný") a p.

Pastor Stichart zdržuje se nejen nad tím, že křesťanským dětem dávají se jmena čistě pohanská, jako Heliodor („dar slunce", jmeno prý tedy jen pro Peršana, klanícího se slunci co bohu), nebo Isidora („dar bohyně Isis" — staroegyptské), ale horlí i proti tomu, že prý se dávají nemluvňatům jmena, která nesouhlasí „se

společenským jich stavem". Jak pak prý se může nazvat syn prostého měšťana Alcibiades („samovládce", vlastně „násilím vládnoucí", „tyran"), nebo jak přichází k tomu dcerka vznešených rodičů, aby se nazývala Kamillou („službou"), nebo Georginou („pole vzdělávající")! To by bylo pravidlo velmi pěkné! Pak by jen syn perského šacha směl se nazývati Pankrác („všem vládnoucí"), syn mocnářův Gustav („majestátní"), syn neobmezeného vládce Balthasar („kníže Bálův [vrchního babylonského boha], tedy as snad tolik co „z boží milosti"), syn králův Blažej (Blasius, Basilius — „královský"), syn aristokratův Boroměj („ze slavného rodu"), syn šlechticův Evžen („urozený"), syn pánův Kyrill („mladý pán"), syn bohatcův Richard („bohatstvím silný"), syn sedlákův Dimitrij, nebo Jiří, nebo Omar (vesměs „rolník"), syn dělníkův, když je hřmotný, Demosthenes („síla lidu") a p.

Ovšem, chce-li otec stav svůj mermomocí zvěčnit jmenem synka svého, s pánem bohem! Advokát nechť pojmenuje synka Eduardem („právním zástupcem"), písař Kašparem, muzikant Pipinem („flautistou"), námořník Pelagiem („moře znalým"), přívozník Remigiem („veslařem"), rybář Mojžíšem („z vody vytaženým"), mostecký mýtný Pontiem („mosteckým"), střelec Gervazem („dobrým střelcem"), lesník Sylvestrem („mužem z lesa"), hajný Lukášem (v háji narozeným"), zahradník Hortensiem (zas „zahradníkem"), portýr Januariem („hlídačem dveří"), fiakrista Hyppolitem („koně odvazujícím"). Krásně se arci bude vyjímat „právní zástupce" v plenkách. Ale ten Eduardek nebude mnohem směšnější než v plenkách:

Bonifác — „dobrodinec",
Cato — „mudrc",

Clemens — „milostivý“,
Honorius — „ctěný“,
Leopold — „udatný jako lev“,
Rajmund — „radou svou ochrany poskytující“,
Robert — „slávou ozářený“,
Šebastian — „ctihodný“, nebo
Vavřinec — „vavřínem korunovaný“.

Co pak má myslivý člověk říci, když vidí v kolébce půl lokte dlouhého Fabricia, „muže pracujícího u kováře“? Nebo čtrnáctidenního Kiliana („starouška“) a třídenního Arnolda, „starého orla“? Nemusí člověk k otci, jenž synka dal nazvat Divišem (Dionysem, „Bacchovi věnovaným“) promluvit káravě: „Ale muži, nač pak ubíráš dítěti všechno sebeurčení, vždyť on se stane pijákem beztoho sám!“ A když X. Y. nazve své dítě Fabianem, to jest „náležejícím někde kterému koliv milovníku fizol“, není to krvavá urážka pro „věrnou“ ženu?

Článek třetí, v němž starý mládenec dává nezkušeným rodičům některé tuze dobré rady.

Nejlíp by bylo udělat si napřed plán, kolik že bude z manželství dětí, kolik z nich děvčat a kolik kluků a pak dle toho plánu na svět přicházející křtít, aby ze jmen jich byl krásný rodinný věnec. Pak bych také radil, když sobě někdo umíní mít dvojčata, aby měl vždy dvojčata kluky: z dcerky je jen malá radost a ani deset malých radostí nedělají dohromady jednu radost velkou; z kluka je ale hned velká radost a pak se tedy zdvojnásobí. Že ale není lze očekávat, aby každý dovedl učinit

sobě řádný rozpočet ihned v noc po svatbě, radím, jak následuje a zůstane vše při rozumu.

Měříme život svůj a život celého lidstva podle času. Ejhle pokyn! Proč by se prvorozenec nejmenoval Primus („první") a následující pak Sekundus („druhý")? Proč osmý ne Octavus a přišel-li tento co dvojče na svět, proč by se bratr jeho nejmenoval Octavianus („k Octavovi patřící")? Pro dvojče vůbec nejlíp arci se hodí Tomáš („dvojče") a bratříček jeho může se tedy nazvat Tomasius („k Tomáši patřící"); že by ale v rodině při volání individuí těch mohly pro podobu jmen pak povstat omyly, jmenujž se bratr českého Tomáše Řehoř, protože spojuje jmena ta česká příslovná píseň řkouc: „Březen Tomáše vzal k sobě řka: musím míti i Řehoře." Když manželství dlouho bylo bezdětné a konečně předc se do něho něco malíčkého nadrobí, jmenujž se to Bonaventura („vítaný"). Když z bezdětnosti byla vzešla již ťadessa, tedy Zeno („oživující"), když dospělo až k hádkám, tedy Kazimír (což neznamená muže, který mír kazí, nébrž „který jej káže"). Je-li dětí už chvála bohu a neočekává se už pražádné a ono přijde předc, je jediné jmeno pro ně Josef („dodatečný"). Přijde-li pak ale ještě jedno, budiž název jeho Emanuel čili „pánbůh s námi!"

Někdy prý se také děje, že otec při porodu kroutí hlavou a prohlíží své poznámky v kalendáři, jako by nevěděl, odkud najednou atd. Nazvi pak otec křesťan synka Donátem („darovaným") nebo Kyriákem („pánu bohu náležejícím")! V nejpochybnějším případu ale Daniel, totiž „bůh jest soudce!" — A někdy bývají při porodu případy zvláštní, jež arci dovoleno vyznačit jmenem. Klukovi se třeba najednou zlíbí narodit se za ranních červánků — dobrá, jmenujž se tedy Lucian („ráno

narozený“)! Nebo matka při porodu zemře, synek zůstane živ; pak je pro něho nejkrásnější a nejpoetičtější jmeno Achilles („truchlící“).

Také zcela rozumno je pojmenovati kluka dle těla a tělesných vlastností jeho. Tedy na př. Max („největší“), Pavel („malý“), Longinus („dlouhý“), Petr („jak skála pevný“ — nadělaného [naváleného] masa, jak se říká), Valentin („silný“), Bertram („silou svou slavný“), Tadeáš („silná prsa mající“), Alba („bílý“), Albinus („bělavý“), Bruno („hnědý“), Rufus („zrzavý“ — také Ignác t. j. „ohnivý“), Adam („červenavý“ — z červené hlíny udělaný), Krišpín („kudrna“), Xaver („lesknoucí se“) atd.

A velmi rozumno je neběžet s hloupým klukem hned ke křtu, nýbrž trochu posečkat, až jaký bude. Když pěkně roste, dej se mu jmeno Crescens („rostoucí“) nebo Prokop („pokračující“), když přestál dobře nějakou nemoc, tedy Anastasius („opět vstalý“). Když je hodný, tedy Urban („spůsobilý“), Emil („zdvořilý“), Agathon („dobrý“); když je v potřebách svých mírný, tedy Modestus („skromný“), když je žrout. Oskar („žádostivý“). Je-li úsměvný, jmenuje se Hilarius („veselý“) nebo Izák („ono se to směje“); když se škaredí, zas Arnošt („opravdový“) nebo Severus („přísný“) a Severinus. Když je pořádný řvoun, tak že při jeho křiku až vodní kadečka venku na chodbě dostává píchání uší, jmenuj se Edmund („ušlechtilý řečník“) nebo Adonis („zpěvák“) nebo Apollonius („věnující se Apollovi, bohu zpěvu“) nebo Chrysostomus („zlatoústý“). Navyká-li sobě dobýti a vynutiti všeho tím křikem, hodí se pro něj krásné jmeno Vilém (Wilhelm = „dessen wille sein helm ist“). Některé dítě oblibuje sobě křiklavé výrazy svého žalu okrašlovati tak zvanými otevřhubskými

pauzami. Nasadí totiž, narazí, ústa zůstanou dokořán otevřena — napočítáš klidně dvacet a teď vší silou nabraného dechu kniko-vzkřikne jednou, dvakrát, desetkrát, že — no že! Pro takové vynikající dítě hodí se jméno Agamemnon („vytrvalostí svou obdivuhodný").

Takto arci je dovoleno zvláště matce, aby synka svého nalezla býti Davidem („milovaným") nebo Amaranthem („věčně se skvoucím, překrásným") nebo Bertholdem („skvostně ozářeným") nebo jakkoli. Ale ať mu dá jmeno ještě jiné, aby později užíval tohoto, když prvější se snad neosvědčí.

Teď se na českém venkově křtí nejvíc Antonín a Josef, Jan a František, Václav a Prokop. Z města znenáhla tam se stěhují Gustav, Adolf, Otakar („bohatství žádostivý") a p. Ovšem, jak krásné by bylo, kdyby čeští rodičové sahali nejčastěji k dobře sčeštěným nebo zcela českým jmenům, jichž významu rozumí každý ihned, jakmile byla vyslovena! Můžem ovšem bráti také od ostatních Slovanů jmena významná, jako Olga („šťastná"), Bodo („hrdina") nebo poslovanštělé Ilija, což by snad spíše obliby došlo než původní Eliáš („bohabojný"). Jak prostě, srozumitelně a krásně zní ale naše Ludmila nebo Bohumil, Bohumír, Jaromír, Jaroslav, Vítězslav, Vladivoj, Vojtěch, Vesna, Lada, Milada, Jarmila a p. A co máme starých krásných jmen jako Radim (otec sv. Vojtěcha), Záboj, Slavoj — viz Kralodvorský rukopis!

Podotýkám zde ihned, že neočekávám, že česká maminka dá dcerku svou pokřtít na př. Meluzinou, ač je to jmeno významem krásné („zpěvu milovná"), a že také nebudu ani přespříliš překvapen, když ještě za deset let v Čechách žádné děvče se nepojmenuje Morana, Bába-Sudička nebo Ježibaba.

Dodatek, po uplynutí téhodne vytištěný.

Obdrželi jsme přípis:

„Slavná redakce!

Feuilleton „Národních Listů“ přinesl některé články o jmenech. Byly to články tři a v žádném z nich skoro ani muku o jmenech ženských! Patrná v tom schválnost. Již dávno a vůbec se pozoruje, že redaktor Vašeho feuilletonu ubližuje pohlaví slabšímu, a má-li příležitost dost malou, že žádného vtipu nezamlčí. To zde ale, že najednou chtěl celé četné pohlaví ženské jaksi umlčet, to je již čirou urážkou. Nehodlám mlčet, hodlám to napravit. Zasílám tedy několik řádek o významu jmen ženských, žádaje za laskavé uveřejnění. Ale, prosím, račte to otisknout, aniž byste pana redaktora feuilletonu svého o tom dříve zpravili. Kdo ví, zda-li by nepřipsal nějaké poznámky, jakých sobě nepřeju.“

Milerádi vyhověli jsme spravedlivému přání pana zasílatele. Odevzdali jsme článeček redaktoru svého feuilletonu s výslovným podotknutím, že o článečku tom nemá on jako ničeho vědít. A také vskutku: — otiskuje jej zde beze všech poznámek, jakož každý pozorlivý čtenář spatřuje sám.

Jmena ženská.

Přiznávám se, že jsem rozhodný ctitel žen. Přiznávám se k učení těch, kteří tvrdí, že život stojí jen k vůli ženám za to, abychom jej žili. Věřím básníkovi tvrdícímu, že když pánbůh stvořil ženu, trnul sám obdivem. Zpívám z plného srdce s básníkem druhým, že „žena je krásnější než nebe, čistší než slunce, ušlechtilejší a vznešenější než všechna poesie.“

Nejsem ovšem v obdivu svém slep, připouštím, že i žena může být podrobena nějaké malé, zcela malinké

chybičce, ale spravedlivosti jasná! což pak žádáme od zlaté hvězdy na nebi nějakou copatou morálku? Ano — abych dokázal bezmeznou nestrannost svou — já připouštím i, že v skutku žije nyní jistá žena zlá, ale ta je již provdána, zeptejte se kteréhokoli manžela. Mně je každá, každá žena Markétou („perlou") a mužští jsou mně jen drsnou skořepinou kolem ní.

Bůh sází ženy na cestu našeho života jako hvězdy na oblohu: od něho mají svůj lesk, svou krásu, ba i luzná svá jmena. Proto přisáhám na to, že nechť jmeno ženy je sebe pyšnější, je vždy opodstatněné, pravdivé. Jmena Ambrosia („božská"), Augusta a Asta („vznešená"), Bertha („skvostná"), Ida („výtečná"), Serafina („andělská") nejsou prázdným jen zvukem, zajisté ne! Vsázím své hrdlo, že každá Anna je „líbezná", každá Amarantha že je „stokrásou", Euthalia a Flora že jsou jako květ, Rosa, Růžena, Rosálie, Rosamunda samé růže a Zuzana že je v skutku „lilie". Právě tak jako Albina a Bianka a Helena musí být blondýnami, jako zas „černa" je Melania, nebo Thekla. A tlačí-li se na plesu kolem dívčiny hodně mnoho ctitelů, to je jistě Brigita, totiž „mající mnoho uchazečů", nebo Theresa, „lovkyně".

Zákon je zákon. Žena emancipovaná je Františkou („volnou"), učená Scholastikou („přítelkyní věd"), spisovatelka Klarou („slavnou"), nebo Hubertinou „duchaplnou"), básnířka Apollonií, nebo Laurou, nebo Athanasií („nesmrtelnou").

Zákon je zákon opakuju to. Sic by nebylo zde tolik Marií čili „trpkých", rozuměj nehodností, zradou a nevděkem mužů roztrpčených. O to, jaké jmeno mají rodiče a kmotři dát dívce při křtu, netřeba se mnoho starat, vnuknutí přijde s hora. Musíme na ženská jmena hledět

s neobmezenou důvěrou; jmeno je křiklavým jaksi upozorněním, kdo chce být hluch, nechť přičítá následky samu sobě. Vzal-li si někdo Martu („paní v domě“), nechtěj pak panovat sám; má-li Marcelinu („kladívkovou“), nediv se teprv, že klepá. Má-li ženu nevěrnou, dobrá, proč si nevzal Petronku („jak skálu pevnou“), nebo Konstantinu („stálou“) Pozná-li, že už před svatbou — mu byla nevěrna, dobře tak, proč si nevzal jinou, nějakou Aretinu („ctnostnou“), nebo Anežku (Agnes = jehňátko), Arnobii („jak jehně žijící“), nebo Kateřinu („čistou“, mravnou).*) Je-li od ženy své docela bit, zajisté má ženu Anselmu („vojenskou“), nebo Bernhardinu („jak medvěd silnou“), Karlu („mužnou“), Kornelii („ozbrojenou“), Firmianu („silnou“), Gertrud („vládnoucí kopím“), Hedviku („vznešenou bojovnici“), nebo Kunigundu („smělou bojovnici“). Vina je vždy jen na muži.

Jsem veskrz proniknut pravdou svých slov. Hodlám změnit dočasný svůj stav mládenecký, vyměnit jej za nezkalenou slast manželskou. Volím cestu, „která není více zcela neobyčejna“, a dávám se do novin.

Ctěné svobodné dámy české:

Hledám Adolfinu („pomocnici ušlechtilou“), aby se stala života mého Adou („okrasou“). Požadavky mé jsou skromny.

Co se týče tělesních vlastností, je mně to jedno, je-li Ella („velká“) nebo Pavla či Zorajda („malá“), přál bych si ale, aby byla Kolma („krasovlasá“) a Komala („krásnobrvá“). Co do krásy nežádám si právě

*) Den sv. Kateřiny připadá na 25. listopadu. „Dnem tím světívala se někdy jakási slavnost panenská, jejíž stopy u nás v hojných toliko bálech najdeš.“ dí Hanuš ve svém „Kalendáři bájeslovném“.

žádné Narcissy („omamující“), nebo Xaverie či Agavy („lesknoucí se“); přál bych si, aby její krása byla „z těch tichých“, aby byla Selenou („jako měsíc“), nebo aby byla aspoň rozhodně líbezna a příjemna, tedy Alma, nebo Amanda, Amata, Amoena, Arabella, Caritas nebo Dagmar. Ovšem Eustathia („zdráva“) musí být.

V celku si přeju, aby má žena byla Glyceria („sladká“), dále chci, aby byla Kordulou („srdečnou“), Konstantinou („stálou“), Petronkou („věrnou“) a Gratianou („vděčnou“ za to, že dostane takového muže). Rozumí se samo sebou, že má žena musí být také Klementina („jemná“), Irena („mírná“), Paciána („trpěliva“) a Agatha („dobrá“). Co do letory, do rozumu a t. d. nemusí být právě Tranquillou („tichou“), nebo docela Zefirinou, ale také nemá být příliš Emilií nebo Eulalií („výmluvnou“); nemusí být také ani Ernestinou („opravdovou“), ani zas zrovna Eustachií a Finettou („vtipnou“), ať má ze všeho něco a je vůbec žena Žofie („moudrá“) a Efrozina nebo Leticia nebo Serena („veselá“).

V domácnosti musí být Emou („včelou“) a Amalií („pracovitou“). Poněvadž bych tuze rád několikanásobným otcem byl, vezmu si jen Zenobii („plnou života“) a Benediktu („požehnanou“).

Peněz nemám, mou ženou může se tedy stát jen Jindřiška („nesoucí velké věno“) a Oldřiška („bohatá na statky“). Abych pak také já něčeho z její peněz užil, musí být žena zároveň Polydora („štědrá“).

Naležá-li se někde nějaká dívka podobná a chce-li mně být Eleonorou („milosrdnou“), ručím jí za to, že bude Beata („šťastna“).

Prosím o bližší adresu.

OBSAH.

